CARPANI

INSTITVTIONVM CANONICARVM SVMMARIA EXPLANATIO.

INSTITVTIONVM
IVRIS CANONICI
BREVIARIVM

A IOSEPHO CARPANO
ROMANO I. V. D.

Sedis Apostolicæ Protonotario,

Et in Romana Vniuersitate

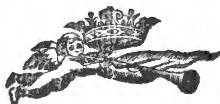
Primario Iuris Ciuilis Professore Emerito

In Gratiam Romanæ Iuuentutis elucubratum

Eidemque pariter directum

Anno Christiano 1691.

ADDITIS FASTIS LEGALIBVS
ROMANÆ ACADEMIÆ
INTRECCIATORVM.

R O M AE,

Typis, Francisci de Lazaris, filij Ignatij. M.DC.XCII.

SVPERIORVM PERMISSV.

INDEX TITVLORVM,

Qui in Quatuor libris Institutionum Iuris Canonici continentur.

Primus numerus est Titulorum.
Secundus est paginarum.

TITVLI LIBRI PRIMI

De

TITVLI LIBRI SECVNDI

De

TITVLI LIBRI TERTII

TITVLI LIBRI QVARTI

pag.	lin.	Errata	Corrige.
5	21	de totam.	de testam.
25	2	Vinctonienfis	Vintonenfis
59	4	illos	illas
67	2	marsupuio	marsupio
116	31	detraditur	detruditur
139	36	velin	velint
145	28	veli	vel
164	18	beneficijs	beneficij
177	15	non afficiat	non afficit
	38	demissa	dimissa
190	33	ad notato	ad notata
204	39	de integr.	de in integr.
212	8	bona suo	bona sua
216	20	loquemur	loquimus
223	1	passus es	passus est
233	9	& iiet	& iter

Cetera leuiora humanitas legentis excusabit.

AD

AD INSTITVTIONES IVRIS CANONICI PRAEMISSAE.

Orpus Iuris Canonici, ex quo hæ Institutiones sunt collectæ, diuiditur in tres partes, seù in tria Volumina partialia, Quorum primum dicitur Decretum. Secundum dicitur Decretale. Tertium dicitur Sextus Decretalium.

Decretum fuit prima vice compilatum ab Iuone Episcopo Carnotensi in vndecimo seculo post Christum natum; vnde fuit dictum Decretum Iuonis. Deinde in seq. seculo Gratianus Monachus Benedictinus aliud Decretum pinguius, & perfectius composuit, diuidendo illud in distinctiones, causas, & quæstiones; in quo sunt positæ auctoritates Sac. Scripturæ, canones Sac. Conciliorum, dicta Sanctorum Patrum, Constitutiones Summ. Pontificum, & etiam nonnullæ Imperiales, cui voluminí quidam Doctor nomine Palea, adiecit nonnulla capita, quæ inscribuntur Palea. Et hoc est Decretum, quo hodie vtimur, appellaturque Decretum Gratiani, quod non habebat auctoritatem Iuris, quamuis in scholis reciperetur, donec Gregorius Decimustertius ipsum diligenter reuisum, & emendatum approbauit, ita vt hodie possit allegari ad decisionem causarum.

Hoc Volumen Decretorum diuiditur in tres partes.

Prima constat ex centum, & vna distinctionibus, continentibus Sacros canones. Canon autem scribitur *can.* & citatur per prima verba canonis, addendo numerum distinctionis v. g. *can. Lectores dist.* 32.

In secunda parte ponuntur triginta sex causæ, quæ continent quæstiones, & canones. In causa autem 33. quæst. 3. per totam sunt positæ septem distinctiones continentes canones totius materiæ de pœnitentia; & citantur v. g. *can. principium enim, de pænit. dist.* 2. In reliquis causis citatur v.g. *can. sicut excellentiam* 23. *quæst.* 4. idest *causa* 23. relinquitur enim dictio, *causa*, & solus numerus causæ allegatur.

Demum tertia pars Decreti continet quinque distinctiones circa

materiam de Consecratione, diuisas in Canones, & citantur v.g. *can. nullus Presbyterorum de Consecr. dist.* 5. Cui integro Volumini Decretorum nonnulli docti, & pij Auctores glossas addiderunt.

Secundum Volumen, quod est Decretalium, fuit conflatum a Gregorio Nono, opera Fr. Raymundi de Peniafort Ord. Prædicat. Cappellani, & Pœnitentiarij ipsius, postmodum in numerum Sanctorum relati, qui varias constitutiones, & decretales epistolas Pontificum Prædecessorum Gregorij in vnum collegit, cui nonnullæ etiam epistolæ Decretales, & constitutiones ipsius Gregorij insertæ fuerunt. Hoc autem volumen est diuisum in quinque libros, continentes titulos, & capitula. Capitulum autem scribitur. *c.* & citatur per prima verba capituli addendo titulum v.g. *c. quamuis sit graue, de decim.* Et in hoc volumine Decretalium Bernardus Parmensis eruditissimas glossas edidit.

Tertium Volumen dicitur Sextus Decretalium, quod fuit conflatum à Bonifacio Octauo studio Guilielmi Episcopi Ebredunensis, Berengarij Episcopi Biterensis, & Magistri Richardi de Senis illustrium illorum temporum Doctorum. Et continet Decretales Epistolas Pontificum Bonifacij Prædecessorum post Gregorium Nonum, & quam plures ab eodem Bonifacio factas. Et diuiditur in quinque libros continentes similiter titulos, & capitula, & citatur per prima verba capituli, addendo titulum, & prætcrea particulam *in 6.* ad distinctionem Decretalium v.g. *c. licet, de procurat. in 6.* Dicitur autem Sextus, quia est sextus liber additus quinque prioribus Gregorij Noni, cui Ioannes Andreas Bononiensis egregias glossas conscripsit.

Post Sextum est Volumen partiale Clementinarum continens Clementis Quinti constitutiones, editas in Concilio Viennensi, diuisas in quinque libros, continentes titulos, & capitula, & citatur v. g. *c. dispendiosam Clem. de Iudic.* quas idem Ioannes Andreas glossis illustrauit.

Sequitur deinde aliud Volumen partiale Extrauagantium continens viginti constitutiones Ioannis Vigesimi secundi, & præterea quinque libros Extrauagantium Communium, sed quartus liber vacat, in quibus comprehenduntur nonnullæ Constitutiones diuersorum Romanorum Pontificum post Sextum emanatæ. Et dicuntur Extrauagantes, quasi extraordinem vagantes. Et omnes extrauagantes ponuntur sub titulis, & capitulis. Extrauagantes Ioannis citantur per prima verba ipsius extrauagantis addendo titulum v.g. *extrau. sedes Apostolica, de concess. prabend.* Extrauagantes verò communes citantur per capitula, & titulos v. g. *c. graue*

ue nimis extrau. de reliqu. & venerat. sanct. Quibus Constitutionibus Extrauagantibus, Ioannis Vigesimi secundi Zenzelinus de Cassanis: communibus verò Ioannes Monachus, Guilielmus de Monte Lauduno, & Ioannes Franciscus de Pauinis apparatum glossarum addiderunt.

Demum Institutiones Canonicas Ioannes Paulus Lancillottus I. C. Perusinus primus in lucem edidit sub Pio Papa Quarto, quas ipse Pauli Quarti Pij Prædecessoris iussu ad formam Ciuilium Institutionum eruditissimè conflauerat, glossisque exornauerat.

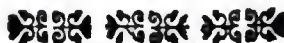
Harum facillimum Breuiarium pro vestro profectu à me, Deo propitio, conflatum vobis pariter dirigo, Adolescentes optimi, sicut in antecedenti Volumine Institutionum Iuris Ciuilis pollicitus sum, vt hac ratione non modò pro Ciuili Iurisprudentia, sed eiam pro Canonica facultate comparanda aditus vobis pateat non laboriosus; vosque præmoneo, ne in his duobus voluminibus Indices materiarum, vt aiunt, seù rerum notabilium per quiratis, quos ego ex industria prætermisi, vt vosmet ipsi maiori quà poteritis diligentia illos conficere valeatis; quod erit ingenij, ac studij vestri certissimum argumentum.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBER PRIMVS

De Iure Canonico.

TIT. I.

Misso Proemio Lancillotti, (in quo ipse solùm innuit occasionem, quam habuit exarandi has Institutiones, & methodum, quam tenuit in illis conscribendis) exordium sumimus à primo libri primi titulo, qui inscribitur, de Iure Canonico; Pro quo

Aduertendum est, quòd Ius est nomen generale, & quamplures recipit significationes, quas explicat Bolognett. *in suo tract. de multipl. differ. Iur. & fact.* Vnde ad coarctandam tam latam significationem, ponitur in hac rubr. dictio, *Canonico*, vt non intelligatur de quocunque Iure: sed de eo solùm, quod tendit ad dirigendas Christianorum operationes ad vitam æternam. Canonicum enim dicitur ex Græco, idest Regulare; canon enim significat regulam.

Quæres an Regulæ Cancellariæ dicantur canones? Respondetur cum Gonzal. *super 8. reg. Cancell §. 5. proem. num.* 32. quod sic; quamuis enim sint duraturæ solùm ad vitam Papæ, qui ipsas facit secunda die suæ assumptionis, reuiuiscunt tamen in assumptione alterius Pontificis, nisi reuocentur; & sufficit publicatio illarum facta in Cancellaria Apostolica, vt ligent: imò nec est necessaria publicatio, quia statim ligant. Ita Gonzal. *vbi supr.*

Definitio autem Iuris Canonici talis est. Ius Canonicum est, quod Ciuium actiones ad finem æternæ beatitudinis dirigit.

Dicitur, *Ciuium actiones*, idest Christianorum operationes. Aliquando autem Ius Canonicum respicit etiam Infideles, vel ad finem

finem conuerfionis eorum, vel ad pœnam eis infligendam *c. post miserabilem de vsur.*

Dicitur, *ad finem æternæ beatitudinis*, quia fubiectum Iuris Canonici eft homo dirigibilis ad vitam æternam. Gloff. *in c. cum contingat, de iur. iuran. in verb. debent.* ad diftinctionem Iuris Ciuilis, quod habet pro fubiecto hominem dirigibilem ad bonum publicum. Felin. *in c. fin. de magiftr. num.* 2.

Ius autem Canonicum conftat ex præceptis diuinæ legis, ex confuetudine, & ex conftitutionibus; vnde fequitur

De Iure Diuino, Confuetudine, & Conftitutionibus.

TIT. II.

IVs diuinum propriè continetur in lege Mofayca, & in Euangelio, quod dicitur latinè, *bona nunciatio*. Latè tamen etiam Ius naturale, & ius gentium poffunt dici Ius diuinum, quia diuina prouidentia funt inftituta, vt inquit Gloff. *in can. Ius naturale* 1. *dift.* Præcepta autem legis, & Euangelij quædam funt moralia, & quædam myftica. Moralia funt, quæ refpiciunt mores hominum, vt funt præcepta Decalogi. Abb. *in c. cum effes de totam*: Et ad moralia pertinent etiam præcepta Iudicialia, vt in ore duorum, vel trium ftet omne verbum *d. c. cum effes* Angel. in *fumm. in verb. præceptum*. Myftica funt, quæ vnum dicunt, & aliud fignificant, vt eft illud, non arabis in boue, & afino, ideft homines diuerfæ profeffionis in officio vno non fociabis, vt exponitur *in can. in nona actione* 16. *quæft.* 7. & illud aliud, non facies tibi veftem de lana, & lino, ideft non mifcebis facra profanis *c. cum caufam, de elect.*

Ius autem diuinum eft immutabile; poteft tamen declarari, & limitari per fummum Pontificem, vt dicit Abb. *in d. c. cum effes fub. num.* 14.

§. *Ius Confuetudinis*

Ius Confuetudinis, ideft confuetudo eft antiquior lege fcripta. Ita DD. *in rubr. de conftitutionib.* & habuit exordium ex quo homines in vnum conuenientes cæperunt fimul habitare.

Confuetudo autem fic definitur *in can. confuetudo* 1. *dift.* Eft Ius quoddam moribus introductum, quod pro lege fufcipitur. Ad ipfam autem introducendam plura requiruntur. Videte quæ diximus

mus in Institutionib. Ciuilib. *in §. ex non scripto, de Iur. nat. gent. & ciu.* & ponit Angel. *in sua summ. in verb. consuetudo*. Præcipuè tamen debet esse rationabilis, & talis dicitur, quam lex non improbat. Semper autem lex improbat, quoties est inductiua peccati. Quapropter si non sit rationabilis, non tenet, imò dicitur corruptela, abusus, & vetustas erroris *c. fin. de consuetud.* & quamuis liberet à pœna temporali, non tamen liberat à pœna peccati; imò grauius est peccatum, in quo diutiùs quis permanet *c. non debet in fin. de consangu. & affinit.*

§. Constitutio

Constitutio, quæ est lex scripta, dicitur à verbo *constituere*, quod est simul statuere, quasi sit simul statuitio, ex eo quia Princeps cum consilio Senatorum eam faciat. Abb. & Dec. *in rubr. de constitutionib.*

Constitutio diuiditur in Ciuilem, & Canonicam. Ciuilis est quæ fit à Principibus Laicis, vel à Ciuitatibus ipsis *l. omnes populi ff. de iust. & iur.* Possunt etiam fieri ab Ecclesiasticis ad bonum regimen status temporalis, quia Papa consideratur vt Rex, & vt Pontifex. Ita Nauarr. *in extrau. Gregorij 13. de datis, & promiss.* & *in c. nouit, de Iudic.* Ciuiles autem Constitutiones si non contradicant Iuri Ciuili, vel Canonico sunt reuerentia dignæ, & Ecclesia eis sæpè vtitur, maximè contra hæreticos *c. vergentis de hæretic.* Non tamen ligant Ecclesias, aut res, siue personas Ecclesiasticas ex defectu Iurisdictionis, etiam quòd earum fauorem respiciant, nisi ab Ecclesia fuerint comprobatæ *c. Ecclesia S. Mariæ de Constitution.* Si verò lex aliqua ciuilis sit recepta à sacr. canonibus, non potest postea à Principe Laico tolli, etiam quòd illam à libris Constitutionum auferret. Ita Rebuff. *in sua prax. in reg. de verisim. notit. gloss. 1.*

Si verò Constitutio Canonica contradicat ciuili, ita distinguite cum Abb. in *c. 1. de oper. nou. nunc.* Aut sumus in materia concernente peccatum, & tunc in vtroque foro seruatur constitutio Canonica, quæ peccatum inducere non potest. Aut sumus in materia non concernente peccatum, & tunc quælibet constitutio seruatur in foro suo. Sed si casus est decisus in Iure Ciuili, & dubius in Iure Canonico in materia non concernente peccatum, seruatur ius ciuile in vtroque foro. Si verò est decisus in Iure Canonico, & dubius in Iure Ciuili in simili materia; seruatur Ius Canonicum in vtroque foro. DD. *in c. licet ex suscepto, de for. compet.*

De

De Ecclesiasticis Constitutionibus.

TIT. III.

Ecclesiasticæ constitutiones sunt vel statuta Conciliorum, vel decreta Pontificum, vel dicta SS. Patrum; & quamuis statuta Conciliorum propriè dicantur Canones: latè tamen etiam decreta Pontificum, & dicta SS. Patrum canonum appellatione continentur. Ita Dec. *in c. 1. de constitutionib.*

Concilium ex Græco dicitur à conuocatione; vnde nihil aliud est, quàm conuocatio Patrum, seu Episcoporum in vnum ad determinandum aliquid circa fidem, vel statum Vniuersalis Ecclesiæ.

Concilia verò quædam sunt Vniuersalia, quæ etiam Oecumenica, & plenaria dicuntur: quædam sunt Prouincialia: & quædam Episcopalia.

Vniuersalia sunt, quæ SS. Patres, seù Episcopi ex vniuerso orbe in vnum conuenientes condiderunt; quorum celebrandorum initium licet ab Apostolis cœperit: libera tamen facultas Christianis vt in vnum congregarentur ab Imperatore Constantino fuit indulta. Hæc autem vniuersalia Concilia solus Papa conuocat, & ipse solus est, qui dat auctoritatem vt conuocentur: Conc. Trid. *in Bulla re assumpt. Conc. sub Iulio Tertio*. Et ita in Ecclesia Vniuersali receptum est; quia Papa est Concilio maior, & omnium Maximus *can. si Papa* 40. *dist. c. solita de maior. & obed.* In his autem vniuersalibus Concilijs conuenit Papam interesse; qui tamen si impediatur, potest vnum, vel plures speciales ad hoc Legatos constituere. Dixi *speciales*, quia generalis Legatus Sedis Apostolicæ, vt est Legatus de latere non habet hanc facultatem; ea enim, quæ specialiter Romano Pontifici sunt reseruata, mandata generali iurisdictioue non transferuntur *c. quod translationem, & c. nisi de offic. Legat.*

§. *Inter Cetera*

Quatuor sunt principalia Concilia Vniuersalia, vniuersam Christianorum fidem complectentia, quasi quatuor Euangelia, in quibus veluti in quadrato lapide sanctæ fidei structura consurgit, scilicet Nicænum, habitum de anno 325. sub Syluestro Primo: Constantinopolitanum habitum de anno 381. sub Damaso Primo: Ephesinum habitum de anno 431. sub Cælestino Primo: & Calcedo-

cedonense habitum de anno 451. sub Leone Primo. Quæ quatuor Concilia etiam ab Imperatore Iustiniano approbata fuerunt, & pro legibus suscepta, *vt in Auth. de ecclesiast. titul.*

§. *Alia verò*

Fuerunt etiam alia concilia Vniuersalia præter illa quatuor, quæ ab illis proximum locum sibi vendicant. Quod si inter ea discors sententia inueniatur, illius sententia magis tenenda est, cuius auctoritas est antiquior, quia quod est antiquius, sanctius esse præsumitur, ex quo est magis propinquum Apostolicis traditionibus, & institutionibus *c. miramur, de seru. non ordinand.* In legibus autem ciuilibus, & in constitutionibus summorum Pontificum contrarium seruatur, quia posterior lex, seu constitutio derogat priori *l. sed & posteriores ff. de legib.* Et opinio Doctoris posterioris præfertur priori, nisi prior esset communis, quia communis opinio præfertur singulari, & magis communis præfertur communi. Illa autem dicitur magis communis, in qua plures Doctores concordant. Ias. *in l. si is, qui pro emptore num.* 286. *ff. de vsucapionib.* à qua communi opinione non est recedendum in iudicando, & consulendo ceteris paribus, vt Ias. *ibid.* Sic etiam posterior non seruatur, quando prior maioribus, & melioribus rationibus innititur. Item si Doctor in Lectura tenuit vnam opinionem, & in consilio alteram, præfertur illa, quam tenuit in consilio, quia magis deliberatè dicitur procedere consulendo, quàm legendo, nisi tamen in lectura examinauerit illam opinionem, disputando articulum ad partes, eamque firmauerit: & postea in consilio dixerit obiter contrariam sententiam, quia tunc præfertur sententia, quam tenuit in lectura. Dec. *in c. 1. de constitution.*

§. *Prouincialia*

Prouincialia Concilia sunt, quæ propter Ecclesiasticas causas alicuius Prouinciæ conuocante Metropolitano omnes comprouinciales Episcopos, & Cathedralium Ecclesiarum Capitula celebrari solent; quæ singulis triennijs post Octauam Paschatis Resurrectionis, seu alio commodiori tempore pro modo Prouinciæ conuocari debent, vt disponit Conc. Trid. *sess.* 24. *cap.* 2. *de reform.*

An autem possit Prouinciale Concilium conuocari per Legatum Sedis Apostolicæ, sunt opiniones hinc inde. Communior tamen est quòd possit. Videte gloss. *hic in verb. Metropolitano.*

In

In Prouinciali verò Concilio non poteſt aliquid præcipi de nouo, vel contra Ius: ſed ſolùm quod ſeruetur, id quod aliàs ſtatutum eſt.

§. *Epiſcopalia*

Epiſcopalia Concilia ſunt, quæ Epiſcopi in ſua Diœceſi ſingulis annis conuocant, dum inter ſuos Abbates, Presbyteros, & Clericos cognoſcunt. Et in his poteſt Epiſcopus ſtatuere aliquid præter Ius, non contra Ius *c. fin. vbi DD. de conſtitut. in 6.* Capitulum autem non poteſt aliquid ſtatuere circa ſtatum Eccleſiæ ſuæ ſine auctoritate Epiſcopi. Epiſcopus verò poteſt ſtatuere in ijs, quæ pertinent ad cultum diuinum v.g. vt non fiant commeſſationes, & claudantur tabernæ diebus Dominicis, & feſtiuis vſque ad certam horam, & ſimilia.

Eſt autem adnotandum quod non ligantur ſtatutis Conciliorum Epiſcopalium ſubditi extra Diœceſim *d. c. fin. de conſtit. in 6.* & facit tex. *in l. extra territorium ff. de Iuriſdict. omn. Iudic.* Neque ligantur ignorantes, niſi ignorantia eſſet ſupina; & propterea ad tollendam hanc ignorantiæ allegationem, debet Epiſcopus nota facere ſtatuta ſuis Plebibus, in valuis Eccleſiarum illa publicando. Sciendum autem eſt, quòd regulariter conſtitutiones ligant ſubditos poſt duos menſes. Ita eſt communis opinio, de qua teſtatur Cherubin. *ad conſtit.* 80. *Pij Quarti* & ratio eſt ſecundùm Nauarrum, vt ſit æqualitas inter ſubditos, ne aliquis teneatur à die ſcientiæ, & alter ſtatim. De ſtylo tamen Romanæ Vrbis conſtitutiones ligant à die publicationis, nec officiunt, niſi fuerint publicatæ.

§. *Decreta quoquè*

Decreta Summorum Pontificum exæquantur Canonibus Conciliorum Vniuerſalium, & habent vim legum, quia Papa habet poteſtatem condendi Iura, determinandi omnia, omneſque iudicandi *can. ſi Papa* 40. *diſt.* Ita Valentinianus Imperator ſanxit, vt refert Baron. anno 445. quod decreta, & conſtitutiones Pontificum per totum, & vniuerſum Imperium pro legibus obſeruarentur. Imo Concilia Vniuerſalia ſemper petierunt confirmationem à Papa, pro Capite ipſum recognoſcendò, & ad ipſum ſe referendo, vt pluribus in locis aduertit idem Baron. Papa autem in his, quæ ſunt circa fidem, & in ſuis conſtitutionibus, quas facit vt Papa, errare non poteſt, vt latè DD. & in ſpecie Nauarr. *in c. nouit, de Iudic.* Poteſt

tamen Papa multa facere non vt Papa, sed vt Doctor. Sic Innocentius IV. fecit Interpretationes ad Decretale, & Gregorius XIII. fecit apostillas ad Decretum, quæ tamen non seruantur pro constitutionibus, quia non fecerunt eas, vt Papa, neque eis auctoritatem decidendi dederunt.

§. *Alia sanè.*

Dicta Sanctorum Patrum non habent vim Iuris, nisi sint inserta Inter canones; uam lex canonica præfertur dicto cuiuslibet Sancti Patris in decisione causarum; vbi enim est canon Sum. Pontificis, cessat auctoritas SS. Patrum. Si verò ista dicta sunt inserta inter canones, tunc pro canonibus seruantur, quia habent auctoritatem à Papa, cuius auctoritate inserta fuerunt: secus verò non; quia licet diuinarum scripturarum Interpretes aliquando scientia, & doctrina Pontifices præcellant, quia tamen potestatem non habent, præferuntur interdum Pontificibus in sacris scripturis exponendis: in decidendis verò causis secundum post eos obtinent locum, cum in negotijs diffiniendis non tantùm scientia, sed etiam potestas sit necessaria, vt inquit textus *hic*. Si verò dictum alicuius Sancti Patris esset conforme cum nouo, vel veteri testamento, tunc præferri debet cuicunque constitutioni in decisionibus causarum. Gloss. quæ communiter allegatur ad hoc *in can. de libellis* 20. *dist. in verb. illorum*. Felin. & Abb. *in c. ne innitaris, de constitut.*

§. *Versatur*

Ius Canonicum versatur circa personas, res, & iudicia. Benè autem dicitur, iudicia, & non actiones quia actiones de Iure Canonico non spectantur, cum ad subtilitatem pertineant *c. dilecti, vbi gloss. de Iudic.* & ista tria sunt subiectum physicum Iuris Canonici, metaphysicum verò est homo dirigibilis in suis actionibus ad vitam æternam, vt supra diximus.

De Iure Personarum.

TIT. IV.

PRima diuisio personarum est, quod in Ecclesia Dei quidam sunt Clerici, & quidam Laici. Laici ex græco dicuntur à

po-

populo; idest populares: Clerici verò ex græco dicuntur à *sorte*, quia in sortem Domini sunt vocati, & segregati à popularibus, ad seruiendum Deo speciali modo *gloss. in c. fin. de Cleric. venat. & can. duo sunt 12. quæst. 1. DD. in c. 1. de constitut.* vbi quærunt an appellatione populi veniat Clerus. Et dicunt quod in fauorabilibus veniat: in odiosis minimè. Vnde interdicto populo non intelligitur interdictus Clerus. Appellatione autem Clericorum latè sumpta veniunt omnes, qui habent ordines in quacunque sint dignitate, aut ordine constituti, etiam in prima tonsura *c. cum contingat de ætat. & qualit.* Veniunt etiam Episcopi in fauorabilibus. Angel. *in summ. in verb. Clericus il 1.* Item veniunt etiam illi, qui non habent ordines, nec primam tonsuram, sed solùm sunt Ecclesiastici, qnales sunt Equites Hierosolymitani,& alij Gloss. *in c. sciant cuncti de elect. in 6. in verb. Ecclesiasticas*, & Gloss. *in can. quisquis 17. quæst. 4. in verb. Ecclesiasticis*, quia isti sunt separati a lege matrimonij, & obligati ad recitandas horas canonicas, & habent certum, & limitatum ordinem viuendi à Pontificibus institutum, vt *in Clem. 2. de Religios. domib.* Strictè verò appellatione Clericorum veniunt solùm illi, qui habent ordines.

§. *Horum autem*

Ex hoc textu est ad notandum, Clericorum hierarchiam esse, quod alij sint in sacerdotio, alij in sacris ordinibus, & alij in minoribus constituti. Et qui sunt in Sacerdotio, vel sunt Patriarchæ, vel Archiepiscopi, vel Episcopi, vel simpliciter Sacerdotes, quorum omnium summus est Papa. Cardinales autem sunt in hierarchia Episcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum. Primi enim sex sunt Episcopi, quinquaginta sequentes sunt Presbyteri, & vltimi quatuordecim sunt Diaconi, & omnes insimul numerum septuagenarium excedere non debent ex *constit.* 50. Sixti Quinti. Si quis autem dixerit in Ecclesia Catholica non esse hierarchiam diuina ordinatione institutam, quæ constat Episcopis, Presbyteris, & Ministris, est anathema Conc. Trid. *sess. 23. can. 6.* sed Gloss. *hic* considerat, quòd textus ponit Episcopos in alio ordine, quoniam Canonistæ dicunt, quod Episcopatus est ordo distinctus à Sacerdotio, sicut etiam prima tonsura est alius ordo distinctus à Minoribus: Theologi autem negant. Canonistis fauet Nauarr. *in manual. cap. 22. n. 18.* Et pro Theologis sentit Bonaccin. *de sacram. disp. 8. quæst. vnic. punct. 1. num. 3.* sed videntur posse concordari Theologi, cum

Canonistis, dicendo quod Episcopi habent diuersum ordinem solùm quoad aliquos effectus, qui non sunt communes cum ceteris Presbyteris, sed proprij dignitatis Episcopalis ex determinatione Ecclesiæ, scilicet quoad confirmandum, ordinandum, consecrandum &c. quoad alia verò conueniant cum ceteris Sacerdotibus, ita vt ipsi dicantur maiores Sacerdotes: Presbyteri verò minores.

De Episcopis, & Summo Pontifice.

TIT. V.

Notandum est 1. quod in Ecclesia Dei sunt Dignitates, & Iurisdictiones ad instar earum, quæ sunt in Imperio. In Ecclesia enim primo loco est Papa tanquam luminare maius, sicut in Imperio est Imperator tanquam luminare minus. Ita inquit textus *in c. solita §. preterea, de maior. & obed.* Post Imperatorem est Senatus: sic post Papam sunt Cardinales, qui faciunt Senatum, quem dicimus Consistorium. Vestrius *in sua prax.* & Grauat. *ad eumdem Vestr. lib. 1. cap. 1.* Post Senatum sunt Consules: sic post Cardinales sunt Patriarchæ. Post Consules sunt Proconsules: ita post Patriarchas sunt Primates. Post Proconsules sunt Præsides Prouinciarum: & post Primates sunt Archiepiscopi, qui præsunt Prouincijs. Post Præsides sunt Defensores Ciuitatum: sic post Archiepiscopos sunt Episcopi, qui regunt Ciuitates, & habent sub se castra, & villas; ipsi autem sub Archiepiscopis sunt, quorum dicuntur Suffraganei. Et sicut post Defensores Ciuitatum sunt alij Magistratus inferiores: ita post Episcopos sunt Abbates, qui præsunt Monasterijs, ac Rectores Parochiales, qui præsunt Parochijs. Ita Bolognet. *in l. 1. ff. de offic. eius, cui mand. est Iurisd.*

Notandum est 2. quòd Episcoporum ordo tripartitus est. Nam quidam sunt Patriarchæ, & Primates: quidam sunt Archiepiscopi: & quidam simpliciter Episcopi. Et ita Episcopi nomen genericum est ad hunc triplicem ordinem: imò & ipse summus Pontifex appellatur Episcopus.

Papa est Ordinarius Ordinariorum, idest Episcopus Episcoporum, habens vniuersum Mundum pro sua Parochia: & omnis Iurisdictio ab eo defluit, & ad ipsum refluit. Ita Gonzal. *sup. 8. reg. Cancell. §. 1. proemial.*

Cardinales primi sunt post Papam, sic dicti, quia sunt principales Clerici, tanquam Cardines in Ecclesia Dei. Non ponuntur

in

in textu, vel fortasse, quia ab initio Cardinales erant Presbyteri Romani, vt refert Baron. & primò à B. Syluestro fuerunt appellati Cardinales: vel forte quia Cardinalatus prius erat officium; erant enim Presbyteri Regionarij, ideſt addicti singulis Regionibus Ecclesiæ pro regimine animarum. Ceterum Eugenius IV. constituit, vt post Papam Cardinales primum locum obtinerent, ipsi crearent summum Pontificem, & essent tanquam Apostoli assistentes Christo, Episcopi verò tanquam Discipuli. Ita *in* 15. *constitut.* Quod si vlteriorem notitiam de Cardinalatu exoptatis, videte Cohell. *in suo tract. de notitia Cardinalatus, & præcipuè cap.* 16. in quo ponit supra 40. priuilegia S. R. E. Cardinalium, inter quæ primum priuilegium est, vt ad ipsos tantùm spectet creatio sum. Pont. exclusis Clero, & Populo &c.

§. *Patriarchæ*

Patriarchæ dicuntur quasi Patrum Principes *can.* 1. 21. *dist.* & sunt quatuor, Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, & Hierosolymitanus *c. antiqua, de priuileg.* Ceteri potius sunt Primates. Ita inquit Gloss. *in c. nulli Archiepiscopi 99. dist. in verb. qui Primas,* & Cassanæus *in Catalog. Glor. Mund. part.* 4. *consider.* 9. *&* 19.

Quatuor autem sunt priuilegia, quibus Patriarchæ gaudent. Primum est quòd post quam ipsi receperint Pallium à Sede Apostolica, cui iuramentum præstiterint, conferunt etiam ipsi Pallium Metropolitanis, quibus præsunt. Secundùm quod ipsi recipiunt à Metropolitanis iuramentum fidelitatis, & obedientiæ, pro se, & pro Rom. Ecclesia. Tertium quod appellatur ad eos, omissis medijs. Quartum est quod deferunt Crucem ante se vbicunque præter quam Romæ, & vbi fuerit Pontifex, vel Legatus de latere, vtens Insignibus Papalibus. Quæ priuilegia recensentur *in d. c. antiqua de priuileg.* Archiepiscopi verò deferunt Crucem solùm in sua Prouincia.

§. *Archiepiscopi*

Archiepiscopus est Præsul Episcoporum vnius Prouinciæ. Ipse enim superior est, & alij dicuntur Suffraganei, quia ei suffragantur, ideſt coadiuuant in regimine animarum. Dicitur etiam Archiepiscopus, Metropolitanus a Metropoli; & Metropolis ex græco significat Ciuitatem maiorem *can.* 1. 21. *dist.*

Quam-

Quamuis autem Archiepiscopus sit maior Episcopis in sua Prouincia, non tamen habet Iurisdictionem in subditos eorum nisi causæ ad eum sint deuolutæ, vel propter negligentiam Suffraganeorum, vel propter appellationem. Et licet olim habuerint Archiepiscopi Iurisdictionem in suos Suffraganeos: tamen hodie per Conc. Trid. *sess.* 24. *cap.* 5. *de reform.* dispositum est, quòd causæ Criminales grauiores contra Episcopos, etiam hæresis, quæ depositione, aut priuatione dignæ sint, à Papa solùm cognoscantur, & terminentur. Quòd si sit causa extra Rom. Curiam necessariò committenda, nemini committatur, nisi Metropolitanis, aut Episcopis à Papa eligendis, & commissio sit specialis, & manu Papæ signata, & ille solùm, cui committitur, conficiat processum, & remittat ad Papam, qui solùs sententiam diffinitiuam ferat. Minores verò causæ criminales contra Episcopos in Concilio tantùm Prouinciali cognoscantur, & terminentur, vel à deputandis per ipsum Conc. Prouinciale.

§. *Simpliciter*

Episcopi sunt qui maioribus Populis, & frequentioribus præsunt Ciuitatibus. Et dicitur Episcopus ex græco, idest Superintendens *d. can.* 1. *dist.* 21, Azo *in summ. C. de Episc. & Cleric.* Vnde dicuntur etiam Speculatores, quia mores, & vitam suorum subditorum speculantur, & corrigunt,

§. H*orum autem*

Quædam autem conueniunt Episcopis, quæ non conueniunt Presbyteris simplicibus. Si quis verò dixerit Episcopos non esse Superiores Presbyteris, vel non habere potestatem consecrandi, confirmandi, ordines conferendi &c. vel eam, quam habent, esse communem cum Presbyteris: vel ordines ab eis collatos sine populi, vel Potestatis secularis consensu, aut vocatione, irritos esse, est anathema. Conc. Trid. *sess.* 23. *can.* 7. In multis autem consistit Episcopi auctoritas, & potestas, quæ duplex est. Alia ordinis, seù dignitatis: alia Iurisdictionis. Ordinis, seù dignitatis est consecrare Ecclesias, conficere Chrisma, ordinare Clericos &c. vt in textu, & hæc Presbyteris committi non potest. Iurisdictionis est excommunicare, interdicere, suspendere &c. & ista committi potest: Quæ omnia competunt etiam Archiepiscopis, Primatibus,

&

& Patriarchis, non tamen Cardinalibus, nisi etiam ipsi sint Episcopi.

§. *Sicut*

Dicit textus, quod Ecclesia Romana est caput omnium Ecclesiarum Mundi, & quod Papa est Caput totius Ecclesiæ, & habet potestatem, & Iurisdictionem in toto Mundo, à Christo Domino B. Petro Apostolo, & eius Successoribus datam. Ipse autem omnes iudicat, & à nemine iudicatur, & instituit omnia beneficia Ecclesiastica, & omnes dignitates; ideoque eorum dispositio ad ipsum solum spectat. Ceteri Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi, & Episcopi in suis Ecclesijs sunt Papæ Vicarij, in partem sollicitudinis vocati, non in plenitudinem potestatis *can. decreto, & can. qui se scit 2. qu. 6. & can. multum stupeo 3. qu. 6.* quibus ipse Papà concessit dispositionem, & collationem quorundam beneficiorum. Videte Gonzal. *super 8. Reg. Cancell. §. 1. proemial. per totum*, qui plura alia ponit circa hanc materiam, & ad omnia quam plures adducit Doctores.

De Electione.

TIT. VI.

Episcopi, & ceteri Prælati promouentur vel per electionem, vel per postulationem; & olim Episcopi eligebantur à Clero, ac sæpè interueniebat Populus, ex quo multoties simoniæ, & seditiones committi contingebat; Vnde Papa ad euitanda ista inconuenientia prohibuit electionem fieri à Clero, & interuenire populum, illamque ad se auocauit, exceptis quibusdam locis, apud quæ ex priuilegio Sedis Apostolicæ remansit forma antiqua electionis. Si quis autem dixerit, Episcopos, qui auctoritate Papæ assumuntur, non esse veros, & legitimos Episcopos, sed figmentum humanum, est anathema Conc. Trid. *sess. 23. can.* 8. & si quis dixerit Episcopos, qui nec ab Ecclesiastica potestate ritè ordinati, nec missi sunt, sed aliunde veniunt, legitimos esse verbi, & sacramenti ministros, est anathema Conc. *ibid. can.* 7. Quomodò autem hodiè eligendi sint Episcopi, & quid sit seruandum à Papa, & quid in Consistorio agendum, in quo debent præconizari, ponit Conc. *sess. 24. cap. 1. de reformat.*

§. Ce-

§. *Ceterum*

Electio sic definitur, est hominis alicuius ad dignitatem, vel fraternam societatem canonicè facta vocatio.

Dicitur, *hominis*, quia veniunt etiam fœminæ, vt sunt Abbatissæ &c.

Dicitur, *canonicè*, quia ad illam legitimè faciendam plura requiruntur, & præcipuè quòd omnes, qui habent ius eligendi, sint citati pro certo die, & hora, & certo loco ad interessendum electioni faciendæ de Prælato talis Ecclesiæ, viduatæ per mortem talis Prælati; aliàs videndum incohari, prosequi, & perfici electionem sine ipsis. Et si vnus de illis, qui debent citari, non fuerit citatus, electio redditur nulla, quia magis nocet vnius contemptus, quàm multorum contradictio *l. si in tres ff. de recept. arbitr.*

Dicitur, *Ecclesia viduata*, quia si viuit adhuc Episcopus, vel Prælatus, qui dicitur coniux spiritualis Ecclesiæ, non potest alius eligi *c. qui alium de simon.* nemo enim debet occupare beneficium viuentis.

Est autem ad notandum, quod ius eligendi potest quis habere vel ratione proprietatis, vel ratione possessionis, *vt in c. cum Ecclesia Sutrina, de cauſ. poſſ. & propr.* vbi Canonici agebant de proprietate, eo quod Ius eligendi pertinet ad Canonicos, qui faciunt Capitulum. Sed Beneficiati illius Ecclesiæ agebant de possessione, eo quod ipsi aliàs elegerunt, ideoque manutenendi essent in possessione eligendi. Omnes autem in electione facienda citari debent, habentes aliquo modo ius eligendi. Ius autem proprietatis est in Capitulo, seù Canonicis, vel alijs, qui talè ius habent, vel ex pacto, vel ex priuilegio, vel ex consuetudine, vel ex præscriptione. Si verò is, qui citatus non fuit, velit habere ratam electionem, electio est confirmanda. Et ratio est, quia quod absens citetur est solùm de Iustitia, non de forma substantiali ipsius actus. Abb. *in c. Ecclesia vestra il 2. de elect.*

Quæres quomodo potest ratificari electio, si iam est irrita, & non valet?

Respondetur, quod non valet, si impugnetur; vnde quousque non impugnatur, sustinetur; & ideò textus superiùs dicit, quod non citatus reddit irritam electionem; quod intelligitur non ipso iure, sed si is, qui contemptus est, opponat, vt gloss. *ibi in verb. irritam*, & Abb. *in c. in Genesi, de elect.*

Quæres iterum quantum tempus habet citatus veniendi ad electionem? Res-

Respondetur habere tres menses. Sed Capitulum potest hoc tempus restringere, vt inquit Abb. *in d. c. Ecclesia vestra.*

§. *Sed, & si quis*

Absens si fuerit legitimè impeditus accedere ad electionem, potest vni, vel pluribus votum suum demandare, qui tamen sint de Capitulo, quia si non possunt interesse electioni, aut eligere nomine suo, nec possunt alterius nomine, & ita nec possunt esse Procuratores ad eligendum *c. si quis iusto §. fin. de elect. in 6.* Quod si quis culpa sua fuerit absens, non poterit inuito Capitulo procuratorem eligere, aut saltem non est necesse eum vocare. Innocent. *in c. 2. de oper. nou. nunciat.*

§. *Et si tantùm*

Procurator autem ad eligendum simpliciter constitutus, non potest vnum eligere nomine suo, & alium nomine constituentis, quia qua conscientia tenetur meliorem eligere suo nomine, eumdem tenetur eligere nomine mandantis *d. c. si quis iusto §. porrò, & ibi Hostiens.* Sed si mandans expresserit nomen eligendi, tunc pro absente non poterit procurator eligere nisi nominatum, quia debet seruare fines mandati *l. diligenter ff. mand.* pro se verò alterum eligere poterit *vt in d. §. porrò.* Melior autem dicitur qui aptior est ad illud officium, vel ad dignitatem, ad quod, vel ad quam assumitur. Latè Rebuff. *in c. postulastis, de Cleric. excomm. in 4. notab. num. 56. & seqq.*

§. *Quod si pluribus*

Quod si pluribus in solidum vices suas quis commiserit, erit melior conditio occupantis *c. non iniustè de procurat.* ambo enim in solidum non possunt eligere, quia possent dirigere vota in diuersos. Si verò ita concurrant, vt inter eos non appareat prior, est admittendus ille, quem Capitulum, vel maior pars Capituli elegerit, quia quod à maiori parte fit, ab omnibus fieri dicitur *l. quod maior ff. ad municipal.* Qui tamen si concordare nequeant, is admittetur, qui primus in Instrumento, vel litteris procurationis nominatus fuerit *d. c. si quis iusto, in princ. versic. verùm si ambo,* quia primò nominatus dicitur magis dilectus. Sed si primus nullo modo appareat, quod potest contingere ex diuersitate Instru-

mentorum procurationis, vt quando in vno instrumento nominatur primo Caius, & deinde Titius: & in alio nominatur primo Titius, & deinde Caius, quæ duo instrumenta eadem die appareant confecta, tunc neuter admittetur, & sibi imputet mandans, qui sic eos constituit; damnum enim, quod quis sua culpa sentit, sibi, & non alijs imputare debet *c. damnum de reg. iur. in 6.*

§. *Sin autem plures*

Non sunt admittendi plures non in solidum constituti Procuratores, propter eandem rationem, scilicet quia possent dirigere vota sua in diuersos, & sic electio non haberet effectum *d. c. si quis iusto in princ. versic. sin autem nullus*. Nec obstat *tex. in c. si duo §. fin. de procurat. in 6.* vbi si duo fuerint dati procuratores in causis electionum, postulationum, prouisionum, & aliorum spiritualium negotiorum, Iudex debet eligere magis idoneum, & ipse prosequetur. Respondetur enim, quod ille textus loquitur de procuratore dato ad Iudicia, nempe in causis electionum &c. Sed textus noster loquitur de procuratore dato ad negotia, scilicet ad ipsam electionem faciendam *Gloss. in d. c. si quis iusto in princ. in verb. admitti* Et ratio diuersitatis est, quia electio potest fieri per alios de Capitulo sine illis procuratoribus: sed causæ, seu Iudicia non possunt exerceri sine procuratore, cum Iudicium sit legitimus actus trium personarum, scilicet, Actoris, Rei, & Iudicis Azo *in summ. C. de Iudic.* Pro actoribus autem, & reis debent interuenire procuratores.

§. *Sed cum absens*

Per litteras autem non potest votum reddi, quia in ipso Scrutinio secretè, & singillatim vota sunt exprimenda; quod intelligitur etiam si nullus de Capitulo velit esse procurator absentis, nec minus extraneus aliquis reclamante Capitulo ab absente constitui possit. Sed si aliquis sit intra claustra, seu septa Ecclesiæ, qui non possit ob infirmitatem interesse in Ecclesia, seu in loco electionis, poterunt mitti scrutatores ad recipiendum eius votum.

§. *Sed hæc quidem*

Electio Summi Pontificis non cadit sub regulis ordinariæ electio-

ctionis; quia Cardinales absentes non sunt citandi, neque procuratores possunt constituere: sed debent per semetipsos interesse electioni, de cuius forma habetur *in c. vbi periculum, de elect. in 6.* & pro ea ad sunt *Constitutio 63. Pij IV. & Constitutio 13. Gregorij XV. cum Caeremoniali eiusdem*, quae forma hodie seruatur.

§. *Celebratur autem*

Electio tribus modis celebratur. Primo per inspirationem. Secundo per Scrutinium. Tertio per compromissum.

Per inspirationem fit, quando omnes, qui habent ius eligendi diuini Spiritus impulsu in vnum repente consentiunt, & simul vnum nominant. Vno autem contradicente non dicitur esse per inspirationem, quia Spiritus Sanctus non dimensuratur, sed aequaliter super omnes diffunditur, sicut sol cum nascitur *can. nec quemquam §. Spiritus vero de consecr. dist. 4.* Sed si praecedente tractatu facta sit electio, non dicetur per inspirationem. Possunt tamen se inuicem eligentes hortari, vt bonum Pastorem eligant, vt habeant Deum prae oculis, & similia. Ita Mandagot. *in tract. de elect. cap. 53.*

§. *Quòd si fortè*

Electio facta ad clamorem laicorum, vel precibus, aut pretio corruptorum, dicitur potius electio facta per nefariam conspirationem, quam per inspirationem; vnde nulla est, & inualida. Dubitatur autem numquid preces inducant simoniam. Et gloss. *hic* dicit quòd inducitur simonia. Sed Nauarr. *in extrau. Gregorij XIII. de dat. & promis. pro grat. vel iustit. n.* 28. inquit quòd nunquam preces quatenus solùm preces sunt, simoniam inducunt, nec aequiparantur pretio, nisi cum acciperentur, & darentur pro pretio. Est autem in hac materia adhibenda distinctio, quam adhibet *gloss. in c. tuam de aetat. & qualit. in verb. nullam prorsus*, scilicet, aut eligitur quis, vel ordinatur suis precibus, aut alienis. Si suis, aut est idoneus, aut indignus. Si idoneus est, simonia non committitur, dummodo indigeat, quia tunc illae preces non censentur ambitiosae, sed propter necessitatem porrectae. Si verò non indigeat, licet sit idoneus, preces censerentur ambitiosae, & simonia committeretur, sicuti si quis pro se indigno preces porrigeret. Si quis verò alienis precibus ordinatur, vel eligitur, iterum distinguitur, aut sunt preces spi-

rituales, aut carnales. Si sunt carnales, idest procedentes ex affectione, & pro indigno porriguntur, simonia committitur, quia succedunt tales preces loco pretij. Si pro digno porriguntur, licitè possunt admitti, dummodo Superior non habeat respectum ad preces, sed ad merita. Si verò preces sint spirituales, idest solùm merita respicientes, admitti possunt, & licitæ sunt, nec vllam simoniam inducunt. Ita distinguit prædicta Glossa. Videte illam, & iura per ipsam allegata. Poteritis etiam videre D. Thomam 2.2. *quæst.* 100. *art.* 5. *ad* 3. & Sylvestr. *in verb. simonia* 16.

§. *Per Scrutinium*

Secundo modo electio fit per scrutinium, cum præsentibus omnibus, qui debent, volunt, & possunt commodè interesse, tres de Collegio fide digni assumuntur, qui secretè, & singulatim vota cunctorum diligenter exquirant; & in scripturam redacta publicent; quo facto collatione habita is censetur electus, in quem omnes, vel maior, & sanior pars Capituli statim consenserit. Ex quo apparet, sex esse necessaria in Scrutinio. Primò, quòd Scrutatores assumantur. Secundo, quòd vota secretè, & singulatim à Scrutatoribus exquirantur. Tertio, quòd in scriptis redigantur. Quarto, quòd vota in scriptis redacta mox in communi, & pleno Capitulo publicentur. Quinto quod collatione habita statim communis electio sequatur. Sexto quod eligatur ille, in quem maior, & sanior pars consenserit. Et si quid ex his deficiat, electio nulla est.

In electione autem Superiorum quorumcunque, Abbatum temporalium, & aliorum Officialium, ac Generalium, & Abbatissarum, & aliarum Præpositarum, vt omnia rectè, & sine vlla fraude fiant, eligi debent per vota secreta, ita vt singulorum eligentium nomina nunquam publicentur. Conc. Trid. *sess.* 25 *cap.* 6. *de Regular. & Monial.*

Quæres quis scrutabitur votum ipsorum Scrutatorum?

Respondetur cum Ioan. And. quod duo ex ipsis Scrutatoribus tertium ab initio scrutabuntur, ne sit in eorum potestate electio, si in fine dent votum. Ita gloss. *hic in verb. cunctorum*, quæ ponit etiam aliam responsionem, scilicet quod dabitur quartus scrutator cum tabellione, qui scrutabitur illos tres. Sed dicit gloss. quod melior est prima responsio secundùm Abb. *in c. quia propter hoc eod. tit.*

§. Quod

§. Quòd si

Pars autem minor eligentium potest infringere electionem factam à parte maiori, si tamen minor pars sit sanior, & de maioribus meritis electi doceat. Satis autem docetur de sanioritate, si doceatur de maioribus meritis electi, quia causa cognoscitur ab effectu *ad text. in l. non codicillum. C. de testamentis*. Imò ex hoc maior zelus probatur eligentium. Attenditur etiam auctoritas eligentium, quæ procedit vel ex ætate, vel ex scientia, vel ex nobilitate in Clericis secularibus: secus in Regularibus, apud quos non attenditur nobilitas, cum dicantur mortui Mundo *l. Deo nobis C. de Episc. & Cleric.*

Hoc autem non procedit, quando pars numerosior est duplo maior, quia sufficit quod sint duæ partes ex tribus ad hoc vt dicatur electio Canonica, nec possit opponi de sanioritate, vt inquit gloss. *hic*. Verumtamen non prohibetur minor pars dicere de nullitate electionis, vt quia sit simoniaca, vel quid simile iuxta *constitution.* Iulij Secundi *latam anno* 1505.

§. *Vocantur*

Debent in Scrutinio assumi tres viri de Collegio Scrutatores; qui singulorum vota diligenter scrutentur, vt supr. diximus. Nec possunt esse pauciores, quàm tres secundùm communem opinionem, de qua testatur gloss. *hic*, & concordat *cum c. quia propter, hoc eod. tit.*

§. *Per Compromissum*

Tertio modo fit electio per compromissum, quando plures idonei viri eliguntur, qui vice omnium debent eligere, & isti appellantur compromissarij, siue arbitratores. Potest etiam in vnum tantùm fieri compromissum, vt *in c. causam, hoc eod. tit.* sed vt compromissum possit fieri, debent omnes de Collegio consentire, quia vno contradicente non potest fieri compromissum, cum nemo inuitus debeat priuari iure suo *l. id quod nostrum. ff. de reg. iur.* nec potest postea ratificare DD. *in d. c. quia propter*: secus si non contradixerit, sed solùm eius voluntas non fuerit requisita, quia potest tunc compromissum ratificare.

Dicitur autem in textu, *idonei viri*, quia debent esse Eccle-

siastici; Laici enim non possunt esse compromissarij in hoc negotio, cum sint incapaces spiritualium *c. contingit de arbitr.* Quod intelligitur etiam si essent Religiosi: sed in Clericum Religiosum compromitti potest; quamuis enim Clericus Religiosus non possit esse arbiter sine licentia sui Prælati, vt *in can. obeuntibus 63. dist.* & secundùm Hostiens. *in summ. de arbitr.* potest tamen esse arbitrator, vt in isto casu. Arbiter autem dicitur qui iudicat secundùm Ius: Arbitrator qui secundùm factum iudicat. Carpan. *ad statut. Mediolani cap. 1. num. 19. vol. 1.* vbi ponit plures alias distinctiones inter arbitros, & arbitratores.

§. *Quòd si intra*

Arbitratores debent seruare fines compromissi, quia compromissum quoque est mandatum, & mandatum debet seruari in sua forma *l. diligenter ff. mand. & §. is, qui exequitur Inst. de mandat.* qui si hoc seruauerint, & res non sit amplius integra, vt quia de ipso negotio iam cœperint tractare, non possunt amplius reuocari *ad tex. in. §. rectè Inst. de mand.*

Qui eligere, eligiuè possunt.

TIT. VII.

Eligere possunt omnes, qui habent Ius eligendi vel ratione proprietatis, vt sunt Canonici, etiam supranumerarij: vel ratione legitimæ consuetudinis, vel ratione præscriptionis 40. annorum, vel ratione pacti, vt si aliquis Patronus in fundatione Ecclesiæ id pepigerit, vel ratione priuilegij. Laici autem non possunt eligere, nisi ex priuilegio Apostolico, non tamen ex consuetudine, vel præscriptione. Abb. *in c. quisquis de elect.* cum ipsi non sint capaces Iurium Spiritualium *c. quanto, de Iudic.* Si verò aliqui sint in possessione eligendi, interea sunt manutenendi, quamuis non doceant de proprietate, sed solùm de possessione, dum tamen sint tales, qui aliter non sint incapaces *c. cum Ecclesia Sutrina, de caus. possess. & propriet.*

Ampliatur hoc primo in qualibet Congregatione, quod possit sibi eligere Superiorem, nisi obstet contraria consuetudo *can. Congregatio 16. quæst. 7.*

Secundo ampliatur etiam si duo, vel tres solùm fuerint *c. r. de elect.*

Ter-

Tertio etiam si plures de Collegio essent effecti inhabiles, vt excommunicati, quia alij etiam in minori parte possunt eligere.

Quid verò si omnes essent inhabiles vno excepto, an iste vnus posset se ipsum eligere?

Et videbatur affirmatiuè dicendum, quia Ius Vniuersitatis in eo solo remanet per tex. *in l. sicut §. fin. ff. quòd cuiusque Vniuersitatis, & ibi gloss. & Bart.*

Summistæ tamen tenent contrarium, quòd solus non possit se ipsum eligere, ne ambitione notetur. Et hæc videtur sententia verior, & probabilior, quia debet esse distinctio inter eligentem & electum, præsentantem, & præsentatum &c. vt dicitur *in c. per nostras, & ibi gloss. in verb. præsentare, de Iurepatr.*

Nec releuat quòd in vno remaneat Ius Vniuersitatis, quia hoc Ius non potest operari in ijs, in quibus datur repugnantia, vt in casu nostro.

§. *Sed neque*

Non possunt eligere primo pupilli, quia non habent animi iudicium; quod intelligitur si per dispensationem pupillus esset Canonicus, cum ad Canonicatum obtinendum in Ecclesijs Cathedralibus requiratur ætas sufficiens ad ordinem sacrum Canonicatui adnexum ex dispositione Conc. Trid. *sess. 24. cap. 12. de reformat.* & in ceteris Collegiatis sufficiat ætas 14. annorum, cum Concilium circa hoc nihil innouauerit, prout testatur Garz. *de Benefic. part. 7. cap. 4. à num. 15. vsque ad num. 41.*

Secundo non possunt eligere qui in sacris non sunt constituti. Sed an Conuersi possint eligere Prælatum Monasterij? & dicitur quòd non *c. ex eo §. fin. de elect. in 6.* Innocent. *in c. 2. de Institut.*

§. *Illud Quæsitum*

Tertiò prohibentur eligere anathemate percussi, seù excõmunicati excommunicatione maiori, quia isti nec eligere possunt, nec eligi. Quod procedit etiam si fuerint occulti. Et hoc amplia vt neq; possint postulari. Item vt neque possint præsentare, aut præsentari; quia Iura loquentia de electione habent locum etiam in præsentatione. Gloss. *in c. sciant, & in c. fin. de elect. in 6.* Excommunicati verò excommunicatione minori licet eligi non possint, non tamen prohibentur eligere, quæ omnia ponuntur per Rebuff. *in c. postulastis de Cleric. excomm. in 2. notab. n. 46. cum pluribus seqq.*

§. *In*

§. *In suspenso autem*

Quarto suspensi ab homine, seù per sententiam Iudicis, nec eligere, nec eligi posſunt. Item nec beneficia impetrare, nec eis conferri: imò nec nominari ad beneficia, seù dignitates Rebuff. *vbi supr.* secus autem si suspensi sint per Iuris dispositionem, quia tunc ab electione non remouentur.

§. *His quoquè*

Quinto prohibiti à Superiore ne eligant, eligere non posſunt.

Sexto absentes eligere non posſunt per se met ipsos, sed iustis de causis impediti posſunt per procuratorem secundùm ea, quæ diximus *in tit. superiori*.

Septimo Hæretici, aut Schismatici non posſunt nec eligere, nec eligi, cum sint excommunicati maiori excommunicatione per tex. *in c. vergentis, de hæretic.*

§. *Interdum*

Octauo eligere non posſunt illi, qui aliter eligunt, quàm secundùm formas traditas, quia priuantur iure eligendi; quæ formæ sunt inuentæ ad euitanda scandala, pericula, & fraudes; vnde si quis sine scandalo, & fraude sit electus non seruata prædicta forma, in foro conscientiæ tutus est. Rebuff. *vbi supr. num. 43.* Quatenus verò dicitur, quòd talis non eligens secundùm formas traditas, priuatur iure eligendi, intelligitur pro illa vice tantùm *c. ne pro defectu, de elect.* & non ipso iure, sed præcedente sententia declaratoria, vt notatur per gloss. *in c. quia propter, de elect. in verb. priuentur.*

Nono priuantur electione pro illa vice tantùm illi, qui intra tempus statutum non elegerunt, quòd est trium mensium; quo casu ad proximum Superiorem eligendi potestas deuoluitur, qui si intra tres alios menses eligere neglexerit, ipse quoque pro ea vice eligere prohibetur. In beneficijs verò conferendis tempus est sex mensium. *c. 2. de conceſſ. prabend.*

§. *Alia sanè*

Decimo eligentes scienter indignum, idest improbum, aut po-

postulantes indignum, priuantur iure eligendi pro ea vice *c. cum Vinctoriensis*, *& d. c. ne pro defectu de elect. & c. quamquam de elect. in 6.* Et per triennium vt ab alijs eligi possint seipsos inhabiles reddunt *c. per inquisitionem*, *& ibi gloss. in verb. se indignum, de election.* Quod intelligitur, si electio fuit perfecta, alioquin non *c. perpetuò de elect. in 6.* Et ratio est, quia qui indulget indigno, ad lapsum prouocat vniuersos *can. est iniusta 23. q. 4. in fin.* Et Conc. Trid. *sess. 7. cap. 3. de reformat.* inquit, omnes prouisiones de indigno esse irritandas. In dubio autem præsumitur scienter quis elegisse indignum, cum teneretur eligens inquirere de moribus, & vita electi *c. innotuit de elect. & ibi gloss. in verb. ignorantiam.* Ignorantia verò posset probari iuramento, publica voce, & fama, & alijs probationibus, quas ponit Rebuff. *vbi supra.*

Idem intellige de Episcopo promouente indignum; Idem de nominante; Idem de confirmante indignum,

Sed dubitatur numquid electio facta de digno, prætermisso digniori, valeat? Et dicitur quòd sic, licet non sine peccato fiat. Ita Gonzal. *sup. 8. reg. Cancell. gloss. 4. n. 128.* qui *n. 138.* dicit aliud esse in Episcopo, qui tenetur ex Conc. *sess. 24. cap. 18. de reform.* in collatione Parrochialium præuio examine eligere semper digniorem, quem si non eligit, collatio nulla est. Quod confirmatur *ex constit.* S. M. B. Pij Quinti *super collat. Parroch. emanata anno* 1566. in qua habetur, quòd omnes prouisiones contra dictam formam Concilij sint nullæ, & si magis idoneus fuerit posthabitus, possit appellari ad Metropolitanum, vel si ipse Metropolitanus sit eligens, possit appellari ad viciniorem, vel Sedis Apostolicæ delegatum, vel ad ipsam Sedem Apostolicam.

Ius autem eligendi, quo priuantur hi, qui scienter eligunt indignum, non ad Superiorem, sed ad Papam immediatè deuoluitur, cùm quando elapsum est tempus electionis, ad Superiorem electio deuoluatur. Et ratio est, quia electio facta de indigno, est actus consummatus à parte, & nil amplius remanet faciendum, secus quando solùm lapsum est tempus.

§. *Laicis*

Demum Laici, etiam si sint Principes, eligere non possunt, nec prætextu consuetudinis, aut pacti. Quod ampliatur etiam si Superior talem electionem confirmauerit, & etiam si essent ad-

missi ad coeligendum simul cum Clericis, quia electio facta à Laicis non tenet Abb. & alij *in c. quisquis de elect.* Imò incurrunt etiam pœnam excommunicationis *can. si quis deinceps* 16. *quæst.* 7. Limitatur autem si eligerent ex priuilegio Sedis Apostolicæ, quia concedente, vel etiam permittente Papa Laici eligere possunt. Abb. *vbi supr.* Possunt etiam Laici coadiuuare electionem. Patroni verò post electionem factam postulatur assensus. Sed si Patronus est Clericus, in principio, quo patitur Ecclesiam fieri Collegiatam, potest sibi reseruare, & sic pacisci Ius eligendi: Laicus verò non potest, cum omninò sit inhabilis, vt notant DD. *in c. quanto de Iudic.*

§. *Oportet*

Ponitur in textu quas qualitates debeat habere Episcopus, quod habetur *sess.* 2. *& in pluribus alijs locis* Concilij Trid. Item quales debeant esse eius familiares *eadem sess.* 2. Item qualis debeat esse eius mensa, & suppellex *sess.* 25. *de reform. cap.* 1. Inter præcipua autem ponitur quòd debeat esse litteris instructus; vnde si esset nimis imperitus, posset deponi, puta si nesciret Grammaticam. Quanta autem debeat esse ista scientia in Episcopo, ponit idem Conc. *sess.* 22. *cap.* 2. *de reform.* dum dicit quòd Episcopus tali scientia pollere debeat, vt muneris sibi iniuncti necessitati satisfacere possit; ideoque quòd antea in Vniuersitate studiorum Magister, siue Doctor, aut Licentiatus in Sac. Theologia, aut in Iure Canonico meritò sit declaratus, aut publicæ alicuius Academiæ testimonio ad illud docendum ostendatur idoneus. Alij quoque inferiores Episcopo debent habere scientiam Iuris Canonici, quia debent secundùm illud iudicare. Gonz. *sup.* 8. *reg. gloss.* 4. *num.* 68. qui ait etiam quòd sufficit, vt mediocrem scientiam habeant, nec requiratur scientia eminens, quam in professione legali neminem habere affirmat. Eminens autem in scientia dicitur ille, qui sine reuolutione librorum potest decidere omnes casus: mediocris verò, qui reuoluendo libros decidere potest. Sed si sit spes addiscendi in futurum, minor quoque scientia sufficit, vt idem Gonz. *vbi supr. à num.* 68. *ad num.* 84.

§. *Igitur*

Episcopus autem debet habere triginta annos completos *c. cum in cunctis, de elect. in fin.* sed in alijs inferioribus dignitatibus, & be-

beneficijs, etiam curam animarum habentibus sufficit annum requisitum attigisse. Sic Diaconus si vigesimum quintum annum attigit, promoueri potest ad Presbyteratum, vt *ibi* dicitur, & *in c. licet, de elect. in 6.* Præbendæ autem non sunt conferendæ minoribus quatuordecim annis, qui sint completi. Et regula est, quòd si ætas annorum ponatur in genetiuo, vel accusatiuo, requiritur quòd sint completi: si vero ponatur in ablatiuo sufficit quòd sint incepti. Bart. *in l. si cui legatur n. 1. ff. de legat. 1.*

§. *Neophita*

Demum Neophitæ non possunt promoueri ad Episcopatum, quia cum sint noui in fide, non possunt esse Magistri ceterorum.

De Postulatione.

TIT. VIII.

QVoniam inter illos, qui non possunt eligi, sunt aliqui, qui possunt postulari, ideo sequitur de postulatione.

Verbum postulo in Iure tres habet significationes. Primo significat petere, vt accipitur *hic*. Secundo significat accusare vt *in tit. de suspect. Tutorib. vel Curatorib.* in Ciuil. Instit. Tertio significat aduocare, vt *in tit. ff. de postuland.*

Postulatio de qua hic agitur, est eius, qui eligi non potest, in Prælatum concors Capituli facta petitio. Duplex autem est modus postulandi, solemnis, & non solemnis. Possunt autem postulantes vti pro arbitrio quo ex his duobus modis velint.

Solemnis fit per formam scrutinij, vel compromissi, vel inspirationis. Et ferè omnia sunt seruanda in postulatione, quæ in electione seruantur. Differunt tamen in aliquibus, quia in electione is vincit, qui à maiori, & saniori parte Capituli eligitur: sed in postulatione si concurrat electus cum postulato, postulatus non vincit, nisi habeat duas partes Capituli ex tribus *c. scriptum, de election.* & ita tenet Curia, vt testatur Mandagott. *de elect. part. 1. cap. 55.* Si verò postulatus cum postulato concurrat, vincit postulatus à maiori parte. Differunt etiam, quia electus habet certum tempus, intra quod debet consentire: postulatus autem non. Item differunt, quia per electionem initiatur spirituale matrimonium electi cum illa Ecclesia, ad quam eligitur: secus

autem in postulatione, quia postulantium consensus dirigitur in Superiorem ad quem spectat admittere postulatum; vnde sequitur, quòd postulantes antequam Papæ presentent postulatum, possunt recedere à postulatione; quòd non habet locum in eligentibus. Videatur *gloss. hic in verbo, petitio.*

Non solemnis postulatio est, quando Canonici simul concordant, non seruata aliqua forma. Sed an postulatione admissa debeat sequi electio? Et de Iure debet: sed Curia Romana in postulatione solemni non admittit aliam electionem, sed postulationis approbationem pro confirmatione habet, vt prospiciatur vacantibus Ecclesijs, & euitetur circulus inutilis. Sed in postulatione non solemni debet sequi electio. Mandagott. *vbi supr.*

Postulatio debet approbari à Papa in Episcopo ad aliam Ecclesiam transeunte. Item in corpore vitiato, & in omnibus alijs casibus, in quibus solus Papa dispensat. Sed in alijs Dignitatibus personalibus, & inferioribus Episcopo adeundus est Episcopus, qui potest in illis dispensare. Idem Mandagott. *vbi supr.*

§. *Sciendum*

Regula est, quòd illi possunt postulari qui non possunt eligi propter aliquod impedimentum, quod tamen non sit animi, vel corporis. Animi, vt est pupillus, furiosus &c. corporis, vt cæcus &c. & glossa hic addit, vel libertatis, vt seruus. Qui autem possunt postulari, enumerantur per eundem Mandagott. & inter ceteros possunt postulari qui habent defectum in ordinibus, vt est Laicus, vel qui habent defectum scientiæ, vel ætatis. Item qui sunt debilitati aliquo membro, quod deformitatem generat. Item illegitimi. Bigami autem an possint postulari, videte glosſ. *hic in verb. vitio* quæ inquit bigamiam esse defectum animi ob suspicionem incontinentiæ, & ita bigamum postulari non posse: vel veriùs secundùm opinionem Bald. posse postulari, cùm Papa possit cum bigamo dispensare.

§. *Episcopus quoquè*

Præterea postulari debet Episcopus prò altera Ecclesia, cùm non possit suam deserere sine licentia Papæ. Abbas tamen, & ceteri Prælati infra Episcopalem dignitatem constituti, licet videantur alligati proprijs Ecclesijs, nihilominus non est necesse, vt postu-

len-

lentur: sed possunt eligi ad alias dignitates; tamen non deserant proprium Monasterium sine licentia legitimè impetrata.

De Confirmatione Electionis.

TIT. IX.

CVm electio confirmanda sit, meritò sequitur præsens tit. Confirmatio est iuris prius habiti corroboratio. Et confirmatio fit à Superiore, cum approbatio fiat à pari Dec. *in rubr. de confirm. vtil.* Et hodie electiones factæ ad aliquam dignitatem Ecclesiasticam Monasteriorum Conuentualium absque Sedis Apostolicæ prouisione, vel confirmatione, nullæ sunt. Pius Quartus *constitut.* 86.

Confirmatio duplex est. Altera in forma communi; & altera ex certa scientia.

In forma communi est, quando fit conditionaliter, non cognita causa, vt si dicatur, confirmamus electionem, quatenus de Iure valeat; vndè si non valet, non conualidatur. Hoc dicit Abb. *in c. 1. & in c. examinata de confirmat. vtil.*

Ex certa scientia fit, quando tenor rei confirmatæ exprimitur, vel quando apponitur clausula, non obstantibus quibuscunque, vel quando secunda iussio emanauit. Quando autem absolutè dicitur, confirmamus, intelligitur ex certa scientia. Dec. *vbi supr.* qui tamen distinguit, aut confirmatio fit causa cognita, & intelligitur ex certa scientia: aut non ita, & intelligitur in forma communi. Quæ autem, est in forma communi, non conualidat actum nullum: quæ verò est ex certa scientia, conualidat. Notatur *in c. 1. de transactionib.* Latè de his, & in quibus causis dentur confirmationes Mandos. *in suo tract. de Signat. Grat. in tit. Confirmationes.*

Differt autem confirmatio à gratia *Perinde valere*, quia confirmatio efficit, vt actus tunc valeat, quando confirmatur: sed gratia *perinde valere*, trahitur retrò, & confirmat à prima die concessionis. Hoc autem rescriptum; *perinde valere*, impetratur, quando Papa gratiam suam aliqua ex parte inualidam confirmat. Et in Beneficialibus non datur confirmatio, sed gratia, *perinde valere*, Rebuff. *in sua prax. benefic. in 2. part. de rescripto, etiam, & perinde valere.*

Est autem adnotandum, quòd electus debet intra mensem com-

computandum à die præsentationis, & notitiæ electionis, consentire, nisi legitima fuerit causa; quo casu non currit tempus, vt gloss. *hic*; alioquin amittit Ius quæsitum sibi per electionem ipso iure, quamuis ad cauthelam tutius esset ferre sententiam declaratoriam, vt notatur *in c. commissa, de election. in 6.*

§. *Eadem Constitutione*

Electus autem post consensum præstitum debet intrà duos menses petere confirmationem à Superiore, nisi fuerit legitimè impeditus. Confirmare autem Abbates, & Priores sibi subiectos non exemptos ad Episcopum spectat *c. si Abbatem de elect. in 6.* & confirmare Episcopum pertinet ad Archiepiscopum, & Archiepiscopum ad Primatem, vel Patriarcham *c. bona il 1. de elect.* nec potest Vicarius confirmare, nisi in constitutione Vicariatus specialiter hoc exprimatur, sicut nec potest ei committi consecratio, nisi ipse Vicarius sit Episcopus. Potest tamen dari Vicario potestas committendi consecrationem Episcopo. Rebuff. *vbi supr. in forma Vicariatus.* Exempti autem debent venire ad Sedem Apostolicam. Abb. *in c. 1. ne Prælat. vic. suas;* quamuis dicant aliqui, quòd etiam Abbates exempti sint confirmandi per suos Superiores immediatos. Colligitur *ex c. cum Monasterium, & c. cum dilectus, & d. c. bona, de elect.*

§. *Quamdiù*

Quòd si electus non sit adhuc confirmatus, non potest res Ecclesiæ administrare, etiam sub prætextu Procurationis, vel Oeconomatus. Quod ampliatur etiam in alijs beneficijs, quia administrans ante confirmationem dicitur intrusus, & redditur inhabilis ad idem beneficium, etiam sequuta confirmatione. Ampliatur etiam in temporalibus, vt recipere censum, colligere fructus &c. sed limitatur, quando confirmatio esset petenda a Papa, & electus esset valde remotus *c. nihil de elect.* Electus verò à Papa, & potest se ingerere, & habet ea, quæ sunt Iurisdictionis. Abb. *in c. transmissam, de elect. nu. 3.* vbi dicit hanc esse communem opinionem.

§. *Petet*

Confirmatus debet à Sede Apostolica petere litteras confirmatio-

tionis suæ tenorem continentes. Sed poterunt etiam ipsi eligentes petere, vt colligitur *ex c. dudum il 2. de elect.* Istas antem litteras debet ostendere eis, ad quos ea res pertinet, quia ista est quædam qualitas extrinseca, quæ non præsumitnr nisi probetnr *c. si fortè, vbi gloss. de electton. in 6.* Et ideo tonsuratus si est nominatus ad Beneficia, debet insinuare litteras suæ tonsurationis. Rebuff. *in c. postulastis, de cleric. excomm. n.* 191. Amplia idem procedere, vt exhibeantnr litteræ consecrationis, vel in Abbatibus litteræ benedictionis. Potest autem peti confirmatio etiam per procuratorem, si electus insto impedimento non posſit venire ad Sedem Apostolicam, qui procurator debet esse sufficienter instructus *c. cupientes de elect. in 6.* & si causa est grauis. non tenetur constituere procuratorem *c. querelam, de procurat.* & interim non cadit à iure suo *ad tex. in c. quamuis de elect in 6.*

§. *Is autem*

Confirmatio non conceditur nisi cum causæ cognitione. Et confirmaturus de multis inquirere debet, vtrum bono zelo, vel malo fuerint moti eligentes. Item de meritis, seù sufficientia electi, ac de studijs eligentium, & electionis processu *c. cum nobis, de elect.* & hæc omnia debet diligenter discutere *gloss. in c. prouida, & ibi Archid. Io: Andr. & alij de elect. in 6.* aliàs peccat mortaliter confirmans indignum.

Si verò electus non fuerit confirmatus, incidit in infamiam facti; quia homines opinantur, quòd ex culpa electi electio non habuerit effectum. Sed in veritate si non confirmatur ob processum malè fabricatum, non incurrit in infamiam *c. super eo, de elect.*

§. *Quòd si fortè*

Si vota eligentium in duas se diuiserint partes, præferendus est is, qui iudicio confirmatoris dignior est. Quòd si æqualiter fuerint digni, est locus gratificationi. Et dignior est qui aptior est ad munus, cui præficiendus est. Gonz. *sup. 8. reg. Canc. gloss.* 4. *num.* 103. Idem dicitur de Institutione, si patroni sint discordes, & vnus vnum, alius alium præsentauerit.

§. *Et si vacante*

Si concurrat postulatus cum electo, præferendus est electus, nisi postu-

postulantium numerus esset duplo maior, vt *supr.* diximus. Si verò postulantes ignoranter indignum postulauerint, & numerus ipsorum sit duplo maior, nec postulatio, nec electio valet. Si verò scienter, postulatio non tenet, sed electio, licet eligentium numerus sit duplo minor.

§. *Illud*

Quod si aliquis est contradictor, debet citari nominatim ad opponendum contra confirmationem faciendam de tali &c. Et si nemo appareat, debet fieri citatio per publicum edictum in foribus Ecclesiæ, in qua facta est electio, vt si quis velit opponere contra futuram confirmationem, compareat in tali loco, coram tali superiore, tali die, & hora ad dicendum causam, quare confirmatio super tali electo sequi non debeat, etiam cum peremptorio termino &c. Quando autem contradictor est certus, ipsum non afficit citatio per edictum, sed debet nominatim citari, vt *supr.* diximus.

§. *Sciant tamen*

Opponens autem si deficiat in probatione, non potest eum pœnitere, imò punitur tanquam calumniator *ad tex. in l. 1. ff. ad S. C. Turpil.* Et per triennium à beneficijs Ecclesiasticis est suspensus, in quibus si propria auctoritate se immiscuerit, caret eis ipso iure *c. 1. §. fin. de elect. in 6.* nisi manifestissimis probationibus docuerit, se vitio calumniæ carere, vt si probaret se iusto errore ductum fuisse, vt notatur *in l. transigere C. de transact.*

§. *De illo*

Suscipiens ordines à Schismaticis scienter, etiam si abiurauerit schisma, non potest eligi, nec cum eo dispensari. Limitatur quando ignoranter susceperit, vt gloss. *hîc*. Cum eo autem, qui abiurauit schisma, nec suscepit ordines à schismaticis, vel suscepit ignoranter, potest dispensari, & electio est confirmanda. Sed an Episcopus possit in hoc dispensare? Et videtur quòd sic, *per tex. in can. vt constitueretur 50. dist.* Sed gloss. vlt. *in c. 2. de schismat. in fin.* tenet contrarium, nempe quod solus Papa dispensat cum eo, qui scienter suscepit ordines à schismatico; & hoc tenet etiam Abb. *in c. quia diligentia de elect.* Sed Dec. *ibi* tenet quòd

indi-

indistinctè Episcopus dispensat, quia Papa id sibi non reseruauit. Tenenda tamen videtur sententia glossæ scilicet quod si scienter suscepit, solus Papa dispensat: si verò ex ignorantia, nisi fuerit crassa, & supina, etiam Episcopus dispensare poterit, vt in simili dicitur *in c. 1. & 2. de ordinat. ab Episc.* & etiam tenet Syluester *in verb.* schismaticus *num. 5.*

§. *Igitur*

Notandum est quod per electionem contrahitur spirituale coniugium cum Ecclesia, per confirmationem ratificatur, & confirmatus exercet ea, quæ sunt Iurisdictionis, non autem ea, quæ sunt Ordinis: & per Consecrationem consummatur, quia consecratus exercet etiam ea, quæ ordinis sunt; & ideo sequitur

De Consecratione

TIT. X.

Consecratio debet fieri intra tres menses post electionem; nisi legitimum fuerit impedimentum; & hodiè per Conc. Trid. *sess. 23. cap. 2. de reform.* dispositum est, quòd etiam Cardinales, qui Episcopatum habent, si munus Consecrationis intra tres menses non susceperint, ad fructuum perceptorum restitutionem teneantur: & si infra totidem menses id facere neglexerint, Ecclesijs ipso iure sint priuati. Et *in sess. 7. cap. 9. de reformat.* dicitur quod prorogationes vltra sex menses concessæ nulli suffragentur.

§. *Ordinationi*

In Consecratione debent interesse Episcopi ad minus tres; Beatus enim Iacobus Apostolus, vt dicitur *in textu* fuit ordinatus à Petro, Ioanne, & altero Iacobo, prout habetur *in Constitutionibus Apostolicis Clementis lib. 3. cap. 20. & lib. 8. cap. 2.*

Sed quæritur. Si Iacobus iam erat Episcopus ex eo quia erat Apostolus, quomodò postea fuit ordinatus?

Respondet Gloss. *in can. fin. 66. dist.* quinque modis. Primo quòd Apostoli erant simplices Sacerdotes, sed poterant ordinare in Episcopum, sicut Moyses consecrauit Aaron. Secundò quòd

antea Apostoli erant consecrati inuisibiliter; postea visibiliter. Tertio quod ipsum non ordinauerunt: sed tantummodo introduxerunt formam consecrandi. Quartò quod non in Episcopum, sed Archiepiscopum consecrauerunt. Quinto quod ipsum non ordinauerunt, sed intronizauerunt ad administrationem. Primæ tres responsiones videntur meliores.

§. *Euocandi*

Ad consecrationem faciendam debet Metropolitanus conuocare suos Suffraganeos, & si aliquis conuenire non possit, debet sui præsentiam facere per epistolam. Est autem aduertendum quod Consecratio facienda extra Romanam Curiam debet fieri in Ecclesia, ad quam promoti fuerint, vel saltem in Prouincia, si commodè fieri potest Conc. Trid. *sess.* 23. *cap.* 2. *de reform.*

§. *Quòd si*

Quod si Metropolitanus iusta causa impeditus non possit ipse consecrare aliquem ex suis Suffraganeis, poterit alicui ex Coepiscopis suis vices suas demandare; & rectè dicitur ex Coepiscopis, quia non habentibus dignitatem Episcopalem Consecratio demandari non potest.

§. *Illud quæsitum*

Si in Prouincia non sint Episcopi Comprouinciales, quos possit Metropolitanus conuocare, tunc debet conuocare Episcopos vicinæ Prouinciæ, qui si conuenire nollent, possunt cogi à Metropolitano, vel à Papa. Vel si vnus tantùm Episcopus in Prouincia sit superstes, iste poterit cogere vicinioris Prouinciæ Episcopos per *tex. in can. fin.* 65. *dist.* in quo ponitur quid sit agendum ex Conc. Sardicensi in casu proposito.

§. *Congregatis*

Consecratio debet fieri die Dominico hora tertia lucis, quia hac hora Spiritus Sanctus descendit, vt habetur *in Actib. Apost. cap.* 1. & dicitur *in can. nocte de consecr. dist.* 1. Modus verò in Consecratione seruandus ponitur *hic in tex.*

De

De Receptione, & Auctoritate Pallij

TIT. XI.

Facta Consecratione Archiepiscopus, & Patriarcha debent petere Pallium, quod plenitudinem potestatis designat, sine quo non possunt consecrare Episcopos. Est autem Pallium vestimentum rotundum ad modum torquis, albi, seù pallidi coloris, & habet quatuor Cruces nigras. Prima est ante pectus. Secunda super brachio dextero. Tertia super brachio sinistro. Quarta retrò ad collum. Quæ Cruces significant mortificationem vitiorum, prout esse debet in Prælato, vt inquit Abb. *in rub. de auct. & vsu pall.*

Pallium sic definitur in textu. Est Metropolitanorum insigne ornamentum, quod sumitur de corpore (idest de Altari) S. Petri, pastoralis officij plenitudinem designans *c. significasti*, vbi notatur, *de elect.* Petitur autem à Papa in Consistorio, & petitiones pro palliandis solent fieri ab Aduocatis Consistorialibus, præsente ipso palliando, vel eius procuratore. Quamuis autem in textu dicatur, *Metropolitanorum*, tamen eo vtuntur etiam Primates, & Patriarchæ. In Curia verò nemo potest vti Pallio, nec deferre Crucem ante se, nisi Papa.

§. *Cuius receptio*

Si quis voluerit aliquid palliando obijcere, debet prius iurare de calumnia, & inscribere se ad pœnam talionis, idest ad parem pœnam, seù ad pœnam extraordinariam, quòd intra duos menses obiecta probabit; alioquin procedetur ad traditionem pallij, & ipse punietur.

§. *Sed eo*

Archiepiscopi non possunt vti Pallio nisi certis diebus, & inter Missarum solemnia, & in sua Prouincia tantùm, nisi id habeant ex priuilegio, vel nisi permittat Archiepiscopus alterius Prouinciæ, vel nisi id habeat ex consuetudine, quæ sit legitimè præscripta *c. ex tuarum, & ibi gloss. de auct. & vsu pall.* Cum autem Pallium non egrediatur personam, cui conceditur, non poterit

alteri commodari ad vtendum, sed solùm ad videndum. Abb. *in c. ad hoc eod. tit.* & cum eo sepeliendus erit. Sed si ad alium Archiepiscopatum transferatur, debet nouum Pallium habere vt *in c. bona il 2. in fin. vbi gloss. de postulat. Prælat.* & mortuus debet sepeliri cum ambobus Pallijs, prout tenent communiter DD. *in d. c. ad hoc*.

De Vita, & Honestate Prælatorum

TIT. XII.

Satis dictum est de modo creandi Episcopos, videndum nunc est de ipsorum, & ceterorum Clericorum vita, & conuersatione; licet enim hæc rubr. sit inscripta, *de vita, & honestate Prælatorum*, nihilominus etiam de ceteris Clericis intelligitur; vnde in Decretali ponitur tit. generalior, *de vita, & honestate Clericorum*.

Qualis autem debeat esse vita, & honestas Prælatorum, habetur in pluribus locis Conc. Trid. vt *sess. 5. cap. 2. de reform. sess. 24. de reform. per plura capita*. Et vt paucis complectamur omnia, Prælatus debet esse sine crimine, non conuersans cum impijs, in corrigendo seueram lenitatem adhibere debet, non tolerans malos, orationi vacans, hospitalis, sobrius, pudicus, non lucri cupidus, habitu decenti incedens tam in Ecclesia, quàm extra, debet esse peritus litterarum, & negotiorum, non tamen negotiator, & hodie acquisita per Clericum ex illicita negotiatione applicantur Cameræ Apostolicæ tanquam spolia, vt *in constit. 19.* Pij. IV. Nauarr. *in tract. de spol. Cleric.* §. 7. *num.* 4. & 5.

Præterea Episcopus debet prædicare Euangelium suis subditis, & si est impeditus, debet hoc facere per alios, & debet compellere Archipresbyteros, & Plebanos, vt ipsi quoque prædicent, & sermonis facilitate vitia reprehendant, & ad bonos mores hortentur. Et si id ipsi non fecerint, poterit Episcopus subtrahere illis fructus beneficiorum, & alijs eos assignare, qui id agant, quousque illi officium suum impleant. Quòd si sint Ecclesiæ nullius Diœcesis, & Abbates, seù Superiores earum fuerint negligentes, poterit Episcopus intra cuius Diœcesim est Ecclesia, vel Monasterium, compellere eos tanquam Delegatus Sedis Apostolicæ Conc. *sess. 5. de reform. cap. 2.* Non debet autem Episcopus permittere, vt prædicent hi Regulares, qui sunt extra clausuram, vel

qui

qui ab obedientia suorum Superiorum recesserunt.

Demum Episcopus curare debet, vt omnes Clerici per se, & non per substitutos diuina expleant officia, & Episcopo celebranti, aut alia Pontificalia exercenti assistant, & inseruiant, atque in Chorum de more psallendo Dei nomen reuerenter, distinctè, ac deuotè laudent, vt vestitu decenti vtantur, & super hoc est *Constitutio 92.* Sixti Quinti, per quam statuit, vt Clerici, etiam in minoribus ordinibus constituti, & Clericali charactere insigniti & illi, qui beneficia, vel pensiones obtinent, etiam coniugati, quamuis exempti, tonsuram, & habitum Clericalem, scilicet vestes talares, & similes militiæ suæ conuenientes deferant, & in futurum eis tantùm beneficia conferantur, & inobedientibus pœnam amissionis beneficiorum imponit, & eorum beneficia tamquam vacantia impetrari posse, & pensiones ex se extinctas esse declarat, & ita iudicari mandat.

Sic etiam curare debet Episcopus, vt Clerici ab illicitis venationibus, aucupijs, choreis, tabernis, lusibusque abstineant, atque ea morum integritate polleant, vt meritò Ecclesiæ Senatus dici possint, Conc. *sess.* 24. *de reform. cap.* 12.

Qualis autem debeat esse familia Prælatorum, & eorum supellex, ponitur pluribns in locis eiusdem Concilij, vt supra innuimus.

De Officio Archidiaconi

TIT. XIII.

DIctum est de Episcopis. Verùm quia post Episcopum primum locum obtinet Archidiaconus, meritò sequitur præsens tit.

Sed quæritur, quarè si ordo Presbyteratus est prior, & dignior Diaconatu, non ponatur primo loco de Officio Archipresbyteri, & deinde de officio Archidiaconi?

Respondent communiter DD. qnòd licet Archidiaconus sit inferior in ordine, est tamen maior in dignitate, quia Archidiaconus exercet Iurisdictionem fori contentiosi, & Archipresbyter solùm Iurisdictionem fori pœnitentialis, quæ dicitur Iurisdictio voluntaria. Maior autem absolutè loquendo est Iurisdictio contentiosa, quàm voluntaria. Contentiosa est quæ exercetur inter partes contradicentes: voluntaria inter partes volentes. In hoc

ta-

tamen sunt seruandæ consuetudines Ecclesiarum; vnde si in aliqua Ecclesia est consuetudo, vt Archipresbyter præferatur, ille præferri debet. Abb. *in c. 1. de offic. Archipresbyt.* Archidiaconus verò dicitur primus Diaconus; vnde debet esse in Diaconatus ordine constitutus *c. 1. de ætat. & qualit.*

Est autem Archidiaconus Iudex ordinarius, faciens diuersum Tribunal à Tribunali Episcopi: & constitutus est Vicarius Episcopi à lege datus, ad illa munera exequenda, quæ propter maiores occupationes non potest Episcopus exercere. Et eius officium est audire iurgia, & controuersias Clericorum, & illas terminare, etiam imponendo pœnas. Et propterea appellatur oculus Episcopi Gloss. *in c. fin. de Cleric. ægrot. can. Diaconi il 1. & il 2. dist. 93.* quia per enm videt, & corrigit Episcopus vitia suorum subditorum. Desumptum est hoc nomen, oculi, à Babilonijs, quorum Satrapæ oculi Regis nuncupabantur, vt refert Philostratus *in vita Apollonij.*

Archidiaconus autem debet deferre ad Episcopum ardua; Sic causæ matrimoniales non possunt per Archidiaconum terminari, quia solus Episcopus id potest. Ita statuit Conc. Trid. *sess. 24. de reformat. cap. 20.*

De Officio Archipresbyteri

TIT. XIV.

ARchipresbyter est Vicarius Episcopi constitutus à lege ad ea, quæ sunt voluntariæ Iurisdictionis, vt diximus. Dicitur autem Archipresbyter primus Presbyter, cuius munus est sub leuare Episcopum circa spiritualia. Duæ autem sunt Archipresbyterorum species; quidam enim sunt vrbani, & quidam exteri.

Vrbani sunt qui in vrbe, idest in ipsa Ecclesia Cathedrali resident, subleuando onus Episcopi, vt officium incohando, idest solemne: celebrando, idest Missam solemnem in festiuitatibus solemnioribus: Item benedicendo populo absente Episcopo, scilicet in Matutinis, quando legi debent Lectiones. Gloss. *hic.* Et in ceteris prouidendo, quæ pertinent ad sacerdotale ministerium: non tamen possunt exercere ea, quæ pertinent ad Episcopum, quatenus Episcopus est, vt consecrare, ordinare, conficere Chrisma &c.

Ex-

Exteri sunt, qui circa singulas Plebes constituti sunt, diuina ministrantes, & Sacramenta; & præsunt alijs Presbyteris illius Plebis, quos monere debent, vt sua impleant officia, alioquin denunciare Episcopo; & licet suis Plebibus præsint, sicut Episcopus præest Matrici Ecclesiæ, nihil tamen contra decretum sui Præsulis ordinare possunt, & ardua Episcopo deferre debent, vt si quæ viderint corrigenda &c.

Dicitur autem quòd sicut Archidiaconus debet esse in Diaconatus ordine constitutus, ita Archipresbyter debet esse in Presbyteratus, aut talis ætatis, vt infra annum possit promoueri, & promoueatur, alioquin beneficium amittit *c. 1. de ætat. & qual.* Quod procedit etiam in omnibus, qui habent Ecclesiam Parrochialem. Rebuff. *in sua prax. benefic. tit. de non promot. infr. ann.* vbi ponit plures ampliationes, & limitationes. Episcopus verò quando eligitur, debet esse saltem in Subdiaconatu. Archipresbyter verò, Abbas, Decanus, & Præpositus debent esse Presbyteri *d. c. 1.* In alijs sufficit prima tonsura; vnde quilibet poterit habere beneficia, etiam personalem residentiam requirentia, & etiam curam animarum habentia, si habeat primam tonsuram, dummodò sit in ea ætate, vt possit infr. annum promoueri ad ordinem adnexum illi beneficio. Idem Rebuff. *vbi supr. tit. de requisit. ad collat.*

De Officio Vicarij.

TIT. XV.

Visum est de Vicarijs Prælatorum constitutis à lege, facientibus diuersum Tribunal à Prælatis, erat videndum de Vicarijs, quos Prælati sibi met constituunt, qui faciunt idem Tribunal cum ipsis; & quamuis de Iure ciuili nemo possit facere sibi Vicarium, *vt in auth. vt null. Iudic. lic. haber. loc. seruator.* (licet hodie consuetudo aliter se habeat) tamen de Iure Canonico permissum est, vt possint facere sibi Vicarios, quia maior est occupatio Ecclesiasticorum, nempè in regimine animarum: & possunt etiam Parochi in necessitate constituere sibi Vicarium. Vnde Vicariorum plures sunt species.

Primò enim alij sunt Vicarij, quos Prælati sibimet constituunt, qui sunt amouibiles. Et istorum alij sunt vrbani, alij exteri, seù foranei. Vicarius vrbanus est Vicarius generalis residens

dens in Curia Episcopali, in quem omnium causarum cognitio transfertur. Foraneus est, qui constituitur super aliqua causa extra Ciuitatem emergenti, vt ibi accedens de ea cognoscere posſit.

Alia est species eorum, qui dicuntur Vicarij perpetui, & sunt qui constituuntur in Ecclesijs Titularibus Cardinalium, vt curam animarum pro illis gerant, & isti dicuntur Curati, qui cogendi sunt ad subeundum per seipsos, & non per substitutos ea munera, ad quæ tenentur: tolerandos tamen esse, vt per substitutos suppleant in illis tantùm casibus, in quibus expreſsis verbis, Canonum, Decretorum, & Concilij permissum est, vt Vicarij per coadiutores substitutos posſint officio suo fungi.

Alij sunt Vicarij Apostolici, qui constituuntur à Papa in locum Episcopi. qui non potest interesse, vt quia sit insanus, vel senio confectus, vel accusatus de crimine graui. Solent etiam constitui Ecclesia vacante, si in longum protrahatur prouisio noui Pastoris.

Alij sunt Vicarij Capitulares, constituti à Capitulo; quia mandat Conc. Trid. *seſſ.* 24. *cap.* 16. *de reform.* vt mortuo Episcopo Capitulum eligat Vicarium, qui dicitur Capitularis, & durat tempore sedis vacantis, & non vltra: imò constituto à Papa Vicario Apostolico sede vacante, cessat ipse Vicarius Capitularis.

Formam constituendi sibi Vicarium ponit Rebuff. *vbi supr. in tit. de Vicar. Episc.* & *in tit. forma Vicariat.* in qua ponit omnes facultates, quæ tribuuntur Vicario.

Sed an posſit Episcopus cogi, vt Vicarium sibi constituat? Videte *gloſſ. in princ. huius tit. in verbo, non potest*, quæ tenet partem negatiuam.

In constitutione autem Vicariatus plura requiruntur. Primo scriptura constitutionis, in qua adsint testes; alioquin cum signo Secretarij tantùm esset scriptura priuata, quæ non probaret. Secundo requiritur quod constitutio sit generalis. Tertio quòd constituatur idoneus. Quarto debet constitui Clericus, quia Laicus non potest esse Vicarius Episcopi, & ideo debet incedere in habitu Clericali.

Demum Episcopus non potest retractare factum sui Vicarij, quia factum à Vicario intelligitur factum ab ipso Episcopo; Vnde si appelletur à Vicario, non appellatur ad Episcopum, sed ad Archiepiscopum; non ita quando appellatur à sententia Archidiaconi, quia tunc appellatur ad Episcopum, ex quo Archidiaconus facit diuersum Tribunal ab Episcopo. Et Archidiaconus

ex

ex eo quia est constitutus Vicarius à lege, est perpetuus; Vnde mortuo Episcopo, non expirat officium, & dignitas Archidiaconi, sicut expirat officium Vicarij Generalis. Gloss. *fin. in Clem. fin. de Procurat. Abb. in c. 1. ne sed. vacant.* Et probatur ex Conc. Trid. quatenus vult, vt mortuo Episcopo, eligatur à Capitulo Vicarius Capitularis, vt supr. diximus. Quod signum est Vicarium Generalem Episcopi iam cessasse.

De Coadiutore.

TIT. XVI.

AD subleuandam Prælatorum sollicitudinem constituuntur Vicarij, de quibus supra visum est. Modò de Coadiutoribus dicendum est, qui dantur Prælatis, regere impeditis sine culpa sua, sed propter impedimentum aliquod facti, idest corporis, vel animi. v.g. quia sit effectus cæcus, vel aliquo graui morbo detineatur, vel sit senio confectus, vel efficiatur insanus, vel quid simile, in quibus casibus Prælatus priuari non debet sua dignitate, cum nemo sine culpa sua puniendus sit *c. sine culpa de reg. iur. in 6.* sed ne Populus suo destituatur regimine, datur Coadiutor: Quod si coadiutus sit Episcopus, Coadiutor etiam debet esse Episcopus, & sic de ceteris inferioribus, vt Coadiutor habeat semper eumdem ordinem Coadiuti, ad hoc vt illius munera subire possit; non tamen Coadiutor debet sedere in locum Coadiuti, sed in vltimo loco.

Sciendum autem est, quod Coadiutoriæ quædam sunt simplices, quæ durant solùm ad vitam Coadiuti: & quædam sunt cum futura successione, quæ dantur solùm ex causa, & solùm à Papa, qui dat cum consensu Coadiuti, si tamen in Coadiutore omnes qualitates concurrant, quæ à Iure, & à Conc. Trid. requiruntur in Episcopis, & Prælatis, aliàs concessiones subreptitiæ censentur. Conc. *sess. 25. cap. 7. de reformat.*

Coadiutores dantur etiam ab Episcopis alijs Beneficiatis inferioribus, & vtrisque de Ecclesiæ facultatibus subueniendum est, vt *tot. tit. de Cleric. ægrot. in Decretal.* Sed si fructus vtrique non sufficiant, debent fructus assignari Coadiutori, & Coadiuto prouidebit Episcopus ex eleemosinis, vel alia ratione. Et Conc. *sess. 21. cap. 6. de reform.* disponit, quòd si Rectores Ecclesiarum Parrochialium sint illitterati, seù imperiti, Episcopi tanquam Sedis

Apostolicæ delegati eisdem, dummodò sint honestæ vitæ, Coadiutores, aut Vicarios pro tempore deputent, partemque fructuum illis pro sufficienti victu assignare, vel aliter prouidere possint, quacunque appellatione, vel exemptione remota: eos vero, qui turpiter, & scandalosè viuunt, postquàm præmoniti fuerint, coerceant, & castigent, & si adhuc incorrigibiles in sua nequitia perseuerent, eos beneficijs priuent iuxta sacrorum Canonum constitutiones, exemptione quacumque & appellatione remota, & illa alijs conferendi liberam habeant facultatem.

De Corepiscoporum vsu sublato.

TIT. XVII.

Erant olim Corepiscopi, idest quidam Presbyteri, quibus credebantur res temporales Ecclesiæ, præsertim res præcipuæ, & cura pauperum, & eleemosinarum, & aliqua ministeria Episcopalia, scilicet vt conferrent ordines minores, inter quos antiquis temporibus erat etiam Subdiaconatus *can. erubescant* 32. *dist. c. miramur*, *de seru. non ordin.* Sed quia postea eorum ambitione crescente gerebant se pro Episcopis, suoque officio non contenti, audebant maiores ordines, & omnia Episcopalia exercere, & aliquando Consecrationem, quæ Episcoporum est propria, extorquebant, ideo fuit eorum vsus ab Ecclesia damnatus, & reiectus *can. quamuis*, & *can. Corepiscopi* 68. *dist.* Ita Barbos. *de offic.* & *potest. Episc. part.* 1. *tit.* 1. *cap.* 6. *sub num.* 22. Non enim poterat vna Sponsa duos habere Sponsos, prout videbatur contingere positis istis Corepiscopis: sicut per Conc. Trident. statuitur, quod vnus Episcopus non habeat plures Ecclesias, nisi æqualiter sint vnitæ, quia non conuenit vnum Sponsum plures Sponsas habere.

De Translatione.

TIT. XVIII.

Coniugium spirituale initiatur per electionem, ratificatur per confirmationem, & per consecrationem consummatur; de quibus omnibus iam dictum est. Verùm quia contingit aliquando dissolui, non solùm per mortem Episcopi, sed etiam illo viuen-

uente, quod tribus modis accidere poteſt, ſcilicet per tranſlationem, per renunciationem, & per degradationem, id circò de his modò videndum eſt. Et primò de Tranſlatione.

Tranſlatio eſt de Sede in Sedem canonicè facta mutatio, quæ fit ex duplici capite, aut vtilitatis, aut neceſſitatis.

Propter vtilitatem fit, cùm creditur, quòd Epiſcopus vnius Eccleſiæ magis poſsit proficere in altera Eccleſia. Sic; Diuus Petrus tranſtulit ſe ab Antiochena ad Romanam Eccleſiam ob maximam vtilitatem, quam inde prouenturam præuidebat; ex quo datur exemplum alijs, vt pari ratione licita ſit translatio, quando maioris eſt ſpes vtilitatis *can. mutationes* 7. *quæſt.* 1.

Propter neceſsitatem, vt ſi vrgeat metus hoſtium &c. qui ſi poſtea ceſsat, tenetur ad ſuam priorem redire Eccleſiam *can. paſtoralis, & can. temporis eadem* 7. *quæſt.* 1.

§. *Sciendum*

Transferre Epiſcopos ad ſolum Papam pertinet, non ſolum ſi Epiſcopus conſecratus ſit: verùm etiam ſi tantùm electus, & confirmatus; quia ſpirituale coniugium dicitur ratum per confirmationem, & propterea diſsolui non poteſt ſine Pontificis auctoritate. Et ſi quis propria auctoritate ad aliam Eccleſiam ſe tranſtulerit, priuabitur vtraque, & habita, & ambita, ne præſit eis quos contempſit, nec ijs, quos per auaritiam, vel ambitionem concupiuit.

Sed dubitatur quid ſi quis bono zelo ductus in aliam Eccleſiam ſe tranſtulerit, an iſta pœna puniatur? Et videbatur dicendum quòd non, per tex. *in c. ſanè, & c. præced. de Regular.* vbi bono zelo etiam non petita licentia poteſt quis in aliam Religionem ſtrictiorem ſe conferre, quia vbi ſpiritus Dei eſt, ibi & libertas eſt. Contrarium tamen dicitur in caſu noſtro; nam non dicitur deſerere Religionem qui in ſtrictiorem tranſit, cùm votum mutet in melius: ſecus in Epiſcopo alligato propriæ Eccleſiæ per coniugium ſpirituale, iam conſummatum; habemus enim regulam quòd beneficia Eccleſiaſtica non poſsunt ſine inſtitutione Canonica obtineri *c. beneficia, de reg. iur. in* 6. An autem priuetur ipſo iure, vel præcedere debeat ſententia? Et Gloſs. *hic* putat verius eſse, quòd præcedat ſententia.

Translatio autem Eccleſiarum inferiorum pertinet ad Epiſcopos. Et Conc. Trid. *ſeſſ.* 21. *cap.* 7. *de reform.* diſponit, quòd Epiſcopi tanquam Apoſtolicæ Sedis Delegati transferre poſsint

beneficia simplicia, etiam Iurispatrónatus ex Ecclesijs, quæ vetustate, vel aliàs collapsæ sint, & ob eorum inopiam nequeant restaurari, vocatis ijs, quorum interest, in matrices, aut in alias Ecclesias locorum eorundem, seù viciniorum arbitrio suo.

§. *Non absimilis*

Clerici inferiores propria auctoritate beneficia permutantes, illa amittunt, nec permutationes beneficiorum fieri possunt sine beneplacito Sedis Apostolicæ, propter pactiones, & concordias, quæ plerumque inducunt simoniam, cùm sint circà spiritualia, vel spiritualibus adnexa. Vnde non debet fieri tractatus vllus, nisi cum clausula, saluo, & reseruato in omnibus beneplacito Sedis Apostolicæ, per quòd purgantur omnes suspiciones simoniæ. Quòd si partes exæquantur permutationes priusquam obtineant beneplacitum Apostolicum, nullæ sunt. Nauarr. *in suo Manual. cap.* 23. *n.* 108. *in fin.* Et permutationes, quæ fiunt de æquale ad inæquale beneficium, reducendo ad æqualitatem per reseruationem pensionis, non possunt fieri ab Ordinarijs, sed solùm à Papa id impetratur in Signatura Gratiæ. Mandos. *in tract. de Signat. Grat. tit. permutationes*. Imò nec resignatio coram Ordinarijs fieri potest, quæ conditionalis fit, scilicet in fauorem alterius. Potest tamen Episcopus conferre beneficium ex causa permutationis, quæ fit simplex, nulla reseruatione pensionis, vel nulla alia concordia apposita, ex qua possit esse suspicio simoniæ Gonz. *sup.* 8. *reg. Cancell. gloss.* 14. *num.* 31. *& seqq.*

§. *Subuentam*

Facta concordia inter duos permutantes, si vnus renunciauit suo beneficio ad fauorem alterius, & alter postea suo renunciare noluerit, conceditur ex benignitate Iuris, vt prior regredi possit ad beneficium resignatum. Et regressus est reditio ad beneficium cessum, vel dimissum, vel illius ius in quosdam euentus. Regressus autem conceditur solùm à Papa, etiam ad fauorem illius, qui resignauit beneficium sub certa pensione, quæ si non soluatur, possit habere regressum, & ingressum ad suum beneficium, illiusque corporalem possessionem per se, seù per alios eius nomine propria auctoritate liberè apprehendere, etiam si moriatur Beneficiatus, ad fauorem cuius resignauit, vel etiam si is alteri benefi-

cium

tium illud resignauerit. Mandos, *in præd. tract. de Sign. Grat. tit. Regressus*.

§. *Et generaliter*

Quòd si facta sit renunciatio beneficij ex causa permutationis non potest Collator illius beneficij vacantis per cessionem illud alteri conferre, quàm ei, ad cuius fauorem facta est illa renunciatio ex causa permutationis; sicut neque ille, qui habet expectatiuam primi Beneficij vacaturi, potest illud beneficium acceptare; quia gratia expectatiuæ non se extendit ad beneficium renunciatum conditionaliter. Ex quo colligitur quòd permutatio fit per modum cessionis, & cessio fit in manibus illius, ad quem vacantis illius beneficij collatio pertinet.

De Renunciatione.

TIT. XIX.

Sequitur de renunciatione, per quam pariter dissoluitur spirituale coniugium.

Renunciatio est proprij iuris facta refutatio. Et quamuis propriè renunciatio fit Iuris quærendi ex causa de futuro: tamen hic latè ponitur etiam Iuris quæsiti. Iuris quærendi est Iuris de futuro, vt renunciare hereditati sibi relictæ sub conditione, aut hereditati Patris viuentis *c. quamuis, de pact. in 6.* Glosſ. *in l. 1. C. de pact. in verb. te filio vers. sed pactum valet*, per tex. *in l. & heredi §. penult. ff. de pact.* ab eadem glosſ. cit. Iuris quæsiti est Iuris de præsenti, quæ propriè dicitur habitio pro derelicto *l. 1. ff. pro derelict.* Largè verò dicitur etiam renunciatio. Repudiatio autem dicitur Iuris delati, idest quando stat per nos acceptare *l. delata ff. de verb. signif.*

Renunciatio beneficij duplex est, alia simplex, alia conditionalis. Simplex, & pura est, quoties quis purè renunciat suo beneficio in manibus Superioris. Conditionalis, quæ etiam dicitur confidentialis est, quando quis renunciat sub conditione, nempe ad fauorem alterius. Ista autem duplex est, alia licita, alia illicita. Licita est quando quis renunciat sub conditione vt conferatur alteri digno. Illicita duplex est, alia simoniaca, alia non. Simoniaca est, cum quis renunciat cum pacto, vt ipsi detur ali-

quid

quid temporale, etiam pensio. Cauthela autem est, vt fiant tales renunciationes in manibus Papæ cum clausula, reseruato in omnibus pactis beneplacito Apostolico, quia Papa per suum consensum purgat omnem suspicionem simoniæ, vt supr. diximus *in tit. præced.* Illicita non simoniaca est quando fit renunciatio ad fauorem indigni Nauarr. *in suo Manual. cap.* 27. *num.* 100. Appellatur autem confidentia, quia confidit renuncians quòd collator non alteri conferet, quàm ei, ad cuius fauorem fit renunciatio.

Renunciatio autem debet fieri ex causa. Et causa multiplex est. Prima conscientia criminis. Secunda debilitas corporis. Tertia defectus scientiæ. Quarta malitia plebis. Quinta graue scandalum. Sexta irregularitas personæ.

§. *Propter conscientiam*

Conscientia criminis non omnis intelligitur, sed solùm illius, quod post factam pœnitentiam impedit exequutionem officij *c. nisi, eod. tit.* vt est simonia, falsitas litterarum Apostolicarum, hæresis, & quid simile, vt ponit Io: Andr. *ibi*.

§. *Non absimilis*

Debilitas corporis intelligitur non quòd aliquis sit senex: sed quòd talis sit infirmitas, vt impediat executionem officij *d. c. nisi*; & quamuis senectus ipsa sit morbus, tamen de se non impedit, ex quo maturitas iudicij plurimùm potest prodesse.

§. *Propter defectum*

Defectus scientiæ non intelligitur eminentis, quæ secundùm Gonzal. non reperitur, vt diximns *supr. in tit. qui eliger. eligine poss. §. oportet*: sed mediocris, vel sufficientis *d. c. nisi*, quæ dicitur, cum quis per reuolutionem librorum potest decidere casus, sed ex Conc. Trid. hodie requiritur quòd Episcopus sit Doctor in Iure Canonico, vel Magister in Theologia, vel Licentiatus in aliqua Vniuersitate, vt diximus *in eod. §. oportet*.

§. *Propter malitiam*

Malitia plebis intelligitur, vt quia Plebs sit adeò duræ ceruicis, vt apud ipsam Prælatus amplius proficere non possit. Sic

fe-

fecerunt Apostoli, qui Iudæis incredulis derelictis se conuerterunt ad Gentes *Act. cap.3.* & est *tex. in d. c. nisi*. Si tamen est aliqua spes proficiendi, illam non debet deserere.

§. *Item pro graui scandalo*

Propter graue scandalum vitandum, cum aliter sedari non possit, potest Prælatus cedere: imò aliquando cedere debet. Et si quis dicat quòd debemus pati potius scandalum, quam quòd veritas relinquatur vt *in c. qui scandalizauerit de reg. iur.* Respondetur, quòd aut veritas est de Iure diuino, vel naturali, & tunc relinquenda non est: aut est Iuris positiui, & ne veniat scandalum, debet omitti veritas. Sed quid si immineat scandalum ex altera parte Populi, si Prelatus cedat? Et tunc est potius tolerandum scandalum eorum, qui iustè mouentur, quàm scandalum persecutorum. Io: Andr. *in d. c. nisi*.

§. *Item ob irregularitatem*

Etiam propter irregularitatem potest quis renunciare, vt *in eod. c. nisi*. Est autem irregularitas Canonicum impedimentum, per quod quis non potest ad superiores ordines aspirare, vel in proprio ordine ministrare. Et quamuis variæ sint species irregularitatis, vt procedens ex delicto, item ex defectu corporis, item ex defectu perfectæ lenitatis &c. tamen *in hoc §.* ponitur de illa, quæ est ex defectu Sacramenti, & illa, quæ est ex defectu natalium.

Ex defectu Sacramenti est bigamia, quia in bigamo non datur illa similitudo, quæ fuit in Christo Domino; nam Christus vnicam habuit Sponsam, eamque Virginem, scilicet Ecclesiam; in illo verò, qui habuit plures vxores virgines, & deindè à se cognitas, vel vnam cognitam prius ab alio, & deinde à se, non potest significari tale sacramentum *c. nobis, de bigam.*

Ex defectu natalium est illegitimus, qui tamen si laudabiliter impleuit officium suum, sed non manifestauit impedimentum, sciens illud, dum fuit promotus, & irregularitas est occulta, iniuncta sibi competenti pœnitentia, poterit cum eo misericorditer dispensari.

§. *Ceterum*

Non admittitur renunciatio ex causa euitandi laborem; otium enim

enim euitari debet; quod etiam præcipitur in Euangelio *Matth.* 20. quid hic statis tota die otiosi? Vnde Hieronymus ait, fac semper aliquid boni operis, vt diabolus te inueniat occupatum, *can. nunquam, de consecr. dist.* 5.

§. *Accidit autem*

Episcopus, qui renunciauit ex Apostolica concessione, vt fieret Monachus, vel gratiâ humilitatis, vel gratiâ pœnitentiæ, non poterit amplius fieri Episcopus, aliusque in eius locum substitui debet; quamuis Monachus, qui non fuit Episcopus, possit fieri Episcopus *can. vos autem* 16. *quæst.* 1.

§. *Ceterum speciales*

Si verò Episcopus sit effectus Monachus, quia contra ipsum erat maxima persecutio, vel quia erat valetudinarius, ex quo non poterat proficere in Ecclesia, cessante postea persecutione, vel corporis mala valetudine, poterit ad Episcopalem sedem resurgere.

§. *Idem Iuris est*

Idem dicitur de eo, qui renunciauit ob imperitiam litterarum, si deinde ingressus fuerit Monasterium, & effectus doctus, poterit ad nouum Episcopatum assumi.

§. *Rursus*

Dubitatur de eo, qui simoniacè est ordinatus Episcopus, ipse tamen non est simoniacus, qui propterea debet renunciare, & in effectu renunciauit, ac effectus est Monachus, numquid possit ad Episcopatum resurgere? Et videtur quòd sic, ex quo aliorum delictum non debet illi nocere *c. non debet alteri, de reg. iur. in* 6. Tamen distinguitur, ad eamdem Ecclesiam non poterit, quia promotio illa fuit infecta *c. tanta, vbi notatur, de simonia*, neque dispensatiuè, quia cum simoniacis misericordia non est adhibenda *can. erga simoniacos* 1. *quæst.* 1. Ad aliam tamen Ecclesiam poterit promoueri. Secus si ipse quoque fuerit simoniacus, quia tunc nullam potest habere spem amplius ascendendi.

§. *Abbas*

Abbas exemptus, & immediatè subiectus Papæ, non poterit renunciare, nisi de licentia Papæ: si verò est subiectus Episcopo, poterit cum eius licentia renunciare. Quod procedit in inferioribus dignitatibus, & beneficijs, vt apud illum debeat fieri renunciatio, ad quem spectat confirmatio; Vnde si renunciatio fiat in manibus Laici, non tenét. Videte declarationem glossæ *hic in verb. firmitatem*.

§. *De Romano*

Fuerat dubitatum numquid Papa possit renunciare Papatui? Et videbatur dicendum quòd non, quia non habet in terris Superiorem, in cuius manibus possit renunciare. Sed contrarium fuit decisum per Cælestinum Quintum, qui renunciauit, & constituit posse Papam libere renunciare, cuius constitutio est registrata *in c. 1. de renunc. in 6.* Et licet non habeat Superiorem in terris, est tamen Deus eius Superior, in cuius manibus renunciare dicitur. Fuerunt etiam alij Pontifices, qui renunciauerunt, quos enumerat Gonz. *sup. 8. reg. Cancell. §. 5. proemial. n. 17.* Facta autem renunciatione statim expirant Regulæ Cancellariæ, quia par est Papam obijsse, & renunciasse. Ita idem Gonz. *vbi supr. n. 23.*

§. *Potest*

Potest etiam fieri renunciatio per Procuratorem, qui si fuerit reuocatus antequam cesserit, sed reuocationis notitiam non habuerit, tenet nihilominus cessio ab ipso facta, ne videatur elusus Superior, in cuius manibus fit renunciatio, nisi dolo alterius reuocatio illa non potuerit ad Procuratoris notitiam peruenire.

§. *Aliud Iuris est*

Qui impetrauit licentiam renunciandi, compellitur renunciare. Sciendum autem est quòd dimittere beneficium, non est renunciare. Is enim dimittit, qui aliud incompatibile est assecutus. Ad dimittendum autem dantur duo menses post adeptam paci-

ficam possessionem secundi beneficij; quod tempus Papa potest prorogare. Et hoc tempus datur, ne Clericus, qui dimisit primum, si postea careat secundo, mendicare cogatur, vt tradunt DD. *in c. commissa, & ibi gloss. de elect. in 6.*

De Depositione, seù Degradatione.

T I T. X X.

CVm spirituale coniugium dissoluatur etiam per degradationem, seù depositionem, ideo subnèctitur præsens tit.

Degradatio in Ecclesia inducta est ad similitudinem degradationis militum armatæ militiæ, qui ob militaria crimina eijciebantur à militia, & exuebantur insignibus, & vestibus militararibus, sed re vera videtur habuisse originem à Iure diuino, vt habetur in Exodo, & refertur *in c. 1. de homicid.* dum dicitur, si quis per industriam hominem occiderit, ab Altari meo euellas eum. Ita inquit Cherubin. *ad constit. 81. Clementis VIII.*

Degradatio autem est de gradu deiectio, per quam tamen non tollitur character ordinis impressus, nec degradatus rursus fit laicus. Et si quis contrarium dixerit, est anathema Conc. Trid. *sess. 23. can. 4.*

§. *Est autem degradatio*

Degradatio duplex est, Verbalis, & Actualis.

Verbalis, quæ propriè dicitur depositio, est, quæ fit per sententiam, assistente certo Episcoporum numero, qui numerus explicatur à gloss. *hic in verb. numero.* Sed hodie Sacerdotes, Diaconi, & Subdiaconi possunt degradari ab Episcopo etiam sine interuentu illius numeri Episcoporum: sed sufficit quòd sint præsentes Abbates, & ceteri Prælati inferiores, qui sint suæ Diœcesis, & bonis moribus instructi. Et hoc non solùm quando degradatio est facienda pro hæresi, sed etiam pro quocumque crimine capitali ad effectum tradendi eos Curiæ seculari puniendos Conc. *sess. 13. cap. 4. de reform.* Episcopi autem non possunt degradari, nec eorum causæ criminales possunt cognosci, nisi apud Summ. Pont., quorum causa est instituta Congregatio super negotijs Episcoporum Conc. *d. sess. 13. cap. 8. de reform.*

Actualis, siue solemnis degradatio est, quando non solùm fer-

tur sententia, sed etiam detrahuntur vestes, & singula insignia sui ordinis *c. 2. de pœn. in 6.*

§. *Clericus*

Degradatio fieri debet solùm in criminibus, in quibus hoc reperitur expressum, & solùm debet fieri ad effectum tradendi delinquentem Curiæ seculari, & præsente seculari Iudice facienda est, vt ea perfecta illi tradatur, pro quo Ecclesia intercedere debet precibus, vt non inferatur pœna mortis; & si Curia secularis propter illas preces ei pepercerit, non potest amplius in suo ordine ministrare, & ideo dicitur in suo ordine, quia character est indelebilis. vt diximus; quòd si se exercuerit, erit excommunicatus excommunicatione maiori, præuia tamen monitione Abb. *in c. 1. de Cleric. excomm. ministr.* Sed communiter Curia secularis non attendit illas preces Ecclesiæ ob publicam vtilitatem, ne scilicet delicta remaneant impunita.

De Sacerdotibus in inferiori gradu constitutis.

TIT. XXI.

Dictum est de Episcopis, qui sunt Sacerdotes in altiori gradu constituti, erat videndum de Sacerdotibus in inferiori gradu constitutis, qui etiam Presbyteri vocantur. Talis autem Hierarchia est instituta à Deo, vt alibi diximus. Et si quis dixerit non esse in nouo Testamento Sacerdotium visibile, vel externum: vel non esse potestatem aliquam consecrandi, & offerendi verum Corpus, & Sanguinem Domini, & peccata dimittendi, ac retinendi: sed officium tantùm esse, & nudum ministerium prædicandi Euangelium, vel eos, qui non prædicant, prorsus non esse Sacerdotes, est anathema Conc. Trid. *sess. 23. can. 1.*

§. *Et non ineleganter*

Sic iure optimo Sacerdotum diuisio facta est, vt quidam essent Superiores, & quidam inferiores. Superiores, Episcopi: Inferiores, simplices Sacerdotes, vtrique à Deo in Veteri Testamento, & in Nouo à Christo Domino instituti, vt dicitur in text. per vos videndo.

§. *Presbyterum*

Quidam volunt, & præcipuè Theologi, olim eundem fuisse Episcopum, ac Presbyterum, quia dicunt eumdem esse ordinem. Canonistæ verò contrarium tenent, vt alibi diximus. Nomen autem Presbyteri est genus, & significat senem; vnde seniores, qui Episcopi fiebant, ex nomine generali Presbyteri etiam dicebantur. Sed strictè hodie Presbyteri dicuntur Sacerdotes inferiores: latè verò veniunt omnes Clerici, vt colligitur *ex c. vestra, de cohab. Cleric. & mulier. per totum.*

§. *Episcopi*

Presbyteri verò, quædam habent iure proprio ex vi ordinis, vt conficere Corpus Christi, quod possunt facere etiam præsente Episcopo, baptizare, inungere oleo sanctificato, benedicere Populo, non tamen solemni benedictione. Item audire Confessiones, quamuis hoc eis suspendatur, quousque fuerint reperti idonei. Quædam verò habent ex permissione Episcopi, vt tempore extremæ necessitatis baptizatos sacro chrismate linire, ac Virgines Deo dicare. Quædam verò nullo modo possunt, etiam mandante Episcopo, vt consecrare Ecclesias, ordinare Clericos, Sacrum Chrisma conficere, reconciliare publicè pœnitentes &c. quia ista requirunt dignitatem, & potestatem Episcopalem. Et si quis dixerit Episcopos, non habere potestatem confirmandi, ordinandi &c. vel eam, quam habent, esse communem cum Presbyteris, est anathema Conc. *d. sess.* 23. *can.* 7.

An autem potestas excommunicandi possit transire in non Episcopos, & etiam in meros laicos? Et Gloss. *hic in verb. solis Episcopis*, dicit, quod ex dispensatione Papæ potest.

De ijs, qui in Sacris sunt constituti.

TIT. XXII.

SAcri Ordines non dicuntur sacri, quia alij non sint sacri: sed quia in istis est adnexum votum castitatis, non vt substantiale, sed vt accidentale ex statuto Ecclesiæ: & sunt verè Sacramen-

menta gratiam conferentia ex opere operato. Ita Nauarr. *in Manual. cap.* 22. *num.* 18.

Sacri autem Ordines præter Sacerdotium, sunt Diaconatus, & Subdiaconatus, qui non sunt dandi nisi ijs, qui probè versati sunt in Minoribus Ordinibus, ac de omnibus benè instructi, quæ conueniunt in exercendo ordine, quem suscipiunt. Conc. *d. sess.* 23. *cap.* 13. *de reformat.*

Diaconus autem debet Episcopo prædicanti, & Sacerdoti celebranti in omnibus assistere, & Euangelium Populo annunciare. Baptizare autem, vel Eucharistiam ministrare præsente Episcopo, aut Presbytero non potest, nisi iussus fuerit: illis verò absentibus, si necessitas vrgeat, potest.

Ad Subdiaconum verò spectat Calicem, & Patenam ad Altare deferre, & Diacono tradere, eique ministrare. Similiter vrceolum, & aquam, mantile, & manutergium tenere. Præterea Episcopo, Presbytero, & Diacono pro lauandis ante Altare manibus aquam præbere.

Olim autem Subdiaconatus non connumerabatur inter ordines sacros: postea verò cæptum est connumerari, & illi etiam continentia est imperata, vt non possint Subdiaconi vxorem ducere. Et propter eamdem rationem, quia scilicet connumeratur inter ordines Sacros, potest hodie Subdiaconus eligi in Episcopum.

§. *Sicut autem*

Ponitur in hoc tex. ætas, quam debet habere Diaconus, & Subdiaconus, scilicet, quòd Subdiaconus sit in decimo octauo anno, & Diaconus in vigesimo. Sed hic textus hodie est correctus per Conc. *d. sess.* 23. *cap.* 12. *de reform.* quia ad Subdiaconatum requiritur ætas vigintiduorum annorum: ad Diaconatum vigintitrium, & ad Presbyteratum vigintiquinque sed sufficit quod annus sit inceptus, licet non sit completus. Ad minores verò ordines sufficit excessisse infantiam, idest septimum annum, quia Conc. in hoc nihil innouauit. Nemo autem potest post vltimum ordinem minorem susceptum ad primum sacrum ordinem promoueri, nisi post annum: & deinde à Subdiaconatu ad Diaconatum, nisi post alium annum, dummodo necessitas, aut vtilitas Ecclesiæ Iudicio Episcopi aliud non exposcat. Conc. *vbi supr. cap.* 13. *de reform.* Dispensare autem circa ætatem solus Papa potest Gloss. *in c. cum in cunctis, de elect.* vbi Abb. & alij.

De Iis, qui in Minoribus Ordinibus sunt constituti.

TIT. XXIII.

ORdines minores sunt quatuor secundùm Theologos: sed secundùm Canonistas sunt quinque, nempè Accolythus, Exorcista, Lector, Ostiarius, & Cantor, seù Psalmista. Prima verò tonsura non est ordo, sed dispositio ad ordines. Item secundùm Canonistas ordines sunt nouem, connumerando Episcopatum, & Cantorium: sed secundùm Theologos sunt tantùm septem, quia ipsi non ponunt Cantoriam inter ordines, neque ponunt Episcopatum ordinem distinctum à Pesbyteratu, vt aliàs diximus.

Accolythus est is, ad quem spectat præparatio luminum in Ecclesia, ex quo nomen habet.

Exorcista est qui exorcismos memoriæ mandare debet, & manus suas super Oenergumenos, & cathecumenos exorcizandos imponere.

Lector est qui lectiones in Matutinis debet pronunciare, & quæ Prophetæ vaticinati sunt, populo prædicare, idest legendo annunciare, vt explicat gloss. *hic*.

Ostiarius est qui habet claues Ecclesiæ ad claudendum, & aperiendum Ecclesiam, & custodire debet, quæ sunt intra, & extra, fideles recipere, & infideles, ac excommunicatos repellere.

Cantor, seù Psalmista est, qui habet officium cantandi, quod à solo Presbytero suscipit sine licentia Episcopi, ex quo non videtur inter ordines connumerari: sed solùm esse officium.

Circa ætatem verò requisitam ad primam tonsuram, & ordines minores Concilium Trid. nihil innouauit; & sic seruatur quod à sacris canonibus determinatum est, scilicet quòd sufficit excessisse infantiam, idest septennium, vt diximus. Ad beneficium autem simplex obtinendum sufficit attigisse annum decimumquartum. Et ad obtinendam dignitatem non curatam in Cathedrali, vel Collegiata Ecclesia requiritur ætas vigintiduorum annorum, qui sint completi.

§. *Horum*

Est autem differentia inter minores, & maiores ordines, quia maio-

maiores habent imperatam continentiam, vt nunquam possit vxor duci: minores verò non ita; sed existentes in minoribus si vxorem ducant, matrimonium est validum: non possunt tamen ad sacros ordines promoueri, neque ad Ecclesiasticas Dignitates, & administrationes: imò ipso iure priuantur omnibus Beneficijs Ecclesiasticis; quamuis Papa possit dispensare, vt Clericus vxoratus beneficia retineat, & frequenter ad pensiones dispensat.

Communia tam maiorum, quàm minorum Ordinum.

TIT. XXIV.

VIsum est de particularibus officijs singulorum Ordinum tam sacrorum, quàm minorum. Verum quia quædam sunt communia tam maiorum, quàm minorum, ideo subnectitur præsens tit.

Ex cuius principio est adnotandum quòd existentes in minoribus debent præstare obedientiam, & reuerentiam illis, qui existunt in maioribus: & existentes in maioribus debent diligere, & docere existentes in minoribus cum omni charitate.

§. *Item sub grauis*

Quando est facienda ordinatio, Ordinatores, idest Episcopi debent ordinandos instruere, & non aliter ordinare, quam habito præcedenti scrutinio, seu examine de vita, & moribus, de patria, ætate, & natalibus ordinandi Conc. Trid. *sess.* 23. *cap.* 4. *de reform.* & de decenti doctrina, vt *ibi* disponitur, nempe quòd prima tonsura non conferatur nisi Chrismate confirmatis, & illis, qui fidei rudimenta, & legere, & scribere sciant. Minores verò ordines illis, qui intelligunt linguam latinam, vt *in eadem sess. cap.* 5. *&* 11. Maiores autem conferantur illis, qui benè versati sunt in minoribus, & in his benè instructi. Presbyteratus verò concedatur ei, qui docere possit Populum ea, quæ ad salutem scire necesse est, vt *in eadem sess. cap.* 14. nec aliter sunt promouendi, quia magis expedit Ecclesiæ habere paucos Clericos bonos, quàm multos malos.

§. *Quòd*

§. *Quòd &*

Sicut in ordinatione debet præcedere examen, ita etiam in collatione beneficiorum. Per relationem autem Examinatorum renunciantium vnum ex approbatis idoneum quoad scientiam tantùm: & quoad mores, & vitam reijciendum ad Vicarium Episcopi, non est satisfactum decreto Conc. *sess.* 24. *cap.* 18. *de reformat. versic. Peracto*. Sed relatio Examinatorum debet esse circa omnia requisita, vt ibi disponitur. Semel autem examinatus ad beneficia, promotus ad aliud simile, non est iterum examinandus. Ita seruatur in Curia, vt testatur Gonz, *sup.*8. *reg. Cancell. gloss.* 4. *n.*88. Et Cherubin. *ad constit.*7. *Benedicti XII.*

§. *Ipsi verò*

Examinatores, & alij, quibus committitur cura examinandi, & scrutandi de vita, & moribus &c. non debent indignum, & minus idoneum, aut non examinatum præsentare Episcopo ad ordines, seù beneficia; & quamuis hìc dicatur de maioribus ordinibus, idem tamen de minoribus intelligitur, vt per gloss. *hic.* & multo minus debent per vitium simoniæ vendere Spiritum Sanctum. Et qui contrarium fecerint, sunt priuandi omni dignitate Ecclesiastica, & deponendi, ac ipso Iure erunt suspensi *c. qui alium de simon. & can. reperiuntur* 1. *quæst.* 1.

§. *Igitur*

Examen èst peragendum intra tres dies continuos præcedentes ad ordinationem, & demum Sabatho qui probari sunt, præsentari debent Episcopo, vt ordinentur. Non possunt autem omnes ordines quibuslibet temporibus conferri, quia diebus Dominicis, & alijs festiuis vnum, aut duos ad minores ordines licebit promouere: sed ad Sacros non nisi in quatuor temporibus, aut in Sabatho sancto, vel in Sabatho ante Dominicam Passionis, quod dicitur, *Sitientes. c. de eo autem, de temporib. ordinat* Papa autem omnibus temporibus potest ordinare, quia cum determinatio temporum circa ordines sit inducta de Iure positiuo, non adstringit Romanum Pontificem Abb. *in d. c. de eo autem*. Qui autem vult ordinari extra dicta tempora, debet id impetrare à Papa, quia ad ipsum spectat remittere interstitia,

po-

Poteſt autem aliquando, ex cauſa etiam Epiſcopus, vt habetur in Conc. *ſeſſ. 23. cap. 11. 13. & 14. de reformat.* Quæ facultas remittendi interſtitia Epiſcopis competens ex cauſis comprehenſis in dd. locis Conc. tranſit in Vicarium Sede Epiſcopali vacante. Interſtitia autem ſunt illud ſpatium temporis, quòd debet elabi intra vnum, & alium ordinem; annus enim interlabi debet in ſuſceptione ordinis ſacri; qui annus non intelligitur naturalis, ſed Eccleſiaſticus; & ita qui ad Subdiaconatus ordinem promoti fuerunt in quatuor temporibus Quadrageſimæ, poſſunt anno ſequenti ad Diaconatum promoueri eiſdem quatuor temporibus Quadrageſimæ, licet annus naturalis integrè tunc elapſus non fuerit, eo quia illo anno Paſchatis feſtum celebretur celeriùs, quàm anno antecedenti.

§. *Sed nec vno*

Vno die, aut duobus continuato ieiunio non poteſt quis ad duos ſacros ordines promoueri; & qui ita ordinauerit ſuſpenditur arbitrio Superioris. Continuatum Ieiunium dicitur, die Veneris, & Sabathi. Item die Sabathi, & Dominicæ ante prandium.

§. *Diverſum*

Omnes autem minores ordines poſſunt vnica die conferri; niſi in contrarium ſit conſuetudo, vt inquit gloſſ. *hic*.

§. *Per ſaltum*

Promotus per ſaltum, ideſt non ſeruato ordine præfato, poteſt cum eo diſpenſari repetito ordine prætermiſſo.

Quid verò ſi quis nullum habens ordinem promoueatur ad Sacerdotium, an recipiat ipſum ordinem Presbyteratus? Et hoc eſt controuerſum, vt per gloſſ. *hic in verb. repetit.* Verius tamen videtur eſſe quòd illum recipiat, ſed etiam alij ordines dandi ſunt; quòd eſt ſecundùm litteram noſtri textus. Imò & Laicus etiam recipit ordinem Sacerdotis, ſecundùm diſtinctionem gloſſæ *in can. ſollicitudo 52. diſt. in verb. Subdiaconatus*, vbi dicitur quòd Laicus recipit ordinem Sacerdotis, quia character imprimitur, dummodo ſit baptizatus, & conferatur in forma Eccleſiæ

fiæ ab eo, qui habet potestatem &c. Videatur omninò ista glossa.

§. *Quod si furtiuè*

Qui furtiuè Sacros ordines suscepit, si hoc fecerit contra prohibitionem sui Prælati, non potest fieri Sacerdos, nisi prius sit effectus Monachus: secus si non contra prohibitionem. Et Pius Secundus *constit. lata* 15. *Kal. Decembr.* 1461. disposuit, quod malè promotus, vel extra tempora, vel ante legitimam ætatem, vel absque dimissorijs, ab executione sui ordinis suspendatur: & præsumens durante suspensione in ordinibus ministrare, eo ipso in irregularitatem incurrat, & priuari possit beneficijs. Quod non habet locum in ordinibus minoribus. Sed ex Conc. Trid. *sess.* 7. *cap.* 10. *de reform.* secus est, quia ordinatus in minoribus sine dimissorijs sui Prælati est suspensus ipso iure ab executione ordinum susceptorum, nec gaudet priuilegio fori. Ita Cherub. *ad d. constit. Pij Secundi*.

§. *Quod si is*

Non ordinatus immiscens se diuinis nunquam poterit ordinari, & abijcendus est; quod verbum, *abijciendus*, tria importat. Primo excommunicationem. Secundo priuationem beneficiorum. Tertiò depositionem. Abb. *in c.* 1. *de Cleric. excommun. ministr.*

§. *De eo*

Cum Baptismus sit ianua omnium Sacramentorum, non baptizatus nullum ordinem recipit, & si fuerit ordinatus de facto, cum nullum characterem receperit, si dignus est ordinari debet post Baptismum susceptum.

§. *Illud*

Episcopus, qui renunciauit loco tantùm, potest omnes ordines conferre: si verò renunciauit etiam Dignitati, vt quia sit effectus Monachus, non potest conferre nisi ordines minores. Abbates verò regulares, qui habent facultatem conferendi primam tonsuram, & minores ordines Regularibus sibi subiectis, non possunt conferre illos secularibus, etiam habentibus litteras dimissorias

à suis

à suis Ordinarijs: nec possunt concedere litteras dimissorias Clericis secularibus suæ Iurisdictionis, vt ab alijs ordinentur, puta quando haberent castra, & alia loca sub dominio: sed solùm possunt concedere illos pro Regularibus sibi subiectis. Conc. Trid. *d. sess.* 23. *cap.* 10. *de reform.*

§. *Sanè*

Qui verò scienter recipit ordines Sacros ab Episcopo, qui renunciauit Dignitati, repellitur ab executione ordinis, quia indignum se reddidit. Si tamen ignoranter receperit, potest cum eo per Papam dispensari nisi ignorantia esset crassa, & supina, vt aduertit gloss. *hic in verb. crassa*.

Qui promoueri non possunt.

TIT. XXV.

Quia sunt quatuor causæ, quæ impediunt aliquem promoueri ad ordines, ideò ponitur præsens tit. Causæ autem sunt subiectio, delictum commissum, suspicio incontinentiæ, & læsio corporis.

§. *Ratione subiectionis*

Primo itaque ratione subiectionis impeditur quis promoueri, vt quià sit seruus, licet Christianus, quia turpe est Clericum alieno dominio esse subiectum, vt *tot. tit. de seru. non ordin.* Et non obstat quòd apud Deum non sit acceptio personarum *c. nouit. de Iudic.* quia hæc regula procedit in foro poli, non in foro fori.

§. *Si tamen*

Seruus autem ordinatus sciente Domino, fit ingenuus; & sufficit Domini taciturnitas. Sed si Dominus fuerit ignorans, & postea sciens intra annum ipsum non reuocauerit, non poterit amplius reuocare.

§. *Quòd si*

Quid verò si aliquis sit seruus Ecclesiæ, & manumittatur, vt ordinatus perpetuò seruiat Ecclesiæ in diuinis, an possit se transferre ad aliam Ecclesiam? Et Respondetur, si in manumissione fuerit apposita conditio, vt seruiret eidem Ecclesiæ, & tunc non poterit ad aliam se transferre: si verò fuit dictum simpliciter, vt inseruiat Ecclesiæ, & tunc poterit.

§. *Monachi*.

Monachi non possunt ordinari sine licentia sui Abbatis.

§. *Strictiùs*

Licentia verò generalis à Superiore concessa Religioso sibi subdito, vt possit consentire electioni, vel prouisioni cuilibet de se faciendæ, non valet, quia parat viam vitio ambitionis.

§. *Pari ratione*

Episcopus non potest ordinare Clericum alterius Diœc. sine licentia proprij Episcopi, & ita requiruntur litteræ dimissoriæ sui Prælati. Limitatur hoc, quando Clericus haberet beneficium aliquod in aliena diœcesi, quia tunc poterit ab Episcopo illius diœc. ordinari. Ita gloss. *hic in verb. Superioris*. Ceterum dicitur in text quòd si Episcopus sit in remotis partibus, possit dare dimissorias eius Vicarius Generalis, uel sede vacante, possit dare Capitulum. Hodie autem non potest dare Capitulum, nisi post lapsum anni à die obitus Episcopi nisi in casu Conc. Trid. *sess. 7. cap. 10. de reform.* nempe si ordinandus fuerit arctatus. Et arctati dicuntur illi, qui sunt in necessitate constituti, vt ordinentur ratione beneficij recepti; vel recipiendi, quod habeat adnexum ordinem: & si secus factum fuerit, Capitulum subiacet Ecclesiastico interdicto, vt per Conc. *loc. cit.* ybi loquitur solùm de Capitulo: nihilominus hoc extenditur etiam ad Vicarium Sede vacante, vt communiter dicunt DD. Quòd si Episcopus fuerit impeditus causa ægritudinis, poterit concedere dimissorias subditis suis iam examinatis, & approbatis, vt ab alio Episcopo ordinentur. Ita Conc. *sess. 23. cap. 3. de reform.*

§. El

§. *Et hoc quidem*

Itali Episcopi non debent ordinare Vltramontanos, nisi de licentia Papæ, vel proprij Ordinarij, de cuius diœc. trahunt originem, vel in cuius diœc. habent beneficium; Quòd si secus fecerint, canonicis censuris erunt obnoxij, & ita totum id, quod dictum est in præced. §. non solùm habet locum inter Italos, sed etiam inter exteros.

§. *Patrati*

Secundo impeditur quis ordinari ratione delicti commissi, quod sit capitale v.g. homicidij *can. si Episcopus* 50. *dist.* etiam si illud solùm præceperit, vel solùm consilium dederit, quia fit irregularis, & impeditur promoueri, & promotus est depònendus, dicente Domino *in Exod. cap.* 21. Si quis per industriam hominem occiderit, ab Altari meo euellas eum *c.1.de homicid.* Sic prohibuit Deus ne Dauid ædificaret Templum, quia esset vir sanguinum: sed ædificaret Salomon, qui fuit Rex pacificus,

Irregularitas sic definitur *in §. penult. infr. de suspens.* Est Canonicum impedimentum ex facto, seù ex defectu proueniens, quo quis tam ad Ecclesiasticos ordines promoueri, quàm promotus in ijsdem ministrare prohibetur. Nauarr. autem *in Manual. cap.* 27. *num.* 191. aliam definitionem assignat, scilicet Irregularitas est impedimentum Canonicum directè impediens acceptionem ordinum Ecclesiasticorum, aut aliquem vsum eorum, quatenus sunt ordines, etiam post pœnitentiam peractam. Dicitur, *directè impediens*, quia excommunicatio, interdictum, & suspensio impediunt indirectè. Dicitur, *aliquem vsum*, idest quemcumque vsum, quia licet quis esset impeditus ex alio capite aliquo membro, puta manu, vel lingua, posset cetera munera exercere, vt *in c.* 2. *de Cleric. ægrotant.* & sic propter irregularitatem impeditur quicunque vsus ordinum. Dicitur *etiam post pœnitentiam peractam*, quia potest quis absolui à peccato manente irregularitate *can. vt constitueretur* 50. *dist.*

Potest dubitari an irregularitas sit de iure positiuo, an verò de Iure Diuino. Et licet videatur esse de Iure Diuino per verba sac. Scripturæ supr. adducta *Exod. cap.* 21. Tamen communis opinio est, quòd sit de iure positiuo, vt dicunt Plouius *in suo tract. de irregularit.* & Angel. *in sua summ. in verb. irregularitas.*

In

In hac materia irregularitatis nonnullæ assignantur regulæ.

Prima est quod Irregularitas ex eo quòd est de Iure positiuo, vt modò diximus, ideo Papa potest dispensare in omni irregularitate.

Secunda est, quod non est Censura Ecclesiastica, & potest non esse pœna.

Tertia quod non incurritur irregularitas ex sola voluntate faciendi illud, ex quo irregularitas incurritur, & ideo non reperitur irregularitas mentalis.

Quarta in dubio in foro exteriori non est quis iudicandus irregularis: secus in foro interiori.

Quinta est quòd irregularis celebrans non incurrit aliam irregularitatem, quamuis peccet mortaliter,

Sexta potestas absoluendi à peccatis non extenditur ad dispensationem irregularitatis.

Septima nemo fit irregularis, nisi in casibus à Iure expressis.

Octaua est quòd Episcopus potest in qualibet irregularitate dispensare, descendente tamen ex delicto occulto, quod non sit deductum in Iudicium, & quæ ex homicidio voluntario non fit. Conc. *sess.* 24. *cap.* 6. *de reform.*

Nona est quod nullum delictum occultum, nisi sit in Iure expressum, inducit irregularitatem, præter homicidium. Ita Nauarr. *vbi supr.n.*192. *& seq.*qui *n*,249, *ex constit.* S.M. B.Pij Quinti *emanata anno* 1568. 3. *Kal. Septemb.* & ex mente aliorum DD. inquit, Clericos exercentes vitium nefandum licet occultè, incurrere pœnam irregularitatis ipso iure.

§. *De eo itaque*

Ad intelligentiam huius §. & aliorum seqq. vsque ad §. *pœnitentes*, præmitto quòd homicidium aliud est animæ, quod dicitur spirituale, & inducitur per peccatum mortale *c.penult. de furt.* Aliud est corporale, cum occiditur Corpus. Et hoc multiplex est, nempe voluntarium, necessarium, & fortuitum.

Voluntarium aliud est voluntarium, & deliberatum, cum quis animo deliberato alium interficit: aliud est simpliciter voluntarium, quod est vel licitum, vel illicitum. Licitum, vt occidendo hostem in bello, vel occidendo condemnatum, vel condemnando aliquem ad mortem ex legibus: Illicitum, vt occidendo aliquem in rixa.

Necessarium est, vt cum quis ad necessariam sui corporis defensio-

sionem alium interficit *l. vt vim ff. de Iust. & iur.* non excedendo moderamen inculpatæ tutelæ, ideſt quòd ſit in neceſſitate vitæ conſtitutus, quòd faciat ſtatim, & incontinenti, & quod non fuerit cauſa rixæ, vt latè traditur per DD. *ibi*.

Fortuitum verò duplex eſt, cum culpa, & ſine culpa. Sine culpa, vt cum quis dabat operam rei licitæ v.g. pulſando campanas tempore debito, & cecidit malleus, & prætereuntem occidit; Cum culpa eſt, cum quis dabat operam rei illicitæ, putà pulſando campanas extra debitum tempus &c.

His præmiſſis eſt adnotandum, quòd irregularitas non incurritur propter homicidium neceſſarium, & merè fortuitum, ideſt nulla præcedente culpa: ſed pro alijs incurritur, etiam in voluntario licito, non ex delicto, ſed ex defectu perfectæ lenitatis; ex quo capite Clericus exercens militiam in bello iuſto, ſi ipſe occideret, vel deformaret hoſtem, fieret irregularis: non autem ſi ſolum adhortaretur ad victoriam. Sic etiam ſi quis daret operam rei licitæ, tamen ſit exceſſus, vt ſi ludi magiſter cauſa diſciplinæ nimis grauiter puerum percuſſerit, ex qua percuſſione mediatè, vel immediatè mortuus ſit, ſit irregularis; nam nimia ſæuitia culpæ annumeratur *l. præceptoris ff. ad l. Aquil.* Infantes verò, furioſi, & dormientes, ſi aliquem mutilent, vel occidant, non fiunt irregulares, quia non imputatur eis homicidium.

Eſt pariter adnotandum, quòd ſi Clericus conqueratur de iniuria ſibi illata apud Iudicem, proteſtans quòd non intendit facere ad vindictam: ſed ſolùm ad iuſtitiam, & ad reprimendam illius audaciam, & citra pœnam ſanguinis, non ſit irregularis, etiam ſi poſtea Iudex pœnam mortis ingerat delinquenti iuſtè iudicans. Sed vtrum ob miniſtrata indicia in cauſa Criminali inducatur irregularitas? Et dicitur quòd non, ſi ſententia non ſit mandata executioni, & reus ſolùm ſit miſſus in exilium Abb. *in c. ſententiam, ne Cleric. vel Monach. num.* 1. & Geminian. *in c. fin. num. 9. eod. tit. in 6.*

S. *Pœnitentes*

Publicè, aut ſolemniter pœnitentes non poſſunt promoueri *can. ex pœnitentibus diſt.* 50. ſed ſi neceſſitas vrgeat, poſſunt fieri Oſtiarij, & Lectores. Itē ſi ſit vtilitas quia neceſſitas & vtilitas inducunt diſpenſationem. Publicè autem pœnitentes erant illi, qui in capite ieiunij ſacco induti ſtabant ad fores Eccleſiæ, precantes illos, qui ingrediebantur, vt pro ipſis orarent *can. in capite* 50. *diſt.*

dist. Quæ pœnitentia non inferebatur Clericis, neque Nobilibus, vt dicunt DD, *in d. can.* Hodie tamen hæc pœnitentia non est amplius in vsu.

§. *Iis illi*

Non possunt similiter promoueri, qui negotijs, & officijs secularibus inseruiunt, vt sunt Tutores, Curatores, Procuratores, & similes, quia posset esse quòd implicati in redditione rationum cogerentur carceribus macerari, vel fieri infames damnati de dolo ad tex. *in §. suspectus autem Inst. de suspect. Tutorib.* Sed depositis negotijs, & officijs, redditisque rationibus, & inculpata administratione deprehensa possunt promoueri.

Item nec vsurarij, nec simoniaci, nec seditiosi, nec iniuriarum vltores possunt promoueri.

§. *De fure*

Fur, idest qui clam subripuit, potest promoueri ad sacros ordines, dummodo ista concurrant. Primo quòd spontè sit confessus. Secundò quòd satisfecerit ei, à quo subripuit. Tertio quòd egerit pœnitentiam. Quarto quòd alias sit idoneus. Quinto quòd pro illo furto non sit aspersus infamia vel facti, vel iuris. Ita notat Abb. *in c. fin. de furt.*

§. *Sed & si nullum*

Quòd & si nullum sit delictum, aliquando tamen impeditur quis promoueri, vt baptizatus in ægritudine, quia fides eius non ex voluntate, sed ex necessitate videtur esse; vnde non potest fieri Presbyter, nisi postea eius fides experimentis fuerit confirmata, vel sit, raritas eorum. qui ordinari debent.

§. *Scienter*

Scienter rebaptizatus non potest promoueri: secus si ignoranter. Sed vtrum si quis dubitaret an sit baptizatus, possit rebaptizari? & DD. *in can. qui bis, de consecr. dist.* 4. distingunt. Aut est natus inter Christianos ex Christianis, & non potest rebaptizari, quia creditur baptizatus, & sic debet deponere dubium. Aut natus est ex Christianis inter Infideles, vel ex Infidelibus inter Chri-

Christianos; & tunc si dubitet, poterit baptizari sub conditione, si non es baptizatus, ego te baptizo &c. Et ratio est quia in primo casu dubium censetur omnino improbabile: in secundo verò casu potest aliquando esse probabile. De quo dubio probabili intelligitur tex. in c. *de quibus, de baptismo*.

§. *Presbyterorum*

Tertio impeditur quis promoueri ob suspicionem incontinentiæ; Vnde filij illegitimi Presbyterorum promoueri non possunt, non solùm quia illegitimi sunt: sed etiam propter scandalum, quia repræsentant incontinentiam Patris, & quia plerumque filij solent esse imitatores vitiorum paternorum *l. quisquis* §. 1. *C. ad l. Iul. maiest.* Imò nec sunt præbendandi in Ecclesia paterna, quia indecorum est, vt in Altaris ministerio, in quo Vnigenitus Dei Filius pro salute humani generis æterno Patri immolatur, illegitimus filius impudico Patri ministret *c. cum decorem, de fil. presbyter. & ibi gloss. in verb. illegitimus*. Conc. Trid. *sess.* 25. *cap.* 15. *de reform.* Sed si tales fiant Religiosi, & probè in Religione versati fuerint, possunt promoueri etiam ad Episcopatum, sed cum dispensatione, quia Episcopus debet esse natus de legitimo matrimonio, vel saltem legitimatus per subsequens matrimonium *c. cum in cunctis in princ. & c. innotuit de elect.* Filij autem Presbyterorum nati ex legitimo matrimonio ante Sacerdotium paternum promoueri possunt *c. ad hæc de fil. presbyt.* sicut etiam si sint legitimi nati ex filio illegitimo, vt tenent communiter DD.

§. *Item repellendi*

Sic etiam non possunt ordinari bigami, neque illi qui viduam, vel eiectam, vel meretricem, vel ancillam vxorem duxerunt. Facit *tex. in c.* 1. *de bigam.*

Bigamia autem triplex est, vera, interpretatiua, & similitudinaria.

Vera est, cum quis duas vxores habuit, siue virgines, siue corruptas, & ambas cognouit.

Interpretatiua est, cum quis vnam vxorem duxit ab alio cognitam, vel qui post adulterium suæ vxoris, illam cognouit.

Similitudinaria est, cum quis habuit vnam vxorem cognitam, post cuius mortem constitutus in Sacris aliam duxit de facto; nam licet hoc matrimonium non valeat, tamen quia per ipsum non

I fletit

ſtetit quo minus fieret bigamus, ſit bigamus. Summiſtæ omnes in verb. *Bigamia*.

Ratio autem quare bigamus, & etiam ille, qui bonum opus operatus eſt ducendo meretricem, non poſſit promoueri, eſt, quia in eo eſt defectus Sacramenti *c. nuper, & c. à nobis de bigam.* nempe Sacramentum cum ſit ſignificatio rei ſacræ, quæ res ſacra eſt, quod Chriſtus, vnicam habuit ſponſam, eamque Virginem, nempe Eccleſiam, hæc repreſentatio non eſt in illo, qui duas habuit vxores, vel vnam cognitam ab alio; & ſic deficit in hoc Sacramentum, quia non datur in hoc iſta repreſentatio, ſeù ſimilitudo, vt ſupr. diximus *in tit. de renunciat. in* §. *Item ob irregularitatem*.

Sed dicit textus quòd ſit bigamus qui ante baptiſmum vnam, & poſt baptiſmum aliam habuit vxorem: & tamen ſi quis ante baptiſmum commiſit homicidium, non eſt irregularis; Vnde videtur mirum, quòd plus poſſit delictum, quàm matrimonium:

Verùm Reſpondetur quòd baptiſmus extinguit delictum, & ſic etiam homicidium: non autem extinguit matrimonium contractum ante baptiſmum, quia non eſt delictum. Sed Gloſs. *hic in* §. *eſt autem, in verb. ſiue baptizatus* dicit quòd bigamia contrahitur poſt baptiſmum, ideſt per contractum ſecundi matrimonij; ſed homicidium fuit commiſſum ante baptiſmum; vnde per baptiſmum deletur.

Dubitatur etiam quarè ſi quis fornicatus eſt cum pluribus concubinis, vel cum pluribus meretricibus, non ſit bigamus, & poteſt promoueri: & tamen qui duas habuit vxores, vel vnam cognitam ab alio non poteſt promoueri, quia bigamus eſt; quo caſu videtur magis nocere caſtitas, quàm luxuria contra *text. in auth. de reſtitut. & ea quæ parit, in fin.*

Sed Reſpondetur quòd in bigamo eſt defectus Sacramenti, vt dictum eſt ſupr. qui defectus non eſt in eo, qui fornicatus eſt cum pluribus mulieribus, cum Sacramentum ſolùm ſit ex matrimonio, & ſic non eſt propter malum, ſed propter defectum illius repreſentationis &c.

§. *Cauenda*

Quartò demùm prohibetur quis promoueri ex corporis vitio; *vt tot. tit. de corp. vitiat.* vt cum quis habet defectum alicuius membri viſibilis; vnde ſi vitium non ſit viſibile v.g. ſi quis careat teſti-

bus,

bus non inducitur irregularitas : nec verum est quod teneatur illos arefactos deferre in marsupio ; quia Nauarr. inquit esse fabulam. Gloss. *in can. in Eunuchis* 55. *d.st.* Quod verum est si ex necessitate quis fuit abscissus, puta propter infirmitatem ; vnde qui voluntariè se absciderunt, etiam causa castitatis, sunt irregulares, non ex defectu membri præcisè, sed ex delicto, quia se ipsos mutilauerunt.

Membrum autem dicitur quod habet particulare officium in corpore, vt est oculus, manus &c. Cartilago autem in auribus non est membrum, neque barba, neque papillæ in homine, quia sunt ad ornamentum. Digitus etiam non est membrum, sed pars membri, nempè manus. Vnde defectus in talibus membris, siue partibus, qui induceret deformitatem magnam, vel qui impediret officij executionem, induceret similiter irregularitatem. Sic qui sex, vel quatuor tantùm digitos haberet. Sic qui haberet magnam gibbam, vel nasum adeò longum, vt promoueret homines ad risum. Sic qui esset adeo claudus, vt non posset sinè baculo ad Altare incedere, sic qui caret oculo, & præcipuè oculo canonis, nempè sinistro &c. Ceterum si quis iam est promotus, & incidit in aliquod ex his vitijs, poterit exercere officium illud, quod vitium non impedit v.g. si Sacerdos fiat cæcus, & non possit Missam celebrare, poterit tamen audire confessiones &c.

§. *Is quoquè*

Furiosus autem non solùm non potest ordinari, sed nec ille, qui aliquando extitit furiosus. Sed si sanus est promotus, & postea insaniuit, non per hoc deponitur *can. quamuis* 7. *quæst.* 1. quia afflictio non est addenda afflicto *c. ex parte tua, de Cleric. ægrotant.* Sed ei datur coadiutor *ad tex. in c. fin. eod. tit. de Cleric. ægrot.* Item ordinari non potest qui afflictione diabolica vexatus fuit, nec is, qui in scæna luserit, idest qui hanc artem professus est, vt tunc hystriones, non si semel tantùm luserit, vt per DD. *in c. ad honorem de auctor. & vsu pall.*

De Prabendis, & alijs Beneficijs

TIT. XXVI.

SVpra dictum est de Dignitatibus Ecclesiasticis. Verùm quia istis Præbendæ sunt adnexæ, ideo non ab re subnectitur huius materiæ tractatio.

Colligitur ex rubr. quòd Præbenda est Beneficium, propter illam dictionem, *& alijs*, quæ est repetitiua similium per Iura allegata à Barbos. *in suo tract. de Dictionib. in dict. Alius*.

Præbenda antem secundùm aliquos dicta est vel à præmio, quia datur tanquam præmium inseruienti Ecclesiæ: vel à pretio, ex eo quod sit pretium laboris, vel officij: vel à prædio, eo quod sit prædium datum Clerico, vt ex eo fructus percipiat pro sua sustentatione; quæ omnia ponit Gonz. *sup.* 8. *reg. Cancell. gloss.* 5. *§.* 1. *num.* 20. *cum duobus seqq.* Verior tamen deriuatio est secundùm alios, quòd dicatur à verbo, præbeo, & in plurali præbenda, præbendorum. Et erant ea, quæ dabantur Magistratibus in itinere quousque peruenirent ad locum destinatum, veluti sal, ligna &c. corruptè postea cæptum est dici, præbenda, præbendæ, in numero singulari vt pluribus in locis Decretalium, & signanter in tit. *de Concessione Prabenda*.

Beneficium in genere sic definitur, est beneuola actio, gaudium tribuens capienti. Beneficium autem Ecclesiasticum est beneuola actio proueniens ex prouentibus Ecclesiasticis personis Deo dicatis per habentem potestatem, & auctoritatem assignatis, gaudium tribuens capienti.

Plura autem requiruntur, vt dici possit Beneficium. Primo quòd sit fundatum, & erectum Episcopi auctoritate. Secundo quòd habeat aliquid spiritualitatis adnexum, vt diuinum officium. Tertio quòd sit conferendum Clerico. Quarto quòd non possit conferri nisi ab Ecclesiastica persona. Quinto quòd sit perpetuum, idest quòd non conferatur ad certum tempus, sed quoad vixerit. Sexto quòd conferens non possit illud sibi conferre. Videatur idem Gonz. *vbi sup. d. gloss.* 5. *in princ. num.* 6. *& deinceps*.

Beneficia autem quædam sunt simplicia, & quædam curata. Simplicia sunt Prioratus rurales sine cura actu, vel habitu: Præbendæ Ecclesiæ Cathedralis, vel Collegiatæ: Altaria, seù Cappel-

lanlæ

laniæ ordinatæ auctoritate Episcopi. Curata sunt, quæ habent adnexam curam animarum, quæ est Sacramentorum administratio.

Porrò Beneficia quædam sunt Dignitates: quædam Personatus: quædam nec Dignitates, nec Personatus, sed simplex officium.

Dignitas est præminentia in Ecclesia cum Iurisdictione, qui enim ceteris præest in Ecclesia, & excessus in ea corrigere potest, & Capitulum congregare, Dignitatem habere dicitur.

Personatus est præeminentia sine Iurisdictione; qui enim solùm alijs præcedendi Ius habet, non Dignitatem, sed Personatum habere dicitur.

Officium est præeminentia cum administratione, qui enim præcedendi ius habet cum aliquo onere sibi iniuncto, officium habere dicitur. Gonz. *vbi supr.* §. 1 1. *gluss*. 5.

§. *Præbenda*

Præbenda est ius percipiendi redditus Ecclesiasticos tanquam vni de Collegio competens, ex canonia procedens. Differt autem Canonia, à præbenda, tanquam causa à suo causato; Canonia enim est ius percipiendi præbendam, ex eo quòd inter Canonicos quis receptus sit: præbenda vero est ipsa portio assignata in fructibus consistens, ex quibus viuere debet. Et quamuis videatur de Iure diuino, vt qui Altari seruit de Altari viuere debeat *c. cum secundùm Apostolum de præbend. & dignit.* tamen diuisio fructuum Ecclesiasticorum in Beneficia est de Iure positiuo, à Papa inducta pro commoditate Clericorum; vnde idem Papa potest destruere omnia beneficia, & reducere Clericos ad victum communem, vt olim in Primitiua Ecclesia. Sic etiam collatio omnium Beneficiorum Mundi pertinet ad Papam ipso Iure Gonz. *sup.* 8. *reg. Cancell.* §. 1. & 2. *proemial.*

§. *Cum enim*

Concessio præbendæ alia est ex gratia, alia de iustitia. Ex gratia est, quando Clericus non est pauper: si verò pauper sit, est de iustitia, quia dignum, & iustum est, vt qui Altari seruit, viuat de Altari *d. c. cum secundùm Apostolum*. Ista autem prouisio appellatur in forma pauperum, seu in forma, dignum; & ideo si concurrat Clericus pauper cum Clerico diuite, debet præferri pau-

pauper. Vnde semper debet remanere congrua pro Clerico, qui personaliter residet, & curam animarum exercet, ita vt viuere congruenter possit *c.2. de suppl. neglig. Prælat.* Et ita ista congrua debetur Rectoribus Parrochialibus, seu Vicarijs perpetuis, non tamen illis, qui possunt per alios seruire *c. extirpanda §. qui verò de præbend.* & ibi Abb. *n.* 12. Quæ congrua hodie sunt scuta centum monetæ: Episcoporum verò congrua sunt mille scuta similia, & hodie constitutum est, vt nemo possit ordinari nisi sub titulo, ex quo Clericus possit honestè viuere, quia indecorum est Clericum mendicare. Titulus autem debet esse beneficij, & in casu necessitatis Ecclesiarum poterit esse pensionis, vel patrimonij iudicio Episcopi; quod beneficium renunciari non poterit, nisi aliud sufficiens Clericus assequutus fuerit: neque patrimonium alienari, vel in parte imminui: nec pensio remitti, aut extingui, nisi similiter beneficium sufficiens assequutus fuerit. Conc. Trid. *sess.* 21. *de reform. cap.* 2. Vnde aliter ordinans tenebitur ordinato ministrare alimenta, quousque ei prouiderit de benefico sufficienti *c. si Episcopus, de præbend. in 6.*

§. *Quòd si Episcopus*

Quòd si Episcopus ordinauerit Clericos ex mandato Ordinarij eorum, & fuerint in mandato certæ personæ expressæ, ordinans non tenebitur illis prouidere, si non habeant titulum: sed mandans. Non dicuntur autem certæ personæ Clerici talis villæ. glos. *in d. c. si Episcopus, in verb. certas.* Si verò mandatum esset generale v. g. vt ordinet tres, vel quatuor de sua diœc. tunc tenetur ordinans, quia ad ipsum spectabat videre an haberent titulum. Si verò Diœcesanus tribuat alicui licentiam, vt à quo, voluerit Episcopo possit promoueri, non ordinans, sed qui licentiam dedit, tenebitur illi prouidere.

§. *Conceduntur*

Præbendæ, & alia beneficia conceduntur, vel per collationem, vel per institutionem. Collatio est libera præbendæ, vel alterius beneficij concessio. Institutio est præbendalis iuris ad præsentationem Patroni facta translatio: Patronus enim præsentat: Episcopus verò, vel Capitulum instituit Clericum præsentatum in Ecclesia.

Conferuntur etiam per concessionem in Commendam, idest in

in depositum, aliquando simpliciter, aliquando etiam vt fructus conuertantur in proprium vsum in perpetuum; quod facit solus Papa.

Item conceduntur per subrogationem; vt quando Papa subrogat aliquem in locum alterius colligantis de beneficio. Quæ subrogatio alia est rigorosa, vt quando Papa mandat v. g. Auditori Cameræ, vt subroget: alia est gratiosa, vt quando Papa ipse subrogat. Mandos. *in suo tract. de Signat. Grat. in tit. subrogationes*. De Collationibus itaque agendum est primò, & deinde de Institutionibus.

De Collationibus.

TIT. XXVII.

IN principio huius tituli dicitur quòd Beneficia conferuntur vel ab Ordinario, vel ex mandato Legati Sedis Apostolicæ, vel ex Papæ rescripto.

Ordinarius autem collator est, quem aut consuetudo approbauit, aut Iuris designauit auctoritas, vt est Episcopus, & Capitulum. Papa verò est Ordinarius Ordinariorum, & potest omnes Ordinarios præuenire, & ita conferre omnia beneficia præueniendo Ordinarios. Potest etiam reseruare sibi omnia beneficia Mundi à se conferenda, & nemini facit iniuriam. Gonz. *in 8. reg. §. 1. proemial.* Quando verò Papa concedit Ordinarijs, vt conferant, concedit quòd habeant collationem pro fructu residentiæ eorum, & quia ipsi meliùs cognoscunt oues suas. Non possunt autem omnia beneficia vacantia in suis Diœcesibus conferre. Quoniam si Diœcesani non resederint, vel si sint inferiores ab Episcopis, Papa habet octo menses, & illi quatuor, nempe Papa Ianuarium, & Februarium, illi Martium: Papa Aprilem, & Maium, illi Iunium, & sic deinceps. Si verò Episcopi, & Superiores collatores resederint, habent alternatiuam sex mensium, si ab eis fuerit acceptata, & registrata in libro Datarij, nempe Papa habet Ianuarium, illi Februarium: Papa Martium, illi Aprilem, & sic deinceps. Ita disponitur in reg. Cancellariæ de Reseruatione mensium Apostolicorum, & de Alternatiua pro Episcopis Residentibus, super qua regula latissimè scripsit Hieronymus Gonzales sæpè à me allegatus.

§. Quam

§. *Quam conferendi*

Si Episcopus, & Capitulum habeant ius conferendi coniunctim, non potest vnus sine alio conferre, nisi sit impedimentum in altero, vel mortis, vel suspensionis, vel excommunicationis maioris, non tamen minoris. Et quod de morte dicitur scilicet Episcopi, intelligitur etiam de renunciatione, vel de depositione, vel quolibet alio modo vacet Ecclesia, quia est eadem ratio.

Possunt etiam habere ius conferendi disiunctim, vt Episcopus conferat ex se certa beneficia, & Capitulum possit conferre alia. Non possunt autem Episcopi conferre præbendas, præstimonia, seù stipendia, nisi illis, qui per se ipsos possunt exponere Sacram Scripturam, aliàs prouisio nulla est, quando in Ecclesia sit destinata præbenda, vel præstimonium pro expositoribus Sacræ Scripturæ, vel pro Lectoribus Sacræ Theologiæ, prout disponit Conc. *sess.* 25. *cap.* 5. *de reformat.*

§. *Cum verò*

Quòd si collatio pertineat ad solum Episcopum, sed cum consilio, vel consensu Capituli, tunc non potest Capitulum conferre, nisi Episcopus fuerit defunctus, vel suspensus, & fuerit in mora petendi absolutionem. Si verò pertineat ad Capitulum, vel alium inferiorem liberè, requiritur approbatio Episcopi.

§. *Vbi verò*

Si verò collatio beneficij ad aliquem spectet cum consilio Episcopi, non per hoc differenda est collatio, si mortuus sit Episcopus, vel sit adeo in remotis partibus, vt præsentia eius breui tempore haberi non possit, vel in expectando sit periculum vacanti beneficio.

Cæterum si ad solum Episcopum spectet collatio, vel ad solum Capitulum, tunc si per sex menses non fuerit collatum, ad alterum pertinet collatio, & si nemo contulerit, Metropolitanus conferet, nisi Episcopus sit exemptus. Si verò est exemptus, vel Metropolitanus negligat collationem, tunc collatio pertinet ad Papam iure deuoluto *c. licet, de suppletid. neglig. Prælat.*

§. *Idem statuitur*

Si verò collatio pertineat ad Prælatos Regulares, & infra sex menses non contulerint, possunt Ordinarij conferre in non exemptis propria auctoritate: in exemptis verò auctoritate Apostolica tanquam Delegati à Papa iuxta decretum Concilij Viennensis *vt in Cle m. vnic. de supplend. neglig. Pralat.*

§. *Tempus*

Tempus autem sex mensium, quod datur collatoribus incipit currere a die habitæ notitiæ vacationis, non autem ab ipso tempore vacationis: neque currit legitimè impeditis. Et hoc etiam procedit in Executore dato à Papa ad collationem perficiendam. Non tamen procedit hoc in habente potestatem instituendi præsentatum à Patrono, vt *per gloss. hic*, & per Abb. *in c. 2. de concess. prabend. n. 12. & 13.*

§. *Hac autem*

Deuolutio collationis non habet locum in Ecclesia non numerata, idest in qua non est certus numerus Canonicorum, quia tunc propriè non dicitur beneficium vacare. Idem dicitur quando Dignitas est suppressa, quia non entium nullæ sunt qualitates *l. eius qui in prouincia ff. si cert. petat.*

§. *Licet autem*

Sede vacante Episcopali non deuoluitur collatio ad Capitulum, quia tunc non potest imputari negligentiæ Episcopi, cùm deuolutio contingat ex negligentia collatoris, & in casu isto nulla est negligentia; quapropter est recurrendum ad Papam, qui Ecclesiæ prouideat. Abb. *in c. illa, ne sed. vacant.*

§. *Is quoque*

Si post deuolutionem non fuerit collatum beneficium à Superiore, nempe à Papa, & Ordinarius nihilominus personæ idoneæ beneficium contulerit, quamuis collatio in Iure non teneat, ex dispensatione tamen, & benignitate tolerabitur, idest per pa-

tientiam Papæ, quam patientiam solus Papa præstare potest ad effectum, vt prouisus legitimè possideat. Inferior verò id facere non potest. Idem Abb. *in c. litteras, de supplend. neglig. Prælat.*

§. *Ex Legationis*

Secundo beneficia conferuntur virtute legationis; nam Legatus de latere potest conferre beneficia, non tamen vacantia in Curia. Gloss. fin. *in c. 1. de offic. Legat. in 6.*

Legatorum autem plures sunt species; quidam enim sunt Legati de latere, qui non sunt nisi Cardinales, & mittuntur ad regendas Prouincias loco ipsius Papæ, & in ipsa Prouincia possunt conferre beneficia, licet non omnia, vt *in §. seq.*

Sunt etiam alij Legati de latere Cardinales, qui ad aliquod graue negotium mittuntur, veluti ad pacem ineundam inter Reges Christianos; & isti etiam habent ius conferendi beneficia in illa Prouincia, vel in illo Regno, ad quod mittuntur secundùm tenorem litterarum Legationis.

Alij sunt Legati nati, qui sunt quidam Archiepiscopi, vt Cantuariensis &c. Et dicuntur nati, quia statim ac creati sunt Archiepiscopi, sunt Legati Papæ.

Alij sunt Legati missi, qui dicuntur Nuncij, & mittuntur ad certas Prouincias pro negotijs illius Prouinciæ, nec sunt Cardinales, sed Præsules; & isti possunt conferre beneficia in illa Prouincia 30. vel 40. ducatorum.

§. *Sed tamen*

Non possunt autem Legati de latere conferre Ecclesias Cathedrales, nec Regulares, aut Collegiatas, nec etiam Ecclesiarum Cathedralium Dignitates, ad quas per electionem promoti primum post Episcopum obtinent locum, vt est Archidiaconatus; nam tales dignitates non possunt sibi reseruare, quantumuis plenariam habeant legationem *c. 3. & 4. de offic. Legat.* Neque possunt conferre beneficia patronata, derogando Iuri patronatus Laicorum, quamuis possint, si sint de Iure patronatus Ecclesiasticorum. Neque etiam plures reseruationes eodem tempore in eadem Cathedrali, aut Collegiata facere possunt. Pro cuius rei intelligentia

Sciendum est, quod reseruatio nihil aliud est, quàm impedimentum obiectum ordinario collatori, vt tempore collationis si-

bi

bi competentis non possit beneficium conferre, eo quod ipse reseruans suæ prouisioni reseruat beneficium, quod vacabit in aliqua Ecclesia.

Papa autem potest sibi reseruare omnia beneficia Mundi vt sup. diximus, & non solum facit beneficium reseruatum, sed etiam affectum. Est autem differentia inter reseruationem, & affectionem, quod omnia beneficia reseruata sunt affecta; non tamen omnia affecta sunt reseruata.

Pluribus autem modis possunt fieri beneficia affecta, quos congerit Gonz. *sup.* 8. *reg. gloss.* 5 2. Et inter ceteras regula est, quod omnia beneficia vacantia in Curia sunt affecta; Ita etiam beneficia familiarium ipsius Papæ, prout etiam beneficia Protonotariorum Apostolicæ Sedis &c.

Reseruatio autem duplex est, alia realis, alia pectoralis, seù mentalis. Realis est quando Papa reseruat sibi primum beneficium vacaturum, vt illud conferat certæ personæ nominatæ: & confert cum clausula ex nunc prout ex tunc. Mentalis est quando Papa reseruat sibi beneficium vacaturum, conferendum personæ, quam habet in pectore, seù in mente, nominandæ tempore vacationis. Sed ex Conc. Trid. *sess.* 24. *cap.* 19. *de reform.* istæ mentales reseruationes sublatæ sunt. Papa tamen derogat Concilio illas faciendo.

§. *Illæ quoquè*

Reseruationes factæ à Legatis de latere si non sint sortitæ effectum, expirant finita legatione, adeoque exequutores dati amplius conferre non possunt. Secus est in Papa, quia gratia ad vacaturum beneficium concessa non expirat per mortem Papæ, quamuis eo viuente non habuerit effectum. Videatur Gloss. *hic in verb. executores versic. aliud in Papa*.

§. *Sed nec aliter*

Si prouisus à Legato de latere non expresserit in supplicatione se habere aliud beneficium, prouisio est nulla: secus in prouiso ab Ordinario. Ratio est, quia præsumitur quòd Ordinarius sciat suum subditum habere aliud beneficium, cum teneatur cognoscere oues suas, quæ præsumptio cessat in Legato de latere.

§. *Illud autem*

Si collatum fuerit beneficium tam ab Ordinario, quàm à Legato, quamuis nullum ius sit acquisitum in re illi prouiso, donec collationem ratam habuerit: nihilominus eo non consentiente non potest alteri illud idem beneficium conferri; vnde debet collator præfigere ei terminum competentem ad beneficium acceptandum, qui si illud non acceptauerit intra terminum præfixum, tunc poterit alteri conferri, quia cadit à iure suo.

Nec obstat tex. *in c. quam sit de elect. in 6.* vbi terminus ad acceptandnm est à Iure statutus, nempè vnius mensis; Vnde non videtur necesse quòd ab alio præfigatur. Respondetur enim illum textum procedere in beneficijs electionis: non autem in beneficis liberæ collationis, vt *hic*.

Sed quid si prouisus semel dissensit, an possit mutato proposito deinde consentire? Et dicitur quòd si collator in eadem voluntate permanserit, poterit consentire, secus non, vt notatur *in c. si tibi, de præbend. in 6.*

§. *Per Rescriptum*

Tertio conferuntur beneficia per rescriptum Apostolicum. Rescriptum autem est id, quod Papa rescribit ad petitionem seù ad supplicationem alterius, vel ad gratiam, vel ad iustitiam: Vnde duplicis generis rescripta Pontificis emanant, quædam ad Iustitiam, vt regulariter in causis, & litibus: & quædam ad Gratiam, vt regulariter in beneficijs. Ita DD. *in rubr. de rescript.*

Rescripta autem ad beneficia fiunt vel purè, vel adiecta die, vel sub conditione.

Purè, vt cũ Papa mandat simpliciter alicui Ordinario, vel alteri, vt prouideat alicui de aliquo beneficio. Sciendum autem est, quod Papa iure præuentionis potest conferre omnia beneficia Mundi, & præuenire Ordinarijs, vt supr. diximus. Vnde si prius conferat Papa, quàm Ordinarius, prouisus à Papa præfertur prouiso ab Ordinario, dummodò constet quòd Papa voluerit præuenire, vt putà apponendo decretum irritans, etiam si iure deuoluto pertineat ad Ordinarium *c. statutam, de præbend. in 6.* quia Papa beneficium vacans in Curia non contulerit intra mensem. Debet tamen fieri mentio in genere de iure deuoluto, aliàs in dubio non præsumitur quòd Papa velit præuenire. Gonz. *sup. 8. reg. §. 4. proemial num. 95.* In

In diem fit, quando Papa mandat, vt conferatur beneficium alicui, quòd intra mensem, aut aliquod aliud tempus à vacationis notitia acceptauerit; & tunc illud non poterit intra idem tempus alteri per Ordinarium conferri, ex eo quia tale beneficium est affectum Papæ tam respectu reseruationis, quia tacitè est reseruatum, quàm etiam respectu decreti irritantis, quod solet apponi in huiusmodi mandatis de prouidendo. Hæc autem mandata de prouidendo cum reseruationibus habent magnam conformitatem: sed differunt in hoc præcipuè, quia in his Papa ipse prouidet: in illis alius prouidet ex Papæ mandato. Mandos. *de signat. grat. tit. mandata de prouidend.* Præsumitur autem notitia vacationis in eo, ad cuius fauorem est factum mandatum, cum primùm in loco, vel Ecclesia beneficij publicè fit nota vacatio, nec admittitur excusatio, quòd eius notitiam non habuerit.

Sub conditione verò fieri mandatur collatio, quando Papa mandat alicui, vel Ordinario, vel alteri constituto executori, vt prouideat talem, vel conferat beneficium tali, si fit vitæ laudabilis, si sit Doctor, si Capitulum consenserit, vel quid simile; quo casu si talis conditio non extiterit, poterit beneficium ta[illegible]quam vacans liberè alteri conferri, non obstante decreto irritante.

§. *Sed multum*

Est adnotandum, quòd plurimùm interest an collatio, aliave prouisio facta sit motu proprio, an verò ad Partis petitionem; Primo enim casu si impetrans obtinet alia beneficia, nulla facta de eis mentione, nihilominus prouisio tenet: secus si ad petitionem Partis. Et ratio est, quia quando Papa, concedit motu proprio, videtur informatus de qualitatibus prouisi, & velle facere gratiam pinguiorem: secus si ad petitionem Partis, quo casu litteræ dicuntur ambitiosæ, & sic si quis petens beneficium non expresserit habere aliud, licet modicum, prouisio erit nulla, tanquam subreptitia.

§. *Item si*

Sic etiam est discrimen inter collationem factam motu proprio de beneficio vacante, & factam ad Partis petitionem; Nam primo casu si eodem tempore plura vacauerint beneficia, intelligitur de pinguiori, secundo verò casu de tenuiori; & si sint æqualia,

pri-

primo casu prouisus eligit, dum tamen intra decem dies à die habitæ notitiæ vacationis acceptauerit. Secundo casu eligit collator, etiam intra decem dies. Et ratio est, quia in hoc secundo casu intelligitur facta concessio ad importunitatem Partis. Intelligitur autem facta motu proprio, quoties id in concessione exprimitur *c. cum aliquibus, de rescript. in 6. & c. 2. in fin. de prabend. in 6.*

§. *Sed siue motu proprio*

Solus autem Papa tribuit ius in vacaturis, siue motu proprio, siue ad Partis petitionem concedantur. Et propterea dantur isti gradus inter Ordinarium, Legatum de latere, & Papam, quia Ordinarius non potest facere reseruationes, & multò minus potest tribuere ius in vacaturis: Legatus de latere potest facere reseruationes, non tamen ius tribuere in vacaturis: Papa autem potest & reseruationes facere, & ius tribuere in vacaturis, & preuenire omnes in collationibus, quia habet plenitudinem potestatis *d. c. 2. de prabend. in 6. & c. significasti, de elect.*

§. *Quo tamen casu*

Ille tamen, ad cuius fauorem concessum est à Papa mandatum de prouidendo, & postea vacans beneficium non petierit, adeo vt illud postea alteri fuerit collatum, non poterit virtute eiusdem mandati aliud beneficium petere, aut vacaturam præbendam, nisi prius fuerit receptus in Canonicum, quia tunc ex noua causa debet habere præbendam.

§. *Poterit tamen*

Habens autem expectatiuam ad beneficium vacaturum, poterit acceptare vacaturum primum, vel secundum, vel aliud, si rationabilis sit causa, vt puta quia primum debebatur alij, vel dubitabatur an alij deberetur, vt notatur *in c. ne captanda, de concess. prabend. in 6.* Non tamen poterit acceptare beneficium certum, prius quàm vacet, & ita beneficium viuentis, quia continet in se votum captandæ mortis alterius.

§. *In-*

§. *Inde etiam*

Per Papæ rescriptum potest dispensari super pluraritate beneficiorum, maximè circa litteratas personas, cum regulariter non possit quis plura beneficia obtinere, nisi sint Cardinales, vel filij Regum *c. ad hæc, de præbend.* Episcopi autem habenti vnum beneficium simplex, quod non sufficiat ad eius substentationem, aliud simile sufficiens potest ei concedere, non tamen potest plura beneficia eidem conferre, vsque ad sufficientem substentationem. Conc. Trid. *sess. 24. cap. 17. de reform.*

§. *Item si à Sede*

Quando autem pluribus beneficium est collatum, nec constat cui prius fuerit collatum, semper possessor præfertur, & manutenendus est. Si verò nemo possideat, debet præferri is, qui habet digniorem collatorem, vt si Papa vni contulerit, & Ordinarius alteri idem beneficium, nec constat de priori data, præferendus est prouisus à Papa.

Si verò Ordinarius velit præuenire Papam in sua collatione, vt sit vtilis, debet facere collationem per instrumentum celebratum coram Notario, & testibus se subscribentibus in eodem collationis instrumento, aliàs non creditur. Gonz. *sup.* 8. *reg.* §. 3. *proemial. num.* 143. qui ponit sex ampliationes cum quinque limitationibus. Nec valet collatio facta coram Secretario Episcopi ad effectum præuentionis. Est autem regula Cancellariæ de concurrentibus in Data, quòd pluribus concurrentibus in Data præferatur præsens in Curia absenti, & Papa, ac Datarius solent considerare istam qualitatem antiquæ residentiæ in Curia. Gonz. *vbi supr. gloss.* 4. *num.* 156.

§. *Auctoritate*

Apostolica auctoritate intelligitur quis receptus, etiam si mandato Legati, vel alterius, cui specialiter mandatum fuerit, vt auctoritate Apostolica prouideret, recipiatur. Idem est si Papa receptum ex mandato Legati sua auctoritate muniat, expresse dicendo, quòd recipiatur auctoritate Apostolica. Quòd si hoc non exprimatur, non auctoritate Apostolica, sed auctoritate

reci-

recipientis receptus intelligitur, nisi aliunde colligi possit, quòd auctoritate Apostolica receptus fuerit.

§. *Illud etiam*

Dicit textus, quòd non est credendum, Papam voluisse eundem collatorem pluribus onerare prouisionibus, nisi hoc exprimat; quoniam intelligitur in dubio minus onerare Ordinarium collatorem.

§. *Sunt autem*

Si Papa mandauit, vt prouideatur alicui de præbenda certi valoris, non poterit ei etiam volenti prouideri de præbenda minoris valoris; quia mandati fines præcisè sunt intelligendi *l. diligenter ff. mand. & §. is, qui exequitur Inst. de mand.*

§. *Idem obseruari*

Sic eadem ratione si mandatum fuerit, vt prouideatur alicui de beneficio, quod ad collationem alicuius pertinet, non poterit ei prouideri de beneficio patronato, quod ad eiusdem præsentationem, vel institutionem pertinet, quia ex diuersis non fit illatio *l. Papinianus ff. de minorib.* magna enim est distinctio inter collationem, & institutionem *c. cum in illis §. cum autem, de præbend. in 6.*

§. *Eodem spectat*

Quòd si mandatum est alicui à Papa, vt recepta resignatione alicuius beneficij facienda, idem beneficium alteri conferat, & ante resignationem resignaturus moriatur, non poterit virtute illius mandati idem beneficium eidem conferri, quia alio modo vacauit, idest per obitum, non per resignationem: imò ampliùs etiam si is, qui resignauit, intra viginti dies mortuus sit, non poterit illud beneficium conferri in vim illius mandati per regulam Cancellariæ de viginti, seù de infirmis resignantibus, quatenus disponit, quòd si resignans moriatur intra viginti dies à resignatione, beneficium dicatur vacare per obitum, & non per resignationem; Rebuff. *in sua prax. benef. in reg. de infirm. resign.*

§. Idem

§. *Idem obtinet*

Sic etiam mandatum de prouidendo non extenditur ad beneficium de nouo creatum, etiam si paulò post datam creatum sit, quia mandata de prouidendo sunt stricti iuris. *Clem. litteras, vbi not. de rescript.* Sed si beneficium antea existebat, tempore verò datæ fuit suppressum, & post datam fuit renouatum, numquid tale mandatum ad ipsum extendatur? Et dicitur extendi arg. eorum, quæ notantur *in c. cum accessissent, de Constitut. & c. significauit, de censib. & ead. Clem. litteras.*

§. *Et si quis*

Appellatione autem beneficij non venit pensio, quia pensio non est beneficium strictè sumptum, siuè detur in titulum, vt communiter fieri solet, quando reseruatur super fructibus alicuius beneficij in fauorem alicuius Clerici ad vitam: siue detur in stipendium, vt pro patrocinio, pro negotijs sollicitudinis, pro pulsandis campanis, vel pro alijs Ecclesiæ seruitijs. Gigas *de pension. quæst.* 28. Et propterea regula de infirmis, & regula de annali possessore non habent locum in pensione, quæ datur in titulum. Nauarr. *de prabend. consi.* 11. Vnde ad titulum pensionis non potest quis ordinari, nisi necessitas, aut vtilitas Ecclesiæ aliud suadeat. Conc. Trid. *sess.* 21. *cap.* 2. *de reform.* Et constiturio Pij Quarti, & S. m. B. Pij Quinti *de Confidentijs* non habent locum in transferentibus pensiones per confidentias. Paris *de confid. quæst.* 23. Sic etiam habens pensionem non gaudet priuilegio fori propter ipsam pensionem tantùm, nisi concurrant in eo cetera requisita, de quib. in Conc. *sess.* 23. *cap.* 6. *de reform.*

§. *Eodem etiam*

Si verò fuerit factum mandatum de prouidendo alicui de beneficio spectante ad collationem Episcopi, & ex negligentia Episcopi, vel ex delicto collatio fuerit deuoluta ad Capitulum, Executor non poterit de eo prouidere: secus si collatio pertinebat ad Capitulum, & ex negligentia, aut delicto ipsius Capituli fuerit collatio deuoluta ad Episcopum, quia poterit tunc de illo prouidere. Idem si iure deuoluto ex negligentia Episcopi, vel aliorum collatio pertinebit ad Sedem Apostolicam, quia poterit

etiam de eo prouideri. Secus autem si beneficium non iure deuoluto, sed iure ordinario spectaret ad collationem Papæ; nam Papa iure proprio confert, *vt in c. 2. de prabend. in 6.*

§. *Interdum*

Mandatum autem de prouidendo aliquando restringitur ex persona prouidenda, vt si mandatum sit, vt prouideatur alicui de beneficio primò vacaturo, & primò vacauerit beneficium Curatum; nam prouidendus si non sit in ætate, vt possit fieri Sacerdos, non erit de eo prouidendus. Idem intelligitur de loco, vt tale rescriptum recipiat interpretationem, & restrictionem ratione loci. Exemplum est. Si rescribitur ad fauorem alicuius, quod prouideatur ei de beneficio vacaturo in Ecclesia aliqua Ciuitatis, vel Diœcesis, non intelligitur de Cathedrali: secus si rescriptum fuerit, vt prouideatur de beneficio vacaturo in aliqua Ecclesia Prouinciæ, quia tunc intelligitur etiam de Cathedralibus. Et ratio est, quia tunc apparet Papam voluisse facere pinguius mandatum.

Idem est ex ordine scripturæ, vt si mandatum sit, vt prouideatur alicui de beneficio, quod spectat ad collationem Ioannis, vel Pauli, & eodem tempore vacauerint duo beneficia, vnum spectans ad collationem Ioannis, & alterum ad collationem Pauli, tunc attenditur ordo scripturæ, & cùm primò fuerit nominatus Ioannes debet prouideri de beneficio, quod spectat ad collationem Ioannis.

Item si mandatum sit prouideri de beneficio spectante ad prouisionem plurium communiter, & beneficium vacans pertinet ad collationem vnius diuisim, non poterit de eo prouideri.

§. *Item insertio*

Interpretatur etiam rescriptum, seù mandatum de prouidendo ex causa in ipso inserta, vt si Papa mandat prouideri Clericum pauperem, & antequam eueniat casus vacationis in illa Ecclesia, Clericus ille fuerit assequutus aliud beneficium, quia tunc cùm cesset ratio paupertatis, cessat etiam mandatum de prouidendo.

Hoc autem rescriptum dicitur in forma pauperum, seù in forma communi. Episcopus autem non debet aliquem ad ordines promouere, nisi habeat vnde viuere possit *c. non licet, & c. Episcopus, de prabend.* & ad hoc impetrat Clericus litteras à Papa Ordina-

natori directas, vt ipse prouideat pro qualitate personæ, vt honestè, ac commodè viuere possit *c. si pauper, de prabend. in 6.* Et quia sic communiter pro ordinatis Papa rescribere solet, ideo talia rescripta in forma communi appellantur, & dicuntur litteræ iustitiæ. Rebuff. *in sua prax. benef. tit. de rescrip. in for. com.*

§. *Nam & is*

Si ad fauorem alicuius est concessum mandatum de prouidendo, non intelligitur quòd prouideatur, si habet aliud beneficium sufficiens, nisi aliud sit expressum: nec potest nisi habenti vnum, aut aliud beneficium, aliud dari, quando in litteris expressum sit, quòd prouideatur etiam quòd alia habeat beneficia; Quo casu non erit prouidendus de beneficio curato, nisi expressè dicatur in mandato.

§. *Ex natura*

Mandatum autem de prouidendo de beneficio, quod spectat ad aliquem iure collationis, quamuis sit generale, non tamen extenditur ad beneficium electiuum. Idem etiam si fuerit mandatum de beneficio patronato. Ex quo colligitur quod electio non intelligitur sub nomine collationis, vt notatur *in c. fin. de elect. in 6.*

§. *Illud quoquè*

Si in mandato de prouidendo non sint expressæ personæ, sed generaliter enunciatum sit quod idoneis personis beneficia vacatura, vel vacantia in certa Ecclesia conferat, si postea Papa moriatur, gratia non expirat. Secus si certæ personæ fuerint expressæ, quia re integra, idest non dum facta collatione si Papa moriatur, expirat gratia. Et ratio est, quia primo casu gratia est ad fauorem eius, ad quem scribitur, & ideo firmior: secundo casu est ad fauorem alterius, idest ipsius prouidendi, & ideo infirmior.

Neque huic textui contradicit textus *in c. si super gratia, de offic. delegat.* vbi dicitur quod Executorum potestas datorum super gratia alicuius re integra non expirat, sicut nec gratia, cum illa gratia Executorum sit accessoria ad gratiam, cuius contrarium hic videtur innui,

Respondetur enim quod est diuersitas in facto; nam textus *in d. c. si super gratia* loquitur de gratia iam facta: hic vero de gratia

facienda per Executores. Si ergo Papa reseruat sibi primum beneficium vacaturum in tali Ecclesia, quod ex nunc prout ex tunc confert Titio, & dat Executores, etiam si sequatur mors Papæ ante vacationem, gratia non expirat. Si verò Papa non facit gratiam, sed mandat fieri, & sequatur mors Papæ re integra, ideſt collatione non dum facta, gratia expirat, & etiam Executores dati, prout loquitur hìc noster textus, & text. *in c. si cui, de prabend. in 6.* & latè *ibi gloss. in verb. moriatur*.

§. *Illud etiam intereſt*

Mandatarius autem poteſt alteri committere vices suas, quando commiſſa eſt prouiſio facienda de beneficio in certa Eccleſia, Diœceſi, vel Prouincia certæ perſonæ: ſecus ſi perſonæ incertæ, licet in Eccleſia certa; tunc enim videtur electa induſtria perſonæ ipſius mandatarij. Eſt autem regula quod Delegatus Papæ poteſt alteri ſubdelegare, niſi ſit electa induſtria perſonæ *c. fin. §. is autem, de offic. & poteſt Iudic. delegat.*

§. *Poſtremò*

Demum eſt adnotandum, quod beneficia Eccleſiaſtica debent ſine diminutione conferri. Hoc autem non refertur ad Papam, qui habet liberam diſpoſitionem omnium beneficiorum, & poteſt omnia beneficia ſupprimere, ne dum diminuere, vt aliàs diximus ex Gonz. *ſup. 8. reg. §. 1. proemial.* Item non procedit in beneficijs de menſa, ſcilicet quæ ob paupertatem ſunt applicata menſæ Epiſcopali, vt *in Clem. quia regulares §. præmiſſa, de ſuppl. neglig. Prælat.* & gloſſ. *hic in verb. ſuis vſibus*.

De Inſtitutionibus, & Iurepatronatus

TIT. XXVIII.

Viſum eſt de collationibus, per quas conceduntur beneficia; Verùm quia, conceduntur etiam per inſtitutionem, ideò ſequitur preſens tit. Et quamuis inſtitutio poſſit etiam dici collatio in genere: tamen in ſpecie pertinet propriè ad beneficia patronata.

Iuſpatronatus Eccleſiaſticum eſt inductum ad ſimilitudinem

Iu-

Iurispatronatus libertorum; nam sicut qui manumisit seruum, habet iuspatronatus in eum, consistens in honore, & vtilitate, quia libertus præstare tenetur Patrono debita obsequia, & si Patronus vergat ad inopiam, tenetur ei alimenta præstare: ita Ecclesiæ Patrono debetur honor in Ecclesia, in sedendo, in Processionibus &c. Est etiam vtilitas, quia Patronus habet ius præsentandi, & si deueniat ad paupertatem, tenetur Ecclesia dare ei alimenta &c.

Definitur Iuspatronatus per Abb. *in rubr. huius tit.* Est quoddam Ius onerosum, honorificum, & vtile in Ecclesia acquisitum propter ædificationem, vel fundationem, vel dotationem.

Dicitur Ius onerosum, quia Patronus debet Ecclesiam defendere; Vnde Iuspatronatus appellatur etiam Ius Aduocatiæ, Ius defensionis, Ius guardiæ: & Patronus appellatur Aduocatus, Defensor, Guardianus secundum varias consuetudines Regionum.

Dicitur, honorificum, quia Patronus, vt diximus debet habere honorem, in sedendo, in Processionibus, & prima vice, qua Patronus accedit ad Ecclesiam patronatam debent Clerici ire obuiam ei processionaliter, si conditio Ecclesiæ id ferat, vt quia Patronus esset Rex, Dux, vel Episcopus DD. *in c. nobis, de iure patr.*

Dicitur, vtile ob ius præsentationis, quod habet Patronus, & ob alia, vt supr. diximus.

§. *Constituitur*.

Iuspatronatus constituitur vel Ecclesiæ ædificatione, vel fundatione, vel dotatione. Et quamuis Conc. Trid. loquatur solum de fundatione, & dotatione, tamen intelligitur etiam de constructione, vt tenent omnes DD. de hac materia tractantes, vt Roch. de Curt. Lambertinus, & alij.

Acquiritur etiam per translationem, quæ varijs modis contingit, vt successione, donatione, permutatione, & accessione, v.g. si emo Castrum, in quo sit Ecclesia patronata, venit etiam ipsum Ius patronatus. Gloss. magistralis *in can. pia mentis 16. quæst. 7. in verb. pia mentis*. Non tamen acquiritur vsurpatione, præscriptione, consuetudine, pacto, aut priuilegio, vt olim, quia hoc prohibetur per Conc. *sess. 25 cap. 9. de reform.* Nec sufficit probare quasi possessionem, nisi doceatur de verò titulo, & sic de proprietate ex vno ex dd. tribus titulis.

§. Aedi-

§. *Aedificatione*

Acquiritur itaque primo ædificatione, quæ fit à fundamentis, non autem si quis restaurauerit, aut parietes refecerit *d. can. pia mentis, & can. Frigentius 16. quæst.* 7. vbi DD. & acquiritur ædificatione etiam si Patronus illud expreſsè sibi non reseruauerit *c. significauit*, vbi Abb. *de testib. n.* 1. In constructione autem requiritur consensus Diœcesani, seù Episcopi, qui non sufficit ad constituendum Iuspatronatus in Ecclesia Conuentuali; sed requiritur priuilegium Apostolicum in ipso limine fundationis ad effectum præsentationis. *c. nobis §. ceterum vbi gloss. in verb. de sua iurisdictione, de Iurepatr.* vbi Abb. *num.* 9. & quatenus dicit tex. *iuris ordine seruato*, habetur in *can. nemo il 1. de consecrat. dist.* 1. scilicet quod Episcopus accedat ad locum, Crucem ibi figat, atrium designet, primum lapidem iaciat &c.

Secundo acquiritur fundatione, vt quando datur gratis fundus ad ædificandam ibi Ecclesiam.

Tertio dotatione, quando datur dos sufficiens pro ministris, pro vtensilibus, pro luminarijs, & ceteris oneribus. Et etiam ex augumento dotis acquiritur, dummodo tamen augumentum sit maximum; secus non. Dos autem congrua debet constitui ante fundationem, vt *in d. can. nemo*. Quod si neceſsitas ædificationis vrgeat, non debet Episcopus Ecclesiam ædificatam consecrare, nisi prius recepto instrumento de congrua dote *d. can. pia mentis*.

§. *Sunt tamen*

Pro intelligentia scire debetis quod Iuspatronatus aliud est Laicale, aliud Ecclesiasticum, & aliud mixtum. Laicale est quod ex bonis patrimonialibus est acquisitum. Ecclesiasticum quod ex bonis Ecclesiasticis, vel cum Iuspatronatus à Laico donatur Ecclesiæ, vel cum ratione Ecclesiæ alicui competit. *Clem.* 2. *de Iurepatr.* Mixtum est, quod partim ex Laicalibus, & partim ex Ecclesiasticis bonis acquisitum est. Dicitur etiam mixtum, quando sunt Laici Patroni, & Ecclesiastici ratione Ecclesiæ. Gonz. *sup.* 8. *reg. gloss.* 18.

Hoc posito dicit textus quòd Patronus Ecclesiasticus habet sex menses ad præsentandum: Laicus verò quatuor; & tempus incipit à die scientiæ vacationis, & scientia presumitur ex vicinitate loci *c. quosdam, & c. quanto, de præsumpt.* Dicitur autem Patronus Eccle-

Ecclesiasticus ille, cui competit præsentatio iure Ecclesiæ: secus si iure patrimonij, etiam quod Clericus sit, quia tunc idem per omnia est in eo, quod in Laico. Gloss. *hic in verb. statuitur*. Ratio autem quare prolixius tempus habeat Ecclesiasticus, quam Laicus est, quia Laicus variare potest, ut si vnum præsentauerit non idoneum, poterit alterum præsentare: Ecclesiasticus verò habet maius tempus ad deliberandum, quia variare non potest, recedendo à primo præsentato, licet cumulatiuè possit præsentare alium *c. cum autem de iurepatr.* Si verò insimul sint Patroni Ecclesiastici, & Laici, Laicus etiam tunc habet sex menses, quia Ecclesiasticus trahit ad se Laicum. Tempus verò, quod habet Episcopus ad instituendum, est arbitrarium, ut per Gloss. *in §. seq. in verb. non posse*.

§. *Sed si Laicus*

Episcopus potest instituere quem vult ex præsentatis à Laico, dummodò idoneus sit. Sed si instituat secundum omisso primo æque idoneo, tenetur præsentato primo loco prouidere de competenti beneficio. Ex præsentatis verò ab Ecclesiastico primo loco præsentatus institui debet, dummodo sit idoneus, neque in hoc datur Episcopo gratificatio *d. c. cum autem*.

§. *Legatus*

Alia est differentia inter Iuspatronatus Ecclesiasticum, & Laicale, quod Legatus de latere potest derogare Iuripatronatus Ecclesiastico in præiudicium Patroni, non autem Iuripatronatus Laicorum. Papa autem potest derogare cuicumque, sed facta mentione de Iurepatronatus Laicorum, cum expressa derogatione, propter regulam Cancellariæ, *de Iure quæsito non tollendo*, aliàs gratia non valebit. Abb. *in c. 3. de Iurepatr.* In dubio verò an sit Ecclesiasticorum, vel Laicorum quid statuendum? Et respondetur quod præsumitur Laicorum, quoties Laici illud possident. Gloss. *in can. sint manifesta 12. quæst. 1. & in can. 1. 12. quæst. 5.* Abb. *in c. cum esses, vers. aut dubitatur an acqui siuerint de testam. & in c. 3. de pecul. Cleric.* Ceuall. autem *in suis communib. contra comm. quæst. 282. num. 8.* inquit quòd Clerici fundantes Iuspatronatus ex proprio patrimonio, dicuntur Patroni Laici: quando verò fundatum est à Clerico non habente patrimonium, præsumitur Ecclesiasticum, prout tenent etiam Roch. de Curt. *in tract. de*

Iure

Iurepatr. in verb. Ius num. 18. & Lambertin. *in eod. tract. lib.* 2. *part.* 1. *quæst.* 8, *art.* 7. *num.* 17.

§. *Licebit*

Alia est differentia, quòd Clericus institutus debet reddere rationem de temporalibus Patrono Ecclesiastico id requirenti, non tamen Patrono Laico. Sed si Laicus cognoscat Clericum dissipare, potest ipsum monere, & postea deferre id ad Episcopum, qui si negligat, debet deferre ad Archiepiscopum, quo etiam non prouidente, debet deferre ad Principem, etiam secularem, *vt gloss. inquit*, vt est Rex &c. Quod tamen non videtur procedere, nisi quando periculum esset in mora, & non posset ita facile consuli Papa; alioquin non potest habere huiusmodi recursum ad Principem secularem *c. nouit, vbi notatur, de Iudic.* Et quando deferretur ad Regem, tunc non tanquam ad Iudicem, sed tanquam ad Executorem Ecclesiasticum deferretur, iuxta ea, quæ dicit Baron. *in suis Annalib. anno* 528. *in princ.* vbi quærit quomodò Iustinianus ediderit tot leges de rebus, & personis Ecclesiasticis, cum ipse esset Princeps Laicus? Et respondet quod illas fecit tanquam Executor Canonum, non tanquam Superior.

Non solum autem Patronus poterit accusare Clericum dilapidantem bona beneficij: sed etiam quilibet de plebe, vt inquit gloss. *hic*, quia de rebus Ecclesiasticis dantur actiones populares vt inquit eadem gloss. *hic in verb. Patrono Laico*. Sed in concursu semper præfertur in accusatione Patronus, & eius descendentes; Quod poterit etiam Patronus facere in Ecclesia Conuentuali, licet in ea præsentare non possit sine priuilegio Apostolico in ipso limine fundationis obtento, vt supr. innuimus.

§. *Successione*

Ex successione etiam acquiritur Iuspatronatus, vel sit ex testamento, vel ab intestato, siue sint liberi, & in potestate qui succedunt, siue sint extranei, siue masculi, siue fœminæ, quia fœminæ etiam sunt capaces Iurispatronatus, siue sint naturales liberi, siue legitimi, quia etiam naturales sunt capaces. Et quando sunt vocati filij, & descendentes sine alia mentione legitimitatis, succedunt naturales, si non adsint legitimi. Bald. *in l. eam quam in fin. C. de fideicom.* Gigas *de pensionib. quæst.* 16. *num.* 2. & facit tex. *in can. pia mentis* 16. *quæst.* 7.

Sic

Sic etiam transit Iuspatronatus ad heredes extraneos, si Pater instituat filium in re certa, & extraneum vniuersalem heredem, Iuspatronatus enim tunc transit ad vniuersalem heredem, non ad filium: & si plures sint heredes, ad omnes transit c. 1. *de Iurepatr.* filius verò, qui repudiauit hereditatem paternam, non erit Patronus. Feder. de Sen. *conf.* 91. Heredes autem succedunt in stirpes, non in capita. *Clem. fin. eod. tit.* & qui habet plus de hereditate, quàm alter, æqualiter nihilominus erit Patronus, dummodo non sit institutus solùm in re certa.

Dubitatur autem, numquid Iuspatronatus remaneat apud heredem, an verò transeat ad fideicommissarium vniuersalem? Et Respondetur quod remanet apud heredem. Soar. *in suis communib. in verb. Patronatus ius.* Transit etiam in legatarium, si Episcopus ab initio consensit, vt possit illud legari. Idem Soarez *vbi supr.*

§. *Et si fortè*

Est autem adnotandum quod plures heredes instituti ab vno ex Patronis habent vocem vnius tantùm in præsentatione. Et ratio est, quia esset inconueniens quod vnus Patronus posset excludere alium à præsentatione instituendo plures heredes. Si verò fuerint plures Patroni, & aliqui vnum præsentauerint, alij alium, præfertur qui præsentatus est à pluribus, & sic qui à maiori parte, dummodò sit magis idoneus.

§. *Quòd si ita*

Si verò Patroni fuerint discordes in præsentando, & ob hoc Ecclesia detrimentum patiatur, vt quia interim non possit Clericus institui, nec Episcopus possit aliter prouidere ob scandalum futurum, tunc debet Episcopus Ecclesiam claudere, Reliquias inde adsportare, & præcipere ne in ea Missarum Solemnia celebrentur. Ceterum si non sit futurum scandalum, debet interea Episcopus alicui Ecclesiam commendare, ita tamen vt si sit Ecclesia Parrochialis, non commendetur nisi Sacerdoti, qui possit Sacramenta ministrare: nec talis commenda fieri poterit vltra sex menses, nec nisi in persona vnius; quod si lapsum fuerit tempus datum ad præsentandum, ipse Episcopus ordinabit Ecclesiam, ponendo Clericum absque alia præsentatione. Poterit etiam durante discordia Patronorum ponere Oeconomum, qui colligat

fructus erogandos in vtilitatem Ecclesiæ, vel reseruandos pro Clerico, qui postea fuerit institutus.

§. *Sed vt facilius*

Patroni autem possunt concordare, vt singuli alternis vicibus possint præsentare, quia per hoc nullum præiudicium fit Ecclesiæ. Idem in collatione, quando ad plures spectat collatio, quia tunc possunt concordare, vt alternis vicibus liceat conferre, & tunc ius conferendi spectat ad illum, qui est in suo turno, qui conferet iure proprio, nec est necesse quod sit diuisa proprietas, sed sufficit quod sit diuisum exercitium, nec in tali casu potest alius se intromittere, vt seruatur in Ecclesijs Collegiatis, in quibus ius conferendi beneficia spectat ad Capitulum, quod ad tollendas discordias in collatione, seù præsentatione, concorditer induxit turnum.

§. *Donatione*

Acquiritur etiam Iuspatronatus ex donatione, quæ tamen debet esse approbata ab Episcopo, nec sufficit approbatio Vicarij, etiam habentis generale mandatum. Franc. *in c. 2. n. 6. vers. & aduerte de offic. Vicar. in 6.* Ferrett. *cons.* 327. *num.* 7. qui loquitur In his terminis. Si verò donatio fiat Ecclesiæ, in qua est Iuspatronatus, Ecclesia fit libera, nec requiritur assensus Episcopi. Item nec requiritur, si donetur alteri Ecclesiæ, vel loco Religioso. Item si compatrono donetur. *Lambertin. de Iurepatron.* 2. *part.* 1. *lib.* 1. *quæst. princip. art.* 12. *per totum.* Paris. *de confident. quæst.* 28, *num.* 184. Quando verò est facta donatio alteri, & est effectuata, præsumitur interuenisse consensum Episcopi. Idem Lambertin. *vbi supr. art.* 8. Dec. *cons.* 639. *num.* 3. *& seq.* Potest etiam donari Iuspræsentandi, reseruato sibi Iurepatronatus in reliquis, cum iuspræsentandi sit vnus ex effectibus Iurispatronatus, & potest ab eo separari Roch. de Curt. *in tract. de Iurepatr. in verb. ipse, vel is num.* 35. Calderin. *cons.* 19.

Non potest autem Iuspatronatus vendi, aut mediante aliqua re temporali concedi, quia est simonia, & in pœnam amittitur omne ius, & Ecclesia remanet libera *c. quia Clerici, vbi gloss. & DD. de iurepatr.* Quamuis enim Iuspatronatus non sit spirituale, est tamen spiritualitati adnexum *c. quanto, de Iudic. c. de iure. de Iurepatr.* Idem autem de adnexis iudicatur, quod de principali, vt

vt in l. quæ religiosis ff. de rei vendic. Simonia autem nihil aliud est, nisi studiosa cupiditas emendi, vel vendendi spiritualia, vel spiritualibus adnexa, *vt infr. de simon. in princ.* Sed si vendatur, vel alio modo transferatur Vniuersitas Iurium, in qua sit Iuspatronatus, tunc Iuspatronatus sequitur per accessionem illam vniuersitatem, non tamen debet alterari pretium propter Iuspatronatus, quia esset simonia *c. ex litteris, & d. c. quia Clerici de Iurepatr.* vt si emam Castrum, in quo sit Iuspatronatus, venit etiam Iuspatronatus, non in ipsa venditione, sed per accessionem sequitur rem ipsam venditam.

§. *Quemadmodum*

Textus dicit, quòd sicut Episcopus non potest alium instituere, quàm præsentatum à Patrono, si sit idoneus: ita etiam Patronus non potest propria auctoritate intromittere in Ecclesia Clericum sub pœna Excommunicationis, & talis intromissio nulla esset, quia beneficia Ecclesiastica non possunt sine institutione Canonica obtineri *c. beneficium, de reg. iur. in 6.* Imò amittit Iuspatronatus, quia plus vsurpat, quàm ad se pertineat secundùm gloss. *in §. licet infr. hoc eod. tit. in verb. non debeat.*

§. *Interdum*

In hoc textu ponitur casus, quod aliquis bona fide præsentauerit aliquem, credens se esse Patronum, & præsentatus fuerit ab Episcopo institutus, postmodum constitit per sententiam latam ipsum non fuisse Patronum, sed alium, quæritur numquid institutus sit remouendus? Et videbatur dicendum quòd sic, ex quo apparet non esse iure præsentatum *ad tex. in l. non dubium C. de legib.* Sed hoc non obstante contrarium deciditur. Et ratio decisionis est, quia communis opinio præfertur veritati *l. Barbarius ff. de offic. Prætor.* Sic iste, cum communiter reputaretur Patronus, dicitur iure præsentasse facit *gloss. in c. plerumque de donat. int. vir. & vxor.* Quod autem legitimè factum est, irritari non debet *c. factum legitimè, de reg. iur. in 6.*

§. *Licet*

Patronus autem non potest præsentare se ipsum, neque se ipsum insti-

instituere: sicut collator sibi met beneficium conferre non potest, quia inter dantem, & accipientem debet esse distinctio personarum, nec vllus Ecclesiasticis officijs se se vltrò immiscere debet *c. per nostras, de Iurepatr.* Tamen si Patronus sit pauper, potest supplicare Episcopo, vt velit ipsum instituere, si sit idoneus. Sic etiam Episcopus poterit ob paupertatem suæ mensæ applicare beneficium. Potest etiam Patronus præsentare filium suum. Abb. *in c. ex ore, de his quæ fiunt à mai. par. cap. & c. fin. de Institut.* Potest etiam Compatronus ab alijs Compatronis præsentari. Idem Abb. *in c. quoniam, de Iurepatr.*

§. *Sunt autem*

Non valet promissio de non vacantibus Patronatibus: sicut non valet collatio de non vacantibus beneficijs specialibus, & determinatis, quia istæ promissiones, seù collationes continent in se votum captandæ mortis ad tex. *in l. stipulatio hoc modo concepta ff. de verb. obligat. & l. fin. C. de pact.*

§. *Dissimiles*

Sunt autem inter se dissimiles collatio, & institutio, quia licet Capitulum sede vacante non possit conferre beneficia, quæ ad collationem Episcopi pertinent: potest tamen præsentatos à Patronis si sint idonei instituere; quia institutio est necessaria. Idem in Vicario Episcopi, qui licet non possit conferre beneficia, nisi specialiter ab Episcopo hoc ei mandetur: potest tamen instituere præsentatos à Patronis, si idonei sint.

§. *Sunt etiam*

Est etiam differentia inter collationem, & institutionem, quia Parrochialis Ecclesia non est confernda nisi ei, qui saltem sit Subdiaconus: sed institui potest ad præsentationem Patroni etiam qui in Sacris constitutus non sit, dummodò alias sit idoneus, & infra breue tempus à Iure constitutum promoueatur ad Ordines, qui requiruntur in Ecclesia, in qua instituitur.

§. *Defertur*

Dicitur in hoc §. quòd Patronus habet in Ecclesia honorem, &

& vtilitatem, vt supr. innuimus: honorem, quia habet ius Processionis: vtilitatem, quia si deneniunt ad paupertatem ipse, vel eius filij, debet Ecclesia eis dare alimenta, de eo tamen, quod superest pro necessitatibus Ecclesiæ, & ministris, aut Monachis, sed pinguius quàm alijs pauperibus, vt notat gloss. *in can. quicunque il 2. 16. quæst. 7. in verb. ad inopiam*.

§. *Tollitur*

Enumerantur in hoc tex. modi, quibus tollitur Iuspatronatus. Et

Primo tollitur cessione, vt cum Patronus ipsi Ecclesiæ Ius, quod habet, cedit; quo casu Ecclesia remanet libera *c. 1. de Iurepatr. in 6.*

Secundo si Patronus permittat Ecclesiam fieri Collegiatam sine reseruatione sui Iuris.

Tertio si erat Patronus ob ædificationem, & Ecclesia corruerit, nisi illam de nouo ædificauerit.

Quarto si erat Patronus per dotationem, & domus v.g. quæ fuerat data in dotem corruerit, nisi nouam dotem assignauerit.

Quinto si Patronus vendiderit Iuspatronatus eo modo, quo supra explicauimus.

Sexto si Patronus occiderit, vel mutilauerit Clericum ipsius Ecclesiæ, vel per se, vel per alium.

Septimo si Patronus fiat hæreticus, quia vt indignus non debet beneficium consequi per illam, quam ita notabiliter lædit, ab ea recedendo: & etiam quia omnia bona hæretici confiscantur, & propterea nihil retinet. Quo casu si Iuspatronatus est adnexum Castro, vel Palatio, & confiscatio fiat à Principe Laico, illud Iuspatronatus sequitur Castrum, vel Palatium: si verò esset separatum ab Vniuersitate bonorum, Ecclesia remanet libera. Card. *in Clem. plures num. 8. vers. sed dic, de Iurepatr.* Lambertin. *de Iurepatr. lib. 3. quæst. 8. art. 8. num. 16. & num. 22.* Quod etiam procedit in crimine læsæ maiestatis, pro quo intrat confiscatio bonorum, prout tenent communiter DD.

De

De Clericis non residentibus

TIT. XXIX.

DIctum est de collationibus, & institutionibus. Verum quia illi, quibus sunt collata beneficia, vel qui sunt in Ecclesia instituti, residere debent, meritò sequitur præsens tit. vbi assignantur pœnæ, quibus non residentes afficiuntur.

Residentia autem est de Iure diuino, dum Christus dixit Petro; Pasce oues meas *Ioan.* 21. Quamuis autem omnia beneficia cuiuscunque generis sint de sui natura requirant residentiam: vniuersalis tamen consuetudo est in contrarium, vt in simplicibus beneficijs non sit necessaria residentia, prout passim seruatur.

§. *Si tamen*

Pœna non residentium est priuatio beneficij, nam si Clericus monitus non resideat, beneficio priuandus est *c. ex gestis, & c. ex tua de Cleric. non resid.* Permittitur tamen ex Conc. Trid. *sess.* 24. *cap.* 12. *de reform.* obtinentibus in Cathedralibus, aut Collegiatis Dignitates, Canonicatus, præbendas, aut portiones, vt per tres menses in anno possint abesse, nec ad istam absentiam trium mensium requiritur licentia Episcopi, cum ab ipso Conc. licentiam habeant. Vltra tres menses verò non permittitur etiam vigore cuiuslibet statuti, seù consuetudinis, vt *ibid* dicitur. Pœna autem Episcoporum, & aliorum, qui habent adnexam curam animarum, non residentium, ponitur in *sess.* 6. *& sess.* 23. eiusdem Conc. *in vtraque cap.* 1. *de reform.* super quo est etiam *constitutio* 10. Pij IV.

§. *Iusta*

Sunt autem quædam iustæ causæ non residendi, quarum

Prima est, si quis sit in obsequio Romani Pontificis, eique inseruiat; quia seruientes Papæ videntur seruire vniuersali Ecclesiæ *c. cum dilectus, de Cleric. non resid.* Inseruientes verò Legato de latere, eodem priuilegio gaudent, quoad suam Prouinciam secundùm gloss. *hic in verb. Romano Pontifici*.

Secunda causa est si quis inseruiat proprio Episcopo, quod

etiam habet locum in alijs Prælatis inferioribus. Abb. *in c. de cetero, de Cler. non resid.* non tamen lucrantur distributiones quotidianas, vt *ibi* dicitur.

Tertia causa est, si quis negotia suæ Ecclesiæ fideliter prosequatur *c. ex parte il 2. de Cleric. non resid.*

Quarta causa est studiorum; qui enim causa studiorum abest, legitimè abesse dicitur: non tamen gaudet distributionibus quotidianis, vt per gloss. *in d. c. de cetero, in verb. victualia*. Hodie tamen, vt quis possit abesse causa studiorum requiritur licentia Ordinarij in scriptis. Non licet autem Parochis post Conc. Trid. abesse à suis Ecclesijs causa studiorum, nec Episcopus ad id licentiam concedere potest, & si concesserit, minimè suffragatur cum hodie per Conc. præd. nemo admittendus sit ad Ecclesiam Parochialem, nisi præuio examine, & approbatus tanquam idoneus, vnde iam supponitur studuisse, & sic non debent abesse sub prætextu studiorum.

Docentes verò Sac. Scripturam, cum publicè in Scholis docuerint, & scholares in ipsis scholis studentes, priuilegijs omnibus de percipiendis fructibus præbendarum, & beneficiorum suorum in absentia à Iure communi concessis plenè gaudent. Ita Conc. *sess. 5. cap. 1. de reform.* Est etiam Constitutio Bonifacij Octaui inserta in Constitutione Leonis Decimi lata 5. Nouembris 1513. disponens, quòd docentes, vel audientes in studio Romano fructus, redditus, & prouentus occasione suorum beneficiorum cum cura, & sine cura, etiam si horum aliquæ dignitates, vel personatus extiterint (quotidianis distributionibus dumtaxat exceptis) cum ea integritate percipere valeant, cum qua illos perciperent, si in Ecclesijs, in quibus illa consistunt, personaliter residerent, & ad residentiam non teneantur, nec ad id à quopiam possint compelli. Quam Constitutionem quamplures Summi Pontificis subsequentes confirmarunt. Sed in beneficijs habentibus annexam curam animarum aliter se habet post Conc. Trid. vt supr. diximus.

Potest esse etiam alia iusta causa non residendi, vt si quis corporali infirmitate teneatur, vel metu Tyranni in eo loco existentis terreatur, vel si ibi sint inimicitiæ capitales, & similes, vt per gloss. *hic in verb. similes*, & per Abb. *in c. tanta, de excessib. Prælat.*

De

De Regularibus, & Monachis

TIT. XXX.

Dictum est de quibusdam Seruis Dei, qui dicuntur Clerici; vt inquit gloss. *in c. fin. de Cleric. venat.* Verùm quia sunt alij Serui Dei, qui profitentur vota in Religione, qui dicuntur Regulares, & Monachi, ideo ponitur præsens tit.

Regulares dicuntur qui sub certa regula viuere debent. Regulæ autem approbatæ sunt quatuor, scilicet Basilij, Benedicti, Augustini, & Francisci. Landul. *in Clem. quia Regulares, de supplit. negl. Prælat.* nec alia regula seruanda est, nisi à Papa sit approbata.

Monachi dicuntur ex græco idest Solitarij, quia Monachus solitarius viuere debet, deditus vitæ contemplatiuæ, cum Regulares dediti sint vitæ actiuæ. Præstantior autem est vita contemplatiua, quàm actiua, vt Christus Dominus innuit in Euangelio *Luc.* 10. in illis verbis, *Martha solicita es, & Maria optimam partem elegit,* per Martham significans vitam actiuam, & per Mariam vitam contemplatiuam, vt explicant sacri Interpretes, & præcipuè D. Augustinus *in serm.* 27. *de verb. Domin.*

§. *Monachi*

Monachi autem fiunt aut ex paterna deuotione, aut ex propria professione, aut ex voti emissione.

Ex paterna deuotione fit Monachus, quandò Pater filium suum impuberem Monasterio offert. An verò hoc possit fieri matre contradicente, vel è contra, videre gloss. *hic in verb. offert,* quæ refert plures casus, & concludit communem opinionem esse, quòd præferatur voluntas contradicentis. Impubes autem, aut oblatus in hoc casu debet moneri in decimoquinto ætatis anno, & inquiri vtrùm in ipso habitu permanere cupiat. Hodie verò hoc est reformatum per Conc.Trid. *sess.* 25. *sub tit. de Regular. & Monialib. cap.* 15. vbi sunt hæc verba, *In quacunque Religione tam virorum, quam mulierum professio non fiat ante decimumsextum annum completum, nec qui minori tempore, quam per annum post susceptum habitum in probatione steterit, admittatur. Professio autem antea facta sit nulla, nullamque inducat obligationem ad alicuius regulæ, vel*

reli-

religionis, vel ordinis obseruationem, aut ad alios quoscunque effectus. De Monialibus autem in eodem tit. statutum est quid agendum sit, vt libertati professionis earum consultum sit. Et *in cap.* 18. imponitur pœna excommunicationis contra quascunque personas, quæ coegerint mulierem quamcumque inuitam, præterquam in casibus à Iure expressis, Monasterium ingredi, cuiuscunque Religionis habitum suscipere, & professionem emittere; sicut etiam eadem pœna adstringit eos, qui sanctam Virginum, aut aliarum mulierum voluntatem circa prædicta sine iusta causa impediuerint.

§. *Quòd si impubes*

Quòd si impuberes contra voluntatem parentum Monasterium fuerint ingressi, parentes possunt infra annum reclamare, & ingressum irritare. Sed an possint etiam Tutores? & possunt, vt inquit gloss. *hic*; quia tutor debet defendere personam pupilli. Curator verò, quia datur non personæ principaliter, sed bonis, non poterit. Ratio autem est, quia in impubere consideratur imbecillitas mentis, quâ non potest perfectè deliberare. Validum tamen videtur illud argumentum, quòd si impubes peccando, dum habet consensum, potest obligari diabolo, poterit etiam vouendo religionem, vel extra religionem obligari Deo etiam sine consensu parentum. Sed potest responderi, quòd per peccatum non ita obligatur diabolo, vt non possit liberari per confessionem, & pœnitentiam: sed si obligetur Deo, & Religioni per professionem, aut per votum, non potest amplius liberari.

Puberes verò possunt ingredi Monasterium absque consensu parentum, nec in hoc attenditur patria potestas; vbi enim Spiritus Dei est, ibi libertas est *c. sane de Regularib.*

§. *Propria*

Ex propria professione potest quis fieri Monachus vel expressè, vel tacitè.

Expressè, vt si quis post annum probationis habitum suscipiens Monachalem regulis Monasterij adstringi se velle expressè profitetur. Ad quam professionem plura requiruntur, scilicet quòd Professus compleuerit decimum sextum annum tam masculus, quàm fœmina: quòd professio fiat ei, qui potest Religioni incorporare, nempe Superiori, vel de eius licentia. In-

noc. & Abb. *in c. correctum, de Regularib.* quòd Religio sit approbata *c. vnic. de vot. in 6·* quòd fiat de tribus votis, scilicet obedientia, castitate, & paupertate quia hæc tria sunt de substantia Religionis *c. cum ad Monasterium, de stat. Monac.* Item quòd votum fiat alicui Religioni certæ Abb. *vbi supr.* & demum quòd Prælatus requirat consensum Capituli. *gloss. in §. seq. in verb. Abbatum*.

§. *Si tamen*

Dicitur in textu quòd Abbas potest dispensare circa annum probationis, vt antè annum quis faciat professionem. Hoc tamen hodie est correctum, quia Conc. Trid. non admittit professionem factam ante annum probationis completum; imò illam annullat. Et hoc fuit inductum ad euitandam apostasiam, in quam facilè quidam incurrebant, qui inconsultò professionem emittebant, nisi talis receptio esset commissa per Papam alicui Executori.

§. *Quemadmodum*

Quamuis Abbas non possit restringere annum probationis, potest tamen illum prorogare arbitrio suo, qui annus ad emittendam, professionem in Religione debet esse continuus, & non interpolatus.

Si verò quis incognitus velit Monasterium ingredi, non debet recipi ad professionem, nisi lapso triennio, quia posset postea seruus apparere, & à Domino vendicari. Lapso autem triennio, & emissa professione, fit liber. *can. si seruus il 2. 54. dist.* Et videtur quòd ista sit quædam vsucapio facta ab Ecclesia existente in bona fide in odium Domini non perquirentis res suas; & quamuis hic seruus esset fugitiuus, tamen quia non est propriè furtum regulare, Ecclesia poterit præscribere.

§. *Quin imò*

Seruus verò ordinatus ignorante Domino si fiat Monachus, fit liber, aliàs redditur Domino intra annum probanti esse seruum suum.

§. Quod

§. *Quod tamen*

Quod dictum est supra in §. si tamen, hic limitatur, quia Fratres Prædicatores, Minores, & alij Mendicantes non possunt emittere professionem ante lapsum annum probationis, & recipientes talem professionem puniuntur *c. 2. & 3. de Regularib. in 6.* Hoc tamen hodie indistinctè procedit in omnibus per decretum Sac. Conc. Trid. vt supr. diximus

§. *Tacitè*

Tacita professio in Religione fit, cùm per idoneas coniecturas apparet, quòd perpetuò vult quis Deo seruire in Religione, vt quia ipse met hoc dixit expressè, & ita confessus est, vel cum post annum probationis confitetur, quòd vult relinquere seculum, vel quia renunciauit beneficio, quod obtinebat, non protestans quòd per hoc non intendit dimittere seculum, vel quia de bonis proprijs disponit, *vt notatur in c. consuluisti, & in c. statuimus, de Regular.* Vel quia retinet post annum probationis habitum, per triduum ipsum deferendo, qui habitus non sit distinctus ab habitu Professorum, vel etiam si habitus Professorum sit distinctus in colore, vel in scissura, illum scienter susceperit, sciens se per susceptionem ipsius obligari Religioni, & triduò in ipso permanserit. *Clem. eos qui, de Regular. & ibi gloss.*

§. *Vtrùm*

Discrimen est inter expressam, & tacitam professionem, quia expressa obligat illi præcisè Religioni, quam quis profitetur: tacita verò obligat solùm Religioni in genere; vnde poterit aliam Religionem ingredi.

§. *Et si contigerit*

Beneficium non vacat per ingressum Religionis ante professionem, quæ tamen professio cum ante decimum sextum annum completum fieri non possit, nec beneficium intelligitur vacare, etiam si facta sit professio ante illam ætatem. Ita Conc. *sess. 25. de Regularib. & Monialib. cap. 15.* Nec obstat ad hoc *text. in c. ex transmissa, de renunciat.* vbi dicitur, quòd valet collatio facta de

beneficio eius, qui ingressus fuit Religionem ante annum probationis; quia Hostiensis dicit quod ibi fuit facta collatio de consensu ipsius ingressi, & ita per renunciationem, alias ille text. non faceret ad materiam tit. de renunciat. Durante verò tempore probationis per alium inseruiendum erit beneficio, assignata illi congrua portione prouentuum, de consensu tamen ingressi.

§. *Is quoquè*

Tertio modo fit quis Monachus per voti emissionem, quoniam Vouens Religionem compos mentis cogitur adimplere votum; est enim votum spontanea, & deliberata promissio facta Deo de his, quæ Dei sunt. D. Thom. 2.2. *quæst.* 88. *art.* 1. Dicitur compos mentis, quia corporis infirmitas quamtumuis grauis non inducit nullitatem actus *d. c. ex transmissa*, vbi Abb. facit text. *in l. sanum mente C. de transact.* Vnde qui vouit Religionem, etiamsi post votum adeptus fuerit Prælaturam, debet cogi ad ingrediendum Religionem, & dimittere Prælaturam; licet si post ingressum Canonicè fuerit electus Episcopus, Episcopatum recipere possit *c. per tuas de vot. & vot. redempt.*

§. *Illud quæri*

Quæri potest. Si quis vouit ingredi certam Religionem, & postea aliam ingrediatur laxiorem, & in ea professionem emittat, vtrum teneatur exire, & ingredi illam strictionem? Et videbatur dicendum quòd sic, ex quo votum non videtur præcisè adimpleuisse. Hoc tamen non obstante contrarium deciditur, quia votum solemne, quod emissum est in laxiori, derogat voto simplici; nam per votum simplex quis obligatur solùm Deo: sed per votum solemne obligatur Deo, & Religioni. Duo autem vincula magis ligant, quàm vinculum vnum *l. penult. C. de adoption.* Verum imponitur ei pœnitentia salutaris, quia non impleuit præcisè votum simplex. Discrimen autem inter votum simplex, & solemne est, quod solemne est comprobatum per professionem tacitam, vel expressam: simplex verò nulla est professione munitum. *c. vnic. de vot. in 6.*

§. *Is igitur*

Is, qui in legitimâ ætate constitutus induit habitum religiosum

sum, nempe Professorum, cogitur in proprio Monasterio manere, in quo debet castitatem seruare, & obediens esse suo Superiori, nisi tamen habeat caùsam, propter quam dicat professionem esse nullam intra quinquennium, eamque probauerit coram Superiore illius Monasterij, in quo professus est, seù coram Ordiuario loci, in quo illud Monasterium existit; alias si nullam habens causam exeat de Religione, tanquam apostara puniendus est.

§. *Sed nec aliquid*

Sic etiam paupertatem profiteri debet Monachus; vnde nil proprium habere potest, & si habet, incontinenti debet renunciare. Conc. autem *d. sess.* 25. *de Regular. & Monial. cap.*16. disponit, quòd nulla renunciatio, aut obligatio antea facta, etiam cum iuramento, vel in fauorem cuiuscunque piæ causæ valeat, nisi cum licentia Episcopi, siue eius Vicarij fiat intra duos menses proximos ante professionem, & non aliàs intelligatur effectum suum sortiri, nisi sequuta professione: aliter verò facta, etiam cum expressa renunciatione dispositionis illius *cap.*16. Concilij, etiam iurata, sit irrita, & nullius effectus. Si verò non sit facta renunciatio, & Monachus emittat professionem, statim acquiritur Monasterio *auth. ingressi C. de Sacros. Eccles.* quæ auth, est canonizata *in can. quia ingredientibus* 19. *quæst.* 3. Possunt tamen Monachi, & Moniales habere redditus vitalitios, quos de more parentes diuites solent eis assignare de licentia sui Superioris, vt pro suis rebus necessarijs vtantur illo redditu: sed nullatenus alteri dare possunt, neque pro eleemosina. Nauarr. *de Regular. com* 2. *num.* 15. Cherubin. *ad bullam tertiam Benedicti duodecimi*.

Ex hoc colligitur quòd Monachus non potest facere testamentum; ad hoc enim, vt quis testari possit, requiritur, vt habeat bona propria *d. can. quia ingredientibus*, & *seq.* Quod ampliatur; etiam si consuetudo, vel Statutum esset, quòd habilitaret filiumfamilias ad testandum, quia non potest habilitare Monachum, hoc enim repugnat regulæ Monasticæ *c. cum ad Monasterium, de stat. Monachor.* nam abdicatio proprietatis est inseparabilis à regula Monastica omninò, vt dicitur in hoc textu per vos videndo, cum suis glossis.

§.Sed

§. *Sed nec temere*

Monachus licet non possit exire de Monasterio, in quo professus est, potest tamen transire in strictiorem Religionem, ad quod requiritur licentia Superioris, vt Prioris, vel Abbatis per gloss. *in c. intelleximus, de aetat. & qualit. c. licet, de Regularib.* & quamuis illam non obtinuerit, potest nihilominus transire, etiam si primum Monasterium sit priuilegiatum, quòd de illo ad aliud etiam strictius, aut arctius transitus fieri non possit. Et ratio est quam alibi diximus, quia vbi spiritus Dei est, ibi libertas est, quae ratio ponitur in illo textu.

Sed in contrarium videtur esse textus *in d. c. intelleximus*, vbi probatur quòd Religiosus transiens etiam ad strictiorem Religionem sine licentia Prioris, vel Abbatis, reuocandus est ad priorem Religionem.

Gloss. *in d. c. intelleximus, in verb. curam*, pluribus modis Respondet: Primo, quod id fecit ille Monachus causa leuitatis, Secundo quòd ibi fuerat tantùm in habitu probationis. Tertiò quòd Religio, in quam ingressus fuerat, erat laxior. Sed vltima responsio verior est, scilicèt, quòd in illo casu non fuerit petita licentia à Superiore; nam si fuisset petita, & non obtenta, non reuocaretur, & sic reuocatus fuit ob suam temeritatem.

§. *Quòd si fortè*

Quando dubitatur, an Religio, in quam vult Monachus transire, sit arctior, Abbas ipse erit Iudex. Sciendum autem est quòd Sixtus Quintus *const.* 23. disposuit, quòd Religiosus non possit transire de vno ad aliud Monasterium sine licentia in scriptis sui Superioris, & ideo non recipiatur, nisi sit cognitus, nec etiam tanquam hospes, neque si dicat se confugere ad Sanctam Sedem; quod etiam Romae seruari debet, vt nemo recipiatur sine tali licentia: sed ad Congregationem Cardinalium super negotijs Episcoporum, & Regularium, vel ad Protectorem Religionis remittatur.

§. *Mendicantibus*

s mendicantes hodiè non possunt transire nisi in Or- Chartusianorum, nisi sit specialis concessio Papae, sub

poena

pœna excommunicationis tam in alium Ordinem ingredientibus, quàm illos recipientibus.

§. *Fugitiuos*

Abbates debent perquirere suos subditos fugitiuos, & opportunis remedijs efficere, vt ad Monasterium, & meliorem vitam reuertantur; aliàs Ordinarij ipsi id agere debent tanquam Delegati Sedis Apostolicæ. Conc. autem *sess. 6. cap. 3. de reform. & sess. 25. per totum tit. de Regularib. & Monialib.* de hac materia disponit.

Nulli autem Regulares possunt habere beneficia curata sine dispensatione Papæ, neque in perpetuum, neque ad tempus. Paulus Quartus *const.* 28. & ita est de obseruantia. Mandos. *de Signat. Grat. tit. dispensatio Monachorum*. Gonz. *sup.* 8. *reg. gloss. 6. num.* 53.

§. *Vt autem*

Ponitur in hoc textu quomodò, & qualis sit eligendus aliquis in Abbatem, nempe quod debet esse de eadem Congregatione Monachorum, & esse magis idoneus, vt Monasterio præsit. Clericus autem secularis non potest eligi *c. cum ad nostram, de elect.* Præterea, debet esse expressè professus *c. cum in magistrum de elect.* Quomodo autem sit eligendus ponit Conc. *sess.* 25. *cap. 6. de Regular. & Monial.*

Sed dubitatur quid si in eadem Congregatione non reperiatur aliquis idoneus, an possit eligi alius de alio Monasterio? Et dicitur quòd sic. Iste autem sic electus non habet amplius vocem in priori Monasterio. Abb. *in c. constitutus, de elect.* Debet autem eligendus in Abbatem saltem incæpisse annum vigesimum quintum, & esse Presbyter *c. 1. de elect.* Abbatissa etiam debet esse expressè Professa saltem per octo annos, & debet esse maior quadraginta annis. Idem de Priorissa, Præfecta, vel Præposita, vel Præside. Quòd si de ijs qualitatibus non reperiatur in eodem Monasterio, ex alio eiusdem Ordinis eligi poterit. Potest etiam eligi Monialis maior triginta annis, quæ quinque saltem annis post professionem laudabiliter in eo Monasterio vixerit, consentiente tamen Episcopo, vel alio Superiore. Nemo tamen duobus Monasterijs præfici debet, nisi essent inter se connexa.

§. Et

§. *Et propterea*

Qui non est professus non potest eligi in Abbatem. *c. nullus & c. indemnitatibus in princ. de elect. in 6.* Idem dicitur quoad alias Prælaturas Regularium. Qui tamen non est Professus poterit eligi in Episcopum, dummodo sit in Sacris.

§. *Visitatores*

In eodem autem Capitulo, in quo eligitur Abbas, debent etiam eligi Visitatores, qui de statu Monasteriorum, & de eorum obseruantia diligenter inquirant, & corrigant, etiam cum potestate circa spiritualia *c. penult. & vlt. de stat. Monachor.* vbi plura tde hoc

§. *Nouissimè*

Est autem adnotandum, quòd nemo potest fundare nouam religiondm, quod intelligitur sine licentia Papæ *Clem. 1. de relig. domib. c. vnic. de relig. domib. in 6. & in extrau. Sancta Romana de relig. domib,* vbi nec Episcopi possunt id concedere, sed solus Papa, & est imposita pœna excommunicationis. Regulæ autem approbatæ sunt illæ quatuor, Basilij, Benedicti, Augustini, & Francisci, vt diximus, sub quibus omnes aliæ militant, exceptis Chartusiensibus, qui proprias habent regulas.

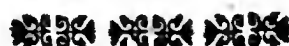
§. *Similiter*

Hoc etiam intelligitur de eo, qui fundare intendit nouam religiosam domum; debet enim assumere regulas, & institutiones de approbatis. Et iste textus intelligitur etiam de nouo ordine viuendi, & Congregatione; quia etiam de Iure Ciuili sunt prohibita Collegia sine Principis auctoritate, *vt toto tit. ff. de Colleg. & Corporib. illicitis.* Sed cum auctoritate Episcopi possunt erigi noua Oratoria tam pro Secularibus, quàm pro Ecclesiasticis, sicut etiam Ecclesiæ ædificari possunt, vt habetur *in tit. de construend, Eccles,*

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBER SECVNDVS

De Rerum Diuisione Atque illarum administratione

TIT. I.

Ictum est de Personis in primo libro, sequitur de Rebus, quæ sunt secundum subiectum Iuris Canonici. Agitur autem de rebus Ecclesiasticis, prætermissis Laicalibus, quibus non studet Ecclesia.

Rerum autem Ecclesiasticarum prima diuisio est, quòd quædam sunt spirituales, & quædam temporales.

Spirituales sunt, quæ spiritui deseruiunt, & animæ causa sunt institutæ, vt Sacramenta, Ecclesiæ, Altaria, & similia.

Temporales sunt, quæ non tam spiritus, quàm corporis gratia: & non tam pro Ecclesiasticis ministerijs, quàm pro Sacrorum Ministrorum vsu sunt comparatæ, vt sunt prædia, domus fructus decimarum, & similia.

§. *Rursus*

Rerum autem Spiritualium quædam sunt corporales, quæ humanis sensibus percipi possunt, vt sunt Sacramenta, res sacræ, sanctæ, & religiosæ: quædam sunt incorporales, quæ sensu corporis percipi non possunt, vt sunt virtutes, & dona Dei, & quæ in Iure consistunt, vt sunt electio, collatio, institutio, Iuspatronatus &c.

Prius autem agendum est de rebus spiritualibus, & deinde de tem-

temporalibus, earumque administratione. Et inter spirituales cùm de incorporalibus tam supra in primo libro nonnulla dixerimus, quàm infra aliquid dicturi simus, nunc de corporalibus tractationem instituere debemus; & primò de Sacramentis, ac deinde de rebus sacris, sanctis, ac religiosis.

De Sacramentis

TIT. II.

Sacramentum in genere significat omne id, quòd rem sacram continet. Sic Iuramentum dicitur sacramentum, quia diuini nominis inuocationem continet, *auth. Sacramenta puberum C. si aduer. vendit.* In specie verò Sacramentum in Ecclesia est signum rei sacræ, quia ex aliqua re visibili designatur gratia Dei inuisibilis. Sic panis, qui est cibus substantialis corporis, designat cibum animæ, qui est Corpus Christi. Sic aqua, quæ abluit corpus, designat gratiam abluentem animam ab omni macula &c.

Sacramenta autem sunt instituta tanquam medicina nostri vulneris, quia cum homo spirituali morbo laboraret, Christus Dominus tanquam cælestis Medicus suscepit illius curationem. Morbus verò fuit originalis culpa, cuius origo licet principaliter fuerit ex consensu rationis, occasionem tamen sumpsit ex sensibus carnis. Ad hoc ergo vt medicina correspondere t morbo, oportuit non solùm esse spiritualem, verùm etiam habere aliquid de sensibilibus signis, vt sicut sensibilia fuerunt animæ occasio labendi, ita ei essent occasio resurgendi; & propterea medicina nostri vulneris consistit in Ecclesiasticis Sacramentis.

Ponitur primo loco in textu definitio Sacramenti, quæ talis est. Sacramentum est inuisibilis gratiæ visibilis forma, ita quòd eius similitudinem gerens, & causa existat. Quæ vltima verba addita sunt ad designandam differentiam inter Sacramenta legis veteris, quæ significabant gratiam, sed eam non conferebant: & Sacramenta nouæ legis, quæ significant, & conferunt gratiam. Conc. Trid. *sess. 7. sub tit. de Sacram. can. 2. 6. & 7.*

Quatuor autem in vnoquoque Sacramento sunt necessaria. Primo elementum, seu debita materia. Secundo forma verborum. Tertio minister idoneus. Quarto intentio ministrantis.

§. Sa-

§. *Sacramentorum*

Sacramenta quædam sunt necessaria, quæ sine interitu salutis æternæ prætermitti vel contemni non possunt, vt baptismus, confirmatio, pœnitentia, eucharistia, & extrema vnctio: & quædam sunt voluntaria, quæ pro arbitrio possunt recipi, aut non recipi, vt ordo, & matrimonium.

Item necessariorum quædam sunt ad ingressum, vt baptismus: quædam ad progressum, vt confirmatio, pœnitentia, & eucharistia: quædam ad egressum, vt extrema vnctio.

Præterea quædam imprimunt characterem, idest signum quoddam seù qualitatem spiritualem indelebilem in anima recipientis impressam, per quam recipiens distinguitur à ceteris, vt baptismus, confirmatio, & ordo; & ita reiterari non possunt. Conc. *sess. 7. can. 9. de Sacram. in gen.* Alia verò non imprimunt, & consequenter possunt reiterari.

Septem itaque sunt Sacramenta nouæ legis, secundùm septem diuersitates personarum in Ecclesia. Primum est intrantium, vt baptismus. Secundum est pugnantium, vt confirmatio. Tertium est vires resumentium, vt eucharistia. Quartum est resurgentium, vt pœnitentia. Quintum est exeuntium, vt extrema vnctio. Sextum est ministrantium, vt ordo. Septimum est nouos milites introducentium, vt matrimonium.

Sunt etiam septem, quia disponunt ad septem virtutes, tres Theologales, & quatuor Cardinales acquirendas. scilicet baptismus ad fidem: confirmatio ad spem: eucharistia ad charitatem: pœnitentia ad iustitiam: extrema vnctio ad perseuerantiam, quæ est fortitudinis complementum: ordo ad prudentiam; matrimonium ad temperantiam.

§. *Constant*

Sacramenta autem constant elemento, & verbis, Elementum, seù materia accipitur *hic* pro omni eo, quòd est sub visibili natura, inuisibilem gratiam designans. Verba autem sunt pro forma, quibus elemento, seù materiæ accedentibus fit Sacramentum. Sic aqua in baptismo, quæ profusa tangit corpus, dum proferuntur illa verba, ego te baptizo &c. fit Sacramentum; aqua verò antea, vel postea profusa quàm proferantur verba, non est Sacramentum.

§. *Illud quoquè*

Sacramenta verò instituit Christus Dominus tanquam nouæ legis lator; dicuntur tamen Sacramenta Ecclesiæ, quia illis Ecclesia vtitur, & per illa sanctificata est. Sacramenta autem operantur, & infundunt gratiam ex opere operato, non ex opere operantis. Conc. *loc. supr. cit. can.* 8. Vnde etiam si malus sit minister, imo etiam si esset hæreticus, nihilominus si habet intentionem necessariam, conficit Sacramentum, quod confert gratiam. Hæc autem intentio non requiritur quod sit expressa, sed sufficit tacita, idest habere intentionem faciendi id, quod facit Sancta Mater Ecclesia.

De Baptismo, & eius effectu

TIT. III.

INter Sacramenta baptismus est ianua, ideo prius de illo ponitur.

Baptismus est ablutio corporis exterior, quæ adhibita certa verborum forma interiorem animæ ablutionem designat, & operatur. Forma autem verborum est. Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Quæ forma nullo modo alterari potest, & debet exprimi in ipso actu infusionis aquæ. Dicitur autem ablutio, quia abluit animam ab omni peccato, & præcipuè delet originalem culpam, eiusque pœnam; quamuis remaneat fomes ad pugnandum, vt gloriosiùs mereamur coronari.

Dubitatur autem numquid per baptismum tollatur pœna temporalis ex delicto imposita. Et variæ sunt DD. opiniones, quas congerit Ceuall. *in suis commun. con. comm. quæst.* 294. Sed communior est, quòd non tollatur, vt refert Cucch. *lib.* 5. *Instit. Canonic. tit. de baptism. num.* 111. & 112. Monet tamen magnam pietatis, & religionis laudem consecuturos Principes qui pœnas in gratiam baptismi remittunt.

§. *Baptizandi*

Ministerium baptizandi pertinet solùm ad Sacerdotes: sed in

casu

casu necessitatis potest quilibet alius, etiam mulier baptizare, dum tamen substantialia requisita intercedant, quæ sunt quinque.

Primum est expressio formæ vocalis à Christo Domino institutæ, scilicet Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, quæ forma nullo modo commutari, seù præposterari potest; Vnde non potest dici, Ego te immergo, pro baptizo: nec dici in nomine potentiæ, sapientiæ, & bonitatis, pro in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Si quis verò ignorans linguam latinam, proferat verba corrupta. v. g. in nomine patria, & filia & spiritua sancta, valet baptismus, vt dicitur *in can. retulerunt, de consecr. dist.* 4. Non tamen valeret, si proferret verba corrupta propter hæresim, vt ibi dicitur.

Secundum requisitum est ablutio per elementum aquæ cuiuslibet, dummodo sit naturalis, vel maris, vel fluminis, vel fontis, vel putei, vel frigidæ, vel calidæ, saltem in digniori parte corporis, scilicet in capite.

Tertium est, vt eodem tempore fiat ablutio, & verborum prolatio ab eodem.

Quartum est intentio specialis, vel generalis ministri, specialis, vt qui abluitur, mundetur: generalis, faciendi quod intendit Ecclesia.

Quintum est fides baptizandi, in adulto propria, in paruulis aliena, nempe Patrini, & Ecclesiæ

Reliqua, quæ in baptismo interueniunt, non sunt de substantia, seù necessitate, sed solùm de solemnitatibus, vt sal, oleum, saliua &c. Quid verò si extra casum necessitatis alius præterquam Sacerdos baptizaret, an valeat baptismus? Et dicitur quod sic. Punitur tamen baptizans ex eo quod vsurpauit sibi munus Sacerdotis. Abb. *in c. quantò, de consuetud.* Si verò quis decedat non baptizatus ex Sacerdotis negligentia, talis Sacerdos punitur pœna depositionis *can. nequè* 1. *quæst.* 1. vt per gloss. *hic*

§. *Sed & si qui*

Baptizatus ab hæretico, vel à pagano, aut à quouis peccatore cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, & mundandi ipsum, qui baptizatur, non est denuò baptizandus, quia auctoritate legis dicitur baptismus collatus. Hæretici autem ab hæreticis baptizati, qui redeunt ad sinum Ecclesiæ Catholicæ debent

bent vel vnctione Chrismatis, vel manuum impositione; vel fidei professione recipi.

§. *Sed quamquam*

Nemo potest se ipsum baptizare, quia cum ista sit spiritualis regeneratio, debet esse ad similitudinem carnalis generationis, in qua alius est generans, alius genitus; & ideo in forma verborum, ponitur illa particula, te, sed numquid sit necesse quod baptizans præcedat ætate baptizandum? Et aliqui dixerunt quod sic. Tamen Abb. *in c. debitum, hoc eodem tit.* tenet hoc non esse de substantia baptismi.

Quid verò si quis in mortis articulo se ipsum baptizaret; num quid prosit iste actus ad salutem? Et dicitur quod sic quia est baptismus flaminis. Triplex enim est baptismus, fluminis, flaminis, & sanguinis. Primus est per aquam, cum requsitis supra enumeratis. Secundus est ex ardore, & vehementi desiderio baptizandi. Tertius est ille qui contingit in Martyribus. Vnde si quis constitutus in articulo mortis se baptizaret, & statim decederet, saluus esset propter fidem Sacramenti, licet non habuerit Sacramentum fidei. Si verò periculum euaderet, denuò ab alio baptizandus esset, vt haberet ipsum Sacramentum.

§. *Non tamen*

Dicitur quòd non solùm adulti in fide propria: sed etiam paruuli in fide parentum, & Ecclesiæ baptizari possunt; & sicut paruuli circumcidebantur, ita etiam baptizari debent, cum baptismus sit generalior, ex quo tam fœminæ, quàm masculi baptizantur. Et si quis dixerit neminem esse baptizandum, nisi in ea ætate, in qua baptizatus est Christus Dominus, vel in ipso mortis articulo, est anathema Conc. *sess. 7. de baptism. can. 12.* Item si quis dixerit, paruulos ex eo quia actum credendi non habent, suscepto baptismate inter fideles computandos non esse, & proprerea cum ad annos discretionis peruenerint, esse rebaptizandos, aut præstare potiùs omitti eorum baptisma, quàm eos non actu proprio credentes baptizari in sola fide Ecclesiæ, est anathema. Conc. *ibid. can.* 13. Item si quis dixerit, huiusmodi paruulos, cùm adoleuerint, esse interrogandos, an ratum habere velint quod Patrini eorum nomine, dum baptizarentur, polliciti sunt, & vbi se nolle responderint, suo esse arbitrio relin-

linquendos, nec alia pœna ad Christianam vitam cogendos, nisi vt ab Eucharistiæ, & aliorum Sacramentorum perceptione arceantur, donec resipiscant, est anathema. *can.* 14.

§. *Is quoquè*

Dicit textus quòd si mulier prægnans baptizata sit, vel in ea hora, qua parit, adhuc infans qui nascitur, baptizari debet, quia non dicitur baptizatus simul cum matre; vbi enim non præcessit generatio, non potest esse regeneratio. Nec obstat quod partus existens in vtero sit portio viscerum maternorum *l. 1. ff. de ventr. inspiciend.* quia hoc verum est quoad carnem, non autem quoad spiritum; sunt enim diuersi spiritus, & diuersæ animæ.

§. *Muti*

Muti, & surdi possunt baptizari, etiam quòd sint adulti, si ostenderint voluntatem recipiendi baptismum. Item ægrotantes etiam in mortis articulo; nec metus mortis impedit quò minus characterem recipere dicantur *cān. paruuli, & can. ægrotantes de consecr. dist. 4.*

§. *De dormientibus*

Item dormientes, & amentes, qui antea habuerint propositum baptizandi, possunt baptizari, & suscipiunt characterem, sed quid si postea excitati à somno qui non habuerunt propositum antea, habuerint postea ratum quod factum est ipsis dormientibus, vtrum prosit illis baptismus collatus dum dormiebant? Et dicitur quòd non. Quapropter sunt iterum baptizandi, vt notatur *in c. maiores hoc eod. tit.*

§. *Sed & si quis*

Qui per metum mortis baptizatur, recipit characterem, & compellitur ad obseruantiam Christianæ fidei, quia voluntas coacta voluntas est *l. si mulier §. si metu il 2. vbi etiam gloss. in verb. volui ff. de eo quod met. caus.* Secus si quis expresse contradicat, quia tunc nulla voluntas est.

§. *Illud*

§. *Illud in dubium*

Dicitur in hoc §. quod ille, de quo non est præsumptio vehemens, quod sit baptizatus, poterit baptizari sub conditione, scilicet si non es baptizatus, ego te baptizo &c. prout contingeret in filio nato ex parentibus Christianis inter Infideles. Qui verò natus est ex parentibus Christianis inter Christianos est præsumptio quòd sit baptizatus, quæ præsumptio pro veritate habetur, dummodo non agatur de alterius præiudicio, quia tunc ista præsumptio non probaret, sed requireretur plena probatio, vt per gloss. *hic in verb. indicia*.

§. *Quod si quis sciens*

Iterantes scienter baptismum puniendi sunt. De Iure Canonico debent pœnitere septem annis, & ieiunare tribus Quadragesimis, & certis alijs diebus, vt dicitur *in can. qui bis ignoranter de consec. dist.* 4. de Iure verò Ciuili est pœna vltimi supplicij *l.* 2. *C. ne sanct. baptism. reiter.* Et si quis dixerit baptismum esse reiterandum, est anathema Conc. *sess.* 7. *de baptism. can.* 11. Si quis verò ignoranter rebaptizetur, non poterit ordinari, nisi ex magna necessitate.

§. *Postremò*

Alia etiam requiruntur in baptismo, quæ tamen non sunt de substantia, sed solùm de solemnitate: non possunt tamen omitti sine peccato, vt numerus immersionis, exorcismi, exsufflationes, salis benedicti exhibitio, saliuæ contactus, & inunctio.

§. *Illud etiam*

Baptismus autem est conferendus in Ecclesijs, in quibus ad hoc sunt specialiter deputati fontes baptismales; non autem debet conferri in priuatis domibus, nisi sint filij Regum, vel Principum, idest eorum, qui habent notabilem potentiam, vt inquit gloss. *hic*, vel nisi sit magna necessitas, vt quia non possit infans sine periculo deferri ad Ecclesiam

De

De Sacramento Chrismatis

TIT. IV.

SAcramentum pugnantium est Chrisma. Et de huius Sacramenti substantia sunt sex, duo ex parte Sacramenti in se, scilicet materia chrismatis, idest vnctio, & forma verborum, quæ talis est secundùm vsum magis communem, signo te signo Crucis, confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Item duo sunt ex parte ministri, scilicet dignitas Episcopalis, & intentio debita. Demum duo sunt ex parte suscipientis, scilicet frons, in qua debet fieri chrismatio, & quod confirmandus sit baptizatus. Vnctio autem chrismatis adhibetur in tribus Sacramentis, sed diuersimodè; in baptismate enim fit in vertice capitis ad significandam fidei susceptionem; in confirmatione fit in fronte, ad significandam audaciam confessionis, cuius impedimentum est timor, & verecundia: in ordine fit in manibus ad significandam potestatem conficiendi Corpus Christi.

§. *Igitur omnes*

Sacramentum autem confirmationis operatur augumentum gratiæ; nam Spiritus Sanctus, qui super aquas baptismi salutifero lapsu descendit in fonte, plenitudinem tribuit ad innocentiam, in confirmatione verò robur, & augumentum præstat ad gratiam, vt dicitur in hoc textu.

§. *Accedent*

Non sunt chrismandi nisi qui legitimam ætatem habent, quæ secundùm aliquos debet esse quatuordecim annorum, secundùm alios verò vigintiquinque, vt notatur *in can. vt ieiuni, de consecr. dist.* 5. *& ibi gloss. in verb. perfecta*. Sed dicit glos. *hic* neutrum hodie seruari, quia in praxi etiam pueri trium, vel quatuor annorum chrismantur, inquit eadem glos. *in verb. legitima*. Et Romæ est edictum, vt non deferantur ad chrisma nisi qui orationem dominicalem, & salutationem Angelicam, Symbolum fidei, & præcepta Decalogi didicerint, & ita seruatur. Præterea hoc Sacramentum est conferendum à ieiunis, & ieiunis *d. can. vt ieiuni,*

P *&*

& can. seq. quod nec hodie seruatur, vt ead. glosſ. *hic in verb. ieiunis Episcopis*.

§. *Illud commune*

Dicitur in hoc tex. quòd ſicut in baptiſmate, ita etiam in chriſmate debent eſſe Patrini. Et per Conc. non poſſunt interuenire niſi ad ſummum duo, maſculus, & fœmina, vt *ſeſſ.* 24. *de reform. matrim. cap.* 2. qui ſunt interrogandi, & notandi in libris baptiſmatis, & chriſmatis. Parentes autem non poſſunt eſſe Patrini filiorum ſuorum, niſi in caſu neceſſitatis, nec minus Monachi; quod tamen non videtur prohibitum alijs Regularibus, (præter quàm Minoribus ex vi Regularum S. Franciſci *cap.* 11.) ex quo non eſt tam arcta vita in alijs, vt in Monachis, cùm Monachi debeant perpetuò vitæ contemplatiuæ dediti in clauſtro, vel in ſolitudine manere; non ſic cæteri Regulares, qui ſunt dediti etiam vitæ actiuæ, vt notatur *in cam. non licet, de conſecr. diſt.* 4.

§. *Commune autem*

Sicut baptiſmus iterari non debet, ita nec chriſma, quia etiam chriſma imprimit characterem. Nec obſtat tex. *in can. manus* 1. *quaſt.* 1 quia *ibi* non agitur de rechriſmando, ſed de impoſitione manuum in reconciliatione, quæ manuum impoſitio non eſt confirmatio, vt *ibi* notatur per gloſſ. *in verb. impoſitio*.

De Pœnitentijs, & Remiſſionibus

TIT. V.

QVoniam baptizati, & chriſmati aliquando labuntur in peccatum, ex quo reſurgere neceſſe eſt, nec aliter poſſunt reſurgere, quàm per pœnitentiam, quæ dicitur ſecunda tabula, ideo ponitur præſens tit.

Pœnitentia ſic definitur, Eſt ſacramentum, quod contritione, confeſſione, & ſatisfactione concurrentibus peccatorum remiſſionem operatur. Ex qua definitione colligitur, tres eſſe partes pœnitentiæ, ſcilicet contritionem cordis, confeſſionem oris, & ſatisfactionem operis. Quæ omnia tenent ſe ex parte materiæ huius ſacramenti, contritio enim, & confeſſio ſunt partes eſſentiales:

les: satisfactio verò est pars integralis sacramenti pœnitentiæ, cuius forma consistit in verbis absolutionis à sacerdote prolatis. Videatur Card. de Lugo fel. rec. dudum in Collegio Romano Soc. Ies. sacræ Theologiæ Professor, Præceptor meus doctissimus, quem nunquam satis laudauero, *in suo tract. de sacram. pœnitent. disp.* 12. *per tot. sect.* 2.

Contritio est dolor voluntarius pro peccatis assumptus, cum proposito confitendi, satisfaciendi, & amplius non peccandi. Duplex autem in contritione est dolor, alter voluntatis, qui non est nisi displicentia peccati propter Deum summè dilectum: alter est dolor sensibilis. Primus est de essentia contritionis: secundus non nisi ad perfectionem. Potest tamen contritio esse adeo intensa, vt non solùm culpa, sed etiam tota pœna dimittatur. Quod potest fieri dupliciter. Primo ex magna charitate, & amore in Deum. Secundo ex magno dolore sensibili, quem voluntas excitat in contritione.

Confessio debet fieri integra de omni peccato, scilicet mortali; veniale enim non est necessariò confitendum ad valorem sacramenti; multis enim alijs modis expiari potest. Conc. *sess.* 14. *cap.* 5. *de Sacram. pœnit.* Ad minus autem singulis annis quis confiteri debet proprio sacerdoti, vel alteri de eius licentia, vel ei, qui habet generaliter facultatem audiendi omnium confessiones. Debet autem confessio fieri proprio ore; & opinionem quod liceat illam facere per litteras, seù per nuncium confessario absenti, & ab eodem absente absolutionem obtinere, ad minus vti falsam, temerariam, & scandalosam damnauit, & prohibuit Clemens Octauus *constit.* 87.

Satisfactio duplex est, alia circa proximum, quæ fit per restitutionem ablati, vel per restitutionem famæ: vel per reconciliationem: alia est circa Deum, quæ fit recipiendo, & exequendo impositam à Sacerdote pœnitentiam.

§. *Sunt autem*

Tres sunt species pœnitentiæ, scilicet solemnis, publica, & priuata.

Solemnis imponebatur laico plebeio pro graui delicto scandalizante totam Vrbem: non autem imponebatur Clerico, aut nobili. Textus est *in can. in capite* 50. *dist.* in quo referuntur omnia, quæ seruabantur in hac solemni pœnitentia, quæ hodie non est amplius in vsu.

Publica est, quæ imponebatur pro graui, & publico delicto non scandalizante, sed sine illa solemnitate, de qua per DD. *in d. can. in capite*, vt peregrinatio, certi habitus delatio, & similia. Videte gloss. *hic in §. publica, in verb. præbeant*.

Priuata, seu secreta est quæ fit in occulto proprio Sacerdoti, quam debet facere homo, cum primò sapere cæperit, quod contingit in septennio completo *c. 1. de delict. pueror.*

§. *Quod autem*

Tenetur autem quis confiteri proprio Sacerdoti, quia ipse est competens Iudex, ad quem pertinet absolutio. Sunt tamen aliqui casus, in quibus potest quis etiam alteri confiteri.

Primus est, cùm quis veretur imperitiam proprij Sacerdotis, vel habet suspectos eius mores, quia tunc impetrata ab eo licentia, poterit alteri confiteri. Sed quid si ipse recuset licentiam dare? & tunc recurrendum est ad Superiorem, qui vel ipsum compellat ad dandam licentiam, vel ipsemet Superior poterit illam dare ad text. *in c. nullus de Iurepatr.* Videatur gloss. *hic in verb. obtineat*.

Secundus casus est quando quis confiteretur alteri, qui habeat facultatem generalem audiendi omnium confessiones, quam facultatem non solùm concedit Papa, verùm etiam Episcopus

Tertius casus est, quando vrget necessitas, quia tunc poterit etiam alteri confiteri nulla impetrata licentia.

§. *Sed sine*

Confessarius non potest reuelare confessionem aut verbo, aut facto, aut quolibet alio modo; qui si contrafecerit, deponitur ab officio sacerdotali, & detraditur in monasterium ad agendum perpetuò pœnitentiam; Tenetur enim quis sub sigillo confessionis, & etiam iure naturæ secretam habere confessionem; sub quo sigillo est etiam obligatus quilibet alius audiens peccata pœnitentis, sicut etiam interpres, per quem confessionem posse fieri est communis opinio, vt testatur idem Card. de Lugo *in eod. tract. de sacram. pœnit. disp. 15. sect. 5. n. 66.*

§. *Illud etiam*

Sacerdos autem non potest absoluere aliquem à casibus reser-

uatis

uatis, siue sint reseruati Papæ, siue Episcopo. Et casus reseruatos enumerant Summistæ in verbo excommunicatio, & aliqui ponuntur in hoc tex. Si verò Episcopus concessit subdito suo, vt possit sibi eligere idoneum Confessarium, dubitatur an ita electus possit confitentem absoluere à casibus Episcopo reseruatis? Et dicitur quòd non, quia in generali concessione non veniunt ea, quæ quis verisimiliter non esset in specie concessurus *c. fin. de offic. Vicar. in 6. c. in generali de reg. iur. in 6.*

§. *Sed nec contritio*

Præter contritionem, & confessionem in sacramento pœnitentiæ requiritur etiam satisfactio ratione publicæ iustitiæ, quamuis remissio peccatorum fiat gratis. Ista autem satisfactio, quæ à Sacerdote imponitur, debet esse correspondens culpæ in numero, pondere, & mensura, non tamen de necessitate, sed solùm de conuenientia. Tres autem sunt partes principales satisfactionis, scilicet oratio, ieiunium, & eleemosina.

§. *Medicos*

Medici debent monere ægrotos, vt confiteantur peccata; quia cum sæpè ob infirmitatem animæ veniat infirmitas corporis, non solùm proderit confessio propter animæ sanitatem, sed etiam corporis. Ita statuit Innocentius Tertius, cuius constitutionem innouauit S. m. B. Pius Quintus *const.* 3. in qua præcipit, vt Medici accedentes ad infirmos faciant vt confiteantur, domesticos, coniunctosque monendo, vt de infirmitate Parochum certiorem faciant, & infirmos ad confessionem suadendo; Quod si tertia die ægrotus non fuerit confessus, vltra eum non visitent, nisi confessarius ob rationabiles causas longius tempus concesserit; aliàs vltrà pœnas Innocentianas, de quibus *in c. cum infirmitas hoc eod. tit.* addit Pius, quòd fiant infames, & priuati gradu, ac ab Vniuersitate deiecti intelligantur. Quando autem gradum recipiunt, debent iurare de hoc faciendo. Quod Cherubin. *in schol.* 2. *d. constit.* B. Pij ampliat etiam ad infirmitates non periculosas.

§. *Si quis autem*

Dicit textus quod si infirmus proposuerit confiteri, & vocaue-

cauerit sacerdotem, interim autem obmutuerit, vel freneticus factus fuerit, poterit nihilominus moriturus absolui.

§. *Nec infirmis*

Condemnatis etiam ad mortem non est denegandum sacramentum pœnitentiæ, & Eucharistiæ, & de consuetudine Eucharistia datur illis per diem ante. Videatur Card. Capisuccbus fel. rec. *in suis selectis quæstionib. quæst.* 2. *pag.* 79. qui hunc art. erudi-tissimè tractat.

De Eucharistia
TIT. VI.

EVcharistia significat bonam gratiam, & est maximum omnium Sacramentorum, quia continet verum Corpus Christi Domini, & confert maiorem charitatem, quàm alia *can. nihil de consecr. dist.* 2. Cuius susceptio frequentissima erat in primitiua Ecclesia. Sed postea tepescente charitate dispositum fuit, vt tribus saltem vicibus in anno fideles communicare deberent, donec refrigescente penitus fuit dispositum, vt saltem semel in anno in Paschate Resurrectionis communicarent. Et hoc est præceptum Ecclesiæ.

§. *Inualuit tamen*

Sacerdos autem quotidie celebrare debet, & pro se, ac pro Populo oblationem offerre, quoniam quotidie labimur, nec nisi semel in die; satis enim felix est qui semél dignè celebrat. *can. sufficit de consecr. dist.* 1. *c. te referente de celebr. miss.* In festo autem Natiuitatis Domini ter celebrare licet. Item quando est aliqua grauis necessitas, vt pro infirmo communicando, ob superuenientiam Episcopi, vel Principis, qui vult audire Sacrum, & in alijs casibus, qui ponuntur à gloss. *hic in verb. necessitas*, dum tamen vinum purificationis ab illo sacerdote in prima missa non fuerit receptum, nec nisi bis in casibus necessitatis celebretur.

§. *Sed nec ab omnibus*

Solus sacerdos conficit Corpus Christi, quia requiritur pote-
stas

ftas, quæ traditur in ordine, & solus debet dispensare, quamuis necessitate vrgente possit etiam dispensare Diaconus, ex iussu tamen Sacerdotis.

§. *Imò*

Sacerdos existens in peccato mortali quoad se ipsum est suspensus, vt non possit celebrare tamen si de facto celebret, celebratio habebit effectum ex opere operato, licet celebrans grauissimè peccet. Item si sit hæreticus, & irregularis, imò etiam degradatus, conficit Corpus Christi, quia character est indelibilis, super quo fundata est potestas conficiendi Corpus Christi, vt dicunt omnes Summistæ *in verb. Eucharistia*.

§. *Item quamuis*

Scænicis, & hystrionibus, idest illis, qui turpibus, & illicitis verbis ludunt, & inhonestas gestationes faciunt, est deneganda Eucharistia, non tamen alijs, vt notatur *in can. donare* 86. *dist.* Impœnitens verò an sit arcendus ab hoc sacramento? Et distinguitur, si est publicus, & notorius, vt publica meretrix, publicus concubinarius, vsurarius manifestus &c. & arcendus est tam publicè, quàm secretò. Si verò est occultus; & iterum distinguitur, aut petit in secreto, & Sacerdos debet denegare, eumque monere ne petat in publico: si verò petat in publico, & tunc non debet illum repellere, ne prodat ipsum peccatorem, quia maius malum est infamare proximum, quàm dare Sacramentum indigno, vt per DD. *in can. Christus* 1. *quæst.* 1.

§. *Constat*

Notandum est, quod hoc Sacramentum constat ex visibili forma, ex veritate corporis, & ex virtute spirituali. Forma visibilis sunt species panis, & vini: veritas corporis est caro, & sanguis Christi Domini, & virtus spiritualis est charitas, & vnitas, qua Christo incorporati vnum euadimus. Et dicitur panis, & vini, quia sola aqua non sufficit, sed debet esse vinum, cui parum aquæ admixtum sit, ad repræsentandum sanguinem, & aquam, quæ fluxit de latere Christi: nec debet esse plus aquæ, quàm vini contra Aquarios, quorum hæresis damnata fuit, quia solam aquam offerrent teste D. Augustino *lib. de hæresibus cap.* 4.

De

De Extrema Vnctione

TIT. VII.

Dictum est de Sacramentis, quæ ad ingressum, & progressum in Ecclesia sunt comparata, sequitur de his, quæ ad egressum sunt ordinata, scilicet de extrema vnctione, quæ datur ægrotis ex morte naturali morituris: non autem illis, qui morituri sunt ex morte violenta, nisi quis vulneratus v.g. in longam infirmitatem incideret, ex qua moreretur.

Ista autem iniunctio fit in certis corporis partibus, nempe oculis, auribus, naribus, ore, & manibus, propter quinque corporis sensus. Inunguntur etiam renes, vel scapulæ ob vim appetitiuam, & pedes ob vim motiuam, sed ista duo non sunt necessaria, sed solùm de consuetudine. Si quis verò non habeat aliqua ex supradictis membris, iniunctio fit in partibus proximioribus.

Hæc autem vnctio exterior designat interiorem animæ iniunctionem, & aliquando etiam operatur corporis sanitatem; duo enim operatur hoc Sacramentum, sanitatem animæ, quæ est principalis, mundando illam à culpis venialibus, & interdum sanitatem corporis, quæ est accessoria.

§. *Sanctificatum*

Si sanctificato oleo aliud non sanctificatum misceatur, illud etiam sanctificatur, quia sacrum, quod est dignius, trahit ad se non sacrum minus dignum *ad tex. in l. quæ religiosis ff. de rei vendic. c. quod in dubijs, de consecr. Eccles. vel Altar.*

De Sacramento Ordinis

TIT. VIII.

Visum est de Sacramentis necessarijs, erat videndum de voluntarijs, prout sunt Ordo, & Matrimonium.

Ordo autem sic definitur in textu, est signaculum quoddam Ecclesiæ, per quod spiritualis potestas traditur ordinato.

Quo-

Quoniam verò in primo libro satis dictum est de ordine, cuiusque speciebus, & alijs ad ipsum pertinentibus, non est necesse ea *hic* repetere. Videte quæ ibi diximus.

De Sacramento Matrimonij

TIT. IX.

Definitur matrimonium in textu tali pacto: Est viri, & mulieris coniunctio, indiuiduam vitæ consuetudinem continens, cum diuini, & humani Iuris communicatione. Est desumpta hæc definitio *ex l. 1. ff. de rit. nupt.* præter illas vltimas particulas. Explicate illam, vt diximus in Institutionib. Ciuilib. *in tit. de nupt. in princ.* & prout etiam explicat glossa *hic, & in d. l. 1.*

Matrimonium est ceteris Sacramentis excellentius ratione loci, quia fuit institutum à Deo in Paradiso voluptatis: ratione temporis, quia in exordio Mundi: ratione amplitudinis, quia commune est etiam Infidelibus, non quatenus Sacramentum actuale, quia cum non sint baptizati, non sunt capaces Sacramentorum: sed est commune tanquam contractus. Dicit etiam excellentiam ratione mysterij, propter quod dicitur Sacramentum, quia per coniunctionem animorum designat charitatem, quæ consistit in spiritu inter Deum, & animam iustam: & per coniunctionem corporum designat mysterium Incarnationis, per quod contractum est coniugium inter Christum, & Ecclesiam, per assumptionem humanitatis, quam Verbum diuinum semel assumptam nunquam dimisit.

Tria autem sunt bona matrimonij, nempe fides, proles, & Sacramentum *can. omne itaque 27. quæst. 2.* Addunt aliqui quartum bonum, nempe remedium contra concupiscentiam.

Matrimonium autem initiatur per sponsalia: ratificatur per consensum, significatum per verba de præsenti inter habiles ad coeundum: & consummatur per copulam, de quibus singulis agendum est.

Q De

De Sponſalibus

TIT. X.

SPonſalia ſunt futurarum nuptiarum mentio, ſponſio, & repromiſſio contrahuntur autem aut re, aut verbis, aut litteris, aut conſenſu.

§. Contrahuntur

Re contrahuntur ſponſalia per nudam ſubarrationem, vel annuli immiſſionem, ſiue ſubarratio fit idē cum annuli immiſſione, ſiue quid diuerſum. Et ſubarratio, vel annuli immiſſio non eſt neceſsaria in ſponſalibus, ſicut nec iuramentum. Nauarr. *in Manual. cap.* 22. *n.* 25. Licet autem poſſit dari arra, non tamen poteſt apponi pœna ab ipſis ſponſis, nempe ſi quis noſtrum recedat, amittat centum v.g. Et ratio eſt quia per impoſitionem pœnæ impeditur libertas matrimonij, quæ debet eſse omnimoda; pœna autem apponitur ad cogendam partem, vt contrahat in futurnm, vel vt non recedat à contractu: arra verò datur in ſignum contractus iam celebrati; vnde nihil impedit libertatem matrimonij.

§. Verbis

Verbis contrahuntur, cùm de futuro concipiuntur, vt ego accipiam te in meum virum. Ego te in meam vxorem, ſiue in hunc ſenſum verba ſimilia proferantur.

§. Litteris

Litteris, cum abſentes inter ſe de futuris nuptijs per epiſtolam paciſcuntur; quod & per nuncium, vel procuratorem fieri poteſt. Si verò poſt miſsam epiſtolam, vel nuncium ad mulierem abſentem, antequam illa acceptet, reuocetur conſenſus ab ipſo mittente, ſponſalia non valent, cum procedant ex conſenſu, vt per Hoſtienſ. *in Summ. de ſponſalib. §. qualiter, verſ. quid ſi pœniteat.* Procurator autem ſpecialiter ad hoc conſtitutus non poteſt alium

ſub-

substituere; nisi facultas substituendi specialiter ei in mandato concessa sit, *vt in c. fin. de procurat. in 6.*

§. *Consensu*

Consensu demum contrahuntur sponsalia, cum pubes, & impubes, vel duo impuberes non proximi pubertati, & in quibus malitia non supplet ætatem per verba de præsenti contrahunt, quia cum non possint hæc verba valere in vim matrimonij propter inhabilitatem, resoluuntur in sponsalia; vnde sequitur quod si essent proximi pubertati, & malitia suppleret ætatem, hæc verba inducerent matrimonium, quia iam essent habiles ad matrimonium contrahendum.

§. *Quo casu*

Sponsalia autem contracta per verba de præsenti, quæ resoluuntur ad verba de futuro, inducunt impedimentum iustitiæ publicæ honestatis, impediens, & dirimens olim vsque ad quartum gradum inclusiuè, hodie non vltra primum tam ascendentiæ, & descendentiæ, quàm collateralitatis. Quod si sponsalia fuerint inualida, nullum inducitur impedimentum Nauarr. *in Manual. d. cap. 22. num. 57.*

Dubitatur autem numquid per sponsalia vacet beneficium Ecclesiasticum? Et distinguitur, aut sunt sponsalia verè, idest per verba de futuro, & non vacat: aut non sunt sponsalia, sed est matrimonium per verba de præsenti, & vacat. *c. 1. & 3. de Cler. coniugat.* Gonzal. *sup. 8. regul. Cancell. gloss. 15. num. 43.* Quod ampliatur etiam si matrimonium non valeat ipso iure, vt quia sit contractum cum impubere, vel cum consanguinea, vel ex alio defectu, quia tunc ipso iure vacat, vt inquit idem Gonzal. *vbi supr.*

§. *Et ideo*

Quod si inter impuberes contrahatur matrimonium inualidum, propter tacitum consensum resultant sponsalia; nam qui intendit contrahere matrimonium, multo magis sponsalia intelligitur velle contrahere, hinc est regula, quòd si non valet quod ago, vt ago, valet tamen vt valere potest.

Nec obstat tex. *in l. an inutilis ff. de acceptilat.* vbi si stipulatio

non valet vt ſtipulatio, nec valet vt pactum nudum, & tamen pactum nudum ineſt ſtipulationi.

Reſpondetur enim, quod ille textus loquitur, quando qui facit ſtipulationem, ſciebat ſtipulationem non valere: in noſtro autem caſu impuberes credebant matrimonium valere; Vnde poteſt limitari, quod ſi iſti impuberes ſciuiſsent matrimonium non valere, non includeretur tacitus conſenſus ad ſponſalia.

§. *Rurſus*

Præterea ſponſalia contrahuntur vel purè, vel adiecta die vel ſub conditione.

Purè, vt cum nec dies, nec conditio adijcitur v. g. accipiam te in virum, accipiam te in vxorem.

§. *Dies*

Sub die contrahuntur, ſi dies adijciatur, veluti ſi dicam promitto me ducturum te in vxorem intra menſem; vnde ſi per ipſum non ſtetit, quo minus illam duxerit intra menſem, ſponſalia ſunt diſsoluta.

§. *Sub conditione*

Contrahuntur verò ſub conditione, quando aliqua honeſta conditio apponitur v. g. ſi dicam, ducam te in vxorem, ſi tantam dotem dederis, vel ſi pater meus conſenſerit &c. Quo caſu ſi conditio non extiterit, ſponſalia reſoluuntur, tanquam ſi non fuiſsent contracta; niſi pendente conditione fuerit deuentum ad aliquem actum, per quem videatur receſsum à conditione, vt ſi copula ſequuta fuerit, quia per copulam purificantur ſponſalia conditionalia, vt dicit gloſs. *hic in verb. receſſum* ſecus ſi apposita fuerit conditio turpis, vel impoſſibilis, quia tunc pro non apposita habetur, nec eſt attendenda. Si verò fuerit apposita conditio contra ſubſtantiam matrimonij, tunc matrimonium, & ſponſalia non tenent, vt ſi dicatur ducam, ſeù duco te in vxorem, si generationem prolis euitaueris: vel si corpore tuo quæſtum feceris: vel donec inueniam aliam ditiorem te, iuxta tex. *in c. fin. de condition. appoſit.*

§. *Non*

§. *Non tamen*

Ad contrahenda ſponſalia eſt determinata ætas, nempe ſeptennium completum, ante quam ætatem ſponſalia contracta non valent, nec lapſu temporis conualeſcunt, niſi noua voluntas poſt ſeptennium acceſserit, vel niſi malitia ſuppleuerit ætatem, vt ſi fuerit nixus copulæ in minori ſeptennio, quia tunc induceretur impedimentum iuſtitiæ publicæ honeſtatis *c. iuuenis de ſponſalib.*

§. *Initiatum*

Qui contraxerunt ſponſalia debent compelli ad contrahendum matrimonium, niſi ex coactione timeantur difficiles euentus. Si verò impuberes vellent ſponſalia diſſoluere, non audiuntur, ſed eſt expectandum tempus pubertatis, quia impuberes contrahendo ſponſalia faciunt meliorem ſuam conditionem, diſſoluendo verò faciunt deteriorem; Vnde ſi pubes contraxit cum impubere ſponſalia, ipſe non poteſt recedere: impubes verò factus pubes poteſt.

§. *Hac tamen*

Sponſalia contracta per metum iuſtum, ideſt qui cadat in conſtantem virum, vel in conſtantem fœminam, non tenent. Vnde minæ parentum inducunt iuſtum metum, maximè in muliere: Sed debet conſiderari ratio qualitatis parentum, & minarum, vt *in c. litteris, de deſponſat. impub.* Itaque ſi parentes contraxerunt ſponſalia pro ſuis filijs, ſunt nulla, nec inducunt impedimentum iuſtitiæ publicæ honeſtatis, niſi filij conſenſerint, vel expreſsè, vel tacitè. Expreſsè, ſi verbis, vel facto ratum habuerint quod parentes geſſerunt: tacitè, vt quando fuerint præſentes, nec contradixerunt, dummodo antecedenter non fuerit incuſſus iuſtus metus, quia tunc ex præſentia, & taciturnitate non induceretur conſenſus.

§. *Diſſoluuntur*

Diſſolui poſſunt ſponſalia, & diſſoluuntur vel ipſo iure, vel facto hominis.

Ipſo iure diſſoluuntur, cùm nulla habita ratione voluntatis, &

& consensus partium, ex certa superueniente causa distrahuntur, vt ex contractu matrimonij, sacrorum ordinum susceptione, religionis ingressu, & cognationis interuentu.

§. *Si quis igitur*

Ex contractu matrimonij v. g. si post contracta sponsalia cum Titia, contrahit quis matrimonium cum Seia; tunc enim sponsalia contracta cum Titia sunt ipso iure dissoluta, etiam si fuerint iurata, quamuis pro fide data, & periurio sit imponenda pœnitentia salutaris: matrimonium tamen contractum per verba de præsenti, etiam non sequuta copula (quod dicitur matrimonium ratum) non potest dissolui per secundum matrimonium, etiam sequuta copula, quia secundum non tenet, cum nemo possit habere plures vxores eodem tempore, & primum sit validum, cum sit ratum.

§. *Item ex contrario*

Dissoluuntur etiam sponsalia de futuro ipso iure per susceptionem sacrorum ordinum, aut per ingressum Religionis; in quibus casibus etiam imponitur pœnitentia secundùm aliquos propter fidem fractam: alij tamen dicunt nullam esse imponendam pœnitentiam, ex quo in melius commutetur voluntas, nec dicitur decepisse sponsum illa, quæ eligit Christo sponsam fieri. Sed datur consilium, maximè si quis iurauerit se ducere aliquam in vxorem, vt prius illam ducat, & postea non sequuta copula ingrediatur Religionem, emittendo professionem solemnem. Hoc verò non procederet, quando iurasset ducere, & consummare, quia tunc remaneret periurium, ex quo non consummaret; nisi diceremus quod consummare pendet a permanentia in matrimonio, & intelligitur conditio tacita in illo iuramento, iuro ducere, & consummare, si perseuerauero in matrimonio. De stylo autem solent Notarij apponere in Instrumentis dotalibus, ducere, & consummare.

§. *Item si*

Præterea dissoluuntur ipso iure, si superueniat affinitas inter sponsum, & sponsam, vt si sponsus consanguineam sponsæ carnaliter cognoscat, aut de hoc fuerit publicè diffamatus.

Item

Item si spiritualis cognatio inter eos intercesserit, vt si sponsus baptizauerit, vel tenuerit ad baptismum, vel ad chrisma filium sponsæ, etiam ignoranter.

§. *Facto hominis*

Facto hominis dissoluuntur sponsalia pluribus modis, vt ex contrario consensu contrahentium, vel etiam si impubes postea adueniente pubertate nolit contrahere matrimonium, nec pœnæ appositio tenet. Tali autem modo dissoluta nullum inducunt impedimentum iustitiæ publicæ honestatis. Conc. *sess.* 24. *de reform. matrim. cap.* 3.

§. *Vnius quoquè*

Item dissoluuntur hominis facto, cùm receditur ob sequentem fornicationem, etiam si fuerint iurata, quia in iuramento inest talis conditio, iuro me ducturum te in vxorem, si perstiteris in lege matrimonij, vt *in c. quemadmodum, de iur. iurand.*

Sed dubitatur, an si per vim fuerit sponsa stuprata, teneatur sponsus illam ducere? Et respondetur quod non, quia nemo debet compelli fieri bigamus.

§. *Idem erit*

Idem si sponsa fornicata fuerit spiritualiter, vt quia euaserit hæretica, vel idolatra; quod idem dicitur de sponso.

§. *Sed & si*

Item dissoluuntur per absentiam, vt quia sponsus ad remotas regiones se contulerit.

§. *Item si sponsus*

Demum dissoluuntur ob deformitatem, vt per membrorum abscissionem superuenientem, vel per aliquem morbum incurabilem; quamuis per omnia ista matrimonium iam contractum non dirimatur.

De

De Nuptijs

TIT. XI.

Dictum est de sponsalibus, quæ sunt principium nuptiarum, quia per ipsa nuptiæ initiantur. Erat videndum de nuptijs ipsis, quæ ratificantur consensu, & copula consummantur.

Nuptiæ, seu matrimonium quid sit, dictum est supra. Sed matrimonij materia est consensus vtriusque contrahentis, si sint puberes. Forma autem intrinseca est verborum expressio: extrinseca verò est præsentia Parochi, vel alterius Presbyteri de licentia Parochi, vel Episcopi, & præsentia duorum, vel trium testium. Conc. *sess. 24. in Decret. reformat. matrim.* Et sufficit Parochus viri, licet non sit præsens Parochus vxoris, cùm potius vxor sequatur forum viri, quàm è contra per ea, quæ notat Bald. *in l. voluntas num. 1. in princ. C. de fideicomm.*

§. *Sed qui sint*

Puberes autem dicuntur masculi maiores quatuordecim annis, & fœminæ maiores duodecim dicuntur viri potentes, nisi malitia suppleat ætatem, quia tunc antea etiam possunt matrimonium contrahere *c. puberes, de desponsat. impuber.* idest quod ante hanc ætatem potens sit quis generare, vel concipere, quód non potest probari, nisi per euidentiam, vt si de facto masculus aliquis ante ætatem quatuordecim annorum generauerit, vel fœmina ante duodecimum ætatis annum conceperit, cum sit præsumptio naturalis quod nemo ante hanc ætatem sit potens, contra quam præsumptionem nulla datur probatio in contrarium præter euidentiam. Nauarr. *in Manual. cap. 22. num. 29.* & notant DD. *in d. c. puberes.*

Posset etiam ante dictam ætatem matrimonium contrahi pro aliqua vrgentissima causa, & maximo bono, puta pro bono pacis *c. 2. de despons. impuber. vt hic in tex. dicitur.*

§. *Licet autem*

Verba autem sunt necessaria ad contrahendum matrimonium quoad Ecclesiam: secus quoad Deum, in illis qui loqui possunt; vnde

vnde in mutis non sunt necessaria, quia consensus signis declaratus sufficit.

Verba autem apta sunt hæc. Ego te in meam vxorem accipio. Ego accipio te in meum virum. Vel ab hoc tempore ego habebo te pro mea coniuge, & similia, consensum de præsenti exprimentia.

Quid verò si quis dixerit, non habebo aliam vxorem nisi te, censeatur matrimonium? Et Ceuall. *in suis communib. contr. commun. quæst.* 130. examinat hanc quæstionem, referens quamplures auctores pro vtraque parte; & tandem refert tertiam opinionem, scilicet quod intelligatur matrimonium sub conditione, idest non habebo aliam vxorem, nisi te, si coniugalem vitam elegero; & propterea non sit matrimonium. Et de communi Theologorum testatur Guttierez *in suis Canonicis part.* 1. *cap* 21. *num.* 30.

§. *Inde quæritur*

Fuit dubitatum quomodo verba prolata in matrimonio contrahendo sint intelligenda, quando est quæstio inter contrahentes, vno vel alio modo intelligi posse. Et respondetur accipi in eum sensum, qui communiter recipitur *ad tex. in l. Labeo ff. de suppellect. legat.* puta si aliquis dixerit, habebo te in vxorem quousque terra operuerit oculos meos, debet intelligi pro matrimonio, idest quousque vixero, nec sufficit sibi ponere terram super oculos, & dicere se ita intellexisse, quia hæc verba non ita intelliguntur ab hominibus, vt per gloss. *hic*.

§. *Illud quoquè*

Serui Christiani contrahunt matrimonium legitimum, quia sacramenta nemini sunt deneganda, & apud Deum non est facienda acceptio personarum *c. nouit de Iudic.* & est titulus in Decretali, *de coniugio seruor.* Non debent autem tales serui fraudare Dominos debito seruitio. Posset tamen dissolui matrimonium in casu, quo quis putabat se ducere liberam, & erat ancilla, quia est error in conditione. Idem si error sit in persona, vt quia crederet quis ducere Bertam, & est Gemma.

§. *De eo*

Ponitur casus *hic* de eo, qui vt induceret mulierem ad secum concubendum, mentitus est nomen, & dixit v.g. Ioannes te desponsat, nec appellabatur Ioannes, quæritur an sit matrimonium? Et verè non est matrimonium, quia deficit materia, scilicet consensus ex parte vnius; non enim est consensus vbi est dolus *l. & eleganter ff. de dol.* tamen quousque dolus probatus non fuerit, pro matrimonio ab Ecclesia iudicatur.

Quæ matrimonium impedire possunt

TIT. XII.

Impedimenta matrimonij quædam sunt impedientia, & dirimentia, quæ non solùm impediunt ne matrimonium fiat, sed si fiat reddunt matrimonium nullum: quædam verò impedientia tantùm, quæ licet impediant matrimonium fieri, tamen si fiat, matrimonium valet, vt omissio denunciationum in Ecclesia per tres dies festos ante, contrahere tempore vetito &c.

Impedimenta impedientia, & dirimentia sunt plura, quæ enumerantur in isto titulo, & in seqq. de quibus licet nonnulla dixerimus in Institutionib. Ciuilib. titulo de Nuptijs: tamen vt seriem horum titulorum prosequamur, nonnulla *hic* etiam proponere, & repetere debemus.

Error itaque in persona, & in conditione vitiat matrimonium, vt si puto ducere Bertam, & sit Gemma. Ita si puto ducere liberam, & sit ancilla, vt supra diximus. Non ita si sit error in qualitate, & fortunis, vt si credam diuitem, & sit pauper, vel virginem, & sit corrupta, vel castam, & sit meretrix: imò scienter ducenti meretricem in vxorem, peccata remittuntur, cum inter opera charitatis non vltimum locum obtineat errantem ab erroris semita reuocare *c. inter opera de sponsalib.* Et ratio est, quia in primo casu deficit consensus in substantia: in secundo casu solùm in qualitate, vt si v. g. volo emere argentum, & vendatur mihi stannum, non valet contractus, quia nullo modo habui consensum in stannum: sed si volo emere argentum talis ligæ, & vendatur inferioris ligæ, valet, ex quo habeo consensum in argento, licet non consenserim in qualitate. Ita DD.

§. *Sunt*

§. *Sunt & alij*

Si matrimonium sit contractum sub conditione possibili, & conditio non existat, resoluitur matrimonium *c. super eo, de condition. appos.* nisi ex alio capite confirmetur, vt puta si pendente conditione sequatur copula affectu maritali.

§. *Item voti*

Sic etiam voti solemnis emissio, & sacri ordinis susceptio impediunt, & dirimunt, quia si deinde vxorem ducam, matrimonium est nullum *c. nuper de bigam.* non ita in voto simplici, seù in sola susceptione habitus religiosi, non emissa adhuc professione solemni; quia ista quidem impediunt contrahi, sed contractum valet, & solùm propter fracturam voti imponitur pœnitentia. Ratio autem quare votum solemne dirimat; non autem votum simplex, est, quia in voto solemni est promissio facta Deo, & Religioni: sed in voto simplicì est sola promissio facta Deo.

§. *Cultus quoquè disparitas*

Impedit quoque & dirimit matrimonium disparitas cultus, vt si Christianus ducat infidelem scienter, quia pœna est dissolutio matrimonij, & excommunicatio: si ignoranter, nulla est imposita pœna, dummodo postquam notitiam habuerint, statim se separent.

Matrimonium autem contractum inter ipsos infideles est legitimum, idest factum secundùm eorum leges, sed non est ratum, quia potest dissolui; & propterea si vnus ex coniugibus conuertatur ad fidem, & alter nolit eum sequi, aut nolit cùm eo cohabitare, vel non possit fidelis sine peccato mortali cum illo cohabitare, dissoluto primo matrimonio, poterit alteri nubere, & proles communis ipsi conuerso assignabitur, scilicet post triennium ætatis illius; ante enim indistinctè proles remanet apud matrem, siue conuersa sit, siue non *c. fin. de conuersion. infidelium*.

§. *Quòd si*

Quod si vnus ex coniugibus infidelibus conuertatur ad fidem, & postea alter quoque coniux conuertatur, antequam primus al-

teri legitimè coniunctus fuerit, debent se inuicem recipere, nec poterit opponi, contra conuersam, quòd ipsam repudiauerit in infidelitate secundùm consuetudinem Infidelium, etiam quod illa mulier post repudium alteri nupta, à suo viro fuerit cognita, nisi aliter fuerit fornicata.

§. *Quia verò*

Qui plures vxores habuit in sua secta, & postea conuertatur ad fidem simul cum suis vxoribus, adhærere debet primæ. Matrimonium autem fidelium non soluitur, si vnus fiat infidelis, vel hæreticus, quia matrimonium apud fideles est ratum, nec ob vllum delictum dissoluitur; nam si hoc admitteretur, daretur occasio, vt aliquis odio coniugis simularet se infidelem, vel hæreticum, vt illud matrimonium dissolueretur, quod est absurdum. Imò si postea infidelis effectus reuertatur ad fidem, qui fidelis mansit, tenetur ad illum redire, nisi malit transire in Religionem.

§. *Ex his*

Colligitur ex his, quæ diximus, matrimonium aliud esse legitimum, & non ratum: aliud esse ratum, & non legitimum: & aliud esse ratum, & legitimum.

Legitimum est quod fit ab infidelibus secundùm suas leges, & hoc dissolui potest; vnde non est ratum. Ratum, sed non legitimum est quod fit à fidelibus sine requisitis solemnitatibus, vt si omittantur trinæ denunciationes &c. quòd quidem non est legitimum, sed tamen est ratum, dummodo aliàs sit validum; vnde dissolui non potest: si verò sit inualidum, vt quia non fuerit adhibitus Parochus, & numerus testium requisitus, non erit nec ratum, nec legitimum. Legitimum, & ratum est contractum inter fideles cum omnibus suis solemnitatibus tam intrinsecis, quàm extrinsecis.

Vtrùm autem matrimonium ratum, & non consummatum possit à Papa dissolui, est quæstio. Et Ceuallos *in suis communibus contra communes quæst.* 343. refert quamplures auctores pro vtraque parte, & tandem refert Syluestrum distinguentem, quòd cum causa possit, sine causa non possit. Filij verò nati ex matrimonio rato, licet non legitimo, quod postea ab Ecclesia fuerit comprobatum, legitimi iudicandi sunt.

§. Cen-

§. Coactio

Vis est etiam impedimentum impediens, & dirimens. Et vis accipitur *hic* pro metu, qui cadat in constantem virum, vel in constantem fœminam *ad tex. in l. metus la 1. ff. de eo quod met. caus.* Coactio autem, & metus differunt, quia coactio est vis illata in corpus: metus autem in animum. Metus verò non excludit consensum, licet excludat libertatem consensus. Hinc dicitur quòd voluntas coacta verè voluntas est, dicitur tamen coacta ex quo non est libera, prout in matrimonio esse debet. Sed si post metum intercesserit copula voluntaria, purgatur metus, & matrimonium tenet. *c. de illis il 2. de despons. impub. & ibi gloss. in verb. consensus.*

§. Furor

Furor etiam impedit, & dirimit matrimonium. Sed si quis sanus mente contraxerit, furor postea superueniens illud non dirimit, quod seruatur etiam de Iure Ciuili *l. patre furioso ff. de his qui sunt sui, vel alien. iur.* Ratio est quia furiosus non habet consensum, qui omninò requiritur in contrahendo matrimonio. Sed si in furore procreauerit liberos facto iam matrimonio ante furorem, liberi sunt legitimi DD. *in l. humanitatis C. de impuber. & alijs substitut.*

§. Item frigiditas

Impotentia coeundi est etiam impedimentum impediens, & dirimens; quod ita declaratur, nempe si constet euidenter de impotentia, vt quia vir careret instrumento, tunc statim declaratur matrimonium nullum, nisi scienter illum duxerit mulier, quia tunc quem non potest habere vt maritum, habeat vt fratrem *c. consultationi, de frigid. & maleficiat.* Si verò impotentia non est oculis visiua, & tunc debent sepius confiteri peccata sua, ne fortasse Deus propter eorum peccata id permittat, & postea debent simul cohabitare per triennium, intra quod tempus si non poterit copula inter eos intercedere, extunc declaratur nullum matrimonium, & qui est potens alteri nubere poterit: qui verò est impotens alteri nubere non poterit. Notatur *in c. fraternitatis, eod. tit. de frigid. & malefic.* Et Sixtus Quintus *const. 59.* constituit quod

quod castrati non possint contrahere matrimonium, quia multi contrahebant ad delectationem carnis, cum nulla possit in eis esse spes generationis.

§. *Alia*

Leprosi possunt contrahere matrimonium; vnde si leprosus inueniat mulierem, quæ velit eum in maritum, rectè contrahere potest, & matrimonium valet *c. 1. de coniug. leprosor.* Idem dicitur de quacunque graui infirmitate. Imò etiam in articulo mortis potest quis contrahere, quod fit plerumque ad legitimandos filios antea natos, vt notatur *in c. tanta, qui fil. sint legit.*

§. *Publicæ*

Est etiam impedimentum impediens, & dirimens iustitiæ publicæ honestatis, vt si ego desponsaui Titiam, non possum eam omittere, & eius consanguineam ducere; quod procedit etiam si Titia mortua est. Et de iure antiquo vsque ad quartum gradum inclusiuè impediebat. Sed hodie ex Conc. *sess. 24. cap. 3. de reform. matrim.* constitutum est, quod sponsalia inualida nullum inducunt impedimentum iustitiæ publicæ honestatis: valida verò inducant solum in primo gradu ascendentiæ, descendentiæ, & collateralitatis.

§. *Filij quoquè*

Filij verò nati ex matrimonio inualido ratione iustitiæ publicæ honestatis sunt illegitimi, nec succedunt parentibus, nisi parentes fuerint ignorantes impedimentum, vel nisi fuerit dispensatum per Summum Pontificem. Et bona fides vnius ex coniugibus sufficit ad efficiendos liberos legitimos, vt notatur *in d. c. tanta.*

De Triplici Cognatione

TIT. XIII.

Cognatio quoque est impedimentum impediens, & dirimens. Hæc autem triplex est, spiritualis, legalis, & naturalis.

Spi-

2 Spiritualis est attinentia quædam prouenìens ex sacramenti collatione, vel ad sacramentum detentione, scilicet baptismi, & chrismatis. Hæc autem cognatio oritur inter baptizantem, & baptizatum, eiusque patrem, & matrem. Item inter tenentem ad baptismum, & baptizatum, eiusque patrem, & matrem. Idem in chrismate, & secundùm Nauarrum *in Manual. cap. 22. num.72.* habet locum etiam in Catechismo, idest in instructione ad fidem, quod tamen est impedimentum impediens tantùm, sed non dirimens vt idem Nauarr. *ibid.* adducens *tex. in c. per catechismum, de cognat. spiritual. in 6.* Inter patrinos autem quoad se nulla oritur cognatio: sicut nec inter baptizantem, & patrinos.

§. *Diximus*

Cognatio autem spiritualis superueniens post matrimonium contractum illud non dirimit. v.g. si vir, & vxor ex ignorantia, aut etiam ex dolo proprium filium de sacro fonte susceperint, vel ad chrisma tenuerint; & facientibus hoc ex dolo est imponenda pœnitentia. Hodie verò duo ad summum debent esse patrini, masculus, & fœmina. Si tamen plures fuerint de facto, cum omnibus contrahitur cognatio spiritualis, quæ impedit matrimonium contrahendum, & iam contractum dirimit. Quod etiam dicitur de chrismate.

§. *Legalis*

Legalis cognatio est, quæ inducitur per adoptionem, vt si adoptaui mihi aliquam in filiam, vel neptem, non possum eam vxorem ducere, etiam si illam emancipauerim, quia remanet impedimentum iustitiæ publicæ honestatis; est enim inhonestum eam habere in vxorem, quæ aliquando fuit mihi filia, vel neptis. Idem dicitur de affinitate legali, quia non potero ducere in vxorem illam, quæ fuit vxor filij mei adoptiui. Hoc verò inter collaterales non procedit, quia filius meus naturalis poterit ducere filiam meam adoptiuam à me emancipatam, vel è contra: nullum enim inter eos remanet impedimentum iustitiæ publicæ honestatis.

§. *Naturalis*

Naturalis cognatio est, quæ medio consanguinitatis, vel affini-

affinitatis contrahitur. Consanguinitas autem est proximitas personarum ex eo proueniens, quòd vna persona procedit ab altera, vel ambæ ab eadem. Affinitas est personarum attinentia ex concubitu procedens, quæ de Iure Canonico inducitur tam ex licito, quàm ex illicito concubitu; sed quæ ex licito est, impedit vsque ad quartum gradum inclusiuè *c. non debet, de consangu. & affinit.* Quæ verò ex illicito impedit vsque ad secundum inclusiuè, & non vltra ex dispositione Concil. Trid. seù potius ex declaratione S. m. B. Pij Quinti facta 4. Kal. Decembris anno 1566. Licet autem secundum canones non possit esse matrimonium inter cognatos, aut affines ex licito concubitu intra quartum gradum; tamen si infideles intra hunc gradum contraxerint secundùm suas leges, matrimonium illud postquam fuerint conuersi, non rescinditur, quia per Sacramentum Baptismi dimittuntur peccata, non tamen soluitur matrimonium legitimè contractum *c. de infidelibus, de consangu. & affinitat. c. gaudemus de diuort.* Quamuis autem cognatio, & affinitas ex licito concubitu impediat matrimonium, & dirimat vsque ad quartum gradum inclusiuè, vt diximus: tamen sufficit, quòd vnus sit in quarto, & alter in quinto, quia attenditur remotior gradus.

§. *Admonendi*

Inter virum, & cognatos vxoris, & inter vxorem, & cognatos viri inducitur affinitas, inter quos ita gradus connumerantur v.g. Ego, & soror meæ vxoris sumus in primo gradu, filius verò eius in secundo erit à me, nepos in tertio & sic deinceps. Inter cognatos verò viri, & cognatos vxoris nulla inducitur affinitas; vnde pater, & filius poterunt ducere matrem, & filiam, duo fratres duas sorores &c. Quoto verò gradu distat cognatus à cognato in cognatione, eodem gradu distat à coniuge eius in affinitate. Sic ego, qui disto à filio fratris mei in secundo gradu cognationis, disto ab vxore ipsius in secundo gradu affinitatis. Gradus verò cognationis de Iure Canonico ita computantur, scilicet inter ascendentes, & descendentes dempta prima persona, quot deinde personæ, seù generationes gradatim sequuntur, tot gradus faciunt. v.g. pater cum filijs facit primum gradum, cum nepotibus facit secundum &c. Inter collaterales verò personæ pares faciunt vnum gradum; vnde fratres, & sorores, siue germani, siue vterini, siue consanguinei sunt in primo gradu: filij duorum fratrum, vel sororum sunt in secundo, & sic deinceps.

§. Si

§. *Si quis autem*

Cognoſcens conſanguineam vxoris ſuæ non poterit amplius petere debitum ab vxore, reddere tamen tenetur. Talis autem vxor moneri debet ne petat: ſed ad hoc cogi non debet, cùm talis iniquitatis particeps non fuerit.

§. *Ergo*

Affinitas autem ad hoc vt impediat contrahī matrimonium; debet eſſe antecedens; vnde poſtea ſuperueniens non dirimit. Antecedens autem ad hoc vt dirimat matrimonium, debet probari per probationes concludentes, nec ſtatur aſſertioni vnius coniugis, aut rumori viciniæ; Eccleſia enim non aſſiſtit talibus aſſertionibus, quia periculum eſſet, ne ad colluſionem fierent.

De Clandeſtina deſponſatione

TIT. XIV.

Clandeſtina ſponſalia non ſunt prohibita; nihil enim de nouo ſuper his diſpoſuit Conc. Trid. Vnde poſſunt fieri de nocte, ſine teſtibus, & in loco ſecreto. Sed in matrimonio diſpoluit, quod ſi ſit clandeſtinum, ideſt non factum coram Parocho, vel alio Presbytero de eius, ſeù Epiſcopi licentia, & ſine teſtibus, ſit nullum. Si verò ſit clandeſtinum, ideſt factum non præmiſſis denunciationibus per tres dies feſtos ante, non ſit nullum; quæ denunciationes cum licentia Epiſcopi poſſunt omitti ad euitandum aliquod ſcandalum, ſed poſtea debent fieri ante matrimonij conſummationem.

Sed an validum cenſeri debeat contractum in Parochia mulieris coram Sacerdote habente licentiam à Parocho viri, præſertim cum Parochiæ mulieris, & viri ſint in diuerſis Diœceſibus? Et dicitur quod ſic. Et valet etiam ſi Parochus ſit inuitus, & per vim detentus, vel alia de cauſa fuerit accerſitus, vel etiam ſi fuerit excommunicatus, & etiam ſi Parochus non eſſet Sacerdos, vt habetur ex varijs declarationibus Sacræ Congregationis eiuſdem Concilij Tridentini.

§. *Cuius si*

Tenetur itaque Parochus facere denunciationes antequam coniuges benedicat; quòd si aliquod impedimentum appareat etiam ex probabilibus coniecturis, debet eos expressè interdicere ne contrahant, donec veritas appareat. Quòd si Parochus hoc non faciat, punitur pœna suspensionis per triennium, & grauiori etiam pro qualitate culpæ. Filij verò nati ex clandestinis, & interdictis matrimonijs, non sunt legitimi: licet nati ex matrimonio contracto in faciem Ecclesiæ cum impedimento impediente, & dirimente ignoranter, ante sententiam nullitatis matrimonij, fiut legitimi, nisi vterque coniugum nouerit impedimentum; sufficit enim bona fides vnius, vt filij nascantur legitimi.

Qui matrimonium accusare possunt, & contra illud testificari.

TIT. XV.

PRæmittuntur denunciationes ante matrimonium, vt impedimentum si quod sit, possit accusari. Quod si contigerit intra terminos denunciationum matrimonium à nemine fuisse accusatum, & aliquis post illud contractum vellet accusare, non auditur, nisi medio iuramento deponat, quòd postea habuit impedimenti notitiam, & quod illud non deducit dolo malo, vel quod tempore denunciationum erat absens, vel aliàs matrimonium contrahendum non potuit ad eius notitiam peruenire.

§. *Sed nec omnes*

Si Impedimentum non prouenit ex delicto, & solùm tangit ipsos coniuges, coniux solùm admittitur ad illud accusandum; vt si alter coniux sit frigidus, vel impotens ad coeundum. Sed si prouenit ex delicto, & intra gradum prohibitum, & tunc seruantur gradus, vt antiquiores, & honestiores præferantur in accusatione, & pater etiam admittitur; quod enim dicitur pa-

trem

trem non posse esse testem in causa filij, procedit in criminalibus, & in contractibus: secus in matrimonio.

§. *Quoties*

In accusatione autem ex consanguinitate procedente recipiuntur duo, vel tres testes eiusdem consanguinitatis, vel totidem ex senioribus, & melioribus eiusdem loci, qui duplici iuramento deponere debent super consanguinitate, scilicet debent iurare, se non priuato odio, neque amicitia, nec alicuius proprij inter esse intuitu ad hoc iurandum inductos, & sicut ipsi dicunt, veritatem à maioribus accepisse, & se credere ita esse. Admissis autem talibus probationibus non admittitur probatio in contrarium.

De Diuortijs

TIT. XVI.

VIsum est de matrimonio, ac de eius impedimentis, propter quæ contractum declaratur nullum. Verùm quia aliquando contingit, matrimonium dissolui, aut separari coniuges ob alias causas, ideo ponitur præsens tit.

Diuortium dictum est à diuertendo, quia coniuges in diuersas partes secedunt. Sic autem definitur, est dissolutio matrimonij, quæ vtroque coniuge viuente contingit. Et sumitur in genere, & in specie. In genere continet diuortium specificè sumptum, & etiam separationem tori. Diuortium specificum est separatio, & dissolutio, quæ in vno solùm casu contingit, nempe per professionem solemnem habitam in Religione, dummodò non sit sequuta copula, & qui remanet in seculo, poterit alteri nubere. Sed dicenti velle ingredi monasterium statuitur tempus ad ingrediendum duorum mensium *c. ex publico, de conuers. coniugat.* deinde expectatur tempus probationis, quo elapso vel debet profiteri, vel ad coniugem redire. Et hoc fieri poterit etiam coniuge inuito. Si verò sequuta est copula, & ambo velin ingredi Religionem, poterunt ex mutuo consensu, sed remanent coniuges. Vnus autem sine alterius consensu non poterit, cum consensu verò poterit; & tunc qui remanet in seculo debet vouere continentiam, nisi sit talis ætatis, vt nullus sit timor incontinentiæ vt *in c. cum sis, & similibus. eod. tit. de conuers. coniugat.* Ratio au-

tem quare non dum sequuta copula, alter coniugum, etiam si consensum de præsenti præstiterit, altero quoque inuito, possit ad Religionem transire, est quia non dum vna caro effecti sunt; vnde meliorem vitam eligere non prohibetur. Suscipiens verò sacros ordines post matrimonium ratum licet non consummatum, nisi in aliqua Religione solemnem professionem emiserit, cum sua coniuge permanere, & matrimonium consummare, si id petat, compellendus est.

§. *Sed & si inter*

Dicitur in hoc textu, & in tribus *§§.* seqq. quod cultus disparitas, & impotentia coeundi matrimonium dirimunt, de quibus supra iam diximus.

§. *Sæpius tamen*

Aliquando tamen post copulam sequutam solùm separatio tori fieri potest propter causam. v.g. fornicationem carnalem, vel spiritualem, nempe idololatriam, nimiam sæuitiam, hæresim, intolerabiles mores, graue odium, inimicitias capitales &c. Si quis verò dicat Ecclesiam errare, cùm docet separationem istam ob causam fieri posse, est anathema. Conc. *sess.* 24. *de sacram. matrim. can.* 8. Quæ separatio populari vocabulo appellatur diuortium, improprium tamen, quia remanent veri coniuges.

§. *Sed & separatio*

Separatio tori ob adulterium fieri non debet, nisi illo plenè probato, quo iudicio pendente alteruter coniugum non debet priuari iure, quod in altero habet. Quod si talis separatio ob carnalem fornicationem sequatur, compellendus non erit coniux, vt coniugem recipiat, etiam post emendationem, nisi & ipse quoque tali macula pollutus fuerit. Si verò separatio fiat ob spiritualem fornicationem, tenetur coniugem reuertentem ad fidem coniux resumere.

§. *Quæsitum*

Casus huius & duorum seqq. §§. talis est. Quidam ingressus est Religionem, & emisit professionem inuita coniuge, ex qua Reli-

Religione fuit eductus, & coniugi restitutus. Postmodum vxor mortua est. Dubitatur numquid teneatur ad monasterium redire? Et dicitur quód non, nec tamen potest aliam vxorem ducere, quia in professione emissa ab habente vxorem continetur votum non petendi debitum; licet autem professio nulla sit, non tamen nullum est votum. Sed si sciente vxore, & non contradicente professionem emisit, ea mortua tenetur in Monasterio permanere, aliàs erit apostata, nec amplius poterit vxorem ducere, & si de facto ducat, matrimonium est nullum. Quod multò magis procederet, quando vxor consensisset expressè.

§. *Quid statuemus*

Coniux, qui credens coniugem mortuum esse, professus est in Monasterio, & deinde eum viuum est sequutus, mortuo coniuge non potest compelli ad redeundum, quia professio facta non tenuit ad tex. *in c. 2. cum ibi notatis de translat. Episc.* Quando tamen coniux non est plenè certioratus de coniugis morte, alterum coniugium facere non poterit, etiam si in eo sit suspicio incontinentiæ. Et est notandum, quòd licet coniux non possit coniuge inuito emittere professionem in Religione, poterit tamen vir inuita vxore vouere peregrinationem ad Terram Sanctam, & votum adimplere. Videatur glos. *hic in verb. licet*.

§. *Ergò*

Ad intelligentiam præmitto, quòd iudicium petitorium dicitur, quando agitur de proprietate: & possessorium, quando solùm agitur de possessione, quæ possessio nihil habet commune cum proprietate *l. naturaliter §. nihil commune ff. de acquir. possess.*

Hoc posito in casu istius §. petitorium est, cum coniux dixerit alium esse suum coniugem, quia matrimonium est validè contractum. De possessorio ageretur, quando mulier peteret separari, & maritus diceret non esse separandum, sed esse manutenendum in possessione: vel si illa sit separata, & maritus diceret sibi esse restituendam.

Ponimus modò casum. Mulier quædam discessit à domo viri, cum quo manserat facto matrimonio. Maritus dicit illam esse suam vxorem, & ideo quòd debeat ad ipsum redire. Mulier excipit quòd matrimonium non valet propter aliquod impedimentum. In isto casu prius est cognoscendum an matrimonium sit

vali-

validum, ex quo petitorio iudicio maritus cæpit agere; sed si maritus non dixisset illam esse suam vxorem, sed solùm quòd sibi restitui debeat illa mulier quæ discessit, quæ, manebat tanquam vxor, tunc non est prius cognoscendum de impedimento opposito: sed est facienda statim restitutio circa omnia, etiam circa carnis commixtionem, & postea cognoscitur de impedimento, & de inualiditate matrimonij; vnde agenti petitorio ad coniugem obstat consanguinitatis exceptio: secus agenti possessorio, quia antequam de exceptione cognoscatur, est facienda plenaria restitutio, nisi tamen conuentus excipiens iuret de calumnia, & probationes habeat in promptu super exceptione; quo casu fit restitutio quoad alia, non quoad carnis commixtionem.

Ceterum si mulier timeat sæuitiam viri, non est restituenda, etiam quod vir vellet satisdare de ipsam non offendendo; sed debet sequestrari apud honestam mulierem, quia non tenetur se committere fragilitati cautionis, & satisdationis *c. litteras, de restit. spoliat. & ibi gloss. in verb. sufficiens*.

Sed si mulier fuerit solùm traducta in domum, nullis præcedentibus sponsalibus, aut matrimonio, non fit restitutio, quia notorium est nullum ius in possessione competere illi viro.

§. *Fornicationis*

Si post factam separationem à propria vxore, ea viuente ducat quis secundam vxorem consciam quòd prima superuiuat, etiam mortua prima à secunda separari debet, aliam tamen ducere non prohibetur.

§. *Hoc tamen*

Si verò mulier matrimonium contraxit cum eo, quem ignorabat coniugatum, mortua illius vxore, quamuis matrimonium sit nullum, tamen erit in eius potestate eumdem virum habere, ne proprius dolus viri ei suffragetur.

§. *Cum ea autem*

Ceterùm si coniux machinatus fuerit in coniugem suam, vt aliam vxorem duceret, etiam illa mortua, non potest illam aliam ducere, nec Papa in hoc dispensat. Sed si non fuit machinatio, sed solùm datio fidei ad inuicem de contrahendo matrimo-

trimonium mortua coniuge, dummodò non intercesserit adulterium, matrimonium taliter contractum sustinetur, imponenda tamen est pœnitentia pro eo facto.

§. *Vsquè adeo*

Machinatio autem in alterius coniugis necem adeò spem matrimonionij excludit, vt nec si infidelis communicato cum Christiana consilio, eiusdem maritum de medio sustulerit, licet deinde ad fidem conuertatur, poterit cum ea nuptias contrahere, nec antea contractas retinere poterit, quia impedimentum est ex parte mulieris Christianæ, quæ fuit particeps huius criminis.

§. *Diuersa ratio*

Hostis verò, qui in bello occidit maritum alicuius, nulla habita contemplatione matrimonij, poterit sine vlla dispensatione illam vxorem ducere.

Si quis verò machinatus fuerit necem alterius coniugis, etiam non sequuto effectu, numquam poterit insidiator si superuixerit ad alias nuptias aspirare: si tamen contraxerit de facto, matrimonium tenet. gloss. *in c.* 1. *de diuort. in verb. insidiatrix*. Et gloss. *hìc in §. sed & si machinationem in verb. admiserunt*.

§. *Illud quoquè*

Notandum est quòd de Iure ciuili sunt impositæ plures pœnæ contra mulieres nubentes intra annum luctus, tam ratione festinationis ad secundas nuptias, quam ratione iniuriæ factæ filijs primi matrimonij. Pœnæ respicientes festinationem, quæ irrogabant infamiam, hodie sunt sublatæ per dictum Apostoli, mortuo viro mulier soluta est viri legibus, & ideo nubat in Domino *c. fin. de secund. nupt.* vbi videtis quòd Apostolus nullum tempus præscribit pro secundis nuptijs. Pœnæ verò, quæ respiciunt iniuriam filiorum, vt quòd mulier amittat tutelam illorum &c. non sunt sublatæ, secundùm opinionem Bart. *in l.* 1. *C. de secund. nupt.* quæ opinio communiter recipitur.

Contrahentes verò secundas nuptias non debent à Presbytero benedici, cum in transeuntibus ad bigamiam benedictio iterari non debeat *c. vir autem, de secund. nupt.*

De

De Rebus sacris, Sanctis, & Religiosis

TIT. XVII.

DIctum est de Sacramentis; erat modò videndum de Rebus Sacris, & Sanctis, vt sunt Ecclesiæ, Altaria, vasa sacra, & similia ad Dei cultum destinata: & postea dicetur de Rebus Religiosis, quales sunt Domus Religiosorum, Hospitalia, Coemeteria, & Sepulturæ.

De Construendis, consecrandis, & reparandis Ecclesijs, & Altaribus

TIT. XVIII.

ECclesia accipitur tribus modis. Primò pro Congregatione omnium fidelium, & dicitur Ecclesia Vniuersalis. Secundò pro vna Diœcesi, & sic dicitur v.g. Ecclesia Mediolanensis. Tertiò modo accipitur pro vno ædificio manufacto, in quo Sacra peragantur; & ita accipitur *hìc*. Non licet autem celebrare, nisi in Ecclesia, dummodò non sit priuilegium, vel summa necessitas, vt quia Ecclesia sit combusta, quo casu donec restauretur, in Oratorijs non consecratis potest celebrari. Constitutis etiam in itenere Ecclesia non reperta, licet celebrare sub Cælo aperto, siue in priuatis domibus, cum Tabula tamen sacra. Qui verò sine priuilegio, vel necessitate in priuatis domibus celebraret, est deponendus. *can. Clericos, de consecr. dist.* 1.

§. *Construuntur*

Quatuor sunt causæ construendi Ecclesias, quæ ponuntur in hoc, & sex §§. seqq. Prima est cum infideles sunt conuersi ad fidem. Secunda ob necessitatem populi, quia ob eius incrementum vna Ecclesia capere non posset omnes. Tertia propter commoditatem plebium, vt quia longè distat Ecclesia. Quarta intuitu alicuius Vniuersitatis, puta leprosorum &c.

§. Epi-

§. *Episcopo*

Potest etiam ædificari Ecclesia in priuilegium Episcopalis dignitatis, vel vt Episcopus in ea Monasterium faciat, vel vt in ea sibi eligat sepulturam. Primo casu poterit illi quinquagesimam partem dare de rebus Ecclesiæ, cui præsidet, vel etiam de rebus mensæ suæ. Secundo casu solùm centesimam. Abb. *in c. penultim. de donationib.*

§. *Quacunquè*

Si ædificanda sit Ecclesia, Episcopus debet accedere ad locum, & ibi figere Crucem, & publicè designare aream, & atrium, nec antea debet illam consecrare, quam receperit instrumentum dotis ab illis, qui instant consecrari, quæ sufficiat pro oneribus sustinendis *c. cum sicut, de consecr. Eccl. vel Altar.* Si verò Ecclesia necessariò sit ædificanda, & nemo sit, qui illam dotet, tunc quærenda est dos ex eleemosinis. Gloss. *hic in verb. valeat* & Abb. *in c. ad audientiam il 1. de Eccles. ædificand.*

§. *Sed si quis*

Quòd si per ædificationem Ecclesiæ pateat alicui ius suum in aliquo minui, debet is nunciare nouum opus, ne ædificetur, & nunciatio ista fit in ipso ædificio, vel vbi posita sunt præparatoria *l. 1. §. opus nouum ff. de oper. nou. nunciat.* Et facta nunciatione non potest ædificari, nisi obtenta remissione vel à Iudice, vel à parte; alioquin venit destruendum quod postea fuerit ædificatum, nisi sit notorium, nunciantem nullum ius habere.

§. *Diuersum*

Nulla autem Ecclesia potest ædificari sine consensu Episcopi; aliàs qui ædificat, amittit Iuspatronatus, quod acquiritur per ædificationem.

§. *Basilica*

Ecclesia constructa debet citò consecrari, vt in ea possint sacra mysteria celebrari, & semel consecrata non potest iterum consecrari

crari. Quod si de consecratione dubitetur, consecrari debet; non enim dicitur iteratum quod semel esse factum ignoratur. Quod tamen sub conditione ab Episcopo fieri debet secundùm opinionem gloss. *in can. solemnitates de consecr. dist. 1. verb. facit.*

Si verò dubitatur à quo Ecclesia, sit consecranda, ex quo nouus populus sit conuersus ad fidem; & Ecclesiam construxerit; & tunc si est Episcopus, qui illum populum conuertit, ab eo consecranda est: si verò non sit Episcopus, & tunc consecrat ille, in cuius Diœcesi est, vel vbi administratur Chrisma quolibet anno; Quod si nullus Episcoporum aliquam iurisdictionem ibi exercuerit, & tunc Superior declarabit ad quem pertinere debeat consecratio. Abb. *in c. 1. de religios. domib.*

§. *Sed si Ecclesia*

Si Ecclesia fuerit in totum exusta, erit iterum consecranda: Si verò fuerit polluta effusione sanguinis humani, & iniuriosi, aut effusione seminis humani voluntaria, vel quia in ea fuerit sepultus excommunicatus, erit solùm reconcilianda, non autem consecranda.

Sed dubitatur quid si solùm altare motum fuerit, ita vt primam formam amiserit, aut lapis suppositus, qui sigillum continet, fuerit confractus, aut penitus diminutus, an Ecclesia sit iterum consecranda? Et dicitur, quòd non, sed solùm Altare de nouo consecrandum erit *c. ligneis, vbi DD. de consecr. Eccles. vel Altar. can. si motum de consecr. dist. 1.*

§. *Consici*

Potest autem Ecclesia consecrari non solùm diebus Dominicis, sed etiam feriatis, dum tamen Episcopus sit qui consecret; nam alius etiam mortuo Episcopo non potest. Imò nec Ecclesiarum reconciliatio potest fieri ab alio, quàm ab Episcopo, quæ reconciliatio fit aqua benedicta. Et ratio est, quia ea, quæ sunt ordinis, & dignitatis Episcopalis non possunt demandari nisi habenti ordinem, & dignitatem Episcopalem: ea verò, quæ sunt Iurisdictionis demandari possunt etiam inferioribus, prout est instituere Clericos in Ecclesia, conferre beneficia, excommunicare &c.

Sin autem est consecranda Ecclesia, in qua sint sepulta corpora infidelium, Episcopus debet prius euellere inde ea corpora, & rasis parietibus, & tignis, quod sufficit facere per dealbationem,

vt

vt inquit gloss. *hic in §. illud etiam in verb. rasis*, illam consecrabit. Quælibet autem Ecclesia consecrata, debet consecrationis suæ festum celebrare singulis annis.

Reparatio autem Ecclesiæ pertinet ad illius Rectorem, & Episcopus debet de suo tertiam partem contribuere. Hodiè tamen de consuetudine Episcopi nihil contribuunt, quæ consuetudo valet secundùm Innocentium *in c. fin. de his, quæ fiunt à maior. part.* Quod si aliter Ecclesiæ prouideri non potest, tunc existentes sub Parochia tenentur contribuere, ex quo ibi recipiunt diuina.

De Vnionibus Ecclesiarum

TIT. XIX.

VNio est plurium Ecclesiarum facta connexio. Et duplex est, perpetua, & temporalis. Perpetua, quæ in perpetuum fit; & temporalis, quæ fit ad vitam Beneficiati. Vniones autem ad vitam hodie sunt sublatæ, ne sub prætextu vnionis quis habeat plura beneficia incompatibilia. Conc. *sess. 7. cap. 4. de reform.* Gonzal. *sup. 8. reg. Cancell. gloss. 5. §. 7. num.* 146. licet Papæ potestas ligata non remaneat, qui in Signatura Gratiæ illas consideratis causis concedit, vel denegat, vt subdit idem Gonz. Vnio verò perpetua fit tribus modis.

Primò per viam subiectionis, ita vt vna Ecclesia alteri subijciatur pro illius dotis augumentò, vel patrimonij, & tunc illa Ecclesia, cui fit vnio, remanet superior, & principalior.

Secundò fit æquè principaliter, quando duo beneficia inuicem vniuntur, vt ex duobus fiat vnum, & mutuò communicantur bona, ac priuilegia.

Tertio fit quoad caput, & gubernationem, vt vtraque Ecclesia maneat cum suis bonis, & Iuribus distinctis, & separatis, sicut prius, sed habeat vnum solum Episcopum, vel Rectorem, & quælibet habeat sua priuilegia, iura, & statuta. Sed in rebus alteram concernentibus Episcopus, seù Rector se inscribere debet primò secundùm titulum illius. Ita Gonzal. *loc. supr. cit. num.* 27. *& seqq.*

§. *Velut*

Duæ sunt causæ iustæ vniendi, nempe necessitas, & vtilitas.

Necessitas est, vt si redditus Ecclesiæ sint adeo tenues, vt non possit reperiri sufficiens Rector pro ea. Vtilitas est, si populus vnius Ecclesiæ sit diminutus, ita vt non sit necesse, vt habeat vnum Rectorem distinctum.

Vnire autem Episcopatus ad Romanum Pontificem pertinet: minores verò Ecclesias ad Episcopum, cui subsunt. Propriæ tamen mensæ, vel Capitulo vnire beneficia Episcopus non potest. vt *hic in §. vsque adeo*, & ibi gloss. *in verb. mensæ* Inferiores verò Episcopo vniones beneficiorum, seù monasteriorum facere non possunt sine Diœcesani consensu, nec sufficit consensus Metropolitani, qui in Diœcesi sui Suffraganei non debet aliquid sine consensu illius attentare.

§. *Nec solùm*

In vnione autem facienda requiritur non solùm consensus Capituli, sed etiam eorum, qui per eam lædi possunt, etiam si fiat à Papa, quia tunc intelligitur Papam nolle alicui præiudicare; Vnde si vniuerit Ecclesiam vnius Episcopi Ecclesiæ alterius Episcopi, & sic in diuersis diœcesibus illis Ecclesijs existentibus, Episcopus Ecclesiæ vnitæ retinet iura sua, super quo est regula Cancellariæ 18. *de non tollendo Ius quæsitum*.

§. *Dissoluetur*

Vnio temporalis dissoluitur temporis lapsu: perpetua verò potest dissolui cum consensu, & auctoritate eorum, cum qua fuit facta, cessantibus eiusdem causis, ex quibus facta fuit. Et licet Ecclesia vacans possit alteri vniri: vacantis tamen Ecclesiæ vnio dissolui non poterit, vt notatur *in c. 1. ne sed. vacant.*

De Immunitate Ecclesiarum, & Subiectione

TIT. XX.

Ecclesiæ gaudent immunitate, & debent Episcopo subiectionem, & ideo ponitur præsens titulus.

Immunitas est à muneribus exemptio, quæ sumitur latè pro quolibet Ecclesiæ fauore, & priuilegio. Triplex autem est, localis, personalis, & realis.

Lo-

Localis est quæ conceditur loco vt Ecclesiæ, Cœmeterio, Oratorio, Hospitali, & Palatio Episcopi.

Immunitas autem Ecclesiæ tanta est, vt nullum seculare negotium in ea tractari possit, quia domus orationis est. Vnde excommunicantur Iudices seculares, qui causas ingerentes pœnam sanguinis tractant in Ecclesijs, vel earum Cœmeterijs, & processus in eis facti, sunt nulli. Sed cetera negotia in eis facta tenent, licet fieri prohibeantur, vt per gloss. *hic in* §. *secularis*, *in verb. processus*.

Sic non erit licitum abstrahere ab Ecclesijs, alijsque locis sacris aliquem inuitum sub pœna excommunicationis, neque ab ambitu, vel domo Episcopi intra trigintá passus *can. quisquis* 17. *quæst.* 4. Sed Iul. Clar. in sua prax. *quæst.* 15. inquit, immunitatem ambitus non esse in vsu ob frequentiam Ecclesiarum, quia quilibet scelestus esset tutus domi suæ; vbi tamen talis immunitas seruatur, est inuiolabiliter seruanda. Et vbi asseruatur diù, noctuque Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, immunitas ambitus est per quadraginta passus.

§. *Sacrorum*

Abstrahens aliquem inuitum à sacris locis excommunicatur; vt diximus. Sed hoc limitatur in aliquibus casibus, vt quando agitur de publicis latronibus, crassatoribus, depopulatoribus agrorum, viarum obsessoribus &c. Et super hoc emanauit constitutio S. M. B. Pij Quinti, in qua certis casibus abstrahendi ab Ecclesijs delinquentes facultas Principibus secularibus data est. Sed cùm plures ea abutentes plura inde mala euenire cœpissent, Gregorius Decimusquartus *constit. lata anno* 1591. 24. *Maij* illam reuocauit, immunitatemque Ecclesiarum seruari præcepit. Excipit tamen publicos latrones, viarumque crassatores. Item depopulatores agrorum, proditores, reos hæresis, vel læsæ maiestatis in personam ipsius Principis. Qui tamen delinquentes sunt abstrahendi ab Ecclesia auctoritate non secularis Curiæ, sed Ecclesiasticæ. Hanc autem constitutionem inter ceteros commentatus est Alexander Ambrosinus.

§. *Personalis*

Immunitas personalis est, quæ personis Ecclesiasticis conceditur, quia qui Deo dicati sunt, ab omnibus muneribus personalibus

libus vacare debent. Et munera personalia sunt quæ cum labore corporis, & animi sollicitudine, ac vigilantia sustinentur. Sed tempore magnæ necessitatis non eximuntur Clerici à murorum custodia, nec excusantur à tutela, vel cura miserabilium personarum. Et miserabiles personæ dicuntur pupilli pauperes, viduæ pauperes, senes pauperes, cæci pauperes &c. semper enim debet esse coniuncta paupertas, quia si sint diuites, non desunt qui eos defendent.

§. *Realis*

Immunitas realis est, per quam res Ecclesiasticæ à censibus, vel collectis Potestatum secularium, & ab eorum Iurisdictione liberæ sunt. Vnde nec possunt seculares ad proprium fauorem aliquid disponere ob defectum Iurisdictionis *c. Ecclesia S. Mariæ, de constitut.* Si tamen sit maxima necessitas, vel vtilitas, consulto prius Summo Pontifice, & ab eo venia impetrata, possunt seculares recipere ab Episcopo cum suo Clero subsidium aliquod, cum humilitate tamen, & gratiarum actione.

§. *Quemadmodum*

Quemadmodum autem Ecclesijs debetur immunitas tam ratione loci, quàm personarum, & rerum, sic etiam propter easdem rationes ab eisdem Ecclesijs debetur proprio Episcopo omnimoda subiectio; nam quoad loca, nemo Ecclesiam in Diœcesi ædificare poterit, aut consecrare sine proprij Præsulis consensu. Quoad personas Ecclesiasticas, Episcopo debetur obedientia, subiectio, reuerentia &c. Quoad res, ipsi debentur census, Cathedraticum, Synodaticum, annua procuratio &c. de quibus in tit. seq.

§. *Sed hæc omnis*

Omnis Episcopi potestas est vel à iure ordinis, & dignitatis: vel à iure Iurisdictionis: vel à Iure Diœcesis. Iure ordinis, & dignitatis, veluti Clericorum ordinatio, Ecclesiarum, & Altarium consecratio &c. Iure Iurisdictionis, veluti excommunicatio, visitatio, beneficiorum collatio, Clericorum institutio &c. Iure diœcesis, veluti ius exigendi census, decimas &c.

De

De Censibus, Exactionibus, & Procurationibus

TIT. XXI.

NOmen census sumitur generice, & specifice. Generice, pro omni eo, quod ratione subiectionis persoluitur; specifice, pro eo, quod soluitur ab Ecclesijs subiectis Episcopo in Diœcesi existentibus, quod in specie dicitur Cathedraticum, eò quod persoluatur in honorem Cathedræ Episcopalis. Hic autem census solet imponi, vel tempore fundationis, ex quo nulla Ecclesia potest fundari, vel dedicari sine licentia Episcopi, vel tempore consecrationis, vel dotationis, aut immunitatis Indultæ, ex eo quia Ecclesiæ alicui concedatur libertas; quod etiam seruat Sedes Apostolica, quando eximit à potestate Ordinarij aliquam Ecclesiam, & sibi immediatè subdit.

§. *Sed & Patrono*

Potest etiam Patrono constitui census per Episcopum, quando fundat, vel construit Ecclesiam, vel etiam si quid plus contulit Ecclesiæ, quàm sit dos necessaria. Sed iste census debet esse modicus, veluti cereus, vel quid simile. Abb. *in c. 1. de censib.* Simplices autem Sacerdotes non possunt in proprijs Ecclesijs census imponere sine Apostolica licentia; & qui de facto id fecerit, ab ipsa Ecclesia remoueri debet.

§. *Sed nec Episcopus*

Episcopus, vel alius, vt Abbas non potest nouum censum imponere, aut veterem augere. Nouus autem dicitur, qui non est impositus in ipso limine fundationis Ecclesiæ *can. Eleutherius* 18. *quæst.* 2. etiam si Episcopus eripuerit Ecclesiam à manibus Laicorum, ex quo non nisi Cathedraticum exigere potest *c. Ecclesijs hoc eod. tit.* Et ratio est, quia ad hoc faciendum tenetur ex officio pastorali *ad tex. in l. conguit ff. de offic. Præsid.* Poterit tamen Episcopus nouum censum imponere, vel veterem augere de consensu Capituli non ad propriam vtilitatem, sed ad commodum alterius Ecclesiæ sibi subiectæ; vnde requiritur iusta causa, & consensus Ecclesiæ, cui imponitur census, si est Collegiata, vt inquit

inquit gloss. *hic*. Quod si aliqua Ecclesia sit de nouo ad fidem conuersa, debet soluere censum iuxta consuetudinem Ecclesiarum vicinarum.

§. *Vlterius*

Episcopo autem visitanti debetur vlterius procuratio. Procuratio autem est necessariorum sumptuum exhibitio, circa quos, ne Visitatores sint graues Ecclesijs, disponitur per Concil. *sess.* 24. *cap.* 3. *de reform.* quantam familiam secum conducere debeant. Et quamuis Episcopus remiserit Ecclesiæ sibi subiectæ omnia seruitia, non tamen intelligitur remissa procuratio, quæ nec etiam præscribi potest.

Episcopus autem potest visitare quascunque Ecclesias seculares intra fines suæ diœc. existentes, vigore dispositionis Concil. *sess.* 7. *cap.* 8. *de reformat.* etiam si ad seculares pertineant, & ab eis dependeant. Item Monasteria quæcumque commendata, in quibus non vigeat regularis obseruantia. Sic etiam beneficia curata, qualitercumque commendata, secularia, & regularia.

§. *Visitandi*

Illi possunt visitare, qui habent Diœcesim, & per hoc Iurisdictionem, quales sunt Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, Legati de latere, Nuntij Apostolici, Archidiaconi, & Decani. Archiepiscopus autem potest visitare Ecclesias suorum suffraganeorum, quamuis ipsi non sint negligentes: imò dum visitat, potest audire confessiones subditorum sui suffraganei, eosque absoluere, & pœnitentias imponere *c. fin. eod. tit. in 6.* Sed ob Oratorium visitatum non est exigenda procuratio.

Non possunt autem Episcopi alijs exactionibus subditos suos grauare: si tamen esset vrgens necessitas, charitatiuum subsidium ab eis peti potest.

De Capellis Monachorum

TIT. XXII.

ETiam Capellæ Monachorum, & ipsa Monasteria sunt subiecta Episcopo, in cuius diœcesi sunt, nisi aliter sint exempta.

Et

Et si Ecclesiæ, in quibus habitant Monachi, curam habeant animarum, debet institui Sacerdos ab Episcopo ad consilium Monachorum, quod tamen consilium Episcopus non tenetur sequi; vt dicit gloss. *hic*. Dicitur autem debet institui Sacerdos, quia Monachus non debet exercere curam animarum, nisi habeat licentiam à Papa, quæ conceditur in Signatura Gratiæ.

Sed an possit præponi Monachus Ecclesiæ Curatæ, vel Collegiatæ sine dispensatione, est quæstio per DD. agitata, de qua Ceuall. *in suis comm. con. comm. quæst.* 81. qui concludit quod secularia secularibus, & regularia regularibus concedenda sunt. Et ratio est quia Monachi debent esse dediti vitæ contemplatiuæ; vnde non debent vacare vitæ actiuæ.

De Religiosis Domibus

TIT. XXIIII.

Dictum est de rebus sacris, & sanctis; sequitur de rebus religiosis, prout sunt domus religiosæ, veluti Xenodochia, vbi recipiuntur pauperes peregrini: Orphanotrophia, vbi orphani, idest parentibus destituti nutriuntur: Brethotrophia, vbi aluntur infantes pauperum: Nosocomia, vbi ægroti curantur: Gerontocomia, vbi pauperes senes gubernantur, & similia. Omnia autem Hospitalia, & cetera loca religiosa subsunt Episcopo, qui debet curare, ne illorum bona dissipentur, nec in vsus prophanos conuertantur. Et si fuerint loca exempta, adhuc Ordinarij poterunt auctoritate Apostolica salubriter reformare, & bona occupata, alienata, & disperdita in pristinum statum redigere, & contradictores censuris Ecclesiasticis compellere.

Quod si in locis, vbi sunt hospitalia non sint infirmi, aut peregrini, aut senes &c. vel pauci sint, fructus illorum in alium pium vsum, qui eorum institutioni proximior sit, conuerti debeat vtiliter, prout Ordinario cum duobus de Capitulo, qui rerum vsu peritiores sint, per ipsum eligendis, magis visum fuerit expedire, nisi in eorum fundatione, aut institutione aliter fuerit expressum. Ita Concil. *sess.* 25. *cap.* 8. *de reform.*

Administratio autem talium locorum non potest in beneficium conferri, sed solùm ad tempus. Et si Laici sint administratores, vltra triennium concedi non debet. Tales autem administratores cùm æquiparentur tutoribus, tenentur præstare iuramen-

tum de benè administrando &c. ac debent conficere Inuentaria, & Ordinarijs, seu alijs deputatis ab eis singulis annis de administratione sua rationem reddere.

§. *Prædicta*

Quæ dicta sunt de Hospitalibus, non habent locum in Hospitalibus Militarium Ordinum, prout sunt Equites Hierosolymitani, vel aliorum Religiosorum, quæ cùm habeant sua instituta illa seruare tenentur. Circa Sacramentorum verò exhibitionem in Hospitalibus est seruanda antiqua consuetudo illorum locorum.

De Sepulturis

TIT. XXIV.

CVm Sepulturæ fidelium non nisi in sacris, & religiosis locis construantur, ideo nunc de illis ponitur. Fuit autem inductum, vt fideles in sacris locis sepelirentur, quia in eis ipsorum corpora minus à spiritibus immundis vexantur; Item quia frequentius commendantur patrocinijs Sanctorum, quorum nomini Ecclesia est consecrata: & etiam quia defunctorum proximi ad loca sacra venientes, ipsorum recordantur orantes.

§. *Regulariter*

Defunctus regulariter sepeliri debet, vbi elegerit sepulturam; alioquin si non elegerit, debet sepeliri in Maiorum sepulchro, vel in Parochiali Ecclesia; & si vxor moritur post maritum non electa sepultura, debet sepeliri vbi maritus sepultus est, & si plures habuit maritos, vbi vltimus sepultus est.

§. *De Filiofamilias*

Dubitatur autem de filio familias an possit sibi eligere sepulturam? Et distinguitur; quia si est impubes, non potest, sed pater poterit illum sepelire vbi voluerit, nisi aliud sit de consuetudine: aut est pubes, & potest, etiam sine consensu patris sibi sepulturam eligere.

Quod

Quod si non habeat peculium castrense, vel quasi, poterit de consensu patris de aliquo disponere ad pias causas pro anima sua *c. penulti hoc eod. tit. in 6.*

Sic Religiosi in hoc casu similes sunt impuberibus, & ideo non possunt sibi eligere sepulturam; quapropter debent sepeliri in proprijs Monasterijs, nisi mortui sint in loco adeo remoto, vt commodè non possint ad Monasterium adsportari; quo casu poterunt sibi eligere sepulturam: *Abb. in c. nimis, de excessib. Prælat.* Et si non elegerint, debent sepeliri in Parochiali Ecclesia, sub qua mortui sunt.

§. *Alias*

Non potest quis etiam iureiurando adstringi, vt in certa Ecclesia sepeliatur, quia nihilominus liberam habebit facultatem eligendi. Idem etiam est in voto, quia tale iuramentum, vel votum non ligat *ad tex. in c. 2. de reb. Eccles. non alien. in 6.* & habetur *in c. 1. hoc. eod. tit. in 6.* Sic de Iure Ciuili non valet donatio omnium bonorum præsentium, & futurorum, quia auferret liberam facultatem testandi, qua nemo priuari potest *l. stipulatio hoc modo concepta ff. de verb. obligat.*

§. *Illud tamen*

Mortuus ruri non electa sepultura, si absque periculo adsportari potest, non in Ecclesia ruri posita: sed vel in propria Parochia, vel vbi Maiores ipsius sepulti sunt, sepeliri debet.

§. *Non tamen*

Excommunicati non possunt sepeliri in Ecclesia, quia quibus non communicauimus viuis, nec mortuis communicare debemus. Idem dicitur de Infidelibus, hæreticis, & alijs impœnitentibus. Et qui tales sepeliuerint, sunt excommunicati, si id fecerint in contemptum clauium Ecclesiæ, idest Ecclesiasticæ potestatis: & tenentur proprijs manibus eos extumulare, nec aliter absoluendi sunt, quàm arbitrio Episcopi satisfecerint. Et corpora infidelium sepultorum si possunt dignosci ab alijs corporibus, debent procul abijci, alias non, ne fidelium corpora per errorem abijciantur. Reconciliati verò cum Ecclesia Ecclesiasticæ sepulturæ tradi possunt: sicut etiam cadauera punito-

tum, qui pœnitentiam egerunt. Depræhensi quoque in scelere, & vulnerati, si confessi ex illis vulneribus mortui sint, ab Ecclesiastica sepultura non sunt arcendi, prout qui improuiso casu oppressi moriuntur, nisi aliud obstet.

§. *Illud etiam*

Pro sepultura Clerici non possunt aliquid exigere, non obstante aliqua consuetudine: sed sponte oblatum accipere possunt. In hoc tamen standum est dispositioni Statutorum ipsius Cleri, prout Romæ seruatur.

De Canonica portione

TIT. XXV.

SEpulturæ interdum eliguntur in alijs, quàm in Parochialibus Ecclesijs; quo casu conueniens est, vt illis aliquid tribuatur, ex quo moriens ex illis Sacramenta percipit, quod dicitur Canonica portio, quæ portio regulariter est quarta pars eorum, quæ relinquuntur. Et hæc portio duplex est, Parochialis, & Episcopalis.

Parochialis est, quæ debetur Ecclesiæ parochiali de relictis in vltima voluntate, & de datis causa mortis illi Ecclesiæ, in qua quis posthabita Parochia eligit sepeliri. Si quid verò relictum est in vita, ex eo non detrahitur ista quarta, sicut nec detrahitur, si relictum sit ratione certæ personæ v. g. Rectori illius Ecclesiæ, in qua eligit sepeliri, tanquam amico, vel consanguineo. Idem si relictum sit pro fabrica Ecclesiæ, pro equis, vel armis contra infideles, vel aliàs ad perpetuum cultum diuinum, dum tamen hoc factum non fuerit in fraudem Parochialis Ecclesiæ. Idem esset, quando Ecclesia haberet priuilegium, vt non solueret istam quartam; qua in re seruatur consuetudo.

§. *Canonica portio*

Episcopalis Canonica portio est quarta, quæ detrahitur ab Episcopo de relictis Ecclesijs sibi subiectis, nec potest testator illam prohibere, quia est debita de Iure, nisi fuerit præscripta spatio quadraginta annorum.

Ex his verò, quæ Episcopo ipsi relinquuntur, debetur Ecclesiæ Canonica portio, quam tamen testator prohibere potest. In dubio tamen si à coniuncto aliquid Episcopo simpliciter relictum fuerit, non debetur Canonica portio: secus si ab extraneo.

Si verò coniunctim tam Episcopo, quàm Ecclesiæ aliquid relictum fuerit, inter ipsos Canonica portio facienda est. Quod etiam seruari debet, quando aliquid determinatum relinquitur Episcopo, & aliud Ecclesiæ, nisi voluntati testatoris ambo stare velint.

§. *Secus autem*

Quamuis de relictis Episcopo Ecclesia Cathedralis detrahat Canonicam portionem, etiam si coniunctim Episcopo, & Ecclesiæ relictum fuit: secus tamen est in alijs Ecclesijs inferioribus, vt si coniunctim Episcopo, & alicui Cappellæ, vel Monasterio relictum sit, Episcopus detrahit ab illa, seù ab illo suam Canonicam portionem: Ecclesia tamen, vel ipsum Monasterium nullam poterit detrahere portionem ab eo, quod relinquitur Episcopo, quia non est tanta coniunctio inter Ecclesiam inferiorem, cum Episcopo, quanta est inter Ecclesiam Cathedralem, & ipsum Episcopum, cum specialiter dicatur contraxisse coniugium spirituale cum Ecclesia Cathedrali. Ceterum si testator aliquid relinquat Episcopo eum conditione, vt eo relicto sit contentus, nec aliam quartam petat de relictis alteri Ecclesiæ, debet esse contentus suo relicto, nisi hoc in fraudem ipsius sit, quia tunc integram suam portionem canonicam petere poterit.

§. *Illud*

Si relictum sit aliquid Rectori alicuius Ecclesiæ tanquam, amico, vel consanguineo, nulla habita consideratione ipsius Ecclesiæ, non erit ex eo portio detrahenda, vt supra diximus, nec Ecclesia ipsa illud sibi vendicare potest: sed ad libitum, ille Rector de eo poterit disponere, dum tamen proprium, possit possidere.

De

De Decimis

TIT. XXVI.

Ecclesiæ Episcopali, & Parochiali non solùm debetur Canonica portio, vt vidimus: sed etiam debentur decimæ, de quibus modò videndum est. In libro autem Decretalium hæc rubr. est inscripta, de decimis, primitijs, & oblationibus.

Primitiæ sunt primi fructus, qui Deo debentur, & oblationes sunt ea, quæ Deo offeruntur. Decima autem sic definitur, est quota bonorum mobilium portio, Deo tam diuina, quàm humana constitutione debita.

Dicitur quota, quia non est certa portio; quamuis enim ab initio esset constituta pars decima: tamen ex consuetudine potuit fieri & maior, & minor. Sic potest esse tertia, vel quarta pars, vel etiam vigesima, & trigesima &c.

Dicitur, diuina, & humana constitutione, quia à Iure diuino fuit inducta in signum vniuersalis dominij, quod habet Deus omnium rerum, & à Iure positiuo fuit recepta, & confirmata.

Decimæ autem quædam sunt personales, quædam prædiales, & quædam mixtæ.

Personales sunt quæ debentur ex acquisitis per industriam personæ, vt de mercatura, de labore, de militia &c.

Prædiales sunt quæ debentur de fructibus prædiorum.

Mixtæ quæ proueniunt partim ex prædijs, & partim ex industria personæ, vt de apibus, vel de animalibus, quæ in prædio certo pascuntur.

§. *Inter personales*

Est autem discrimen inter decimas personales, & prædiales, quia personales debentur illi Parochiæ, ex qua quis percipit Sacramenta, quamuis lucrum percipiat in alia Parochia. Sed prædiales debentur illi Parochiæ, in cuius territorio prædia sita sunt, nisi sit alia rationabilis consuetudo.

Item in personalibus decimis deducuntur impensæ, quas quis in rebus comparandis fecit, & de residuis soluitur decima: in prædialibus verò impensæ etiam seminis non deducuntur, quamuis

nis illæ impensæ fuerint decimatæ, quia salua decima, fructus sunt eorum, qui impensas faciunt, nec possunt fructus alienari decima non soluta.

Illud autem commune est tam personalibus, quàm prædialibus, & mixtis, quod impensæ, quæ fiunt pro restauratione alicuius corporis v.g. pro refectione vineæ, non deducuntur, quia soluta decima de fructibus, corpus illud restauratum remanet apud Dominum, sicut de prædialibus dictum est.

§. *Sed nec census*

Prius autem est deducenda decima ex fructibus, & postea deducuntur cetera onera, vt tributa, & vectigalia; quia ipse Deus, qui fructus procreauit, sibi referuauit decimas in signum vniuersalis dominij.

Omnes verò compelli possunt ad soluendas decimas per censuram Ecclesiasticam. Imò possunt Clerici apud Iudicem secularem petere vt Laicus compellatur in casu, quo ageretur an decimæ sint solutæ, an ipse laicus teneatur, vel alius &c. vno verbo, quando esset quæstio de facto: non autem in casu, quo ageretur de Iure ipsarum decimarum, nec de exemptione, aut priuilegio ab earum solutione liberante, quia cognitio istarum rerum spectaret ad Iudicem Ecclesiasticum.

§. *Eadem ratione*

De omni fructu soluenda est decima, etiam de apibus *c. nuncios hoc eod. tit.* Quod intelligitur de omni fructu licitè acquisito; Quoniam Ecclesia non recipit decimas à meretrice, nec ab vsurario, ne videatur approbare eorum delicta *c. ex transmissa eod. tit. & ibi gloss.*

Omnes autem tenentur soluere decimas tam Christiani, quàm Iudæi, & ceteri Infideles. Sed hi solùm tenentur soluere prædiales: Christiani verò etiam personales. Imò ratione interesse tenentur etiam Infideles ad personales, quoniam si Iudæus habitaret in aliqua Parochia, teneretur soluere tantum, quantum solueret Christianus, si inibi habitaret, quamuis Iudæus sit extra Ecclesiam, nec recipiat Sacramenta *c. gaudemus de diuort.*

Papa verò potest priuilegium concedere, quod quis, non soluat decimas. Neque hoc est tollere Ius diuinum: sed tantùm illud limitare, & declarare; non enim per hoc fit, quòd simpliciter,

De Decimis

TIT. XXVI.

Ecclesiæ Episcopali, & Parochiali non solùm debetur Canonica portio, vt vidimus: sed etiam debentur decimæ, de quibus modò videndum est. In libro autem Decretalium hæc rubr. est inscripta, de decimis, primitijs, & oblationibus.

Primitiæ sunt primi fructus, qui Deo debentur, & oblationes sunt ea, quæ Deo offeruntur. Decima autem sic definitur, est quota bonorum mobilium portio, Deo tam diuina, quàm humana constitutione debita.

Dicitur quota, quia non est certa portio; quamuis enim ab initio esset constituta pars decima: tamen ex consuetudine potuit fieri & maior, & minor. Sic potest esse tertia, vel quarta pars, vel etiam vigesima, & trigesima &c.

Dicitur, diuina, & humana constitutione, quia à Iure diuino fuit inducta in signum vniuersalis dominij, quod habet Deus omnium rerum, & à Iure positiuo fuit recepta, & confirmata.

Decimæ autem quædam sunt personales, quædam prædiales, & quædam mixtæ.

Personales sunt quæ debentur ex acquisitis per industriam personæ, vt de mercatura, de labore, de militia &c.

Prædiales sunt quæ debentur de fructibus prædiorum.

Mixtæ quæ proueniunt partim ex prædijs, & partim ex industria personæ, vt de apibus, vel de animalibus, quæ in prædio certo pascuntur.

§. *Inter personales*

Est autem discrimen inter decimas personales, & prædiales, quia personales debentur illi Parochiæ, ex qua quis percipit Sacramenta, quamuis lucrum percipiat in alia Parochia. Sed prædiales debentur illi Parochiæ, in cuius territorio prædia sita sunt, nisi sit alia rationabilis consuetudo.

Item in personalibus decimis deducuntur impensæ, quas quis in rebus comparandis fecit, & de residuis soluitur decima: in prædialibus verò impensæ etiam seminis non deducuntur, quamuis

nis illæ impensæ fuerint decimatæ, quia salua decima, fructus sunt eorum, qui impensas faciunt, nec possunt fructus alienari decima non soluta.

Illud autem commune est tam personalibus, quàm prædialibus, & mixtis, quod impensæ, quæ fiunt pro restauratione, alicuius corporis v.g. pro refectione vineæ, non deducuntur, quia soluta decima de fructibus, corpus illud restauratum remanet apud Dominum, sicut de prædialibus dictum est.

§. *Sed nec census*

Prius autem est deducenda decima ex fructibus, & postea deducuntur cetera onera, vt tributa, & vectigalia; quia ipse Deus, qui fructus procreauit, sibi reseruauit decimas in signum vniuersalis dominij.

Omnes verò compelli possunt ad soluendas decimas per censuram Ecclesiasticam. Imò possunt Clerici apud Iudicem secularem petere vt Laicus compellatur in casu, quo ageretur an decimæ sint solutæ, an ipse laicus teneatur, vel alius &c. vno verbo, quando esset quæstio de facto: non autem in casu, quo ageretur de Iure ipsarum decimarum, nec de exemptione, aut priuilegio ab earum solutione liberante, quia cognitio istarum rerum spectaret ad Iudicem Ecclesiasticum.

§. *Eadem ratione*

De omni fructu soluenda est decima, etiam de apibus *c. nuncios hoc eod. tit.* Quod intelligitur de omni fructu licitè acquisito; Quoniam Ecclesia non recipit decimas à meretrice, nec ab vsurario, ne videatur approbare eorum delicta *c. ex transmissa eod. tit. & ibi gloss.*

Omnes autem tenentur soluere decimas tam Christiani, quàm Iudæi, & ceteri Infideles. Sed hi solùm tenentur soluere prædiales: Christiani verò etiam personales. Imò ratione interesse tenentur etiam Infideles ad personales, quoniam si Iudæus habitaret in aliqua Parochia, teneretur soluere tantum, quantum solueret Christianus, si ibi habitaret, quamuis Iudæus sit extra Ecclesiam, nec recipiat Sacramenta *c. gaudemus de diuort.*

Papa verò potest priuilegium concedere, quod quis, non soluat decimas. Neque hoc est tollere Ius diuinum: sed tantùm illud limitare, & declarare; non enim per hoc fit, quòd simpliciter,

citer, & absolutè decimæ non soluantur; quod facere non posset.

§. De Monachis

Omnes Monachi, omnesque Regulares communiter viuentes, qui de proprijs laboribus viuunt, non tenentur soluere decimas personales, quia qui viuunt de suis laboribus dicuntur pauperes. Abb. *in c. quod super de vot. & vot. redempt. num.* 4. prædiales verò soluere tenentur, etiam de noualibus. Et nouale est ager nuper ad culturam redactus, de quo non est memoria, quòd aliquando fuerit cultus. Imò etiam tenentur soluere Monachi, & alij communiter viuentes de prædijs, quæ proprijs manibus, aut sumptibus colunt, etiam si sint nouiter acquisita, nisi de hoc habuerint à Papa priuilegium, quod non fuerit sublatum, vel præscriptione quadraginta annorum, vel re iudicata. tale autem priuilegium debet intelligi concessum ita vt alteri læsio non inferatur, imò nec debet extendi *l. Ius singulare ff. de legib.*

§. Super decimis

Priuilegiati super decimis tenentur tamen illas soluere de prædijs conductis. Et qui sunt priuilegiati, vt non soluant decimas personales de suis laboribus, tenentur illas soluere de prædijs locatis, quia tunc ea proprijs laboribus non colunt, & sic non militat ratio priuilegij.

§. Generaliter

Laici cuiuscunque sint potestatis, etiam Imperialis, non possunt dare priuilegium alicui de non soluendis decimis. Primo quia hoc est de Iure diuino. Secundo quia decimæ sunt res spirituales, & in spiritualibus Laici nullam habent potestatem *c. Ecclesia S. Maria, de constitut* Et qui non solueret decimas sub prætextu talis priuilegij esset excommunicatus, sicut etiam Laicus, qui priuilegium concederet.

Sed an Laici possint ipsi percipere decimas de manu Clericorum? Et dicitur quòd non sub pœna excommunicationis, ex quo Laici penitus sunt incapaces decimarum, etiam exiguarum: sed cum beneplacito Sedis Apostolicæ possunt fieri capaces, soluuntur tamen Laicis aliquando subsidia Ecclesiastica.

§. Si

§. Si quis

Redditus decimarum locari possunt, dummodo locatio non sapiat alienationem vel directi, vel vtilis dominij. Et regulariter locatio rerum Ecclesiasticarum non fit vltra triennium, nisi obtenta fuerit licentia à Papa in Signatura Gratiæ. Mandosius *in tract. de Signat. Grat. tit. Indultum locandi redditus Beneficiorum*.

§. Postremùm

Episcopo demum debetur quarta decimarum à Rectoribus Ecclesiarum, nisi legitima obstet præscriptio *c. de quarta de præscript.*

De Rebus Ecclesiæ alienandis, vel non

TIT. XXVII.

Sequitur nunc de rebus Ecclesiasticis mere temporalibus, illarumque administratione & alienatione: hic autem nomine alienationis venit quælibet alienatio dominij, vel directi, vel vtilis, ac etiam possessionis, vt esset pignorare, hypothecare &c.

Vt autem possit fieri hæc alienatio, requiritur primo iusta causa, nempe necessitas, vel euidens vtilitas, quæ sit clara, & indubitata. Secundo requiritur solemnitas, nempe præcedens tractatus, consensus Capituli, auctoritas Episcopi, & subscriptio *c. 1. hoc eod. tit. in 6.* Hodie tamen si sint res immobiles, vel mobiles magni valoris requiritur beneplacitum Sedis Apostolicæ, quod impetratur in Signatura Gratiæ, cum clausula, si in euidentem &c. Ita *in extrau. Ambitiosæ* Pauli Secundi, *de Reb. Eccl. non alien.* Si verò sit prædium inutile, exiguum, & modici valoris, & longè distans ab ipsa Ecclesia, potest alienari sine dicto beneplacito, si sit necessitas iudicio Episcopi *can. terrulas 12 quæst. 2.*

§. Sed nec commissam

Rector autem Ecclesiæ non potest illam grauare pro alienis debitis, alias esset suspensus ipso iure ab administratione rerum

tam spiritualium, quàm temporalium ipsius Ecclesiæ. Limitatur tamen, si fuisset vrgens necessitas Ecclesiæ, vel præcessisset mandatum Episcopi, aut debitum in euidentem Ecclesiæ vtilitatem versum fuerit, quia tunc etiam successor in beneficio obligatur. Potest tamen Prælatus concedere tantum terræ ad construendam Ecclesiam, quantum parietes Ecclesiæ capere possint.

§. *Idem Iuris*

Prouentus tamen Ecclesiastici possunt vendi ad modicum tempus, & concedi ad precariam. Precaria autem non est cognita de Iure ciuili, sed solùm precarium vt *in tit. ff. de precario.* Differt autem precarium à precaria, quia precarium est concessio facta ad preces sine determinatione vsus, & temporis ad libitum concedentis: sed precaria est concessio de quinquennio in quinquennium.

§. *Ruina quoquè*

Si Ecclesia concessit alicui prædium in Emphitheusim, & Emphiteota non soluerit canonem per biennium, incidit in commissum, & rem amittit cum omnibus melioramentis, etiam quod non fuerit interpellatus. & ratio est quia dies interpellat pro homine *l. magnam legem C. de contrah. & committ. stipulat.* Et hæc dicitur mora irregularis DD, *in l. quod te ff. si cert. petat* secus est in emphitheota priuati, qui non cadit à iure suo, nisi cessauerit à solutione canonis per triennium *l. 1. & 2. C. de Iur. Emphitheot.*

§. *Sed & in feudum*

Episcopus poterit feudum à vassallo alienatum, & difficilis recuperationis alteri concedere, sub conditione, & onere recuperandi illud, non obstante iuramento de non alienando &c. Idem si fuerit feudum deuolutum ad Ecclesiam, alteri concedere poterit, si Ecclesiæ expedierit.

§. *Illud etiam*

Si Rector velit manumittere seruum Ecclesiæ, & tantum contulit Ecclesiæ, quanti valet seruus, manumissio valebit. Limitatur quando essent serui benemeriti, quia eos poterit manu-

mit-

mittere, quamuis nihil Ecclesiæ contulerit. Sed in vtroque casu requiritur auctoritas Superioris Abb. *in c. consensus hoc eod. tit.*

§. *Sed & Princeps*

Si Princeps velit rem suam æqualem, vel maiorem permutare cum aliqua re Ecclesiastica, permutatio permittitur. Intelligitur autem de eo Principe, qui non recognoscit Superiorem, qualis est Imperator, vt explicat gloss. *hic in verb. Princeps*. In tali autem permutatione non requiritur vtilitas Ecclesiæ, sed sufficit non esse damnum. Est communis opinio, de qua testatur eadem gloss. *hic in verb. probabilis*. Quòd si Prælatus nolit consentire, potest cogi ad consentiendum per Superiorem suum. Sed permutatio non potest fieri de temporalibus ad spiritualia, quia saperet simoniam, iuxta ea, quæ traduntur *infr. in tit. de Simon. in princ.*

§. *Praterea*

Licet res Ecclesiæ præscribi possint à possidente bona fide, & iusto titulo tempore à lege requisito, vt *in c. de quarta de præscript.* & ita alienari *l. alienationis verbo ff. de verb. signific.* res tamen spirituales, prout sunt decimæ, primitiæ &c. nunquam præscribi possunt, etiam quod super hoc impetratum fuerit rescriptum à Summo Pontifice, vt dicitur in hoc textu in fin. qui desumitur *ex can. iubemus, vers. sic etiam predia 16. quæst. 3.*

De Peculio Clericorum, Relictis, & Successionibus eorum

TIT. XXVIII.

Plura genera bonorum potest habere Clericus, vel administrare.

I. bona stabilia Ecclesiæ, de quibus nullo pacto disponere potest, nisi cum beneplacito Sedis Apostolicæ ex necessitate, vel euidenti vtilitate, vt supra dictum est.

II. bona mobilia Ecclesiæ, vt sunt relicta, & fructus percepti ex bonis ipsius Ecclesiæ. Item vtensilia eiusdem, & neque

de istis disponere potest, sed fructus, & pecunias debet conuertere in vtilitatem Ecclesiæ, faciendo Instrumenta nomine ipsius Ecclesiæ.

III. sunt bona beneficij, quod possidet, & neque de istis disponere potest ad tex. *in c. ratio nulla, de prabend.* & ibi communiter Doctores.

IV. sunt fructus sui beneficij; & de istis disponere potest in vita; post mortem verò non potest, cum Clericus æquiparetur vsufructuario in vita, & vsuario in morte secundùm communem opinionem.

V. sunt distributiones quotidianæ, & ea, quæ proprio labore acquisiuit. Et de istis potest disponere etiam post mortem.

VI. sunt bona patrimonialia, & alia ei donata, & relicta à coniunctis, & amicis; & de istis quoque disponere potest etiam post mortem.

VII. sunt acquisita ex negotiatione illicita; & de istis non potest disponere: sed Camera Apostolica facit spolium.

Permittitur tamen Clericis, vt de fructibus beneficijs possint aliquid relinquere pauperibus, vel famulis suis, vel consanguineis pro Eleemosina, vel pro merito seruitij præstiti, vt *in c. ad hæc de testamentis.*

Sed quando Clericus obtinuit à Summo Pontifice facultatem testandi, potest tunc de omnibus fructibus disponere, dummodo resederit in sua Ecclesia. Ita Pius Quartus *const. 91.* Clerici verò Romani originarij, vel incolæ Vrbis Romæ, habent facultatem testandi de omnibus bonis *vt in constit. 18.* Pauli Quinti, & morientibus sine testamento, non Camera, sed venientes ab intestato succedunt, dummodò in vtroque casu non moriantur extra residentiam, vt *in d. constitut.* latè continetur.

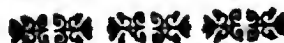

IN

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBER TERTIVS

De Iudicijs, & illorum diuisione

TIT. I.

Iximus ab initio Ius Canonicum versari circa tria, nempè circa personas, circa res, & circa iudicia. Vidimus hucusque de personis in primo libro, & de rebus in secundo sequitur modò de Iudicijs. Inscribitur autem hæc rubr. de Iudicijs, & non de actionibus, quia de Iure Canonico actiones non considerantur *c. dilect, vbi gloss. in verb. subtiliter, de Iudic.* Iudicia autem de Iure Canonico instituuntur vt plurimum per Iudicis officium, quia non est necesse exprimere ipsam actionem.

Iudicium sic definitur. Est discussio causæ, quæ ritè fit in foro coram Iudice. Sunt etiam aliæ definitiones, quas congerit Marant. *in 2. part. princip.* inter quas est illa, quæ communiter affertur, scilicet, Iudicium est legitimus actus trium personarum, scilicet Iudicis, Actoris, & Rei. Canonistæ *in rubr. de Iudic.*

Forus dicitur locus, in quo Iudicium exercetur *c. forus, de verb. signif.* Causa est origo negotij, & litis, quæ duplex est, vna primordialis, alia accidentalis. Primordialis est contractus, vel delictum, quia propter hæc venitur in Iudicium. Accidentalis verò est ille articulus, qui apparet ex contentione partium colligantium, super quo formatur dubium principale. Ita Bolognett. *in l. postquam liti C. de pact.*

Iudicium fuit à Deo institutum *Gen. cap.* 3. non enim prius damnauit Deus primos Parentes, quàm formauerit Iudicium, eos citando, & audiendo etiam eorum exceptiones, vt daret homini-

minibus formam iudicandi; vnde non potest indicium ab homine tolli.

Tres autem habet partes. Prima est præparatoria, quæ incipit à prima citatione vsque ad litis contestationem. Secunda est discussoria à lite contestata vsque ad conclusionem in causa. Tertia est decisoria, idest ipsa conclusio, seù sententia.

Prima diuisio Iudiciorum est, quòd quædam sunt Ecclesiastica, & quædam secularia. Ecclesiastica sunt quæ coram Ecclesiastico Iudice inter Ecclesiasticos, vel de re Ecclesiastica agitantur. Secularia sunt, quæ coram Iudice seculari inter seculares de re seculari aguntur, quæ dependent à sua potestate. Duplex enim est potestas, altera Sacerdotalis, seù Pontificia, quæ æquiparatur Soli: altera secularis, seù Imperialis, quæ æquiparatur Lunæ. *c. solitæ de maior. & obed.*

§. *Laicus*

Sequitur ergo quòd Laicus debet conueniri de re temporali coram Iudice seculari. Et regula est quòd actor sequitur forum rei *c. si Clericus, de for. compet.* Quæ regula non habet locum, quando agitur de re concernente materiam peccati, & quando agitur de re spirituali, prout sunt decimæ, vsuræ, matrimonium, periurium &c. sicut etiam non habet locum in omnibus Curialibus, & in his, qui ad Curiam Romanam venerunt pro suis negotijs, & litibus, vt interea non possint conueniri in Curia, aut terra sua, aut in quocumque alio loco, nisi in Curia Romana sub pœna excommunicationis, & nullitatis actorum in vim Eugenianæ, quæ est constitutio Eugenij Quarti lata 8. Martij 1432.

Quod autem causæ matrimoniales non nisi ab Episcopo cognoscantur mandat Conc. Trid. *sess. 24. de sacram. matrim. can. 12. & in decr. de reform. cap.* 20. Vnde nec per Vicarium Episcopi cognosci possunt.

Causæ etiam miserabilium personarum debent tractari coram Ecclesiastico Iudice. Et miserabiles dicuntur, qui proprias causas tueri non possunt *c. 1. de postuland.* vt mulier derelicta, pupillus, vidua &c. Si tamen sint pauperes, secus si essent diuites, quia tunc non desunt qui eos defendant. Et in causis mercedum, & miserabilium personarum Clerici seculares, aut regulares extra Monasterium commorantes, non obstantibus quibuscumque debent conueniri coram Ordinario loci. Idem Conc. *sess. 7. cap. 14. de reform.*

§. Pa-

§. Pari ratione

Clerici verò habent priuilegium fori, vt non possint conueniri coram Laico. Nec possunt Clerici huiusmodi priuilegio renunciare, quia est concessum ordini, non personæ. Et Clericus consentiens in Iudicem Laicum, est excommunicatus *c. cum non ab homine, de Iudic. c. significasti, & c. diligenti de for. compet.* Et idem priuilegium habet vxor Clerici, si maritus incedat in habitu, & tonsura, & simul cohabitent Abb. *in c. nullus de for. compet.* Gaudet etiam hoc priuilegio familia Clericorum, & tota familia Episcopi, vt dicunt DD. *in d. c. nullus* Vnde istæ personæ debent conueniri coram Iudice Ecclesiastico. Sed si sit aliquis Clericus, qui non gaudeat priuilegio fori, nec famuli eius gaudent, puta si Clericus non incederet in habitu, & tonsura &c. Hodie autem per Conc. *sess. 23. cap. 6. de reformat.* statutum est, quòd Clericus primæ tonsuræ, aut in minoribus constitutus, non gaudeat priuilegio fori, nisi beneficium Ecclesiasticum habeat, vel Clericalem habitum, & tonsuram deferens alicui Ecclesiæ de mandato Episcopi in seruiat &c. Cognitio autem de his pertinet ad Iudicem Ecclesiasticum. Hoc verò intelligitur de Clericis in minoribus ordinibus constitutis, quia existentes in sacris ordinibus, certum est quòd gaudent priuilegio fori.

§. In Iudicem tamen

Clerici autem possunt consentire in Iudicem non suum, dummodò sit Iudex Ecclesiasticus, & ad hoc Diœcesani consensus accedat; Iurisdictio enim Ecclesiastici potest prorogari in Ecclesiasticum, non tamen Iurisdictio Laici in Ecclesiasticum. Clerici verò Romani nullo modo possunt conueniri in Curia Capitolina: sed coram Vicario Vrbis, vel altero Iudice Ecclesiastico. Ita Iulius Secundus *const. 28. §. 3. lata 28. Martij 1512.*

Si verò Ecclesiasticus vult conuenire Laicum, debet illum conuenire coram eius Iudice Laico, quia actor debet sequi forum rei, vt supra dixi.

Iudex autem Laicus non potest Clericos condemnare, alias excommunicatur; quia Clerici à Iurisdictione seculari sunt exempti de Iure diuino *can. si Imperator 96. dist. 4. & c. quamquam, de censib. in 6.*

§. Du-

§. Dubitari

Dicit text. quod si per Iudicem secularem capiatur aliquis delinquens, qui prætendatur Clericus, an sit Clericus, nec ne, debet cognoscere Ecclesia, vocato tamen Iudice laico. Si verò est notorium, vel fama publica constet talem esse iam factum Clericum, illicò ante vllam cognitionem de Clericatu est restituendus Curiæ Ecclesiasticæ, quæ restitutio non debet fieri cum irrisione, vel posita mitra in capite, vel tubis sonantibus, vel cum populi frequentia, & similibus opprobrijs. Episcopus tamen non tenetur stare processui facto per Iudicem laicum. Iul. Clar. *in sua prax. §. fin. quæst. 36. num. 48.*

§. Idem dicendum

Incedens in habitu Clericali habetur pro Clerico; vnde si talis comprehendatur per laicum, est seruandum quod dictum est supra, donec contrarium constiterit: secus verò si antequam deprehenderetur, prò laico communiter habebatur; tunc enim licet tempore deprehensionis in habitu Clericali repertus fuerit, tamen non erit restituendus, antequam ipse de Clericali titulo fidem dederit. Habitus autem Clericalis debet esse vestis talaris coloris honesti, & formæ honestæ secundùm Regionum consuetudinem. Et licet gloss. *in Clem. 1. de electione in verb. vel habitus,* dicat quòd non est determinatus in Iure tàlis habitus: tamen intelligitur solùm quoad formam, & colorem. Et Sixtus Quintus *const. 92. §. 3. lata 9. Ianuar.* 1589. statuit quod Clerici habentes beneficium, si per annum non incesserint in habitu, & tonsura, possint eorum beneficia tanquam vacantia impetrari.

§. Est & alia

Alia est Iudiciorum diuisio, nempe quòd quædam sunt ordinaria, & quædam extraordinaria, seù delegata.

Ordinaria sunt, quæ coram Iudice ordinario exercentur. Et Iudex ordinarius est, qui Iurisdictionem habet iure proprio, vel ex lege, vel ex Principe, vel ex populo, & perpetuam, infixam Tribunali, prout est Episcopus, Archiepiscopus, Archidiaconus &c.

Extraordinaria, siue delegata sunt, quæ fiunt coram Iudice de-

delegato. Et Delegatus est, cui committitur aliqua causa cognoscenda, decidenda, & exequenda, vel aliquid ex his, nempè cognoscenda tantùm, non exequenda, vel è contra.

Est autem discrimen inter Delegatum à Principe, & Delegatum ab Ordinario, quia Delegatus Principis potest alteri subdelegare: sed Delegatus ab Ordinario subdelegare non potest. *L. à Iudice C. de Iudic. c. pastoralis, de offic. & potest. Iudic. delegat.* Delegatus verò à Principe regulariter non potest citare ad personaliter comparendum, nisi in commissione sit data facultas. Item Delegatus à Principe non potest subdelegare, nisi personis existentibus in dignitate.

§. *Item mandari*

Ad vnam causam possunt plures delegari; & tunc vnus sine alio non potest procedere. Potest tamen vnus alteri subdelegare vices suas, si sit Delegatus Principis. Potest etiam alter cognoscere solus, si in Rescripto sit apposita clausula, quòd si omnes &c. idest quòd si omnes noluerint, vel non potuerint, ceteri exequantur. Quæ clausula impedit, vt non possit causa subdelegari. Si verò vnus ex pluribus delegatis cum clausula, vt omnes, vel duo, vel vnus &c. negotium incohauerit, alij non possunt se intromittere *c. cum plures de offic. delegat. in 6.* quod procedit etiam lite non contestata *c. gratum c. licet, & c. quamuis de offic. & pot. Iud. deleg.*

§. *Iurisdictione*

Iurisdictione perpetuata per vnum delegatum viuo delegante, intelligitur perpetuata quoad omnes. Et perpetuatur etiam per solam citationem *ad tex. in d. c. cum plures.*

Si verò est data certa forma iudicandi, vel cognoscendi in delegatione, Delegatus non potest illam omittere, aliàs Iudicium est nullum *ad tex. in l. diligenter ff. mandat.*

Delegatus autem potest etiam ea, sine quibus non potest exequi delegationem. Est tex. etiam de Iure ciuili *in l. 2. ff. de Iurisd. omn. Iudic.* Et ideo Delegatus habet etiam facultatem modicè coercendi per modicam corporis afflictionem; Vnde etiam Delegatus Papæ potest excommunicare. Item potest rationabiles exceptiones admittere, quamuis hoc non fuerit in comissione expressum.

De Procuratoribus.

TIT. II.

IVdicia solent exerceri non solùm per nosmetipsos, verùm etiam exercentur regulariter per Procuratores nostros; & ideo de illis.

Procurator est is, qui aliena negotia mandato Domini, vel quasi domini administrat; cuius appellatione venit etiam Syndicus: sed proprie Syndicus dicitur procurator Vniuersitatis. Mandatum autem procuræ factum ab Vniuersitate præcedente sono Campanæ, & à duabus partibus Vniuersitatis ex tribus sustinetur.

Duæ autem sunt species Procuratorum; quia alij sunt ad negotia, & alij ad lites. Ad negotia possunt esse maiores decem, & septem annis. Ad lites non minores viginti quinque *c. qui generaliter, de Procurat. in 6.* licet Romæ sufficiant maiores viginti ex Statuto Vrbis *lib. 1. cap.* 47. sed principalis in causa sua, si sint causæ beneficiales, aut aliæ causæ spirituales, aut dependentes à spiritualitate, vt sunt causæ Iurispatronatus &c. potest comparere etiam in decimoquarto ætatis anno, etiam si sit filiusfamilias, & sine consensu patris; licet aliud sit de Iure ciuili in causis temporalibus. Sed si sit minor quatuordecim annis in causis spiritualibus. datur ei curator ab Episcopo, vel à Delegato Papæ, siue à Subdelegato. Quòd si hic impubes sit maior infante, poterit constituere procuratorem, cum auctoritate Episcopi, vel eius Officialis.

§. *Constitui autem*

Regulariter autem quilibet potest constitui procurator, nisi specialiter sit prohibitus. Et si plures procuratores in solidum dati sint, melior est conditio occupantis, nec potest alium substituere procurator ad lites, nisi lis sit contestata, vel nisi in mandato procuræ sit apposita clausula, & cum facultate substituendi &c. vel nisi quis sit constitutus procurator in rem suam. Procurator in rem suam dicitur v.g. quando vendidi tibi hereditatem, & tibi cessi actiones &c. tunc diceris procurator in rem tuam. gloss. *in l. Plautius ff. eod. in verb. in rem suam.* Sic quando man-

do

do tibi, vt satisfacias tibi de' tuo credito, quod mecum habes', diceris procurator in rem tuam. Castrens. *ib l.fin. num.* 2. *versic. & sic facta procuratio ff. de donation.* Procurator verò ad negotia potest quandocumque substituere *c.* 1. *§. fin. de procurat. in* 6. Si verò sint plures procuratores substituti, sed non in solidum, tunc vnus sine alio agere non poterit.

§. *Sed siue vnus*

Procurator quicumque sit, non debet excedere fines mandati *l. diligenter ff. mandat.* & propterea si fuerit procurator generaliter constitutus ad omnia, etiam, quæ requirunt speciale mandatum, non tamen per hoc poterit attentare ea, quæ speciale mandatum requirunt, nisi aliquod ex his fuerit in ipso mandato expressum, vt si dicatur, constituo Titium procuratorem meum ad omnia, etiam quæ speciale mandatum requirunt, vt ad transigendum &c. tunc enim cetera requirentia speciale mandatum poterit tractare; si tamen in mandato expressum sit, quòd contra electum possit procurator opponere crimina, & aliquod crimen in mandato exprimatur, non poterit maiora opponere.

§. *Sed & illud*

Procurator ad negotia poterit alium substituere, etiam quòd non sit data facultas substituendi *c.* 1. *§. fin. de procurat. in* 6. secus in procuratore ad lites, vt supra diximus.

In criminalibus verò regulariter non potest intercedere procurator, vt quando est inferenda pœna corporalis sed reus debet se constituere *l. penult. §. ad crimen ff. de public. iudic.*

§. *Sed nec omnes*

Monachi non possunt esse procuratores. Sic nec ceteri Regulares nisi de licentia Superioris, & quando est licentia possunt etiam esse procuratores extra res Monasterij.

Clerici verò non possunt esse procuratores coram Iudicibus secularibus, quia nemo militans Deo debet se implicare negotijs secularibus *c.* 1. *ne Cleric. vel Monach.* & in Curia Romana inquit Vestr. *in sua prax.* Quod Clerici exercent procurationem ex tolerantia Papæ. Possunt tamen esse procuratores in proprijs causis

Ec-

tam spiritualium, quàm temporalium ipsius Ecclesiæ. Limitatur tamen, si fuisset vrgens necessitas Ecclesiæ, vel præcessisset mandatum Episcopi, aut debitum in euidentem Ecclesiæ vtilitatem versum fuerit, quia tunc etiam successor in beneficio obligatur. Potest tamen Prælatus concedere tantum terræ ad construendam Ecclesiam, quantum parietes Ecclesiæ capere possint.

§. *Idem Iuris*

Prouentus tamen Ecclesiastici possunt vendi ad modicum tempus, & concedi ad precariam. Precaria autem non est cognita de Iure ciuili, sed solùm precarium vt *in tit. ff. de precario.* Differt autem precarium à precaria, quia precarium est concessio facta ad preces sine determinatione vsus, & temporis ad libitum concedentis: sed precaria est concessio de quinquennio in quinquennium.

§. *Ruina quoquè*

Si Ecclesia concessit alicui prædium in Emphitheusim, & Emphiteota non soluerit canonem per biennium, incidit in commissum, & rem amittit cum omnibus melioramentis, etiam quod non fuerit interpellatus. & ratio est quia dies interpellat pro homine *l. magnam legem C. de contrab. & committ. stipulat.* Et hæc dicitur mora irregularis DD, *in l. quod te ff. si cert. petat* secus est in emphitheota priuati, qui non cadit à iure suo, nisi cessauerit à solutione canonis per triennium *l. 1. & 2. C. de Iur. Emphitheot.*

§. *Sed & in feudum*

Episcopus poterit feudum à vassallo alienatum, & difficilis recuperationis alteri concedere, sub conditione, & onere recuperandi illud, non obstante iuramento de non alienando &c. Idem si fuerit feudum deuolutum ad Ecclesiam, alteri concedere poterit, si Ecclesiæ expedierit.

§. *Illud etiam*

Si Rector velit manumittere seruum Ecclesiæ, & tantum contulit Ecclesiæ, quanti valet seruus, manumissio valebit. Limitatur quando essent serui benemeriti, quia eos poterit manumit-

mittere, quamuis nihil Ecclesiæ contulerit. Sed in vtroque casu requiritur auctoritas Superioris Abb. *in c. consensus hoc eod. tit.*

§. *Sed & Princeps*

Si Princeps velit rem suam æqualem, vel maiorem permutare cum aliqua re Ecclesiastica, permutatio permittitur. Intelligitur autem de eo Principe, qui non recognoscit Superiorem, qualis est Imperator, vt explicat gloss. *hic in verb. Princeps*. In tali autem permutatione non requiritur vtilitas Ecclesiæ, sed sufficit non esse damnum. Est communis opinio, de qua testatur eadem gloss. *hic in verb. probabilis*. Quòd si Prælatus nolit consentire, potest cogi ad consentiendum per Superiorem suum. Sed permutatio non potest fieri de temporalibus ad spiritualia, quia saperet simoniam, iuxta ea, quæ traduntur *infr. in tit. de Simon. in princ.*

§. *Præterea*

Licet res Ecclesiæ præscribi possint à possidente bona fide, & iusto titulo tempore à lege requisito, vt *in c. de quarta de præscript.* & ita alienari *l. alienationis verbo ff. de verb. signific.* res tamen spirituales, prout sunt decimæ, primitiæ &c. nuuquam præscribi possunt, etiam quod super hoc impetratum fuerit rescriptum à Summo Pontifice, vt dicitur in hoc textu in fin. qui desumitur *ex can. iubemus, vers. sic etiam prædia 16. quæst. 3.*

De Peculio Clericorum, Relictis; & Successionibus eorum

TIT. XXVIII.

Plura genera bonorum potest habere Clericus, vel administrare.

I. bona stabilia Ecclesiæ, de quibus nullo pacto disponere potest, nisi cum beneplacito Sedis Apostolicæ ex necessitate, vel euidenti vtilitate, vt supra dictum est.

II. bona mobilia Ecclesiæ, vt sunt relicta, & fructus percepti ex bonis ipsius Ecclesiæ. Item vtensilia eiusdem, & neque

de istis disponere potest, sed fructus, & pecunias debet conuertere in vtilitatem Ecclesiæ, faciendo Instrumenta nomine ipsius Ecclesiæ.

III. sunt bona beneficij, quod possidet, & neque de istis disponere potest ad tex. *in c. ratio nulla, de prabend.* & ibi communiter Doctores.

IV. sunt fructus sui beneficij; & de istis disponere potest in vita; post mortem verò non potest, cum Clericus æquiparetur vsufructuario in vita, & vsuario in morte secundùm communem opinionem.

V. sunt distributiones quotidianæ, & ea, quæ proprio labore acquisiuit. Et de istis potest disponere etiam post mortem.

VI. sunt bona patrimonialia, & alia ei donata, & relicta à coniunctis, & amicis; & de istis quoque disponere potest etiam post mortem.

VII. sunt acquisita ex negotiatione illicita; & de istis non potest disponere: sed Camera Apostolica facit spolium.

Permittitur tamen Clericis, vt de fructibus beneficijs possint aliquid relinquere pauperibus, vel famulis suis, vel consanguineis pro Eleemosina, vel pro merito seruitij præstiti, vt *in c. ad hæc de testamentis.*

Sed quando Clericus obtinuit à Summo Pontifice facultatem testandi, potest tunc de omnibus fructibus disponere, dummodo resederit in sua Ecclesia. Ita Pius Quartus *const.* 91. Clerici verò Romani originarij, vel incolæ Vrbis Romæ, habent facultatem testandi de omnibus bonis *vt in constit.* 18. Pauli Quinti, & morientibus sine testamento, non Camera, sed venientes ab intestato succedunt, dummodò in vtroque casu non moriantur extra residentiam, vt *in d. constitut.* latè continetur.

IN

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBER TERTIVS

De Iudicijs, & illorum diuisione

TIT. I.

Iximus ab initio Ius Canonicum versari circa tria, nempè circa personas, circa res, & circa iudicia. Vidimus hucusque de personis in primo libro, & de rebus in secundo sequitur modò de Iudicijs. Inscribitur autem hæc rubr. de Iudicijs, & non de actionibus, quia de Iure Canonico actiones non considerantur *c. dilecti, vbi gloss. in verb. subtiliter, de Iudic.* Iudicia autem de Iure Canonico instituuntur vt plurimum per Iudicis officium, quia non est necesse exprimere ipsam actionem.

Iudicium sic definitur. Est discussio causæ, quæ ritè fit in foro coram Iudice. Sunt etiam aliæ definitiones, quas congerit Marant. *in 2. part. princip.* inter quas est illa, quæ communiter affertur, scilicet, Iudicium est legitimus actus trium personarum, scilicet Iudicis, Actoris, & Rei. Canonistæ *in rubr. de Iudic.*

Forus dicitur locus, in quo Iudicium exercetur *c. forus, de verb. signif.* Causa est origo negotij, & litis, quæ duplex est, vna primordialis, alia accidentalis. Primordialis est contractus, vel delictum, quia propter hæc venitur in Iudicium. Accidentalis verò est ille articulus, qui apparet ex contentione partium colligantium, super quo formatur dubium principale. Ita Bolognett. *in l. postquam liti C. de pact.*

Iudicium fuit à Deo institutum *Gen. cap.* 3. non enim prius damnauit Deus primos Parentes, quàm formauerit Iudicium, eos citando, & audiendo etiam eorum exceptiones, vt daret homini-

minibus formam iudicandi; vnde non poteſt iudicium ab homine tolli.

Tres autem habet partes. Prima eſt præparatoria, quæ incipit à prima citatione vſque ad litis conteſtationem. Secunda eſt diſcuſſoria à lite conteſtata vſque ad concluſionem in cauſa. Tertia eſt deciſoria, ideſt ipſa concluſio, ſeù ſententia.

Prima diuiſio Iudiciorum eſt, quòd quædam ſunt Eccleſiaſtica, & quædam ſecularia. Eccleſiaſtica ſunt quæ coram Eccleſiaſtico Iudice inter Eccleſiaſticos, vel de re Eccleſiaſtica agitantur. Secularia ſunt, quæ coram Iudice ſeculari inter ſeculares de re ſeculari aguntur, quæ dependent à ſua poteſtate. Duplex enim eſt poteſtas, altera Sacerdotalis, ſeù Pontificia, quæ æquiparatur Soli: altera ſecularis, ſeù Imperialis, quæ æquiparatur Lunæ. *c. ſolitæ de maior. & obed.*

§. *Laicus*

Sequitur ergo quòd Laicus debet conueniri de re temporali coram Iudice ſeculari. Et regula eſt quòd actor ſequitur forum rei *c. ſi Clericus, de for. compet.* Quæ regula non habet locum, quando agitur de re concernente materiam peccati, & quando agitur de re ſpirituali, prout ſunt decimæ, vſuræ, matrimonium, periurium &c. ſicut etiam non habet locum in omnibus Curialibus, & in his, qui ad Curiam Romanam venerunt pro ſuis negotijs, & litibus, vt interea non poſſint conueniri in Curia, aut terra ſua, aut in quocumque alio loco, nisi in Curia Romana ſub pœna excommunicationis, & nullitatis actorum in vim Eugenianæ, quæ eſt conſtitutio Eugenij Quarti lata 8. Martij 1432.

Quod autem cauſæ matrimoniales non niſi ab Epiſcopo cognoſcantur mandat Conc. Trid. *ſeſſ.* 24. *de ſacram. matrim. can.* 12. *& in decr. de reform. cap.* 20. Vnde nec per Vicarium Epiſcopi cognoſci poſſunt.

Cauſæ etiam miſerabilium perſonarum debent tractari coram Eccleſiaſtico Iudice. Et miſerabiles dicuntur, qui proprias cauſas tueri non poſſunt *c.* 1. *de poſtuland.* vt mulier derelicta, pupillus, vidua &c. Si tamen ſint pauperes, ſecus ſi eſſent diuites, quia tunc non deſunt qui eos defendant. Et in cauſis mercedum, & miſerabilium perſonarum Clerici ſeculares, aut regulares extra Monaſterium commorantes, non obſtantibus quibuſcumque debent conueniri coram Ordinario loci. Idem Conc. *ſeſſ.* 7. *cap.* 14. *de reform.*

§. Pa-

§. Paritatione

Clerici verò habent priuilegium fori, vt non possint conueniri coram Laico. Nec possunt Clerici huiusmodi priuilegio renunciare, quia est concessum ordini, non personæ. Et Clericus consentiens in Iudicem Laicum, est excommunicatus *c. cum non ab homine, de Iudic. c. significasti, & c. diligenti de for. compet.* Et idem priuilegium habet vxor Clerici, si maritus incedat in habitu, & tonsura, & simul cohabitent Abb. *in c. nullus de for. compet.* Gaudet etiam hoc priuilegio familia Clericorum, & tota familia Episcopi, vt dicunt DD. *in d. c. nullus* Vnde istæ personæ debent conueniri coram Iudice Ecclesiastico. Sed si sit aliquis Clericus, qui non gaudeat priuilegio fori, nec famuli eius gaudent, puta si Clericus non incederet in habitu, & tonsura &c. Hodie autem per Conc. *sess. 23. cap. 6. de reformat.* statutum est, quòd Clericus primæ tonsuræ, aut in minoribus constitutus, non gaudeat priuilegio fori, nisi beneficium Ecclesiasticum habeat, vel Clericalem habitum, & tonsuram deferens alicui Ecclesiæ de mandato Episcopi in seruiat &c. Cognitio autem de his pertinet ad Iudicem Ecclesiasticum. Hoc verò intelligitur de Clericis in minoribus ordinibus constitutis, quia existentes in sacris ordinibus, certum est quòd gaudent priuilegio fori.

§. In Iudicem tamen

Clerici autem possunt consentire in Iudicem non suum, dummodò sit Iudex Ecclesiasticus, & ad hoc Diœcesani consensus accedat; Iurisdictio enim Ecclesiastici potest prorogari in Ecclesiasticum, non tamen Iurisdictio Laici in Ecclesiasticum. Clerici verò Romani nullo modo possunt conueniri in Curia Capitolina: sed coram Vicario Vrbis, vel altero Iudice Ecclesiastico. Ita Iulius Secundus *const. 28. §. 3. lata 28. Martij* 1512.

Si verò Ecclesiasticus vult conuenire Laicum, debet illum conuenire coram eius Iudice Laico, quia actor debet sequi forum rei, vt supra dixi.

Iudex autem Laicus non potest Clericos condemnare, alias excommunicatur; quia Clerici à Iurisdictione seculari sunt exempti de Iure diuino *can. si Imperator 96. dist. 4. & c. quamquam, de censib. in 6.*

§. Du-

§. *Dubitari*

Dicit text. quod si per Iudicem secularem capiatur aliquis delinquens, qui prætendatur Clericus, an sit Clericus, nec ne, debet cognoscere Ecclesia, vocato tamen Iudice laico. Si verò est notorium, vel fama publica constet talem esse iam factum Clericum, illicò ante vllam cognitionem de Clericatu est restituendus Curiæ Ecclesiasticæ, quæ restitutio non debet fieri cum irrisione, vel posita mitra in capite, vel tubis sonantibus, vel cum populi frequentia, & similibus opprobrijs. Episcopus tamen non tenetur stare processui facto per Iudicem laicum. Iul. Clar. *in sua prax.* §. *fin. quæst.* 36. *num.*48.

§. *Idem dicendum*

Incedens in habitu Clericali habetur pro Clerico; vnde si talis comprehendatur per laicum, est seruandum quod dictum est supra, donec contrarium constiterit: secus verò si antequam deprehenderetur, prò laico communiter habebatur; tunc enim licet tempore deprehensionis in habitu Clericali repertus fuerit, tamen non erit restituendus, antequàm ipse de Clericali titulo fidem dederit. Habitus autem Clericalis debet esse vestis talaris coloris honesti, & formæ honestæ secundùm Regionum consuetudinem. Et licet gloss. *in Clem. de electione in verb. vel habitus*, dicat quòd non est determinatus in Iure talis habitus: tamen intelligitur solùm quoad formam, & colorem. Et Sixtus Quintus *const.* 92. §. 3. *lata 9. Ianuar.* 1589. statuit quod Clerici habentes beneficium, si per annum non incesserint in habitu, & tonsura, possint eorum beneficia tanquam vacantia impetrari.

§. *Est & alia*

Alia est Iudiciorum diuisio, nempe quòd quædam sunt ordinaria, & quædam extraordinaria, seù delegata.

Ordinaria sunt, quæ coram Iudice ordinario exercentur. Et Iudex ordinarius est, qui Iurisdictionem habet iure proprio, vel ex lege, vel ex Principe, vel ex populo, & perpetuam, infixam Tribunali, prout est Episcopus, Archiepiscopus, Archidiaconus &c.

Extraordinaria, siue delegata sunt, quæ fiunt coram Iudice de-

delegato. Et Delegatus est, cui committitur aliqua causa cognoscenda, decidenda, & exequenda, vel aliquid ex his, nempè cognoscenda tantùm, non exequenda, vel è contra.

Est autem discrimen inter Delegatum à Principe, & Delegatum ab Ordinario, quia Delegatus Principis potest alteri subdelegare: sed Delegatus ab Ordinario subdelegare non potest. *L. à Iudice C. de Iudic. c. pastoralis, de offic. & potest. Iudic. delegat.* Delegatus verò à Principe regulariter non potest citare ad personaliter comparendum, nisi in commissione sit data facultas. Item Delegatus à Principe non potest subdelegare, nisi personis existentibus in dignitate.

§. *Item mandari*

Ad vnam causam possunt plures delegari; & tunc vnus sine alio non potest procedere. Potest tamen vnus alteri subdelegare vices suas, si sit Delegatus Principis. Potest etiam alter cognoscere solus, si in Rescripto sit apposita clausula, quòd si omnes &c. idest quòd si omnes noluerint, vel non potuerint, ceteri exequantur. Quæ clausula impedit, vt non possit causa subdelegari. Si verò vnus ex pluribus delegatis cum clausula, vt omnes, vel duo, vel vnus &c. negotium incohauerit, alij non possunt se intromittere *c. cum plures de offic. delegat. in 6.* quod procedit etiam lite non contestata *c. gratum c. licet, & c. quamuis de offic. & pot. Iud. deleg.*

§. *Iurisdictione*

Iurisdictione perpetuata per vnum delegatum viuo delegante, intelligitur perpetuata quoad omnes. Et perpetuatur etiam per solam citationem *ad tex. in d. c. cum plures.*

Si verò est data certa forma iudicandi, vel cognoscendi in delegatione, Delegatus non potest illam omittere, aliàs Iudicium est nullum *ad tex. in l. diligenter ff. mandat.*

Delegatus autem potest etiam ea, sine quibus non potest exequi delegationem. Est tex. etiam de Iure ciuili *in l. 2. ff. de Iurisd. omn. Iudic.* Et ideo Delegatus habet etiam facultatem modicè coercendi per modicam corporis afflictionem; Vnde etiam Delegatus Papæ potest excommunicare. Item potest rationabiles exceptiones admittere, quamuis hoc non fuerit in comissione expressum.

§. *Sed & si litteras*

Extenditur etiam aliquando rescriptum, seu commissio de persona ad personam, si tamen sit eadem ratio, vt si impetraui rescriptum contra Titium, in causa possessionis alicuius rei, & ipse rem illam alienauerit, intelligitur etiam nouus possessor in commissione comprehensus. Sic de loco ad locum fit extensio quoties locus non est tutus, quia in alio loco potest Delegatus officium suum exequi.

§. *Soluitur*

Delegatio autem soluitur multis modis.

Primò reuocatione, dummodo res sit integra, quod etiam de Iure Ciuili procedit *l. Iudicium soluitur ff. de Iudic.* vbi sunt hæc verba, *Iudicium soluitur vetante eo, qui iudicare iussit.*

Secundò soluitur per mortem Delegantis re integra: vel Delegati, etiam vnius ex pluribus, quando in Rescripto aliud non sit expressum, vel delegatio non sit facta sub nomine Dignitatis v. g. Delegamus Archidiacono talis Ecclesiæ &c. quia tunc mortuo illo Archidiacono prosequitur successor in Dignitate.

Tertio soluitur per impedimentum Delegati, tam Iuris, quàm facti, Iuris, vt si sit effectus infamis. Facti, vt si inciderit in aliquem morbum. Quod intelligitur tam de ipso Delegato à Papa, quàm de Subdelegato *c. sciscitatus de rescript. & ibi latè explicat gloss.*

§. *Idem Iuris*

Iurisdictio Delegati à Principe expirat facta exequutione: sed Delegati ab Ordinario expirat prolata sententia, quia Delegatus ab Ordinario non potest exequi sententiam suam: sed Delegatus à Principe potest, vt inquit *tex. hic, & in c. ad aures, de appellat.*

Expirat etiam Iurisdictio Delegati, si pronunciauerit se Iudicem incompetentem, nec potest ex consensu partium illam assumere *l. priuatorum C. de Iurisd. omn. Iudic.* quia Iurisdictio est de publico introducta: secus est in Ordinario, vt inquit gloss. *hic, in verb. litigatorum*, in quem ex partium consensu potest prorogari, lic et pronunciauerit se incompetentem.

Ex-

Expirat quoque si datus est terminus Subdelegato ad diffiniendum, & non diffiniuerit infra illum terminum; & terminus incipit currere à die receptionis litterarum, seù commissionis,

§. *Non absimili*

Qui non est vsus litteris delegationis intra annum, & aduersarius alias litteras impetrauerit, etiam non facta mentione de litteris prioribus, poterit conueniri etiam coram Iudice dato in posterioribus litteris.

§. *Recusatione*

Finitur etiam delegatio per accusationem suspecti, adeo vt processus inde factus, & appellatio subsequuta sint nulli. Suspectus sit Iudex, si dicatur consanguineus; vel familiaris Partis, vel quid simile, Et si est delegatus ab Ordinario, cognoscit de causa suspicionis ipse Ordinarius. Si verò est delegatus à Principe, & plures sint dati, alter potest procedere in causa, si in rescripto apposita sit clausula, quod si ambo &c. idest quòd si ambo interesse non possunt, alter procedat; alias si ista clausula non sit apposita, & vnus sit allegatus suspectus, eliguntur arbitri, qui cognoscunt an causa suspicionis sit legitima *c. suspicionis, de offic. delegat.*

§. *Rursus*

Alia est diuisio Iudiciorum, quòd quædam sunt summaria, & quædam ordinaria. Summaria sunt in quibus prætermittitur solemnis ordo Iudiciarius, vt quando Princeps mandat alicui, vt cognoscat de plano, sine strepitu, & figura Iudicij &c. Ordinaria sunt, in quibus solemnis ordo Iudiciarius seruatur, dando libellum, contestando litem, probationes faciendo &c. de quibus omnibus infra dicetur.

De Procuratoribus.

TIT. II.

IVdicia solent exerceri non solùm per nosmetipsos, verùm etiam exercentur regulariter per Procuratores nostros; & ideo de illis.

Procurator est is, qui aliena negotia mandato Domini, vel quasi domini administrat; cuius appellatione venit etiam Syndicus: sed proprie Syndicus dicitur procurator Vniuersitatis. Mandatum autem procuræ factum ab Vniuersitate præcedente sono Campanæ, & à duabus partibus Vniuersitatis ex tribus sustinetur.

Duæ autem sunt species Procuratorum; quia alij sunt ad negotia, & alij ad lites. Ad negotia possunt esse maiores decem, & septem annis. Ad lites non minores viginti quinque *c. qui generaliter, de Procurat. in 6.* licet Romæ sufficiant maiores viginti ex Statuto Vrbis *lib. 1. cap.* 47. sed principalis in causa sua, si sint causæ beneficiales, aut aliæ causæ spirituales, aut dependentes à spiritualitate, vt sunt causæ Iurispatronatus &c. potest comparere etiam in decimoquarto ætatis anno, etiam si sit filiusfamilias, & sine consensu patris; licet aliud sit de Iure ciuili in causis temporalibus. Sed si sit minor quatuordecim annis in causis spiritualibus. datur ei curator ab Episcopo, vel à Delegato Papæ, siue à Subdelegato. Quód si hic impubes sit maior infante, poterit constituere procuratorem, cum auctoritate Episcopi, vel eius Officialis.

§. *Constitui autem*

Regulariter autem quilibet potest constitui procurator, nisi specialiter sit prohibitus. Et si plures procuratores in solidum dati sint, melior est conditio occupantis, nec potest alium substituere procurator ad lites, nisi lis sit contestata, vel nisi in mandato procuræ sit apposita clausula, & cum facultate substituendi &c. vel nisi quis sit constitutus procurator in rem suam. Procurator in rem suam dicitur v.g. quando vendidi tibi hereditatem, & tibi cessi actiones &c. tunc diceris procurator in rem tuam. gloss. *in l. Plautius ff. eod. in verb. in rem suam.* Sic quando man-

do tibi, vt satisfacias tibi de' tuo credito, quod mecum habes', diceris procurator in rem tuam. Castrens. *ib l.fin. num. 2. versic. & sic facta procuratio ff. de donation.* Procurator verò ad negotia potest quandocumque substituere *c. 1. §. fin. de procurat. in 6.* Si verò sint plures procuratores substituti, sed non in solidum, tunc vnus sine alio agere non poterit.

§. *Sed siue vnus*

Procurator quicumque sit, non debet excedere fines mandati *l. diligenter ff. mandat.* & propterea si fuerit procurator generaliter constitutus ad omnia, etiam, quæ requirunt speciale mandatum, non tamen per hoc poterit attentare ea, quæ speciale mandatum requirunt, nisi aliquod ex his fuerit in ipso mandato expressum, vt si dicatur, constituo Titium procuratorem meum ad omnia, etiam quæ speciale mandatum requirunt, vt ad transigendum &c. tunc enim cetera requirentia speciale mandatum poterit tractare; si tamen in mandato expressum sit, quòd contra electum possit procurator opponere crimina, & aliquod crimen in mandato exprimatur, non poterit maiora opponere.

§. *Sed & illud*

Procurator ad negotia poterit alium substituere, etiam quòd non sit data facultas substituendi *c. 1. §. fin. de procurat. in 6.* secus in procuratore ad lites, vt supra diximus.

In criminalibus verò regulariter non potest intercedere procurator, vt quando est inferenda pœna corporalis sed reus debet se constituere *l. penult. §. ad crimen ff. de public. iudic.*

§. *Sed nec omnes*

Monachi non possunt esse procuratores. Sic nec ceteri Regulares nisi de licentia Superioris, & quando est licentia possunt etiam esse procuratores extra res Monasterij.

Clerici verò non possunt esse procuratores coram Iudicibus secularibus, quia nemo militans Deo debet se implicare negotijs secularibus *c. 1. ne Cleric. vel Monach.* & in Curia Romana inquit Vestr. *in sua prax.* Quod Clerici exercent procurationem ex tolerantia Papæ. Possunt tamen esse procuratores in proprijs causis

Ec-

Ecclesiæ, vel miserabilium personarum, vel pro coniunctis existentibus in necessitate.

§. Hi verò

Excommunicati non possunt esse procuratores ad alium defendendum, nec possunt esse principales ad agendum. Sed si sint rei, ad se defendendum possunt comparere in iudicio, quia defensio propria nemini est deneganda *ad tex. in l. vt vim ff. de Iust. & Iur.* & excommunicatus non vt actor, sed vt reus potest in iudicio comparere *c. intelleximus de Iudic.* Sic si Vniuersitas sit excommunicata, procurator non repellitur. Sed est distinguendum, aut illi per quos Vniuersitas regitur, sunt solùm excommunicati, & tunc potest procurator esse in iudicio: aut tota Vniuersitas est excommunicata (si daretur iste casus) & non potest; quia primo casu Ius Vniuersitatis remanet penes habiles. Secundo casu cum nullus sit habilis, Ius penes neminem residet. Notatur *in c. gratum, de postulat. Prælat.*

§. Tam diù

Potest autem procurator reuocari expresè, & tacitè. Sed si est effectus dominus litis expresè reuocari non potest, tacitè potest. Et procurator non censetur reuocatus, nisi reuocatio fuerit intimata *c. ex parte Decani, de rescript.* Et tacitè dicitur reuocatus, cum dominus per seipsum causam tractat.

Procurator autem substitutus non potest reuocari à procuratore substituente, nisi vltra facultatem substituendi in mandato procuræ, sit etiam data facultas reuocandi. Et est notandum, quòd gesta cum procuratore reuocato donec ignoratur reuocatio, tenent. Limitatur in matrimonio, in quo debet esse omnimoda libertas consensus.

§. Non idem

Habetur in hoc tex. quòd si absens sit constitutus procurator, & mandatum refutauerit, si mandator in eadem voluntate permaneat, potest nihilominus illud acceptare. & si procurator receperit instrumentum procurationis, tunc non poterit amplius refutare.

Expirat autem mandatum procuræ per mortem mandantis, licet

cet procurator effectus fuerit dominus instantiæ: secus si fuerit effectus dominus totius causæ, & litis. Et procurator constitutus ad omnes causas, & instantias, cum fideiussione Domini pro eo, cum clausula de rato, dicitur effectus dominus litis, & causæ *l. si defunctus in princ. & latè ibi gloss. ff. de procurat.*

De Pactis, & Transactionibus.

TIT. III.

ALiquando Partes metu Iudiciorum veniunt ad pacta, & transactiones, ideo ponitur de his.

Pactum est plurium in idem consensus *l. 1. ff. de pact.* Et transactio est de re dubia, lite incerta, & non finita non gratuita pactio. *l. 1. ff. de transact.* Differt autem pactum in specie à transactione, quia pactum est gratuitum: transactio verò non; nullo enim dato, vel remisso transactio non fit *l. transactio C. de transaction.*

Pacta, & promissiones quæcumque licet nuda sint, de Iure Canonico sunt seruanda *c. 1. & c. qualiter, de pact.* vbi Abb. & ceteri DD. Et licet essent contra bonos mores ciuiles, si iuramento firmata sunt, seruari debent, vt si filia recepta dote à patre suo, renunciauerit medio iuramento hereditati paternæ *c. quamuis, de pact. in 6.* Secus autem si essent contra bonos mores naturales, idest quod ingererent peccatum, quia tunc licet iurata non sunt obseruanda *c. fin. de pact. & l. pacta, quæ contra C. de pact.*

Transactiones quoquè, quæ à Iure permittuntur, sunt omninò seruandæ, quæ tantam obtinent firmitatem, vt iuribus omnibus, quæ quocumque ex capite partibus competere poterant, vires adimant. Non licet autem de Iure Canonico transigere super re sacra, vel spirituali, quæ sit litigiosa, vt dicitur *hic in fin.*

De Arbitris

TIT. IV.

CVm arbitria sint inducta ad instar iudiciorum *l. 1. ff. de recept. arbitr.* ideò ponitur de illis.

Ar-

Arbitri sunt qui nullam potestatem habentes consensu litigantium in Iudices eliguntur, ad causam cognoscendam, & dirimendam.

Arbitrorum autem tres sunt species. Quidam sunt qui de partium consensu eliguntur, & dicuntur compromissarij, qui tenentur seruare ordinem iudiciorum *d. l. 1. ff. de recept. arbitr.* Quidam sunt amicabiles compositores, qui debent litem dirimere de facto, sine aliquo Iuris ordine; & isti dicuntur arbitratores. Quidam sunt arbitri Iuris, qui eliguntur ex necessitate statuti, vel legis, vt si Iudex allegetur suspectus, debent eligi arbitri, qui cognoscant de causa suspicionis *l. fin. C. de Iudic.* Similiter quando Statutum disponit, quòd causæ propinquorum cognoscantur per arbitros, prout Romæ disponit Statutum *lib. 1. cap.* 100. Abb. *in c. cum dilectus, de arbitr.* De arbitrijs autem, arbitris, & arbitratoribus latissimè agit Horat. Carpanus *ad Statutum Mediolani vol. 1. cap.* 115. *per tot.*

Potest autem compromitti tam in non Iudices, quàm in Iudices, & tam in Iudices delegatos, quàm ordinarios. Et in summa quilibet potest esse arbiter, nisi in Iure prohibeatur expresse. Prohibentur autem hæretici, & omnes excommunicati. Item Regulares. Item fœminæ, nisi sit contraria consuetudo. Item Laici non possunt esse arbitri de re spirituali, nisi sint Clericis adiuncti, vel nisi de Apostolica auctoritate sit in illis compromissum. Non possunt autem compromitti causæ libertatis, matrimonij, filiationis, monachationis, conuersionis, restitutionis in integrum, & causæ criminales, & quæ maiores Iudices exigunt.

Expirat autem arbitrium primo per sententiam latam ab arbitris, quæ sententia dicitur laudum. Secundo lapsu temporis constituti ad illam ferendam; quod tamen tempus partes de consensu possunt prorogare. Tertio per mortem tam arbitri, quia videtur electa industria personæ, quàm ipsorum compromittentium, nec transit ad heredes, quamuis si esset lata sententia ante mortem compromittentis, eius exequutio transeat ad heredes *l. quamuis, & l. diem proferre § 1. ff. de recept. arbitr.*

De

De in Ius vocando

TIT. V.

IVdicia, & arbitria incipiunt à citatione, per quam quis vocatur in Ius, & ideo de illa est dicendum; In omni enim Iudicio citatio est necessaria, & ab ea incipere debet, cùm sit de Iure diuino Clem. *pastoralis, de re iudic.* Vnde Deus prius citauit Adam vocando illum, Adam vbi es? *Genes. cap.* 3. antequàm ferret contra ipsum sententiam. Debent autem citari omnes, qui prætendunt lædi, aut interesse habere in illo iudicio *l. de vnoquoquè ff. de re iudic.*

Citatio sic definitur, est iuridica vocatio ad Iudicis conspectum. Ex quatuor autem causis citatio non afficiat.

Primò ratione personæ, ex eo quia Iudex citans non sit competens, vel si quis citetur instante spoliatore ante restitutionem.

Secundò ratione loci, vt si locus, ad quem citatus est quis, sit incertus, aut locus non sit tutus citato, aut non sit de Territorio citantis, aut non sit locus honestus &c.

Tertio ratione temporis, vt si sit dies festus, quia diebus festis in honorem Dei omne iudicium silere debet *l. dies festos C. de fer.* sed si sint dies feriati ob causam hominum, potest à partibus renunciari, vt sunt tempora vindemmiarum, & messium.

Quarto ex forma citationis, vt quia sit incerta, & vaga, vel non sit positus Iudex, coram quo, vel non sit positum nomen Notarij &c.

Multiplex autem solet esse citatio. Prima realis, quæ fit per capturam personæ. Secunda verbalis, quæ fit solo verbo, vel Iudicis, vel officialis. Tertia scripta, quæ fit per litteras citatorias. Quarta fit per edictum. Quinta per proclama. Sexta per campanam. Septima per tubam.

In quacumque verò citatione tria considerantur. Primo commissio Iudicis de citando, quæ ex stylo intelligitur. Secundo ipsius citationis exequutio, quæ fit per nuncium, & tribus modis solet fieri, vel personaliter, idest in manibus proprijs ipsius citati: vel in manibus domesticorum: vel domi demissa copia. Tertio eiusdem nuncij relatio; aliàs citatio non valet.

Tres autem termini dantur per citationem ad comparendum; & vltimus dicitur peremptorius, intra quem si citatus non com-

pareat, dicitur contumax, nisi allegauerit iustam causam non comparitionis. Citatio autem generalis ad totam causam sufficit ad tollendam nullitatem ex defectu citationis, secundùm distinctionem, quam adhibet Castrens. *in l. ad peremptorium sub num. 6. ff. de Iudic.* scillicet quod talis citatio generalis valet, quando aduersarius est in partibus remotis; quo casu sufficit prima citatio exequuta personaliter ad totam causam, & deinde aliæ citationes possunt fieri per edictum, nisi constituat procuratorem, qui citari debeat &c. vt apud ipsum Castrens. videre poteritis.

De Dolo, & Contumacia, & in possessionem missione

TIT. VI.

CVm contigat citatum aliquando fieri inobedientem, non comparendo, quæ inobedientia dicitur contumacia, quæ puniri debet, ideo ponitur præsens tit.

Vt autem aliquis contumax dici possit, requiritur quòd sit legitimè citatus tribus edictis, vel vno peremptorio pro omnibus *l. contumacia ff. de re iudic.*

Contumacia verò duplex est, vera, & ficta. Vera est, cùm quis fuit personaliter citatus, vel citatio peruenit ad eius notitiam, & non vult comparere. Ficta est, cum quis fuit citatus domi dimissa copia, & dubium est an citatio peruenerit ad eius notitiam Card. *in Clem. 1. de dol. & contumac.*

Contumax autem variè punitur. Modò in litis damno: modò in multa, idest pecuniaria pœna: modò in sequestratione rei: modò per excommunicationem. Ceterùm si reus est contumax, actor mittitur in possessionem rerum contumacis ex primo decreto, & eo perseuerante in contumacia, mittitur in possessionem ex secundo decreto. Pro qua re intelligenda

Sciendum est quod primum decretum dicitur prima missio, quæ fit per Iudicem in bonis contumacis eò ipso quòd incipit esse contumax, & fit pro mensura debiti, quando est actio personalis: quando verò fit actio realis, mittitur in possessionem creditor totius rei petitæ, & fit verus possessor, non autem in personali, quia fit solùm detentor causa custodiæ. Et vt competat hoc primum decretum sufficit quòd summariè procedatur, vel iuramentum

tum actoris interueniat, ex quo modicum resultat præiudicium.

Secundum decretum est secunda missio, quæ fit per Iudicem contra reum perseuerantem in contumacia, & transfert veram possessionem, & dominium, si reus sit dominus, aliàs dat conditionem vsucapiendi. Et de æquitate Iudex non debet procedere ad secundum decretum, nisi lapso anno post primum decretum. *Marant. in suo specul. in 6. part. in 2. memb. num. 12.*

§. *Si tamen*

Dicit textus quòd si actor non possit ob dolum, vel potentiam rei habere possessionem intra annum, vel etiam eam habitam amiserit, ne contumax melioris conditionis sit, quam obediens; elapso anno nihilominus actor veram possessionem consequitur tam in actione personali, quàm reali ex secundo decreto tanquam si ex primo decreto possessionem habuisset, & retinuisset. Limitatur quando reus contumax dederit cautionem de stando Iuri, quia tunc, vel non mititur actor in possessionem, vel ipsi reo est restituenda. Item limitatur quòd lapso anno non fiat reus verus possessor, si steterit per ipsum, quò minus possessionem habuerit, vel cautionem receperit.

§. *Quæri*

Contumax excommunicatus à Delegato Papæ, non potest absolui ab Ordinario, sed requiritur mandatum Papæ, vel quòd sit alius Delegatus Papæ, excepto mortis articulo *c. pastoralis §. præterea de offic. ordin.* Et ratio est, quia Ordinarius est inferior Delegato Papæ *c. sanè il 2. de offic. Delegat.*

In Beneficialibus autem non fit prædicta missio in possessionem ex primo, vel secundo decreto, ne contingat aliquem per vitium beneficia obtinere, cum non possint beneficia Ecclesiastica sine institutione canonica obtineri *c. vnic. de eo, qui mitti. in poss. in 6. & c. 1. de reg. iur. in 6.* Habent etiam Beneficialia aliam prærogatiuam, vt possit procedi contra contumacem, etiam lite non contestata, sicut aliquando contingit in profanis, dum constat de bono Iure Rectoris: vel si ipse Rector est contumax instante reo potest Iudex ad vlteriora procedere. & sententiam ferre.

§. *Idem quoquè*

Actor non comparens intra terminum, ad quem reum citare fecit, condemnandus est in expensis, nec ad aliam citationem admittitur, nisi præstiterit cautionem idoneam de fideliter in posterum comparendo, Pœnæ autem pro contumacibus assignatæ non omnes simul debent à Iudice irrogari, sed aliqua tantùm pro eius arbitrio, & contumacia crescente potest etiam ad alias procedere.

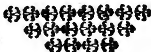
De Libelli conceptione, & oblatione

TIT. VII.

Dictum est de quibusdam præparatorijs Iudiciorum. Verùm quia libellus etiam est de præparatorijs, ideo sequitur præsens tit.

Libellus est breuis scriptura, claram actoris intentionem continens, & contra aduersarium necessariò concludens. Ita dicitur in tex. Vnde libellus nihil concludens, nullus erit, vt notatur *in c. dudum il 2. de elect*, & debet esse clarus, quia si sit obscurus non valet *l. si ideo ff. de rei vendic.* Appellatur etiam libellus intentio, seù actio edita *l. edita C. de edend.* Et datur à parte Iudici, & à Iudice datur reo, vt instruatur, & deliberet, an velit cedere, vel contendere in termino octo dierum *auth. offeratur C. de lit. contest.*

Libellus autem debet continere Iudicem, coram quo petitur & notarium, per cuius acta petitur; instantem, qui petit, reum à quo petitur; quid petitur; qua de causa, petitur; qua actione, petitur; & quid intendat actor fieri. Gloss. *in §. Sancimus auth. de exhib. & introd. reis, in verb. libellum*. Si tamen sit ineptus, debet reijci à Iudice. Sunt tamen aliqui casus, in quibus non requiritur libellus, vt quando Iudicium est summarium, & sine tela iudiciaria proceditur &c. *Clem. sapè, de verb. signif.*

De

De Exceptionibus, & Replicationibus

TIT. VIII.

CVm proposito libello soleant dari exceptiones à reo, & iterum replicationes ab actore, ideò ponitur præsens tit.

Exceptio est actionis exclusio, sicuti replicatio est exclusio exceptionis, duplicatio replicationis exclusio &c.

Exceptio autem duplex est, altera dilatoria, quæ iudicium differt: altera peremptoria, quæ in totum illud perimit.

Dilatoria duplex est, quædam est declinatoria, vt quòd Iudex non sit competens, vel quòd Iudex sit suspectus &c. quæ debet proponi, & probari ante litem contestatam. Quædam simpliciter dilatoria, vt quòd non venerit dies, vel conditio &c.

Peremptòria item duplex est, alia litis finitæ, quæ impedit litis ingressum, vt est exceptio solutionis, transactionis, iurisiurandi, præscriptionis, rei iudicatæ &c. alia non litis finitæ, quæ non impedit litis ingresfum, sed litis progresfum, vt est exceptio doli, metus &c. & ista potest quandocumque opponi.

Est etiam alia exceptio anomala, quæ dicitur excommunicationis, quæ quamuis sit dilatoria, tamen potest opponi quandocunque. Et Innocent. *in c. 1. de sent. excomm. in 6. & in c. 1. de except. in 6.* inquit, quòd reus, qui contra actorem excipit de excommunicatione, vt ipsum repellat ab agendo, debet excommunicationis speciem, & nomen exprimere, & eam intra octo dies probare, aliàs Iudex procedet in causa, & illum in expensis condemnabit. Quòd si iterum obijciatur, & probetur eadem, vel alia, actor repellitur: sed quæ acta sunt vsque ad illam diem valebunt, Hæc autem exceptio vltra duas vices non opponitur, nisi ex causa; & si opponatur post rem iudicatam, impedit quidem executionem sententiæ, sententia tamen valet; quòd si actor publicè & notoriè sit excommunicatus, etiam reo hoc non opponente, Iudex debet eum ex officio suo repellere ab agendo.

§. *Sunt etiam*

Sunt etiam aliæ exceptiones, quæ dicuntur præiudiciales, ex eo quòd alteri cognitioni præiudicium afferant, idest quòd prius de-

debeat cognosci de exceptione opposita, vt si mulier dicat aliquem esse suum virum, & vir opponat de nullitate matrimonij. Item si excipiatur de spolio, debet prius cognosci de eo, vt si peto abs te rem, & ita causam proprietatis intento; tu autem opponis quòd es spoliatus à me possessione illius rei, debet prius cognosci de spolio, vt fiat restitutio, quia causa spolij est priuilegiata, vt ante omnia, & quoad omnia sit facienda restitutio. Sed si dicatur spolium esse factum ab alio, quàm ab actore, Iudex non debet supersedere in causa.

§. *Sunt & aliæ*

Sunt aliæ exceptiones, quæ opponuntur contra tertios, & habent naturam peremptoriarum, vnde ante sententiam sunt proponendæ v.g. quòd testis sit infamis, vel consanguineus partis, vel quid simile, propter quòd vel auferatur, vel diminuatur eius fides. Et possent etiam exceptiones opponi contra testes reprobatorios probatoriorum, de quibus infra *in §. illud etiam, de probationib.* Aduertendum autem est, quòd excipiens non dicitur per hoc confiteri intentionem agentis.

De Mutuis Petitionibus

TIT. IX.

Dictum est de exceptionibus, quæ opponuntur contra actores; verum quia contingit aliquando, vt reus aliquid consequi debeat ab eodem actore, nec per modum exceptionis illum repellere possit, vnde mutua petitio est facienda, ideo ponitur præsens tit.

Itaque si reus nolit, vel non possit excipere, poterit actorem reconuenire super eo, quod prætendit ab eodem actore. Et natura reconuentionis est, vt pari passu ambulet cum conuentione, & sic fiat simultaneus processus, & eo tempore, quo lis contestatur in vna, debet contestari in alia. Sic in datione termini probatorij, publicatione testium, conclusione in causa, & alijs actis: sed prius fit actus super conuentione, & postea super reconuentione; quod si actor nolit respondere in reconuentione, patitur pœnam, quòd non proceditur in causa. Item debet Iudex eadem sententia terminare causam conuentionis, & causam re-

con-

conuentionis, & vtramque causam inserere in vnica sententia. Item natura reconuentionis est, vt proponatur in principio litis ante contestationem in causa conuentionis, & tunc dicitur vera reconuentio: potest tamen fieri etiam post litem contestatam, dummodò fiat, prius, quam iuretur de calumnia. Marant. *de ordin. Iudicior. in 6. distinct. principal. n.5. & 6.*

§. *Nec solùm*

Reconuentio potest fieri coram quocumque Iudice, nisi in specie reperiatur prohibita, & tam coram Ordinario, quam coram Delegato. Limitatur in arbitro electo à partibus voluntariè, secus necessariò, vt est arbiter Iuris electus ad cognoscendum de causa suspicionis Iudicis. Item limitatur in Iudice appellationis, coram quo reconuentio fieri non potest, cum in prima instantia de ea actum non sit; Ampliatur tamen vt possit reconuentio fieri coram Iudicibus particularibus, veluti coram Iudicibus Mercatorum &c. Debet autem esse æqualis ratio actoris, & rei reconuenientis; Vnde si tù impetrasti committi causam appellatione remota, etiam in causa reconuentionis debet intelligi appellatione remota.

§. *Interdum*

Reus non potest reconuenire actorem de causa spirituali coram Iudice laico, quia laicus est omnino incapax talis Iurisdictionis *c. quanto, de Iudic.*

§. *Idem Iuris est*

Excommunicatus licet non repellatur ab excipiendo, quod est se defendere, repellitur tamen à reconueniendo, quod non est se defendere, sed impugnare, & ita potius agere. Limitatur hoc, quando excommunicato aliquid debetur ex eodem contractu, de quo conuenitur, vt si ab eo petatur res vendita, poterit ipse petere pretium.

§. *Illis quoquè*

In causa criminali non datur reconuentio, neque in causa de-

depositi, quia in ista nec datur exceptio compensationis, vt *in §. in bonæ fidei Inst. de actionib.*

De Restitutione spoliatorum

TIT. X.

QVoniam impeditur aliquando quis reconueniri, vt si dicat se spoliatum; quo casu super spolio est videndum, vt fiat restitutio, ideo ponitur præsens tit.

Spoliatus dicitur quilibet, qui priuatus est aliqua re, vel aliquo iure; & conuentus in causa spolij, non potest reconuenire spoliatum. Quod verum est, si ipse fuit spoliator: secus si tertius est possessor, quia potest reconueniri per eum: quando verò ipse fuit spoliator, & reus agat ex remedio *can. redintegranda 3. quæst. 1.* tunc non tenetur respondere actori, antequam actor restituat; nam ista remedia contra tertios non sunt ita priuilegiata, sicut contra ipsos spoliatores. Abb. *in c.cum dilectus, de ordin. cognition.*

Non datur autem reconuentio de possessione ad titulum, vt si ago contra te, qui me spoliasti per vim à possessione beneficij, tu non potes me reconuenire, dicendo, quòd non sim canonicè institutus, & ita quod non habeo ius in beneficio.

§. *Sed & si*

Spoliatus est restituendus ante omnia, & quoad omnia, etiam quoad fructus, qui percipi potuerunt. Nec tenetur spoliatus respondere, antequam sit restitutus. Quod procedit quando est quæstio super eadem re: secus si super diuersa.

Sciendum autem est quod in hac materia spolij plenissimum, & magis generale remedium est *ex d. can. redintegranda 3. quæst. 1.* Quod concurrit cum omnibus alijs remedijs. Et datur cauthela pro libellante, vt in fine libelli deducat *d. can. redintegranda*, quæ est actio personalis, & datur non solùm pro rebus Clericorum, & Ecclesiæ, sedetiam Laicorum siuè mobilibus, siue immobilibus. Est communis opinio, & seruatur in praxi. Et competit generaliter ei, qui sine iusta causa cecidit à possessione, quæ peruenit ad alium, siue bona siue mala fide, siue scienter siue ignoranter, siue cum vitio siue sine, siue cum titulo siue sine illo: & datur etiam contra titulo possidentem, & competit etiam malæ

fidei

fidei possessori. Abb. *in c. cum ad sedem, hoc eod. tit.*

In causa autem spolij non sufficit esse latam sententiam, vt spoliatus restituatur, sed debet esse sequuta executio, & restituta naturalis possessio rei. Ex quo colligitur quòd potest spoliatus retinere ciuilem possessionem; nam qui spoliatus est non se habens pro spoliato, non amittit ciuilem possessionem, quæ consistit in animo retinendi. Et sic potest quis eodem tempore intentare remedium possessorium retinendæ respectu ciuilis possessionis, quam retinet, & remedium recuperandæ respectu possessionis naturalis amissæ.

§. *Quod si*

Quod si quis est conuentus in causa ciuili, & contra actorem intentet actionem spolij, & ita ipsum reconueniat, non retardatur processus in causa ciuili: sed in vtraque proceditur, & vnica sententia ambæ causæ terminantur. At si opponatur de spolio solùm per modum exceptionis, non tenetur reus respondere actori, non tamen datur sententia restitutionis, & ita in effectu non restituitur, quia exceptio non est petitio, & sententia sequitur petitionem, non exceptionem.

§. *Spoliatus*

Iudex etiam dicitur spoliare. Primo si sit incompetens. Secundo si non seruat Iuris ordinem. Tertio si nulliter pronunciauit, & spoliatus tanquam à priuato debet ante omnia, & quoad omnia restitui.

Etiam spoliasse dicitur qui mandauit spoliare *l. 1. §. deiecisse ff. de vi, & vi armat.* non tamen propriè, sed interpretatiuè, vt glos. *ibi in verb. videor.* Sic etiam qui spolium nomine suo factum ratum habet, quia ratihabitio æquiparatur mandato *c. ratihabitionem, de reg. iur. in 6.* Et ad effectum restitutionis dicitur etiam spoliator qui spoliatori successit in vitium, idest si scienter rem detineat, sciens iniustè factum esse spolium.

§. *Illud quæsitum*

Qui renunciat beneficium post spolium, potest non obstante renunciatione agere de spolio, & restitutionem petere quia creditur quod inuitus renunciauerit: secus si renunciauerit ante spolium.

§. *Sunt & alij*

Sunt aliqui casus, in quibus non habet locum regula, quòd spoliatus debet ante omnia, & quoad omnia restitui.

Primus casus est, si contra excipientem de spolio opponatur etiam de spolio *c. fin. de ord. cognit.*

Secundus, si spoliatus eodem tempore consenserit agi de proprietate; vnde datur cauthela, vt protestetur se non consentire, vt per gloss. *hic in verb. consenserit.*

Tertius si ante remedium restitutorium succubuerit spoliatus in petitorio.

Quartus si constiterit quod spoliatus non possit possidere id, de quo dicit se spoliatum, vt si laicus sit, qui dicat se spoliatum possessione exigendi decimas, vel possessione beneficij: vel si sacerdos sit qui dicat se spoliatum vxore &c. ita vt constet opponentes non esse capaces talium rerum.

Quintus si timeretur periculum animæ, vel vitæ post restitutionem *c. literas hoc eod. tit.* vel aliquod graue scandalum sequeretur. Videte gloss. *hic in verb. imminens & in verb. scandalum*, Et latè de his casibus agit Anton. de Matthæis *in l. naturaliter §. nihil commune ff. de acquir. possess.*

De Litis Contestatione

TIT. XI.

VIsum est de prima parte Iudicij, quæ est præparatoria incipiens à prima citatione, vsque ad litis contestationem. Modò est videndum de secunda parte, quæ discussoria appellatur, & incipit ab ipsa litis contestatione vsque ad conclusionem in causa, vt supra diximus *in princ. primi tit. huius tertij lib.*

Litis contestatio fit in causis ordinarijs, quia in causis summarijs, & exequutiuis non est necessaria. Sic autem definitur. Est principalis negotij apud competentem Iudicem facta narratio, & ad eam sequuta responsio. *c. 1. hoc eod. tit.* Quæ responsio fit vel per negationem, vel per confessionem, vel per verbum dubium.

Per negationem fit, quando reus negat simpliciter narrata esse peracta Bart. *in l. 1. C. eod. tit.* Et communis praxis est, vt reus

dicat

dicat, posita vt ponuntur, & narrata prout narrantur non fuisse, nec esse vera, saluis Iuribus, & defensionibus suo loco, & tempore producendis, quæ verba sunt magni effectus, quia tunc reus non incidit in pœnam negantium, *de qua in l. fin. ff. de rei vendicat.*

Per confessionem fit, quando reus fatetur id, quod actor petit, vt per Felin. *in d. c. 1. eod. tit. num. 5.*

Per verbum dubium fit, quando respondetur per verbum dubitatiuum credulitatis, vt non credo narrata esse vera. Fit etiam per verbum ignoro, vt quando fit per Procuratores, vel per heredes, vel per alios, qui habent iustam causam ignorandi *l. quamquam C. ad S. C. Velleian.* Bald. *in l. si debitor ff. de petit. hered.* Et cauendum est quod responsio facta ab Aduocato, nisi fuerit statim reuocata, inducit contestationem litis, vt per gloss. *hic in verb. Aduocati, & in verb. nisi statim.*

Sequuta autem litis contestatione reus subijcitur Iudici, & obligatur actori de prosequendo Iudicium, non possunt amplius opponi exceptiones dilatoriæ, interrumpitur præscriptio, actio perpetuatur, constituitur reus in mala fide, & tenetur ad fructus postea perceptos *l. mora C. de rei vendic.* & potest procedi ad sententiam diffinitiuam, cum sine litis contestatione non possit *§. suscepto auth. de exhib. & introd. reis.*

§. Admonendi

Aliquando lite non contestata, quando agitur ciuiliter, possunt produci, recipi, & examinari testes ad perpetuam rei memoriam, quando timetur de eorum morte, vel longa absentia; sed pars citari debet, aliàs isti testes nil probant Bart. *in l. maritus num. 3. ff. de quæstionibus* Abb. *in c. 1. num. 14. de testib.* & debent esse examinati coram Iudice competente, aliàs non probant; faciunt tamen magnum adminiculum Innocent. *in c. Albericus num. 6.* & Felin. *ibid. num. 1. de testib.* & Bart. *in l. admonendi num. 41. ff. de iur. iurand.* Abb. quoque *in c. cum olim num. 6. de priuil.*

§. Sunt & alij

Plures autem sunt casus, in quibus non requiritur litis contestatio, & regulariter vbi non exigitur libellus. Hos casus ponit Marian. Soccin. *in c. quoniam frequenter, ut lit. non contest.*

De Iuramento Calumniæ

TIT. XII.

CVm in Iudicijs debeat abesse calumnia, propterea litigantes debent iurare de calumnia vitanda. Et iuratur de calumnia etiam à procuratore, tam in animam constituentis, quàm in animam suam *c. cùm causam hoc eod. tit.* & hoc iuramentum est adeò de substantia iudicij, vt non possit per partes ex pacto remitti, & si remitteretur, processus esset ipso iure nullus. Tacitè verò omitti potest, & valet processus, vt quando non petatur. Hoc autem iuramentum potest exigi à Iudice in quacumque parte iudicij, etiam post conclusionem in causa. Bald. *in l. 1. C. de iur. iur. propt. calumn. dand.* & etiam in causa appellationis.

Plura autem continet hoc iuramentum. Primò quod actor credit se iustè petere. Secundò quod respondebit veritatem super omnibus, de quibus interrogabitur. Tertio quòd non vtetur probatione falsa. Quartò quòd non corrumpet Iudicem, nec Tabellionem. Quintò quód calumniosam dilationem non petet. Quæ omnia habent locum etiam in reo, quando de calumnia iurat. Late de hoc iuramento Marant. *part. 6. princip. in 2. part. iudic. in primo act. de iuram. per totum.*

Vt lite pendente nihil innouetur

TIT. XIII.

QVoniam interdum contingit, vt pendente lite aliquid innouetur in præiudicium partis, ideo emanauit regula, vt lite pendente nihil innouetur. Et lis pendere dicitur hoc respectu non solùm cum lis fuerit contestata: sed etiam si sola citatio à Iudice competenti processerit, & ad notitiam partis citatæ peruenerit.

Aliquando verò fit innouatio lite pendente, vt si reus fructus possessionis dissipet, possunt fructus sequestrari *c. fin. de sequestr. possess. & fruct.* Et quamuis talia lite pendente facta dicantur attentata; quæ illicò sunt reuocanda: tamen matrimonium factum lite pendente, quod sit validum, reuocari non debet, sed

sed solùm contrahenti iniungenda est pœnitentia. Pro hac materia videte Robert. Lancellot. *in suo tract. de Attentatis*.

De Probationibus

TIT. XIV.

Contestata lite, & iurato de calumnia deueniendum est ad probationes, ideo ponitur præsens tit.

Probatio est idoneis argumentis, & legitimis medijs veritatis facta demonstratio, quæ media plura sunt. Primò enim probatio fieri potest confessione, seu depositione partium. Secundò depositione testium. Tertiò Instrumentorum productione. Quarto Iuramento. Quintò Inspectione Iudicis. Sexto notorietate rei. Septimo vehementi suspicione. Octauo fama, atque alijs adminiculis.

§. *Partium*

Primò Confessione partium, quia nulla est maior probatio, quàm proprij oris confessio *l. 1. ff. de confess.* Vnde ad eliciendam confessionem olim fiebant interrogatoriæ actiones à Iudice, *vt tot. tit. ff. de interrog. actionib.* hodie verò committuntur notarijs, & dicuntur positiones, & articuli.

Positiones sunt breues conclusiones facti, in quibus assertiuè aliquid ponitur, dicendo verum ita esse.

Articuli verò fiunt per verba, probare intendit, vnde non asserit ita esse veritatem, sed si negabitur probabit per testes, vel alio modo. Gloss. *hic in verb. positionibus*. & Iudex admittit articulos saluo Iure &c. idest saluo iure impertinentium, & non admittendorum: vel si, & in quantum &c. idest si, & in quantum sint admittendi. Quæ clausula importat, quòd si articuli non debeant admitti, habeantur pro non admissis; quo casu reijciuntur etiam depositiones testium super illis. Marant. *in 6. part. in 4. act. de position. seu articul. product.* & solet responderi articulis affirmatiuè, vel negatiuè, ve per verbum credo, vel non credo. Sed practicè respondetur, non credo prout ponitur, neque ad effectum, ad quem ponitur. Et recusans respondere, vel se absentans ne respondeat, habetur pro confesso: secus si ante productionem articulorum quis iam erat contumax.

§. *Red-*

§. *Redditis*

Dicit textus quod legitima confessione per positiones habita à reo, deueniendum est ad sententiam. Confessio autem legitima est confessio iudicialis, quæ fit in Iudicio, idest coram Iudice, nec Notarius potest recipiendo illam facere iudicialem, nisi Iudex comiserit notario receptionem. Ista autem confessio iudicialis habet vim sententiæ, nec requiritur alia sententia; & quamuis post conclusionem in causa non admittatur aliqua probatio, admittitur tamen confessio. Confessio autem dubia semper interpretatur ad fauorem confitentis. Confessio verò iudicialis erronea, statim reuocata, non præiudicat. Et confessio extraiudicialis facta parte præsente coram duobus testibus per eos probata, facit plenam probationem, etiam si non sit acceptata. Marant. *vbi supr. in quinto actu; de confessione per totum.*

§. *Non tamen*

Si non potuit haberi confessio ex reo, tunc deueniendum est ad alias probationes; est enim regula quod actor tenetur probare suam intentionem; & reus suam exceptionem *l. actor, & gloss. in l. frustra C. de probation.* non tamen reus tenetur edere instrumenta, & rationes suas actori; quia arma non sunt sumenda de domo rei *l. nimis graue C. de testib.* nisi essent instrumenta communia de mandato actoris confecta. De æquitate tamen Canonica reus tenetur edere ad veritatem indagandam.

Cauendum autem est, quòd quando probatio est facienda per testes, debent testes iurare, quia testi non iurato non creditur, nec videtur Papam posse facere, quòd credatur testi non iurato ad notato per Felin. *in c. constitutus versic. & pro hac limitatione, de rescript.* quamuis sit Religiosus. Et notarius non potest recipere iuramenta testium, nisi de commissione Iudicis. Consuetudo tamen quòd iuramentum testium recipiatur per notarium, non est contra Ius: sicut in simili, licet citatio fieri non possit à nuncio, sine Iudicis mandato, tamen ex consuetudine tale mandatum præsumitur, & citatio valet Vant. *de nullitatib. ex defect. citation. num.* 41. vbi autem numerus testium non est designatus, duo sufficiunt *l. vbi numerus ff. de testib.*

§. *Quod*

§. *Quod si*

Testes possunt compelli ad testificandum, & iurandum sub pluribus pœnis, & etiam sub pœna excommunicationis. Nec valet iuramentum de non deponendo, cùm tale iuramentum sit illicitum, ex eo quia occultat veritatem, maximè quando veritas aliundè haberi non potest.

Iudex autem debet interrogare testes, & interrogando inspicere qua constantia deponant, quo vultu, & diligenter interrogare de singulis circumstantijs, de causa scientiæ, de visu, de auditu, & similibus.

Præterea est aduertendum, quod testes considerandi sunt conditione, natura, & vita.

Conditione, vt si seruus sit, quia serui metu Dominorum possunt aliquandò veritatem supprimere *can. si testes §. serui neque 4. quæst. 3.*

Natura, vt sunt fœminæ; non enim fœminæ semper admittuntur ad testificandum, vt in testamentis, & in causis criminalibus regulariter *§. testes Inst. de testam. can. mulierem 33. quæst. 5.* Quando autem fœminæ admittuntur, si sint honestæ, non debent vocari in Iudicium; sed debet mitti Tabellio, vt recipiat examen earum in propria domo expensis ipsius producentis. Minus autem creditur fœminæ, quàm masculo, cùm fœmina mutabilis semper sit, vt inquit Gloss. *hic in §. testes in verb. fœmina.*

Vita, quia testes malæ vitæ, & mali nominis carent fide.

§. *In summa*

Clerici prò Ecclesia possunt esse testes, & singuli de Vniuersitate pro Vniuersitate, nisi adsit aliqua causa rationabilis in contrarium. Item Monachi cum licentia Abbatis possunt esse testes sed quid si sine licentia Abbatis testificentur, an teneant eorum testimonia? Et dicitur quòd sic. Gloss. & DD. *in auth. de Monach.* Cherubin. *ad const.* 10. *Eugenij Quarti.*

§. *Christianorum*

Christiani possunt esse testes contra Infideles: sed Infideles contra Christianos non possunt, præter quàm in crimine hæresis. Idem Cherubin. *ad constit. 70. Gregorij Decimitertij.* Item ex-

excommunicatus, & criminosus perseuerans in crimine non potest esse testis. Emendatus verò in causa ciuili potest, nisi factus fuerit infamis ex illo crimine. Sic nec homo vilis, nec domesticus, nec subditus, qui viuit expensis eius, pro quo testificatur, admittitur. Sicut nec procurator, nec Aduocatus, licet talis esse desierit. Sic etiam qui habet similem causam cum producente, quia est affectio ad illam. Inimicus etiam repellitur, nec attenditur an causa inimicitiæ sit iusta, vel iniusta. Et plurima circa ista habentur per Bart. *in suo tract. de testib.* apud quem videre poteritis.

§. *Dabunt*

Tres dilationes dari possunt tam in Ecclesiasticis, quàm in Ciuilibus causis ad exhibendos testes, & ex causa potest etiam dari quarta, si tamen non fuerint didicita, idest publicata testificata, & partes non renunciauerint productioni testium; Publicatis enim dictis testium, non est amplius locus producendi alios testes super eisdem articulis, nec in prima, nec in secunda instantia, quia timetur subornatio: secus super de nouo emergentibus.

Contra testes autem post publicationem non potest opponi, nisi volens opponere sit protestatus, quod postea habuerit notitiam eius, quod vult opponere. Item potest etiam opponere, quando ab initio est protestatus se velle opponere quandocunque etiam post publicationem.

Sciendum autem est, quod quando producuntur instrumenta, vel alia iura, & pars citatur ad dicendum contra Iura producta, praxis est quod pars citata in termino citationis compareat, & dicat generalia contra saluo iure &c. idest saluo iure opponendi exceptiones particulares suo loco, & tempore. Quæ verba licet non habeant vim oppositionis exceptionum contra talia Iura producta, quia exceptiones sunt opponendæ in specie: tamen operantur, vt semper remaneat ius saluum ad excipiendum quocumque tempore etiam post terminum citationis; quod aliter fieri non posset.

§. *Illud etiam*

Dicitur in textu, quod potest opponi non solùm contra testes probatorios: verùm etiam contra reprobatorios probatoriorum. Non autem opponi potest, vt per testes reprobentur reprobatorij,

&

& ita non licet examinare testes reprobatorios reprobatoriorum, ne detur processus in infinitum.

Iudex verò potest repetere, & interrogare testes vsque ad sententiam, quando dictum testis sit obscurum, vel male intellectum. Testis autem potest incontinenti se corrigere, nec per hoc adimitur illi fides. Super omissis verò potest Iudex testes repetere.

§. *At si partes*

Si actor non potest per testes idoneos suam intentionem probare, tunc recurrendum est ad probationem, quæ fit per instrumenta, si illa habeat.

Instrumentum sumitur primo latissimè pro quocunque medio, quo vtimur ad aliquid agendum, vt *tot. tit. ff. de fund. instruct. instrumentoque legat.* Secundo sumitur latè pro omni eo, quod potest instruere Iudicem in causa *vt tot. tit. ff. de fid. instrum.* Tertio sumitur strictè, & significat scripturam factam ad probationem alicuius negotij, quod potest esse vel publicum, vel priuatum. Sed cum simpliciter dicitur Instrumentum, venit quod publicum est, cum instrumentum priuatum proprie, & specificè dicatur apoca, seù chirographum.

Instrumenta autem publica faciunt plenam fidem, etiam mortuis testibus. Sed debent esse producta, & verbum producere significat facere de actis, & facere de actis est talia facere, vt Iudex possit super his ferre sententiam, scilicet quando instrumenta sunt admissa per Iudicem, citata parte. Exempla quoque solemniter transumptata per publicam personam faciunt fidem. Ita etiam redacta in publicam formam post mortem Notarij.

Instrumenta verò publica sunt, quæ fiunt in forma probanti, idest per manum publicæ personæ, nempe Notarij, cum inuocatione diuini nominis, appositione anni Domini, indictione, mense, die, anno Principis regnantis, loco, testibus subscriptione, & signo eiusdem Notarij. Gloss. *in l. generali C. de tabellion. lib.* 11. Couaruu. *pract. quæst. cap.* 21.

Instrumentum verò priuatum, sine istis solemnitatibus, non facit fidem, nisi fuerit probatum. Et probatur, vel per testes, qui fuerint præsentes ipsi actui, vel per confessionem partis. Aut debet esse recognitum; quæ recognitio fit, vel per partem confitentem esse manum suam: vel per tertium, qui scripserit,

afferentem se mandato obligati scripsisse: vel fuerit recognitum per testes, qui se subscripserint, vel recognouerint scripturam obligati.

§. *Quòd si nec*

Si non est plenè probatum per testes omni exceptione maiores, vel per scripturas, sed solùm plusquàm semiplenè probatum est, tunc deueniendum est ad iuramentum suppletorium, quia Iudex debet deferre actori iuramentum in supplementum plenæ probationis, quòd ita veritas sit, & ita poterit ferre sententiam. Potest etiam deferri iuramentum purgatorium reo, quando fuit contra ipsum ab actore minusquam semiplenè probatum, vt per hoc iuramentum purget leuem illam probationem contra se factam, & ita posse absolui. Quod iuramentum defertur etiam in criminalibus. De Iure autem Canonico debet fieri purgatio Canonica per testes compurgatores, *vt in c. Moniales, & tot. tit. de purgat. Canonic.* Hoc autem iuramentum, quod est suppletorium, vel purgatorium est necessarium, & non potest recusari, nisi quando pars plenè probauisset suam intentionem.

Aliud est iuramentum voluntarium, quod defertur à parte alteri parti, approbante tamen Iudice, quod debet vel recipi, vel referri deferenti *l. manifestè ff. de iur. iurand.* nisi sit iusta causa, vt quia is, cui defertur, dicat se non informatum de negotio &c.

§. *Iudicis*

Alia est species probationis, quæ fit per Iudicis inspectionem, vt quando agitur de terminandis confinibus, Iudex accedit ad locum differentiæ: vel quando agitur de probanda ætate, inspicit corpus: vel quid simile. Aliquando etiam mittit peritos, vt quando mittit obstetrices ad cognoscendum an aliqua sit virgo, an mulier sit prægnans &c.

§. *Sed & si*

Alia est species probationis per notorietatem. Et notorium dicitur, quando aliquid pluribus notum est, nec est necesse quòd sit omnium scientia *ad tex. in can. manifesta 2. quæst. 1. & ibi gloss. eod. verb. manifes.* Dicitur etiam notorium Iuris, vt cum quis confessus

fessus est, vel constat de eius condemnatione. Dicitur etiam notorium præsumptionis; vt quando quis talis reputatur communiter v.g. pro filio alicuius *ad tex. in l. quia semper ff. de in ius vocand.*

§. *Ad notarium*

Alia est species probationis per vehementem suspicionem, seu præsumptionem; vt si duo masculus, & fœmina sint deprehensi in eodem lecto soli, & nudi, est præsumptio Iuris, & de Iure, quòd fuerit sequuta copula, *vt in c. litteris, de præsumptionib.*

§. *Fama*

Alia demum est species probationis per famam. Sed ista non sufficit ad conuincendum: præstat tamen adminiculum alijs probationibus. Et de iure Canonico debent illi, contra quos fama est, se purgare, *vt in d. c. moniales de purgat. Canonic.* quæ purgatio fit per testes compurgatores, qui deponant de bona existimatione, & bonis moribus illius diffamati, vt supra diximus.

De Sententijs, & Re iudicata

TIT. XV.

Factis probationibus, & conclusione in causa, deueniendum est ad sententiam, quæ est tertia, & vltima pars Iudicij, à qua si non fuerit appellatum, fit transitus in rem iudicatam, & ideo ponitur præsens titulus.

Sententia dicitur à sentiendo, ex eo quia Iudex iudicat secundùm id quod sentit. Duplex autem est sententia, diffinitiua, & Interlocutoria. Diffinitiua est controuersiæ propositæ ritè facta diffinitio, per quam totum negotium terminatur. Interlocutoria est, quæ aliquod incidens à principio litis vsque ad conclusionem in causa terminat. Differt autem diffinitiua ab interlocutoria pluribus modis.

Primò quia per diffinitiuam principaliter diffinitur negotium: per interlocutoriam solùm incidenter.

Secundò quia condemnatus per diffinitiuam in aliquo crimine fit infamis: nunquam verò per interlocutoriam.

Tertio in dubio intelligitur de diffinitiua: non autem

de interlocutoria, vt in Statutis, vel alia simili materia.

Quartò à diffinitiua potest appellari, & suspenditur executio sine alia inhibitione: sed ab interlocutoria de Iure Ciuili non appellatur, & si appelletur non suspenditur executio, nisi emanata inhibitione. De Iure autem Canonico appellatur à quocunque grauamine.

Quintò diffinitiua non potest ab eodem Iudice reuocari, quia prolata sententia functus est officio suo *l. Iudex post quàm ff. de re iudic.* interlocutoria verò potest reuocari ab eodem Iudice ante diffinitiuam. Marant. *in 6. part. princip. in 3. part. Iudicij in 1. act.* vbi ponit etiam quamplures alias differentias inter sententiam diffinitiuam, & interlocutoriam.

§. *Vocatis*

Iudex vocatis partibus regulariter personali citatione loco, & tempore congruis, (loco, si sit certus, in quo reddatur Ius, alias potest quemlibet locum eligere *l. cum sententiam C. eod. tit.* & tempus congruum dicitur illud, in quo solet reddi Ius) profert sententiam descripti recitatione sedens, nec poterit per alium recitare illam, nisi sit Superior Magistratus, qualis est Episcopus *l. 2. C. de sentent. ex breuic. recitan.* Sed si fuerint plures Iudices, vel Arbitri, vnus potest recitare in plurali numero alijs præsentibus.

§. *Ex facto*

Si duo Iudices Ordinarij diuersas sententias tulerint, tenet illa, quæ est pro reo, quia fauorabiliores sunt rei, quàm actores *l. fauorabiliores ff. de reg. iur.* nisi actoris causa sit priuilegiata, vt est causa matrimonij, dotis, libertatis &c. *c. vlt. hoc eod. tit.* Si verò sint Iudices delegati, tunc declarabit Delegans quæ sententia valeat: & si sint Iudices compromissarij, neutra sententia valebit *ex eod. c. vlt.*

§. *Sed siuè*

Non potest Iudex iudicarè contra leges, nec contra consuetudinem, alias sententia est nulla. Primò enim Iudex debet seruare legitimam consuetudinem. Secundo cessante consuetudine debet inniti textui. Tertio si non adsit textus, debet sequi illam opinionem, quæ tali fundamento innititur, cui aptè responderi

non

non potest, etiam si sit opinio singularis vnius Doctoris tantum. Quartò cessantibus his debet sequi communem opinionem. Quintò si non sit communis, debet sequi eam, quæ pluribus fundamentis, & rationibus innititur, quamuis illis responderi possit. Sexto cessantibus omnibus supradictis debet sequi eam, quæ secundùm materiam subiectam benignior, aut fauorabilior est. Septimo eam, quæ magis fauet reo. Octauo demum eam, quam affirmant plures DD. scientia, & auctoritate maiores, in materia, de qua agitur.

Sententia lata contra Ius alicuius constitutionis est ipso iure nulla, veluti si minor quatuordecim annis testamentum fecerit, & Iudex pronunciet testamentum Iure fecisse. Lata verò contra ius litigatoris valet; tamen per appellationem erit reuocanda, vt cum minor quatuordecim annis dicitur impleuisse annum decimumquartum, & per hoc asseritur testamentum iure fecisse.

Si verò Iudex contra legem, & conscientiam iudicat, varijs pœnis punitur, siue Ordinarius sit, siue Delegatus; est enim suspensus per annum ab executione officij, & ad æstimationem litis parti, quam læsit, condemnabitur; & si suspensione durante diuinis se immisceat, irregularitatis pœnam subibit.

§. *Lata*

Sententia lata nisi per appellationem suspensa fuerit, facit transitum in rem iudicatam, & ita non potest amplius reuocari. Appellatio verò si fit in scriptis debet intra decem dies proponi: si verò in voce, debet statim proponi antequam Iudex procedat ad actus extraneos.

Res autem iudicata secundùm Abb. *in rub. de re iudic.* potest accipi latè pro ipsa sententia, quæ imponit finem controuersiæ per condemnationem, vel absolutionem *l. 1. ff. de re iudicat.*

Inducitur autem res iudicata, quando non est appellatum, vt diximus *c. quod ad consultationem hoc eod. tit. & auth. hodie C. de appellat.* Item quando fuit appellatum, & appellatio fuit deserta. Sunt tamen casus, in quibus nec post decem dies sententia transit in rem iudicatam, vt si agatur de matrimonio, aut cum salus animæ in discrimen adducitur, & alij plures, vt dicitur *hic in §. excipiuntur & ibi gloss. in verb. plures.*

De

De Executione Rei iudicatæ.

TIT. XVI.

RES iudicata debet executioni demandari; frustra enim esset iudicatum, nisi executio sententiæ sequeretur. Est autem regula, quòd omnis sententia postquam transiuit in rem iudicatam potest executioni mandari; & ab eodem Iudice, qui eam tulit, si sit Iudex Ordinarius: secus si sit Delegatus, quia tunc executio est facienda per Delegantem Abb. *inc. si quis, de for. compet.* quando Delegans fuit Ordinarius: secus in Delegato à Principe, qui potest exequi sententiam suam, & resistentes censuris Ecclesiasticis coercere. Sententia verò lata ab Arbitro mandatur executioni per Ordinarium, qui sit Iudex competens rei conuenti. Bart. *in l. præcipimus C. de Iudic.* Et petitur executio per actionem in factum: sed melius est eam petere per officium Iudicis, in quo non requiritur libellus, nec litis contestatio, Sententia autem lata in actione reali, statim mandatur executioni: in personali verò post quatuor menses; quod tempus ex causa potest breuiari, & prorogari.

§. *Dantur*

Potest etiam retardari executio per restitutionem in integrum, vt quia qui poterat appellare, ex graui causa fuit impeditus. Vnde concessa restitutione in integrum, poterit appellare, Limitatur quando restitutio malitiose peteretur, vel quando indigeret altiori indagine. Abb. *in c. suscitata, de in integr. restit.* Retardatur etiam executio per exceptionem nullitatis propositam coram Superiore, non autem coram inferiore *l. 4. §. condemnatum, & ibi DD. ff. de re iudic.*

De Appellationibus.

TIT. XVII.

CVm appellatio retardet, & impediat executionem rei iudicatæ, vt diximus, ideo nunc de ipsa appellatione videndum est.

Ap-

Appellatio est prouocatio ad maiorem Iudicem ratione grauaminis illati, vel inferendi. Dicitur *prouocatio* loco generis, quia est omnis actus, per quem Iudicis officium, seù auxilium imploratur. Dicitur *ad maiorem Iudicem*, quia est contra substantiam appellationis, vt fiat ad Inferiorem. *c. 2. & ibi gloss. de consuetud. in 6. in verb. officiali*

Plures autem sunt termini suspensionis causarum; Nam est appellatio, prouocatio, relatio, proclamatio. supplicatio, recusatio, restitutio, querela, reductio, & dilatio.

Appellatio, & prouocatio, quod idem est, quid sit modò diximus.

Relatio est, quando Iudex consulit Principem in causa ardua, vel quando Princeps delegat causam vsque ad sententiam, quia tunc debet Iudex procedere per duos menses, & postea referre, nec potest delegatus referre, nisi finito termino: vel quando Iudex vult referre casum ad consilium Peritorum.

Proclamatio refertur ad illas sententias, à quibus non appellàtur, & potest etiam referri ad sententias Arbitrorum; & idem est quod reductio ad arbitrium boni viri.

Supplicatio est, quando quis reclamat à sententia Principis, vel alterius, à quo non datur appellatio, quia tunc supplicat eidem vt illam causam reuideat.

Recusatio est, cum Iudex ex aliqua causa redditur suspectus, quia potest recusari, & interim suspenditur eius Iurisdictio.

Restitutio est in pristinum statum repositio, per quam restitutus est iterum audiendus.

Querela in genere significat quamcumque aditionem ad Superiorem, & includit etiam appellationem, sed in specie est, cum non potest appellari ex impedimento Iuris; nam aliquando oppressus reclamat, & conqueritur, vt sibi succurratur.

Reductio est species appellationis, vt diximus, nempe ad arbitrium boni viri.

Dilatio est, quando differtur Iudicium ex aliqua causa.

§. *Appellationum*

Duæ sunt species appellationum, scilicet Iudiciales, & extraiudiciales.

Extraiudiciales sunt illæ, quæ solent extra iudicium ante litis ingressum interponi prætextu alicuius grauaminis *c. cum sit, de ap-*

appell. §. si verò à grauamine, & ibi gloss. in verb. ante litem, cum duab. gloss. seqq. omninò per vos vidend. & in specie dicuntur prouocationes, quæ solum de Iure Canonico procedunt, vt in electionibus, postulationibus. & similibus.

Iudiciales sunt quæ in Iudicio proponuntur post sententiam latam; quarum quædam sunt ab interlocutoria, quando Iudex interloquitur, vel aliquid decernit: quædam verò a diffinitiua, postquam super toto negotio Iudex pronunciauit.

§. *Multum*

Post latam sententiam intra decem dies est appellandum in scriptis, aut statim viua voce, vt iam dixi. Et si causa est inappellabilis Iudex dat refutatorium, idest non admittit appellationem; aliquando tamen in reuerentiam Principis, ad quem appellatur, dat reuerentiales, quo casu decidendum est, an causa sit appellabilis, vel inappellabilis. Si verò causa est appellabilis, dat terminum Iuris, appellationem admittendo, qui terminus Iuris est triginta dierum ad redeundum pro apostolis petendis, qui apostoli sunt litteræ dimissoriæ, quæ dantur à Iudice à quo fuit lata sententia ad Iudicem ad quem fuit facta appellatio, vt instruatur de processu in prima instantia facto *l. vnic ff. de libell. dimissor.* Sed per Statutum Vrbis *lib. 1. cap. 166. & 167.* appellatio est interponenda intra octo dies, & si detur terminus Iuris, est quinque dierum; quod seruatur in Curia Capitolina. Si verò appellans intra supradictum terminum apostolos non petierit, appellatio dicitur deserta, & sententia facit transitum in rem iudicatam. Si verò dubitat Iudex an causa sit appellabilis, nec ne, tunc admittit appellationem si, & in quantum &c. idest si causa est appellabilis, admittit, aliàs non admittit. Praxis autem est in appellationis interpositione dicere, apostolosque semel, bis, tertio, instanter, instantius, & instantissimè sibi dari, atque concedi petit omni meliori modo &c.

§. *In appellationibus*

In appellatione à diffinitiua non est necesse inserere causam, sed sufficit quod in genere appellans dicat se grauatum, & sententiam esse iniustam. Abb. *in c. cum in Ecclesia num. 6. hoc eod. tit.* Limitatur in casibus, in quibus de Iure prohibetur appellatio à diffinitiua. Gloss. *in c. Romana §. sin autem*, & ibi Gemin. *eod. tit.*

tit. in 6. siue sit prohibita à lege, siue ab homine. Et ratio est; quia appellans tunc habet præsumptionem contra se; vnde Iudex non tenetur deferre eius appellationi.

§. *Cum autem*

In appellatione verò ab interlocutoria debet inseri causa probabilis, & in specie, & si plures sint, omnes exprimi debent nominatim, nec sufficit facere relationem ad acta. *Clemen. appellanti hoc eod. tit.* & ibi Cardin. Nec etiam sufficit dicere, appello ex tali causa, & alijs loco, & tempore proponendis, quia ista clausula nihil operatur, vt Cardin. *ibid.* Ampliatur etiam si causa grauaminis sit notoria, quia licet notorium releuet ab onere probandi, non tamen releuat ab onere proponendi. Gloss. *in d. Clemen. verb. alias causas* & debet proponi coram Iudice à quo *c. vt debitus, eod. tit.*

§. *Quod si Iudex*

Quod si Iudex ad quem, compererit minus probabiliter appellatum, remittit appellantem ad Iudicem à quo, condemnato appellante in expensis reficiendis alteri parti. Et si dicitur ex iniusta causa appellatum, Iudex ad quem non potest inhibere Iudici à quo, nisi recepta prius appellatione, vt probabiliter incipiat cognoscere de causæ veritate.

§. *Sed videamus*

Dicit textus quòd Iudex à quo non potest compellere appellantem à grauamine, vt probet ipsum grauamen: sed solùm potest eumdem citare, & terminum ei præfigere ad audiendam reuocationem, qui si non comparuerit, poterit grauamen prætensum reuocare, & prosequi in causa tanquam si non fuisset appellatum.

§. *Ac veluti*

Eum, qui appellauit ab interlocutoria, potest pœnitere, & facere vt Iudex à quo procedat, refectis tamen expensis parti, quas fecit ob appellationem. nisi appellationis cognitio alteri fuerit delegata *c. interposita* §. *ille hoc eod. tit.*

§. *Non omnis*

Sunt autem plures casus, in quibus appellationi non defertur v. g. si quis confessus est, non potest appellare; & alij, de quibus *in textu, & ibi gloss. in verb. casibus*. Prohibitus autem appellare, non est prohibitus dicere de nullitate, quia sunt duo remedia separata, & vno remoto remanet aliud. Bald. *in l. eos C. hoc eod. tit.* Vant. *de nullitat. tit. quis possit dicere de nullit. numer.* 33.

§. *Et ideo*

Regulares non appellant à correctione sui Prælati. Item à Iudice seculari non subdito Papæ non appellatur ad Papam, sed ad Principem, cui ille Iudex subditus est, manens in illius Iurisdictione.

§. *Licet autem*

Habetur in hoc tex. quòd appellans ab Ordinario potest coram eodem super alia causa, & præsertim pro graui, & manifesto crimine conueniri, & ab eodem condemnari.

§. *Interposita*

Gesta per Iudicem à quo, vel per partem post appellationem à diffinitiua, dicuntur attentata, & veniunt ante omnia reuocanda. Sed post rem iudicatam non datur de attentatis commissis pendente appellatione, quia cum pars non opposuerit de attentatis, & passus fuit in causa principali procedi, videtur illis renunciasse secundùm Angel. de Perus. *in l. ei cuius ff. de appellat. recip. vel non.* Sed appellatio ab interlocutoria non causat attentata, nisi sequuta inhibitione, vt dicitur *in seq. §. illa verò.*

§. *Appellasse*

Appellatio non solùm verbis, sed etiam facto demonstrari potest, vt si is, contra quem sententia lata est extra Curiam, iter arripiat ad Sedem Apostolicam infra terminum datum ad appellandum, qui est decem dierum post sententiam latam, vt aliàs dixi.

diximus. In Curia verò sufficit facere diligentiam coram Regente Cancellariæ pro commissione signanda, vt notatur per Felin. & Dec. *in c. personas hoc eod. tit.* Neque in appellatione est de forma exprimere verbum, appello, vel prouoco: sed sufficit quodcumque verbum, seù quodcumque factum aptum ad demonstrandum, quod non acquiescit sententiæ, & semper Iuris auxilium petat is, qui contra se sententiam reportauit, dummodo hoc dicat, vel faciat infra terminum, vt supra..

§. *Quod si*

Si plures fuerint Iudices, sufficit coram maiori parte ipsorum appellare, & si vnus ex pluribus processerit, poterit ab ipso solo appellari. Gloss. *in Clem. 1. de appellat.* Et si non possit haberi maior pars, ex quo non stat per eum, qui vellet appellare, potest appellare coram vno ex illis, protestans quod per se non stat. Et si neutrum haberi potest, tunc potest coram publicis, honestisque personis protestari *c. fin. hoc eod. tit. & gloss. cit. & dicitur in praced. §. Is quoque.*

§. *Idem ex contrario*

Sic etiam si vnus ex pluribus in eadem sententia condemnatis appellat, prodest etiam alijs condemnatis, si sit idem negotium.

§. *Iam dubitari*

Si impetratur rescriptum à Papa, per quod plures articuli connexi committantur, & in vno sit apposita clausula, appellatione remota, intelligitur apposita in omnibus, quia connexorum idem est Iudicium *c. translato, de constitut.* sed ista clausula non conceditur in Signatura Iustitiæ, sed solùm in Signatura Gratiæ à Papa. Sed si sit manifesta iniquitas sententiæ, vt quia sit contra aliquam legem claram, tunc non obstante dicta clausula, poterit nihilominus appellari.

§. *Illud tam*

Post quam fuit appellatum, & Iudex appellationem admisit, & dedit apostolos, seù litteras dimissorias, habet appellans à Iure annum, & ex causa biennium ad prosequendam appellatio-

Cc 2 nem,

nem, quem terminum potest Iudex ex causa breuiare *c. cum sit Romana, & c. ad aures, de appellat.* Quod si intra hoc tempus non fuerit prosequutus, appellatio fit deserta, & reincidit appellans in Iurisdictionem Iudicis à quo, vt supr. diximus.

Cum verò Iudicium est susceptum de partium consensu, vt accidit in compromisso, possunt partes sibi prorogare terminum prosequutionis appellationis, quia Iudicium tunc valet in vim pacti.

§. *Pars quoquè*

Partes interdum possunt sibi breuiare terminum, non autem prorogare, quia pacta priuatorum non possunt Iuri publico derogare *l. priuatorum C. de Iurisd. omn. Iudic.* & Iure publico statutum est tempus ad prosequendam appellationem, ne lites fiant immortales *c. finem litibus, de dol. & contumac. & c. iurgantium, de sent. & re iudic.*

Confirmatio verò sententiæ facta à Papa in forma communi, idest si, & quatenus valeat, non præiudicat appellationi, sicut nec etiam laudo, idest sententiæ latæ per Arbitrum. Vnde etiam ab illa poterit appellari, & ab ista peti reductio ad arbitrium boni viri. Sed si quis possederit pacificè rem aliquam, & possessio fuerit confirmata à Papa, Iudex non poterit de ea cognoscere sine speciali commissione Papæ, ex quo Papa manum apposuit, nisi prætendatur quod confirmatio fuerit subreptitia, idest per falsam causam elicita: vel obreptitia, idest per veri reticentiam impetrata.

De Restitutione in integrum

TIT. XVIII.

INter cetera, quæ sententiæ executionem impediunt, est etiam restitutio in integrum, id circò de illa videndum est.

Restitutio in integrum est in pristinum statum repositio *l. quod si minor §. restitutio ff. de minorib.* quæ obtenta impedit executionem sententiæ, ita vt ea pendente nihil possit innouari. *l. vnic. C. de integr. restit. post.* Limitatur quando peteretur restitutio aduersus sententiam Principis, quia tunc non impeditur executio, præstita satisdatione per alteram partem de restituendo in casu re-

tra-

tractationis *c. suscitata*, & ibi Abb. *eod. tit.* Limitatur etiam, quando restitutio malitiosè peteretur, vt quia esset præsumptio contra petentem. *d. c. suscitata*.

Regulariter autem admittuntur ad restitutionem in integrum minores, & Ecclesia, non solùm aduersus sententiam, sed etiam aduersus quamlibet læsionem, & etiam aduersus aliam Ecclesiam.

Datur autem restitutio intrà quatuor annos, & ex causa rationabili potest tempus prorogari, & potest peti tam apud Ordinarium Iudicem, quàm apud Delegatum à Principe ad id principaliter impetratum *l. fin. C. vbi, & apud quem*. Nam is, qui se læsum sentit, debet adire Iudicem Ordinarium, qui sit competens reo conuento, & coram eo restitutionem implorare citato aduersario. Potest etiam coram Delegato petere se reintegrari ad ius suum diminutum *d. l. final.* Quod procedit si principaliter petat restitutionem in integrum: secus si solùm petat incidenter, quia tunc non erit opus alio Iudice, sed coram eodem Iudice, coram quo causa controuertitur, poterit illam petere, *vt per gloss. in d. l. fin.*

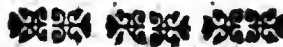

IN

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBER QVARTVS

De Accusationibus, Denunciationibus, & Inquisitionibus

TIT. I.

Ictum est de Iudicijs Ciuilibus, sequitur de Criminalibus, quæ instituuntur per accusationem, vel denunciationem, vel inquisitionem.

Accusatio fit in forma libelli, cum loco, & tempore commissi delicti, & inscriptione ad pœnam talionis *l. libellorum ff. de accusat.* Sed hodie inscriptio ista non est in vsu, nec etiam accusatio hodie est in vsu, & solùm Romæ in crimine adulterij proceditur per accusationem per Statutum Vrbis *lib. 2. cap.* 50. hoc specialiter disponens *in fin. d. cap.*

Denunciatio duplex est, alia Euangelica, alia Iudicialis. Euangelica fit, quando quis manet in peccato mortali, & post secretam correctionem non vult desistere, quia tunc denunciari debet Iudici Ecclesiastico, vt faciat ipsum desistere, qui potest procedere etiam ad excommunicationem. Iudicialis est, quæ fit per officiales, qui debent etiam se inscribere ad pœnam talionis: sed neque hæc inscriptio hodie est in vsu, sed alijs pœnis puniuntur ex dispositione S. C. Turpiliani, quod punit calumniatores.

Inquisitio triplex est. Prima generalissima, quando nouus magistratus inquirit de malis hominibus ad purgandam ciuitatem *l. congruit ff. de offic. Præsid.*

Secunda est generalis, quæ fit quando est commissum aliquod crimen v.g. homicidium, & ignoratur auctor, tunc fit inquisitio con-

contra vicinos, & familiares eius, qui mortuus est, & contra inimicos eius, si illos habebat.

Tertia est specialis, quæ fit contra indiciatum de crimine, vel diffamatum. Sed si opponitur quod non præcedebat infamia, Iudex non poterit vlterius procedere, nisi prius probetur diffamatio. Si verò non opponatur, tenet processus *c. 2. eod. tit. in 6.*

De Duplici Purgatione

TIT. II.

DIffamati de aliquo crimine per accusationem &c. tenentur se purgare ab illa infamia, aliàs puniuntur. Si quis verò est confessus, vel testibus conuictus, vel si crimen est notorium, non est ei inducenda purgatio, sed debet condemanari. Sin autem est solùm diffamatus, debet se purgare, & innocentem se demonstrare. Vnde purgatio sic definitur. Est super obiecto crimine innocentiæ facta demonstratio.

Purgatio autem duplex est, vulgaris, & Canonica. Vulgaris fiebat per ferrum candens, per duellum &c. sed quoniam hoc erat tentare Deum, vt miraculosè procederet, ideo est sublata, *vt tot. tit. de purgat. vulg.* Canonica est, quæ fit inducendo testes compurgatores, qui deponant medio iuramento, se credere; quòd talis accusatus, & inquisitus non commiserit tale crimen, ex eo quia habeat notam illius probitatem, & illius bonos mores, *vt tot. tit. de purgat. Canonic.*

De Simonia.

TIT. III.

CRimina quædam continent offensam Dei, & quædam etiam hominis damnum Quæ Deum principaliter lædunt sunt simonia, hæresis, schisma, apostasia, sortilegium, maledictum, & sacrilegium. Quæ verò hominibus etiam damnum inferunt sunt homicidium, adulterium, stuprum, rapina, furtum, vsura, falsum, & iniuriæ, vt dicitur *in §. fin. tit. superior.* Incipit modò in præsenti tit. à simonia, quæ omnium criminum pessimum est.

Simo-

Simonia est prohibita à Iure diuino secundùm Felin. *in c. 1. eod. tit.* Sed quod sit prohibita à Iure positiuo dicit Durand. *in 4. dist. 25. quæst. 5.* esse communem opinionem Legistarum. Ceuall. verò *in suis comm. con. comm. quæst. 260.* ita distinguit, quod alia est Simonia prohibita, quia simonia est, & hæc est prohibita de Iure diuino, quæ contingit in collatione ordinum, & Sacramentorum: alia est simonia solùm quia prohibita est, & hæc est de Iure positiuo, quæ contingit in collatione beneficiorum. Quæ distinctio omnibus Peritis placet.

Dicta est autem simonia à Simone Mago, qui voluit emere pecunia Spiritum Sanctum, *vt in actib. Apostol. cap. 8.* Sic verò definitur. Est rei spiritualis, vel spiritualibus adnexæ cum aliquo temporali facta commutatio. Dicitur, spiritualibus adnexæ, propter Iuspatronatus, quod est adnexum institutioni, quæ spiritualis est *c. quanto de Iudic. & c. de iure, de Iurepatr.*

Duplex est simonia, conuentionalis, & mentalis.

Conuentionalis est, quæ deducitur in pactum. v.g. dabo tibi decem si me ordinaueris, vel si mihi beneficium contuleris, vel renunciaueris. Papa tamen in beneficijs purgat omnem suspicionem simoniæ; Vnde permutantes, vel renunciantes sub pensione in manibus Papæ, rectè faciunt, vt diximus *supr. in tit. de renunc.*

Mentalis est, quando non deducitur in pactum: sed ea mente aliquid datur, vel recipitur, vt spirituale intercedat, vel spiritualitati adnexum dando illud, vel recipiendo; quòd dicitur peccatum simoniæ mentalis. Et si habeo solùm animum committendi simoniam, non incido in pœnas simoniæ, quia non sequitur effectus.

S. *Contrahitur*

Simonia contrahitur non solùm quando datur pecunia numerata, sed etiam si alia res, vel factum præbeatur, quod esset pecunia æstimabile; prout sunt obsequia principaliter ea intentione præstita, quia pecuniæ appellatione venit quælibet res, quæ possit pretio æstimari, vel ad pecuniam redigi *l. fin. C. de constit. pecun. l. pecuniæ nomine l. pecuniæ appellatione, & l. pecuniæ verbum ff. de verb. signif.*

Sed an preces inducant simoniam est quæstio. Et Rip. *in c. cum M. Ferrarensis, de constitut. versic. 23. noto num. 40. cum tribus seqq.* tenet quòd sic. Sed Nauarr. ad extrauag. Gregorij Decimitertij

de

de datis, & promissis pro gratia; vel iustitia versic. 12. *noto num.* 27. tenet contrarium. Pro concordia harum opinionum videte gloss. *in c. tuam, de atat. & qualit. in verb. nullum prorsus*, quæ distinguit plures casus, quos retulimus *supr. in tit. de elect. in §. quòd si forte*, vt *ibi* videre poteritis.

Committitur etiam simonia pro quolibet actu à spiritualitate dependente, vt in sepeliendis mortuis; in benedictionibus nubentium &c. nec valet consuetudo in contrarium *c. Iacobus hoc eod. tit.* nec potest aliquid exigi pro pastu, vel pastillo vt gloss. *ibidem*, nisi id, quod ab ipsa Ecclesia statutum est.

§. *Nec distinguemus*

Potest aliquis dici simoniacè ordinatus, vel electus, licet ipse non sit simoniacus, vt si aliqui eo ignorante dederint aliquid, vt ordinaretur, vel eligeretur; & propterea non sustinetur ille actus. Idem contingit in collatione beneficij simili modò facta, quæ non sustinetur, nisi facta renunciatione libera beneficij; tunc enim poterit Episcopus cum eo dispensare; quod tamen facere non posset in collatione ordinum, vel in electione, vt supr. facta, quæ omninò reprobanda erit. Simoniacè verò ordinans cum suo ordinato, & Clerico mediatore est deponendus, laicus verò mediator anathematizandus erit.

§. *Hac tamen*

Simoniaci varijs pœnis puniuntur vltra depositionem. Sed ordinatus à simoniaco, non tamen simoniacè ex dispensatione tolerabitur *can. statuimus decretum* 1. *qu.* 1. & ille, qui simoniacè beneficium adeptus est, accusatus, & conuictus priuatur beneficio, & deponitur: si verò per inquisitionem solùm, priuatur beneficio, sed post pœnitentiam permittitur in susceptis ordinibus ministrare. Sic paruuli, qui beneficia sunt consequuti per simoniam parentum, post liberam resignationem poterit cum eis dispensari.

§. *Huius*

Ad accusandam simoniam quilibet admittitur, & quamuis peccator pœnitens possit missam celebrare, non potest tamen Simoniacus, licet ordinatus simoniacè recipiat characterem, &

sacrificium valeret ex opere operato. *Ita text. in c. tanta hoc eod. tit.* Et ratio est quia simonia quodamodò inficit ordines ab initio. Videte *gloss. in eod. c. tanta, in verb. omnis peccator.*

§. Sciendum

Dicitur in tex. quod spontè oblatum, & datum non inducit simoniam. Sed pro administratione Sacramentorum Parochi nihil possunt recipere etiam à spontè dantibus: pro eleemosina verò, quæ sponte offeratur, possunt recipere. Datum etiam gratia redimendæ molestiæ super Iure quæsito indebitè illatæ non inducit simoniam.

Prælatus verò, qui vices suas committit sub annuo censu, & qui exigit aliquid pro concedenda docendi licentia varijs pœnis punitur, prout dicitur *hic in duob. §§. seqq.*

De Hæreticis, Schismaticis, & Apostatis

TIT. IV.

Dictum est de illis qui per simoniam emunt, & vendunt Spiritum Sanctum, erat modò videndum de illis, qui malè credendo Spiritum Sanctum blasphemant, vt sunt hæretici, schismatici, & apostatæ.

Hæreticus non solùm est is, qui malè sentit de articulis fidei, vel de Sacra Scriptura, & etiam de Sacramentis Ecclesiæ: verùm etiam is, qui habet aliquod peruersum dogma, vel est auctor alicuius nouæ opinionis falsæ, aut ab Ecclesia opiniones damnatas sequitur. Hinc est quod si quis dixerit *v. g.* fornicationem non esse peccatum, erit hæreticus.

Vt autem quis dicatur hæreticus, requiritur. Primo quod sit baptizatus, aliàs dicetur paganus, seù infidelis. Secundo quod erret scienter in fide catholica. Tertio quod sit pertinax in suo errore. Dubius autem in fide, si habeat firmitatem animi in sua dubitatione, est hæreticus; debet enim deponere dubietatem, & captiuare intellectum suum in obsequium fidei. Qui verò Christum ore negauit metu tormentorum, credit tamen corde, non est hæreticus, sed grauissimè peccat. Gloss. *in can. non solùm il 2. verb. negare Christum 11. quæst. 3.*

Schismatici sunt qui ab vnitate Ecclesiæ per inobedientiam se-

sepa-

separantur. Et licet à principio inter hæreticos, & schismaticos esset diuersitas: hodie tamen non est, quia nullum est schisma, quod aliquam hæresim non contineat. Vnde eo ipso quòd schismaticus non agnoscit Pontificem Romanum pro vnico Capite Ecclesiæ, eo ipso hæreticus est. Abb. *in rub. eod. tit.*

§. *Vtrumque*

Vtrumque crimen atrocissimis pœnis punitur, & generaliter loquendo omnes pœnæ impositæ in crimine læsæ maiestatis, censentur repetitæ in crimine hæresis *ad tex. in c. vergentis de haretic.* & pœnæ in crimine læsæ maiestatis sunt registratæ *in l. quisquis C. ad l. Iul. maiest.* Schismatici enim excommunicatione, depositione, bonorum confiscatione, & à se gestorum annullatione puniuntur.

§. *In hæresi autem*

Hæretici verò præter perpetuum vinculum anathematis, si sint Clerici priuantur omni beneficio, & Officio Ecclesiastico *c. ad abolendam §. 4. de haretic.* & amittunt omnem Ecclesiasticam potestatem. Simanc. *de haretic. cap. 45.* Imò & filij hæreticorum priuantur beneficijs, & officijs Ecclesiasticis obtentis tempore commissi criminis. Iul. Clar. *in sua prax. §. hæresis versic. item Clericus.* Item filij receptantium hæreticos, licet idem Simanc. dicat esse mitiorem consuetudinem, vt eorum filij non puniantur.

Si verò sint Laici impœnitentes, debent tradi Iudici seculari puniendi: sed prius monendi, & hortandi pluries, vt ad fidem, & gremium Sanctæ Matris Ecclesiæ reuertantur. Calderin. *lib. 2. de haretic.* Quòd si noluerint redire, puniuntur, vt iam dictum est, & bona eorum confiscantur, imò sunt confiscata ipso iure à die commissi criminis.

Difficultas autem est, cui applicentur ista bona confiscata? Et de Iure Canonico bona Clerici hæretici habentis beneficium Ecclesiasticum, pertinent ad Ecclesiam, in qua est beneficium: & si non habeat beneficium, pertinent ad Ecclesiam Cathedralem bona verò Laici hæretici applicantur Fisco seculari *c. excommunicamus il 1. & il 2. de haretic.* Confiscantur etiam existentibus filijs *d. c. vergentis.* Et etiam post mortem delinquentis vsque ad 40. annos à die mortis, & non vltra, si mortui putabantur Catholici *c. accusatus §. penult. de heretic. in 6. & ibi gloss. in verb. post mortem.*

Propter hæresim tamen mariti dos vxoris non est confiscanda, nisi scienter mulier contraxerit matrimonium cum hæretico. Inducitur tamen separatio tori, siue ex iudicio Ecclesiæ, siue non. Quod si redierit ad fidem, compellitur coniux redire ad coniugem. Abb. *in c. de illa, de diuort.*

Dubitatur autem de bonis Magorum numquid ita sint ipso iure confiscata, vt nemine accusante teneantur ipsi met offerre bona suo Fisco, & quamdiù illa non offerunt, sint etiam in hoc peccato, quasi bona aliena retineant. Hanc quæstionem examinat latè Turriblanc. *de Magia lib. 4. de crimin. punition. cap. 4. num. 3. & 4.* & tenet quòd non tenentur, contra opinionem Castr. *lib. 2. de leg. pœnal.*

§. *Sed & eorumdem*

Descendentes ab hæreticis masculis vsque ad secundum gradum, idest vsque ad nepotes inclusiuè, & ab hæreticis fœminis vsque ad primum gradum, non possunt habere beneficia Ecclesiastica, nec publica officia. Sed dubitatur, numquid istæ pœnæ, quæ afficiunt filios hæreticorum, comprehendant tam antea natos, quàm post. Et dicitur comprehendi omnes indistinctè. Testatur de communi Simanc. *de hæretic. cap. 29.* Sed ipse tenet contrarium, & inquit plures neque numero, neque auctoritate inferiores alijs hanc opionem sequi; quam tanquam æquiorem sibi magis placere affirmat Iul. Clar. *vbi supr. versic. quæro nunc.* Filij verò eorum, qui fuerunt hæretici, & postea emendati, & Ecclesiæ vnitati reincorporati fuerunt, non includuntur sub prædictis pœnis.

§. *Quod si*

Si abiurata hæresi iterum, quis in hæresim inciderit, tanquam relapsus relinquitur seculari iudicio puniendus. Et relapsus intelligitur non solùm quando ante abiurationem plenè probata fuerit hæresis: sed etiam si fuerit vehemens suspicio, secus si suspicio fuerit modica, & leuis, quia licet tunc non dicatur relapsus, est tamen grauiter puniendus. Sic etiam relapsus dicitur qui abiurato vno articulo, postea fit hæreticus in alio.

Sciendum autem est quod sunt aliqua facta, quæ sapiunt hæresim; & sunt illa, quæ de sui natura præseferunt aliquid, quod est

est manifesta hæresis, vt baptizare imagines, rebaptizare pueros &c. Sed verum inuocatio Dœmonum sapiat hæresim manifestam? Et respondetur, aut inuocantur, vt sciantur futura, & sapiunt hæresim, quia tribuitur Dæmoni quod est proprium Dei: aut inuocantur ad alium finem v. g. ad tentandam mulierem, & non sapiunt hæresim, quia hoc est proprium Dœmonis: est tamen peccatum grauissimum. Clar. *in d. §. hæresis, versic. successiuè quæro*

§. *Qui verò*

Suspecti de hæresi debent se purgare, alioquin sunt excommunicandi; quòd si in excommunicatione perstiterint, tanquam hæretici condemnandi sunt.

§. *Apostata*

Apostatæ sunt qui à statu fidei, obedientiæ, vel Religionis, quam se tenere professi sunt, temerè recedunt.

Triplex autem est apostasiæ species, perfidiæ, inobedientiæ, & irregularitatis.

Prima est, cùm quis à fide recedit, puta cum Christianus effectus in Christi fide præuaricatur, & ad Iudaicos, vel alios detestabiles ritus se conuertit.

Secunda est, cùm quis præceptum Superioris sui sponte transgreditur, siue Patrum regulis, vel constitutionibus non obtemperat.

Tertia est, cùm quis ab Ordine suo, siue assumptæ Religionis temerè recedit.

Pœnæ autem Apostatarum præter infamiam, & excommunicationem, sunt aliæ plures, de quibus Hostiens. *in summ. tit. de Apostat. §. qualiter puniantur.*

De Sortilegis, Maledicis, & Sacrilegis

TIT. V.

Proximi Hæreticis, Schismaticis, & Apostatis sunt Sortilegi, Maledici, & Sacrilegi.

Sortilegi sunt, qui prætextu religionis per quasdam sortes diuinationis scientiam profitentur, aut quarumcumque scripturarum

rum

rum inspectione facta futura promittunt. Inquisitores autem hæreticæ prauitatis non procedunt contra sortilegos, nisi sortilegium expressam contineat hæresim: sed cognitio eorum spectat ad Ordinarios.

Sic omnes artes Ariolorum, Aruspicum, Incantatorum, & aliorum, de quibus *in can. igitur 26. quæst. 3. & 4. & in can. non obseruetis ead. 26. quæst. 7.* sunt detestatæ, ob quamdam societatem cum Dæmone. Hinc prohibita est Iudiciaria Astrologia, præter quam circa agriculturam, nauigationem, & rem medicam, & contrauenientes puniuntur, etiam quod asserant id certò non affirmare, sicut etiam retinentes libros tractantes de his, & ista prohibitio obligat etiam in foro cosciéntiæ, etiam si protestentur se id certò non affirmare. Ita Sixtus Quintus *constit. 17. lata anno* 1585. quam strictissimè confirmauit Vrbanus Octauus *constit. 113. lata anno 1631.* Sic prohibita est ars Cabalistica, & omnes aliæ similes, de quibus latissimè agit Turreblanca *in suo tract. de Magia lib. 1. per plura capita.*

Pœna autem Sortilegorum est, quòd ab Ecclesia eijciantur, & perpetuo anathemate feriantur; quòd si Clerici sint degradentur.

§. *Diuersa est*

Maledicorum verò diuersa est pœna; nam si quis in Deum, vel Sanctorum aliquem publicè blasphemare ausus fuerit, & pœnitentiam agere recusauerit, viuens ab ingressu Ecclesiæ arcebitur, & moriens Ecclesiastica carebit sepultura.

§. *Similibus*

Sacrilegi verò similibus, & interdum acrioribus pœnis puniuntur pro qualitate sceleris; quibus quoque pœnis obnoxij sunt sacrilegis consentientes, & Sacerdotes ijs impœnitentibus, & satisfacere nolentibus absolutionem, & alia sacramenta ministrantes, vel sepulturæ eorum interuenientes, vel ab eis eleemosinam recipientes.

Sacrilegium autem committitur tam intuitu rerum, quàm personarum. Rerum, vt cum quis sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro, vel non sacrum de sacro aufert; quod etiam ad ambitum extenditur, vbi tamen immunitas ambitus seruatur. Sic etiam si quis Ecclesiam incendere, vel violare ausus fuerit, & simi-

milia. Personarum, vt cum quis in Clericum, vel Monachum violentas manus iniecerit, vel cum persona Deo sacra carnaliter se commiscuerit &c.

De Furtis.

TIT. VI.

Dictum est de criminibus, quæ solam Dei offensam continent, modò sequitur de his, quæ etiam damnum proximi respiciunt, & incipit textus à furtis, quia cum sit dictum in tit. præcedenti de sacrilegio, quod est furtum rei sacræ, modò subnectit titulum de furtis generaliter.

Plures sunt species vsurpationis rei alienæ, quas enumerauimus *in princ. tit. de vi bonor. rapt. in Ciuil. Instit.* Hæ tamen omnes sub nomine furti comprehenduntur, quod comprobatur *ex c. 1. de furt.* vbi plagiatus sub nomine furti continetur, inquit enim textus, qui furatus fuerit hominem, & vendiderit, morte moriatur, idest morte spirituali excommunicationis, vt *ibi* Abb. & quamuis *in Exod. cap. 21. n. 16.* vnde desumitur ille textus, intelligatur de morte naturali, hodie tamen Ecclesiastici non inferunt pœnam sanguinis *c. in Archiepiscopatu, de raptorib.*

De Iure autem Ciuili fures simplices puniuntur ad duplum, si sit furtum nec manifestum, & ad quadruplum si sit manifestum, *vt in §. 1. Instit. Ciuil. de obligat. quæ ex delict. nasc.* Sed canones non inferunt istas pœnas dupli, vel quadrupli, sed solùm quod restituatur res, & soluatur interesse, ad quas pœnas tenentur etiam participantes cum furibus, & conscij furtum occultantes.

Pro occisis verò in ipso furto non est orandum, nisi ante mortem sint confessi, quia tunc nec Eucharistia est illis deneganda.

Qui ex necessitate furatur, si modica est, mitius punitur, quàm si nulla necessitate ductus furatus esset: si verò necessitas est maxima, ad nihil tenetur, puta si non poterat alio modo vitam sustentare, quàm cibaria subripiendo &c. Ita DD. communiter, quia tempore maximæ necessitatis omnia fiunt communia, idest omnia sunt communicanda, vt explicat gloss. *in l. 2. §. itidem agitatum est ff. ad l. Rhod. de iact.* & ita ille non tollit quod alienum, sed quod suum est.

De

De Vsuris.

TIT. VII.

VSura, quæ est quædam species furti, sic definitur, est quicquid vltra sortem rei mutuatæ recipitur. Et duplex est, mentalis, & conuentionalis. Mentalis est, quando ea mente datur, vel recipitur mutuum, vt aliquod lucrum percipiatur. Conuentionalis est, quando deducitur in pactum, vt aliquid detur vltra sortem. Præterea vsura alia est vera, alia palliata. Videte quæ diximus *in Instit. Ciuil. tit. quib. mod. re contrah. oblig. in princ.*

Dubitatur autem numquid vsura sit mixti fori, ita vt possit de ea cognoscere tam Iudex secularis, quàm Ecclesiasticus. Et pro vtraque parte sunt opiniones, quas refert Ceuall. *in suis comm. contr. comm. quæst. 11. num. 8. cum duob. seqq.* & inquit quòd est mixti fori secundùm communem, certam, & tenendam opinionem teste Guttierez *quæst. Canonic. lib. 2. cap. 18. à num. 13. ad 15.* Ipse tamen Ceuall. distinguit, aut loquemur de substantia contractus, an sit vsurarius, vel non, & tunc cognoscit Iudex Ecclesiasticus: aut est quæstio de facto, scilicet an quis receperit plus, vel non, & tunc cognoscit etiam Laicus.

Item est quæstio, vtrum bona vsurariorum sint tacitè hypothecata pro vsuris restituendis? Et Gloss. *in c. quamquàm de vsur. in 6. in verb. facultates in fin. & in c. tua nos, de vsur. in verb. cogendi* tenet quod sic. Sed contrarium tenuerunt quamplures alij. Nauarr. *in Manual. cap. 27. num. 263. & de restitut. lib. 3. cap. 2.* Et exallegat. per Ceuall. *in suis comm. qu. 355,* constat hanc sententiam esse magis communem, & ita esse tenendum in iudicando, & consulendo.

§. Multiplicibus

Varijs pœnis puniuntur vsurarij manifesti. Et manifesti dicuntur qui publicè exercent vsuras, habentes mensam in foro. Gloss. *in c. 1. de vsur. in 6. in verb. manifestos.* Couarruu. *variar. resolut. lib. 3. cap. 3.* Item illi, qui ex instrumento apertè constat, quod fecerint contractum vsurarium. Item qui confessi sunt se esse vsurarios. Ceuall. *vbi sup. d. qu. 11. in princ.*

Pri-

Prima pœna eſt, quod fiunt infames. Secunda quod non poteſt illis locari domus. Tertia quòd debent expelli à Ciuitate. Quarta quòd non poſſunt facere teſtamentum, nec etiam Codicillos, niſi cauerint de reſtituendo vſuras. Quinta quòd teneantur edere actori ſcripturas ſuas, contra regulam, quòd reus non teneatur edere actori ad fundandam eius intentionem *l.* 1 *vbi DD. C. de edend.* Sexta quòd tenentur remittere debitori iuramentum de non repetendis vſuris. Septima quòd nemo poteſt recipere oblationes de eorum manibus. Octaua quòd non admittuntur ad pœnitentiam, nec ad communionem Altaris, niſi ceſſauerint ab vſuris, easque reſtituerint. Nona quòd ſi ſint Clerici, amittunt officium, & beneficium Eccleſiaſticum. Decima quòd ſi impœnitentes deceſſerint, carent Eccleſiaſtica ſepultura.

§. *Nec is tantùm*

Non ſolùm ipſi vſurarij tenentur reſtituere vſuras, verùm etiam filij, & quicumque heredes eorum, etiam extranei; nam tenentur exonerare conſcientiam defuncti, vt notant DD. *in c. vigilanti, de præſcription.*

§. *Iudæi quoquè*

Etiam Iudæi tenentur reſtituere immoderatas vſuras extortas à Chriſtianis. Et Poteſtates ſeculares debent ad hoc ipſos compellere; aliàs ipſi Iudæi excommunicantur eo modo, quo poſſunt, ſcilicet quoad communionem, & commercium cum Chriſtianis *c. poſt miſerabilem, de vſur.* & excommunicantur etiam Chriſtiani cum illis deinceps commercium habentes.

§. *Sunt tamen*

Sunt aliqui caſus, in quibus recipiendo aliquid vltra ſortem non committitur vſura v. g. in Clerico beneficiato, qui non poteſt alio modo recuperare prædium ſui beneficij, niſi det pecuniam mutuam poſſeſſori, & ipſe pignoris cauſa recipiat illud prædium, tunc fructus perceptos facit ſuos, nec tenetur in ſortem mutuatam illos computare, quia ad ipſum Iure pertinent. gloſſ. *in c.* 1. *de vſur. in verb. beneficium*, quæ ponit alios caſus, vt *ibi* Abb. Sic etiam fauore dotis fructus à marito percepti

non computantur in sortem, vt dicitur *hic in vers. Idem si possessiones.*

§. *Ille quoque*

Si ego pecuniam do tibi, vt certo tempore des mihi frumentum, vel vinum, & verisimiliter eo tempore potest pluris, vel minoris valere, nulla est vsura. sed si verisimiliter eo tempore pluris valeret v.g. si de mense Augusti mutuo tibi frumentum, vt de mense Maij tantumdem frumentum mihi restituas, erit vsura, cùm verisimile sit, quòd de mense Maij frumentum pluris valeat, quàm de mense Augusti.

Sic erit vsurarius qui dat mutuam pecuniam nauiganti, vel ad nundinas eunti, vt aliquid ex conuentione vltra sortem recipiat, etiam quod periculum in se suscipiat *c. fin. & notatur in c. consquastus, hoc eod. tit. de vsur.*

De Adulterijs, & alijs illicitis coniunctionibus

TIT. VIII.

ADulterium sumitur in genere, & in specie. In genere significat quemcumque illicitum concubitum, & ita comprehendit etiam incestum, stuprum, sacrilegium, & quid simile. Sed in specie adulterium est ad alterius torum accessus, vt si quis solutus accedat ad coniugatam, vel coniugatus ad coniugatam, vel coniugatus ad solutam, quamuis iste vltimus casus in praxi non puniatur. Pœna autem adulterij in lege Mosayca erat pœna naturalis lapidationis, & ita in multis populis seruatur. Romæ tamen de hoc crimine non fit inquisitio, sed tantùm proceditur per accusationem, ne familiæ infamentur. De Iure verò Canonico pœna adulterij in Laico est excommunicatio, in Clerico depositio, vel in vtroque certæ pœnitentiæ impositio; eadem quoque, vel etiam Iudicis arbitrio maior, vel minor pœna imponitur, pro incestu, sodomia, vel bestialitate. Pœnas verò ciuiles non est huius loci enumerare, sed videte eas *in tit. ff. & C. ad l. Iul. de adulter. & stupr.*

§. *Quòd si quis*

Loquitur hic tex. de stupro, quòd committitur cum Vidua, ho-

honestè viuente, aut cum Virgine. Et si cum Vidua, est pœna pecuniaria, siue arbitraria, vltra Canonicam pœnitentiam: si cum virgine, si absque vi, & consentientem quis stuprauerit, debet illam vxorem ducere; quòd si non possit hoc facere, tenetur illam dotare secundum qualitatem mulieris, & loci consuetudinem, & hoc vltra pœnam ciuilem corporalem. Quod si violator cum posset, noluerit illam ducere in vxorem, corporaliter castigabitur arbitrio Iudicis, & excommunicatus in Monasterium detrudetur, perpetuam ibi acturus pœnitentiam, nisi Iudici aliter visum fuerit *c. 2. hoc eod. tit.*

§. *Maior*

Maior verò est pœna raptus, quia maius delictum est; nam præter pœnas ciuiles, de quibus *in l. vnic.C.de rapt. virg.* est etiam pœna excommunicationis, si sit Laicus, si sit Clericus, depositionis. Rapere autem dicitur qui etiam verbis blandis puellam de domo parentum abducit, in quorum potestate est, vt inquit Marsil. *in d. l. vnic.* Sed si raptor velit illam vxorem ducere, debet sequestrari mulier in loco tuto, vbi habeat liberum consensum, & si velit illum pro marito, purgatur raptus. Si verò propriam sponsam quis abstulerit de domo patris, renuentis illam ei tradere, non dicitur raptus, quia habet aliquod ius in ea. Raptus verò Monialis, quia sacrilegium est, & de atrocissimis, grauiùs punitur, *vt in can. si quis Episcopus 27. quæst. 1. can. raptores 36. quæst. 2. & can. si quis Sacerdos 30. quæst. 1.* Nec habetur ratio ad ipsius Monialis voluntatem.

Pro simplici verò fornicatione, idest cum muliere soluta, & impudica, tam pœna, quam pœnitentia canonica arbitraria est. De Iure vero ciuili nulla pœna imponitur. Bart. *in l. verum ff. de furt. & in l. 3. in princ. ff. de condict. ob turp. caus.*

De Crimine Falsi

TIT. IX.

FAlsitas est immutatio, seù imitatio veritatis: Gloss. *in princ. auth. de instrum. caut. & fid. in verb. imitatio.* Sic tropicæ,

 idest

idest figuratæ loquutiones, & metaphoræ aliquo modo dicuntur falsitates: sed permittuntur ad ornatum sermonis, & ad explicandum magis conceptum nostrum, cùm non sermoni res: sed sermo est rei subiectus *c. intelligentia, de verb. signific.* Potest etiam quis mutare sibi nomen, si non faciat in fraudem alterius vt *l. vnic. C. de mutat. nomin.* Sic etiam licet vti alienis insignibus, dummodo nullum inferatur alteri præiudicium. Bart. *in tract. de Insignib. & armis*. Falsitas autem non nocibilis non est punibilis; quod intelligitur pœna ordinaria, punitur tamen pœna extraordinaria, idest mitiori. Ceuall. *in suis commun. contr. comm. quæst. 19. num. 5.*

Falsitas, de qua in hoc tit. committitur re, verbis, & litteris. Re, vt in falsante monetam *l. qui falsam ff. de fals.* Verbis, vt in teste deponente falsum. Litteris, vt in faciente falsum Instrumentum. Falsans verò litteras Apostolicas, vt dicitur *hic*, excommunicatur, & si sit Clericus, deponitur ab omni officio, & beneficio Ecclesiastico, & degradatus traditur Curiæ seculari puniendus. Idem seruatur in illis, qui vtuntur scienter talibus falsis litteris: isti tamen non traduntur Curiæ seculari.

De Homicidio

TIT. X.

HOmicidium est hominis occisio, idest corporis animati, etiam quod sit in vtero matris, & hoc dicitur homicidium corporale. Est etiam homicidium spirituale, cum quis inducit hominem ad peccatum mortale *can. noli, de pœnit. dist. 1.*

Inter corporalia autem principale est assassinium, *c. sicut dignum, eod. tit. & c. 1. eod. tit. in 6.* quod est homicidium factum recepta pecunia; & tales sunt excommunicati, & diffidati à toto Populo Christiano, & de Iure ciuili puniuntur morte naturali tam mandantes, quàm mandatarij, & consultores, receptatores, defensores, associantes, & omnes alij participes huius sceleris.

Secundum est homicidium proditorium, quod fit veneno, quod est maius, quàm occidere ferro.

Tertium est homicidium deliberatum, cum quis animo deliberato, & data opera hominem occidit.

Quartum est voluntarium simplex, quod fit in rixa.

Quin-

Quintum est culpabile, cum quis non adhibet diligentiam necessariam, vel non clamat, dum aliquid proijcit, vel cum dat operam rei illicitæ.

Sextum est merè casuale, seù fortuitum.

Septimum est necessarium, quod fit ad sui necessariam defensionem, cum moderamine inculpatæ tutelæ.

Octauum est iustum, quod fit pro Iustitiæ exequutione.

§. *Idem etiam*

Pro homicidio merè fortuito nulla pœna imponitur. Sic pro necessaria sui corporis defensione licet aggressorem occidere *l. vt vim ff. de iust. & iur. c. si perfodiens hoc eod. tit. de homic.* vbi si de nocte aliquis perfoderit murum, vt ingrediatur domum alienam, licet ipsum occidere, quia potest in ea existentem occidere, nec aliter poterat proclamare, & periculum euitare.

Sed dubitatur numquid pro defensione bonorum liceat occidere aliquem? Et Felin. negat, & plures alios affert Ceuall. *qu. 349. per totam*. Sed dicit contrariam opinionem esse magis communem, & plures Theologos refert. Et demum distinguit, aut est res modici præiudicij, & non licet, quia cum tunica debemus etiam dimittere pallium: Si verò est magni præiudicij; & licet; vndè meritò damnatum est ab Innocentio Vndecimo S. M. regulariter occidi posse furem pro conseruatione vnius aurei.

§. *Alia ratio*

Parentes, qui dormientes in lecto filios infantes oppresserunt, debent propter culpam pœnitere certorum annorum tempore *c. fin. de his, qui filios occid.* Quòd si dubium sit an fuerint in culpa adhuc pro cauthela debent pœnitere, vt per gloss. *hic in verb. grauiter circ. fin.* quia bonarum mentium est ibi culpam agnoscere, vbi culpa non adest *c. consilium de obseru. ieiun. & can. ad eius verò dist. 5.*

§. *Quòd si filius*

Pater verò, qui filium exposuit, vel ei alimenta indebitè negauit, amittit ius patriæ potestatis, quia negans alimenta necare dicitur *l. necare ff. de liber. agnosc.* Non tamen qui filium expositum susceperit, aliquod ius in illum vendicare poterit. Impe-

diens

diens verò conceptionem, vel abortum procurans punitur, vt homicida: secus si casu id fieri contingat.

§. *Nouissimè*

Qui se ipsum notabiliter lædit, debet puniri, ac si alium læsisset: imò grauiùs est delictum, quia facit grauiùs contra ordinem charitatis *l. omne delictum §. qui se vulnerauit ff. de re militar.* Et propterea qui se occiderit, cadauer ipsius suspenditur, non in pœnam quia mortuus non sentit pœnam, sed ad infamiam, & terrorem, ac exemplum aliorum; & ita est in vsu, & pro his nec oblationes offeruntur, nec debent in Ecclesijs sepeliri, non aliter atque illi, qui pro suis sceleribus impœnitentes moriuntur. Secus si quis non sanæ mentis, aut graui dolore affectus id fecerit, quia tunc non est in sua potestate.

De Iniurijs, & damno dato.

TIT. XI.

INiuria latè accipitur pro omni eo, quod non iure fit; strictè verò accipitur pro contumelia. Et damnum datum accipitur pro eo damno, quod contra Ius infertur; vnde si occidi bouem tuum contra me incursantem, nec aliter poteram periculum mortis euadere, non teneor, quia iure feci, aliàs teneor.

Inferens autem iniuriam, & damnum, tenetur damnum passo satisfacere, & ei interesse damni restituere. Et venit non solùm dolus, sed etiam culpa, seu desidia, & negligentia. Sic *in c. si egressus hoc eod. tit. de iniur. & damn. dat.* dicitur, si egressus ignis in segetes alienas illas combusserit, qui posuit ignem, tenetur de damno dato. Et gloss. *ibi in verb. reddet* dicit quòd hoc est verum, si fuit in culpa: secus si nihil de contingentibus omiserit v. g. si præmonuerit vicinos, & tempore debito ignem apposuit &c. quia tunc ad nihil teneretur *c. fin. §. sanè, eod. tit.*

§. *Quòd si animalia*

Si animalia tua dederint damnum alicui, & sint non fera, deden-

dendo ipsa pro noxa illi, qui damnum passus es, liberaris. Si verò sint fera, & comisisti culpam, quia non rectè custodisti ea, vel quia tenuisti ea parte, qua vulgo iter fit, teneris de damno dato, quod damnum vocatur pauperies, vt in Ciuilib. Institut. *tit. si quadrup. pauper. feciss. dicat.* si verò nihil de contingentibus omisisti, non teneris, *vt in d. §. sanè*.

§. *Inferuntur autem*

Iniuria committitur vel re, ideft ipso facto, vt vulnerando: vel verbis, vt verbum contumeliosum contra aliquem proferendo: vel litteris, vt conficiendo libellum famosum, aut carmen, vel quid simile ad infamiam alterius. Comprehenduntur etiam memorialia, & vt vulgo dicitur, *lettere di auuisi secreti*. Pius Quintus S. M. *constit.* 147. & Gregorius Decimustertius *constit.* 4. in quibus confirmantur omnes pœnæ legales, imponendo pœnam triremium, confiscationis omnium bonorum, & etiam vltimi supplicij pro qualitate delicti, & includuntur etiam illi, qui scribunt, promulgant, transmittunt, & similes, quia debent statim lacerare, vel comburere, vel ad Vrbis Gubernatorem deferre.

De Ecclesiasticis Censuris.

TIT. XII.

Dictum est de delictis, & eorum pœnis specialibus. Verùm quia Ius Canonicum vtitur quibusdam ālijs pœnis, quæ dicuntur censuræ, quæ etiam animam concernunt, ideo vltimo loco ponitur de his.

Ecclesiasticæ censuræ sunt tres, Excommunicatio, Interdictum, & Suspensio. Illi verò, qui se obligant in forma Cameræ Apostolicæ, se supponunt his pœnis; & hinc est, quòd si non soluant, publicantur cedulones excommunicationis.

Excommunicatio dicta est ex eo quòd sit extra communionem positio: & communio duplex est, alia fidelium, alia Sacramentorum.

Interdictum, quod dicitur à clauibus, ideft à potestate Ecclesiæ, & appellatur Ecclesiasticum ad distinctionem Interdicti Ci-

Ciuilis, de quo diximus in Inst. Ciu. *tit. de Interdict.* est à certis Sacramentis, & diuinis officijs, & sepultura Ecclesiastica facta prohibitio.

Suspensio est inhabilitas quædam Ordinum, vel officiorum executionem ad tempus impediens.

Inter istas autem censuras maior est excommunicatio, quæ dicitur mucro, & gladius spiritualis; vndè excommunicati dicuntur mortui spiritualiter *c. 1. vbi Abb. de furt.* & grauior est pœna excommunicationis, quàm mortis naturalis, quia excommunicatio occidit animam, quæ est longè nobilior corpore. Et Ecclesia introduxit illam, quia ipsa non ingerit pœnam sanguinis *c. sententiam sanguinis, ne Cleric. vel Monach.*

Quoniam verò esset valdè implicatum de omnibus istis censuris insimul pertractare, ideo de singulis distinctè agendum est, ac primò

De sententia excommunicationis.

TIT. XIII.

Excommunicatio duplex est, maior, & minor,

Maior est exclusio à participatione Sacramentorum, & communione fidelium, & alio nomine dicitur anathema, & ipse etiam excommunicatus dicitur anathema, quia est separatus; ista enim vox, vt inquit Nauarr. in Comment. ad extrau. Gregorij Decimitertij *de dat. & promiss. pro grat. & iust.* significat separationem, quia sicut talia dicebantur spolia inimicorum, quæ suspendebantur in Templis, tanquam separata ab hominum commercio: ita etiam homines, qui sunt separati à commercio aliorum hominum, dicuntur, anathema. Et non fuit incognita hæc pœna gentibus, quia Græci, & Galli simili pœna vtebantur. Et apud Romanos erat interdictio aqua, & igne, idest omnimoda exclusio à commercio hominum, vt refert Tiraquell. *in tract. de retract. consanguin. §. 1. gloss. 9. num. 276. cum plurib. seqq.* & Abb: *in c. cum non ab homine, de Iudic. num. 23.* vbi ponit differentiam inter excommunicationem, & anathema.

Minor excommunicatio est, quæ excludit à participatione Sacramentorum tantùm, non etiam à communione fidelium. Sed in contrarium videtur facere tex. *in can. Engeltrudam 3. qu. 4.* vbi

vbi habetur, quod minor excommunicatio excludit à communione Fidelium. Respondetur tamen quòd ibi non intelligitur de communione vniuersali: sed solùm quia qui excluditur à participatione Sacramentorum, non habet communionem cum fratribus in illis Sacramentis, à quibus est exclusus.

Item excommunicationes aliæ dicuntur latæ sententiæ, seu Canonis: aliæ ferendæ sententiæ, seù Iudicis. Canonis, seù latæ sententiæ est, quæ incurritur eo ipso absque Iudicis ministerio, cùm iam à Canonibus sit decreta. Iudicis verò, seù ferendæ sententiæ est, quæ non incurritur, nisi præcedente Iudicis declaratione. Exempla ponuntur *in c. eos, hoc eod. tit. in 6. & ibi per gloss. in verb. Canonis*. Hostiens. *in summ. eod. tit. §. quis possit.*

§. *Si quis igitur*

In Canonis sententiam incidit qui violentas manus in Clericum inijcit, etiam in prima tonsura existentem. Item in Regularem, & Monachum vel Professum, vel Nouitium, vel Conuersum, licet non sit Clericus, quia sufficit quod sit Persona Ecclesiastica, vt notatur *in can. si quis suadente 17. quæst. 4.* etiam si qui percutit sit Ecclesiastica Persona, nisi faciat hoc canonica auctoritate. Et dum dicitur, Nouitium, non potest quis se excusare dicendo, quod cras erit secularis dimittendo habitum. Et idem dicitur de Monialibus, & Nouitijs earum, vt notatur *in c. Monachi eod. tit.* Et isti sic excommunicati non possunt absolui, nisi à Papa, vel à Legato de latere, seù ab habente à Papa potestatem. Sed Monachi ad inuicem se percutientes, absoluuntur ab Abbate, ne habeant occasionem euagandi, vt veniant Romam pro absolutione. Et quod dicitur, manus violentas, idem dicitur de quacumque alia iniuria personali, vt si lutum in eum iniecerit, vel in ipsum conspuerit ad iniuriam &c. Gloss. *hic in verb. manus.*

§. *Sed & si manus*

In eamdem pœnam excommunicationis incidit qui mandauit, vel fauorem, vel auxilium præstitit ad percutiendum, vel ratum habuit, si tamen eius nomine fuerit gestum, vt ab eius famulo

vel ab alio *c. cum quis, eod. tit. in 6. & c. ratihabitionem, de reg. iur. in 6.* Secus si eius nomine non fuerit gestum, sed solùm sibi placuerit tale factum, quia, tunc non incidit in excommunicationem, quamuis grauissimè peccet, vt per gloss. *hic in verb. ratum habuerit, & in d. c. cum quis.*

§. *Interdum etiam*

Retinens Clericum per vim, aut in vinculis, aut in carceribus priuatis, aut alio modo eius libertatem impediens incidit in excommunicationem latæ sententiæ, licet corpori violentas manus non iniecerit. Quod est verum, nisi de voluntate Superiorum ipsius Clerici id fecerit, quia tunc non ipse facere dicitur, sed illi, cum omnia nostra faciamus per eos, quibus auctoritatem impartimur *l. 2. C. de veter. Iur. enucl.*

Abbas verò si imperet Laico, vt Monachum verberet, etiam ex causa disciplinæ, vterque incidit in excommunicationem. Et non obstat tex. *in l. velle non creditur ff. de reg. iur.* vbi dicitur, velle non creditur, qui imperio Magistratus, vel Domini obtemperat. Quia Respondetur, quod ille textus loquitur de rebus licitis: secus in casu nostro, quia debemus magis obtemperare Deo, quàm Domino, etiam supremo per Iura, quæ adducit Gloss. *hic in §. quod autem, in verb. seruitio.* Itaquè debet esse Monachus, qui mandato Episcopi, vel Abbatis corrigat alium Monachum, vel ipsemet Abbas, dummodo non excedat debitam correctionem, quia excedendo incurreret in excommunicationem *c. cum voluntate §. 2. hoc eod. tit.*

Clericus autem se se voluntariè subijciens percutienti est excommunicatus simul cum ipso percutiente, quia licet volenti, & consentienti non fiat iniuria, & quilibet possit renunciare fauori suo *l. si quis conscribendo C. de pact.* tamen non potest tali priuilegio Clericus renunciare, cum sit fauor concessus non tam personæ, quàm vniuerso Ordini Clericali argum. tex. *in c. significasti, de for. compet. & c. cum non ab homine, de Iudic.* Propter quam rationem incidit in excommunicationem quoque ipse percutiens, nec consuetudo excusat tanquam praua in hac re ad tex. *in c. fin. de consuetud.*

§. Ex

§. *Ex contrario*

Ponit textus tres casus, in quibus citrà pœnam excommunicationis potest percuti Clericus.

Primus est, cum percutiens facit ad sui necessariam defensionem, non excedendo moderamen inculpatæ tutelæ ad tex. *in l. vt vim ff. de iust. & iur. c. si verò il 1. in princ. & ibi gloss. in verb. vim vi, hoc eod. tit.*

Secundus est, quando inuenit Clericum turpiter agentem cum vxore, vel filia, vel matre, vel sorore. Quid verò in alijs ascendentibus, vel descendentibus? Videte glos. *in d. c. si verò in princ. in verb. matre.*

Tertius est quando probabiliter ignorabat esse Clericum, vt quia non incedebat in habitu, & tonsura. Sed quid si percutiens sciebat eum esse Clericum, qui non incedebat in habitu, & tonsura? & dicitur incidere in excommunicationem, quia licet non incedens in habitu & tonsura in minoribus existens amittat priuilegium fori, non tamen amittit priuilegium canonis. Sed quid si percutiatur Laicus incedens in habitu, & tonsura ab eo, qui credebat eum esse Clericum? Et percutiens non est excommunicatus, quia nemo ex sua opinione potest incidere in excommunicationem, licet incidat in peccatum, vt inquit glos. *hic in verb. probabiliter.*

Est etiam alius casus, quando Clericus dimisso habitu Clericali in sceleribus depræhensus fuerit occisus, quia occisor non incidit in excommunicationem, vt si erat crassator v.g. Ecclesia enim non fouet istos improbos homines.

Sic etiam qui ratione officij, vel intuitu disciplinæ Clericum percusserit, non est excommunicatus, non excedendo debitum modum correctionis. Et sunt alij plures casus, de quibus per Hostiens. *in summ. hoc eod. tit. §. quis possit excommunicare.*

§. *Quod autem supra.*

Quod dictum est supra in §. si quis igitur, scilicet quod taliter excommunicati non possunt absolui præter quàm à Romano Pontifice, vel à Legato de latere, non semper habet locum; Nam

si talis excommunicatus esset constitutus in mortis articulo, vel capitales inimicitias haberet, vel propter alias iustas causas non posset se transferre ad sedem Apostolicam, poterit in his casibus Diœcesanus illum absoluere, recepto iuramento, quod quam citiùs poterit, conspectui Apostolico se præsentabit, mandatum super tali excessu recepturus; quod si non præstiterit, ipso iure in eandem excommunicationis sententiam reincidit.

§. *Item si non enormis*

Si iniuria illata Clerico non sit enormis, sed leuis, & modica, absoluit Ordinarius *c. peruenit hoc eod. tit.* Item & si sit grauis, sed intra fines ludi, vel extra, modò non sit dolosa, quia ista non est suadente Diabolo; vnde non habet locum dispositio Canonis. Et leuis dicitur, vt si pugno, palma, manu, pede, digito, aut etiam lapide quis percutiatur, dummodo nulla macula, vel suggillatio relinquatur. Nauarr. *in Manual. cap. 27. sub. num. 91.*

§. *His autem*

Absolutio ab excommunicatione potest ex causa in certis casibus delegari, vt propter absentiam Ordinarij, vel quia non possit excommunicatus accedere ad Iudicem Ordinarium, vel ad Papam.

§. *Iudicis*

Excommunicatio Iudicis, siue hominis, quæ dicitur ferendæ sententiæ est, quæ Iudicis ministerio infertur, siue sit Iudex Ordinarius, siue Episcopus, siue Delegatus Papæ; Nam licet Papa committens causam non exprimat, se dare facultatem excommunicandi, nihilominus potest Delegatus excommunicare v. g. impedientes exequi suam Iurisdictionem *vt in c. 1. de offic. deleg.* Et ratio est, quia vno concesso intelliguntur concessa omnia, sine quibus illius executio haberi non potest. Sic cui conceditur Iurisdictio, intelligitur etiam concessa facultas modicè cohercendi *l. cui Iurisdictio ff. de Iurisd. omn. Iudic.*

Iu-

Iudex autem debet ferre sententiam excommunicationis præcedente monitione in scriptis, & debet continere causam, quæ sit iusta. Sed si causa non sit iusta, quamuis quoad Deum non sit excommunicatus, imò patienter tolerans acquirit meritum: tamen in foro exteriori debet haberi pro excommunicato, & euitari, donec absoluatur. Abb. *in rubr. de sent. excomm. & gloss. hic.* Debet autem præcedere triplex munitio, nec valet obligatio, vt quis possit excommunicari sine monitione. Hostiens. & Abb. *in c. P. & G. de offic. delegat.* Sunt etiam alia seruanda in ferenda sententia excommunicationis, quæ enumerantur *in c. 1. hoc eod. tit. in 6.* Iudex verò aliquem excommunicans non expresso de qua excommunicatione intelligat, in dubio intelligitur de maiori, & sic de anathemate *c. penult. hoc eod. tit.* Et rationem dicerem esse, quia cum excommunicatio non solùm sit pœna delinquentis, sed etiam medicina ad resurgendum à delicto, quo potentior est medicina, eò facilius operatur effectum suum.

§. *Quorum*

Communicans cum excommunicato in delicto, incidit in excommunicationem maiorem: qui verò communicat in alloquendo, comedendo, ludendo, & simili modo, incidit solùm in minorem. Sic qui communicat in diuinis officijs, nisi tamen faceret in contemptum clauium Ecclesiæ.

Actor verò si sit excommunicatus maiori excommunicatione, & reus communicauerit cum eo in alloquendo, comedendo &c. & deinde reus opponat contra actorem, quod agere non possit, quia est excommunicatus, & actor replicat quòd ipse quoque est excommunicatus, quia communicauit cum se ipso, tamen huiusmodi replicatio non obstat quò minus possit reus repellere actorem ab agendo, quia actor est excommunicatus maiori excommunicatione, & reus minori; maior enim excludit non solùm à participatione Sacramentorum, verùm etiam à communione fidelium: minor verò solùm à participatione Sacramentorum *c. à nobis de except.*

§. *Nec*

§. *Nec ideò*

Non possumus communicare cum excommunicato antequam fuerit absolutus, nec prodest quòd ille dederit cautionem iuratoriam de parendo mandatis Ecclesiæ, quia requiritur omninò absolutio; & si talis moriatur, nec est in Ecclesia sepeliendus, quia cum quo non communicamus viuo, nec etiam mortuo communicare debemus. Sed si talis ante mortem ostenderit signa pœnitentiæ, poterit absolui post mortem, & in Ecclesia sepeliri, & heredes compelli debent, vt satisfaciant pro illo, etiam quòd ad eos nihil peruenerit, vt per gloss. *hic in verb. impendendum*, & per gloss. *in c. vlt. de sepultur. in verb. sed eius heredes*.

§. *Sed & si*

Si quis sit diffamatus de excommunicatione v. g. quòd manus in Clericum iniecerit, debet se purgare ab huiusmodi infamia, & interim debet euitari. Sed si fuerit toleratus ab Ecclesia, non poterit in publico euitari; ille tamen, qui scit eum iniecisse manus in Clericum, & per hoc esse excommunicatum, in secreto debet ipsum euitare.

§. *Quòd si ex locutione*.

Iam dictum est supra *in §. quorum*, quòd communicans cum excommunicato in crimine, incidit in eamdem excommunicationem maiorem: in locutione verò, & similibus incidit in minorem, dummodo non fiat in contemptum. Modò in hoc tex. dicitur, quòd si iste indurescat in excommunicatione minori, crescente contumacia poterit excommunicari in maiori.

Sciendum autem est, quòd communicans cum excommunicato in locutione, & similibus, peccat solùm venialiter, dummodò non fiat in contemptum. Est communis opinio, vt testatur Io: Andr. *in c. sacris, de his, qua vi, metusue caus. fiunt*.

Li-

Limitatur primo si communicet in Sacramentis, vel diuinis officijs. Secundo si nimis frequentet locutionem. Tertio si faciat in contemptum. Quarto si faciat contra speciale mandatum Iudicis. Quinto si esset excommunicatus à Papa cum participibus. Sexto communicans in peccato mortali. Nauarr. *in Manual. de excomm. min.* Et declarat, quòd quando aliquis est excommunicandus, aut interdicendus, aut suspendendus, debet præcedere canonica monitio, quæ sit cum competentibus interuallis, & alijs requisitis, *vt in c. sacro hoc eod. tit.*

§. *Interdum*

Communicans ignoranter cum excommunicato in nullam incidit excommunicationem. Sunt etiam plures, qui non incidunt, quod declaratur hoc carmine

Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse.

Vtile, vt si communicet quis ad vtilitatem excommunicati v. g. prædicando, vel admonendo, vt resipiscat, etiam si immisceat alia verba *c. cum volente eod. tit.*

Lex, vt coniux, quæ per legem debet habere commercium, idest indiuiduam vitam cum coniuge.

Humile, vt sunt filijfamilias; serui vrbani, & rustici, qui ante excommunicationem erant ei subiecti *c. inter alia, & c. si verè, eod. tit.*

Res ignorata, quia ignoret quis aliquem esse excommunicatum, nisi sit ignorantia crassa, & supina *c. Apostolicæ, de Cleric. excomm.*

Necesse, vt quia communicet quis propter magnam necessitatem, vel propriam, vel excommunicati, vel alterius, qui indigeret.

§. *Sed an inuitus*

Dicitur in textu, quòd communicans cum excommunicatis coactus non incidit in excommunicationem: sed metus non excusat: hic autem intelligitur coactio, si quis trahatur per vim ad Ecclesiam, & ibi detineatur, vt intersit diuinis simul cum excommunicatis: metus verò est, quando aliquis mina-

natur mortem, nisi communicet cum excommunicatis. Et ratio differentiæ est, quia debemus pati omne malum, etiam mortem, potius quàm peccare.

Si verò quis dubitet, an sit excômmunicatus, potest petere absolutionem ad cauthelam, & in absolutione debet exprimi, quòd datur ad cauthelam, quæ non est danda nisi petenti, vt per gloss. *hic in verb. postulare*.

§. *Sed hoc casu*

Absolutio non debet peti à Superiore Ordinarij: sed ab ipso Ordinario, & sic non omisso medio. Vnde si Archidiaconus Episcopi excommunicauerit aliquem, excommunicatus non debet petere absolutionem ab Archiepiscopo, sed ab Episcopo, quia regulariter Archiepiscopus non habet Iurisdictionem in subditos sui Suffraganei; nisi in subsidium.

§. *Episcopali*

Sede vacante Episcopi ille absoluit, ad quem Iurisdictio Episcopalis tunc temporis pertinet, nisi ei fuerit ab Apostolica Sede interdicta potestas, vt si Papa expediuerit Vicarium Apostolicum. Et Sedes vacans dicitur, siuè sit mortuus Episcopus, siue per renunciationem, vel translationem, vel depositionem illius. Et quasi vacans, dicitur, si Episcopus sit captus à Paganis *c. si Episcopus de suppl. neglig. Prælat. in 6. & ibi gloss. in verb. sed Capitulum, & in verb. mortem*.

§. *Vbi verò*

Si excommunicatus appellauerit ad Metropolitanum, qui viderit iustam esse causam, debet excommunicatum remittere ad Episcopum, qui illum excommunicauit, vt ei satisfaciat: Si verò cognouerit causam esse iniustam, debet illum absoluere. Si verò dubitet an, sit iusta, nec ne, poterit illum absoluere, sed melius faciet, si illum remittat ad suum excommunicatorem. Vbi autem manifestum est delictum, non conce-

di-

ditur abſolutio, niſi præuia cautione de ſatisfaciendo mandatis Eccleſiæ. Si verò delictum non ſit manifeſtum, propter quod petit excommunicatus abſolui, vel ſi eſſet excommunicatus in contumacia, præſtita cautione de ſtando Iuri, debet abſolui.

§. *Multum etiam*

Si reus condemnatus appellauit ad Papam, & iter arripuit ad Sedem Apoſtolicam, dicatque ſe fuiſſe excommunicatum, poſt appellationem, Iudex debet prius probare ſe ante appellationem illum excommunicaſſe, quia poſt appellationem excommunicatio tanquam attentata eſt protinus reuocanda. Sed ſi excommunicatus dicat ſe iniuſtè excommunicatum, tunc debet prius abſolui, & deinde cognoſcitur de iuſtitia excommunicationis;

§. *Quod ſi quis*

Ille, qui eſt pluribus excommunicationibus innodatus, non poteſt ab vna abſolui, niſi ab omnibus abſoluatur. Et ſi Ordinarius cognouerit abſolutum à Papa obtinuiſse abſolutionem, vel per ſubreptionem, ideſt expreſsa falſitate: vel per obreptionem, ideſt non expreſsa veritate, tunc debet remittere eumdem ad ipſum Papam cum litteris ſignificantibus veritatem cauſæ excommunicationis, vt Papa cognoſcat, an velit ipſum abſolutum. Si verò dubitet an veritatem expreſserit, tunc debet cogere illum ad ſe purgandum de illa ſuſpicione; quod eſt verum, ſi de hoc publica laboret infamia ad tex. *in c. Moniales de purgat. canonic.* Quòd ſi ſe non purgauerit, debet ipſum abſolutum remittere ad abſoluentem. Qui verò abſolutionem vi, vel metu extorſerit, nulla erit abſolutio, & extorquens duplici excommunicatione erit innodatus.

§. *Nouiſſimè*

Dicit textus, quòd ſi Papa communicauerit cum excommuni-

nicato scienter, non per hoc dicitur illum absoluisse, nisi expressè hoc dixerit. Nec obstat tex. *in l. si tamen ff. de aedilit. edict.* vbi plus operatur facti, quàm verborum expressio. Sic ibi dicitur, qui ligatum seruum vendidit, plus fecit, quàm si expressisset illum esse fugitiuum; vnde non tenetur actione redhibitoria. Respondetur enim esse disparitatem casus: ille enim actus ligaminis necessariò arguebat seruum illum esse fugitiuum: non ita in collocutione, quam facit Papa cum excommunicato, quia ex illa non possunt alij cum eo communicare, cum ex illa non inferatur necessariò fuisse absolutum à Papa, nisi hoc Papa expressè diceret.

De Ecclesiastico Interdicto.

TIT. XIV.

INterdictum Ecclesiasticum, quod est secunda species censurarum, dictum est à prohibendo, quia est diuinorum officiorum, & certorum Sacramentorum facta prohibitio, vt supra diximus. Conuenit autem cum excommunicatione in multis. Primo quia sicut excommunicatio alia est Iuris, seù Canonis: alia hominis, seù Iudicis: ita etiam interdictum. Praeterea sicuti sententia excommunicationis debet ferri in scriptis: ita etiam sententia interdicti. Et sunt aliae plures conuenientiae, quas ponit Nauarr. *in suo Manual. tit. quid sit Interdictum.*

Differunt etiam in multis, quia excommunicatio excludit à participatione omnium Sacramentorum: sed Interdictum solùm à certis Sacramentis, necessaria enim ad salutem non prohibentur. Item Vniuersitas, seù Clerus, seù Populus excommunicari non potest, quia solent inter istos esse innocentes: interdici verò potest. Item in excommunicatione non intelligitur absolutus excommunicatus, nisi constet de absolutione: sed in interdicto cessante causa Interdicti cessat interdictum. Et sunt etiam aliae differentiae, de quibus idem Nauarr. *vbi supr.*

Interdictum, vt diximus aliud est canonis, quod ipso Iure infertur. Aliud est hominis, seù Iudicis, quod per sententiam irrogatur.

Canonis est, si Ciuitas, vel Vniuersitas non seruauerit seruanda

da in electione Summi Pontificis, prout disponitur *in c. vbi periculum* §. *præterea, de elect. in 6.* Aut si necem Cardinalis machinata fuerit *c. fin. in fin. de pœn. in 6.* Aut si locauerit domus vsurarijs manifestis *c. 1. §. qui verò, de vsur. in 6.* Ita etiam ipso Iure Ecclesia est interdicta, si fuerit simoniacè consecrata, aut polluta effusione sanguinis humani per delictum, aut seminis humani per delictum *c. vnic. de consecrat. Eccles. vel Altar. in 6.* Et aliqui volunt etiam sine delicto, vt si maritus cognouerit vxorem suam in Ecclesia, vt gloss. *ibi in verb. seminis*, quamuis hoc quoque possit dici delictum ratione loci, ob irreuerentiam præstitam loco sacro, vt eadem gloss. aduertit.

Si quis autem violauerit interdictum inductum ratione pollutionis, vel ratione simoniacæ consecrationis, non per hoc incidit in irregularitatem: sicut fit irregularis qui scienter violat interdictum ex alijs capitibus inductum; quo casu non potest absolui, nisi à Papa.

Interdictum hominis, seù Iudicis tunc inducitur, cùm competens Iudex per sententiam ex aliqua causa Terram, vel homines à diuinis arcendos pronunciat, & præcipit.

§. *Rursus*

Interdictum Iudicis aliud est generale, aliud speciale.

Generale est, vt quando interdicitur Prouincia, vel Ciuitas, vel Castrum; nam tunc etiam suburbia, & continentia ædificia sunt subiecta interdicto, quia connexorum idem est Iudicium *c. translato, de constitut. l. qua religiosis ff. de rei vendic.* Et etiam quia si posset celebrari in suburbijs, & Ecclesijs vicinis, faciliter posset eludi Interdictum.

Speciale est, si inter plures Ecclesias vna. vel duæ fuerint interdictæ: & tunc neque potest celebrari in Cappellis, seù Oratorijs contiguis, neque in Cœmeterijs eiusdem Ecclesiæ sepeliri, licet sint extra Ecclesiam, ne similiter eludatur Interdictum.

§. *At non sicuti*

Interdictum autem aliud est locale, aliud personale. Locale est, quando interdicitur locus, nempe Ecclesia, Castrum, Ciuitas

uitas, &c. Personale, vt quando interdicitur Populus alicuius loci, vel Vniuersitas, vel Clerus &c. Sed interest, quia si est interdictum locale, fit lata interpretatio, ne aliàs interdictum sit elusorium, vt supra dictum est. Si verò est personale, fit stricta interpretatio; & sic si sit interdictus Populus, non intelligitur interdictus Clerus, cum Clerici habeant quamdam qualitatem, ob quam eximuntur à popularibus *c. fin. vbi gloss. de Cleric. venat* Et similiter interdicto Clero, non intelligitur interdictus Populus. Quando autem est interdicta persona, & non locus, poterit ibi forensis exercere diuina: si verò locus est interdictus, nec forensis ibi diuina exercere poterit, *vt per gloss. hic*. Quamuis autem pro delicto vnius alius excommunicari non possit, poterit tamen interdici familia, aut Populus pro delicto vnius. Et ratio est quia excommunicatio afficit animam, & priuat participatione omnium Sacramentorum, & est pœna grauissima; non ita interdictum, quia interdictus participat de Sacramentis ad salutem necessarijs, vt diximus.

§. *Item cum loci*

Interdicta Vniuersitate singuli de Vniuersitate intelliguntur interdicti, quia Ius Canonicum non considerat formas metaphisicas, sicut interdum considerat Jus Ciuile, *vt in l. proponebatur ff. de Iudic.* vbi considerat Populum tanquam separatum quid à Ciuibus in abstracto: sed considerat solum res physicè, quia considerat veritatem, & realitatem.

§. *Excepti*

Tempore interdicti potest quis baptizari, chrismari, & confiteri peccata sua, & si sit infirmus, poterit recipere Sacramentum Eucharistiæ, *vt per gloss. hic*. Poterit etiam confici chrisma. Item poterit haberi Euangelica concio, quia tendit ad conuersionem. Item si est ministrandum Sacramentum Eucharistiæ infirmo, poterit missa celebrari clausis ianuis pro conficiendo Sacramento; & si necessitas vrgeat, poterunt etiam plures missæ celebrari. Item in magnis festiuitatibus possunt teneri ianuæ apertæ, & publicè officia celebrari pulsatis campanis, & admissis in-

interdictis, non tamen excommunicatis. Sed non poterit quis tempore interdicti extremam vnctionem recipere, nec in Ecclesia sepeliri, nisi impetrata licentia à Papa in Signatura Gratiæ, qui rescribit, *sine pompa funebri, & non pulsatis campanis*. De quibus omnibus est Constitutio Bonifacij Octaui *in c. fin. de sent. excomm. in 6.*

Violantes autem interdictum, vt celebrantes in Ecclesia interdicta, vel sepeliendo interdictos &c. sententiæ excommunicationis subijcientur, à qua non poterunt nisi per Papam absolui.

§. *Nec aliquid*

Non possunt autem violantes interdictum se excusare dicendo, quod fuerit appellatum, quia Interdictum est omninò obseruandum. Et sic colligitur, quòd in spiritualibus quoad animam appellatio non afficit, licet in temporalibus afficiat.

De Suspensione

TIT. XV. & Vlt.

SVspensio, quæ est tertia censura Ecclesiastica, est inhabilitas quædam ad exercendos ordines, & officia Ecclesiastica; & propterea nullos, præterquàm ipsos Clericos attingere potest. Strictè autem loquendo, peccatum mortale non est suspensio. Primo quia suspensio est pœna peccati. Secundo quia peccatum est antiquius canonibus. Tertio quia peccatum non est censura. Nauarr, *in suo Manual. cap.* 27. *sub num.* 131.

Suspensio quoque alia dicitur Iuris, seù canonis, quæ ipso Iure incurritur, & propter quodlibet peccatum mortale quis est suspensus; quod intelligitur quoad se, non quoad alios, quia ministrando conficit Sacramentum. Alia est Iudicis, seù hominis, cùm fertur sententia in scriptis præcedente monitione, vt dictum est de excommunicatione.

§. Canebunt

Clerici violantes suspensionem, hoc est ingerentes se diuinis durante suspensione, incidunt in irregularitem, quod intelligitur, si scienter hoc faciant: secus si ignoranter *c. Apostolicæ*, vbi Abb. *de Cleric. excomm.* á qua irregularitate aliquando non potest absoluere, nisi Papa. Vnde regulariter Ordinarij possunt absoluere. Ita Maiol. *de irregular. lib. 3. cap. 19. num. 25.*

Irregularitas verò est Canonicum impedimentum ex facto, vel defectu proueniens, quo quis tam ad Ecclesiasticos ordines promoueri, quàm promotus in ijsdem ministrare prohibetur. Et rectè dicitur, ex facto, vel ex defectu, quoniam ex facto intelligitur ex delicto, vel violando suspensionem, vt *hic* Item ex defectu, vt ex defectu scientiæ, ex defectu alicuius membri, ex defectu Sacramenti, vt in bigamo &c. de quibus omnibus dictum est *supr. in 1. lib. in tit. qui promou. non poss.*

§. Fin.

Episcopi, & Superiores non incurrunt sententiam interdicti, vel suspensionis ipso facto, nisi fiat de ipsis expressa mentio; esset enim hoc valdè periculosum, cum frequentissimè accidat Episcopos, & Superiores officia sua exequi debere, vt habetur *in c. quia periculosum, de sent. excomm. in 6.*

Atque hæc pro Institutionum Iuris Canonici Breuiario dicta sint satis, ad laudem, & gloriam Omnipotentis Dei.

FINIS.

INstitutiones Iuris Canonici, viri clarissimi IOSEPHI CARPANI, Iuris vtriusq; in Academia Romana Professoris emeriti, ex commissione Reuerendissimi P. F. Thomæ Mariæ Ferrari Sacri Apostolici Palatij Magistri volupe legi. In eis vbique comperij nitorem purum, doctrinam sanam, fidem rectam; illum dictionis, istam rerum, hanc Auctoris. Ideoque illas censeo non tantùm typis, sed etiam cedro dignas. Hac die 22. Augusti 1691.

Iacobus Pignatellus, Pastor apud S. Mariam Monticellanam Vrbis, & S. Theologiæ ac I. V. Doctor.

Imprimatur

Si videbitur Reuerendissimo Patri Magistro Sacri Palatij Apostolici.

Steph. Ioseph Menattus Ep. Cyren. Vicesg.

Imprimatur.

Fr. Thomas Maria Ferrari Sacri Apostolici Palatij Magister, Ord. Præd.

